

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

**

*0: EK

*1: 2005-2006

*2: 32

*3: WordXP

*4: 32ste vergadering

*5: Dinsdag 20 juni 2006

*6: 10.15 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 71 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsmas, Meulenbelt, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pormes, Pruiksmas, Putters, Van Raak, Rabbinge, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Zalm, vice-minister-president, minister van Financiën, de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Hoogervorst, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mevrouw Schultz van Haegen-Maas Geesteranus, staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, en de heer Luchtenveld.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Jurgens, wegens verblijf buitenslands in verband met verplichtingen voor de Raad van Europa;

Hessing, wegens verblijf buitenslands;

Middel, wegens bezigheden elders.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde

van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Ingekomen is een beschikking van de Voorzitters van de Eerste en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal houdende benoeming van de heer N. Eski tot lid van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad in plaats van mevrouw Koomen.

Deze beschikking ligt op de Griffie ter inzage. Ik stel voor, de beschikking voor kennisgeving aan te nemen.

**

Daartoe wordt besloten.

*B

!Schiphol!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart inzake de exploitatie van de luchthaven Schiphol (28074).**

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Financiën en de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat van harte welkom in de senaat.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Vandaag vindt het plenaire debat plaats over de borging van de publieke belangen Schiphol en de mogelijkheid tot vervreemding van een minderheid van de aandelen van de overheid, artikel 8.2a. De PvdA is in het algemeen niet zo gecharmeerd van privatisering van natuurlijke en strategische monopolies. Dit wetsvoorstel roept vele vraagtekens op. Ten eerste: het wetsvoorstel is niet behandelingsrijp. Er is geen overeenkomst tussen de aandeelhouders en de Eerste Kamer kan de aandeelhoudersovereenkomst dus niet beoordelen in relatie tot het wetsvoorstel. Een aandeelhoudersovereenkomst vindt de PvdA van belang omdat de publieke aandeelhouders, de Staat, en de gemeenten Amsterdam en Rotterdam, er immers voor moeten gaan zorgen dat 51% van de aandelen in publieke handen blijft. Het is van essentieel belang dat deze overheidsaandeelhouders principeafspraken maken over de wijze waarop de overheidspartijen hun aandeelhoudersrol willen invullen. Dergelijke afspraken dienen bijvoorbeeld ook betrekking te hebben op de wijze waarop de aandeelhouders zich onderling opstellen bij de uitgifte van nieuwe aandelen. Dat vraagt, voordat de vervreemding mogelijk wordt, om overleg en heldere afspraken. Het overleg tussen de aandeelhouders komt nu pas op gang. Het is vreemd dat

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

we niet wachten met afhandeling van dit wetsvoorstel totdat dat is uitgekristalliseerd. Ten tweede: er zijn vraagtekens omdat het wetsvoorstel onuitvoerbaar is. Als ik er de Aanwijzingen voor de regelgeving op nakijk, is de Eerste Kamer niet in het leven geroepen om wetten aan te nemen waarvan op voorhand al bekend is dat ze niet kunnen worden uitgevoerd.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Moet ik de uitspraak zo begrijpen dat het primaat van de besluitvorming over al dan niet vervreemding van aandelen ligt bij de gemeenten Amsterdam en Rotterdam en niet bij het parlement?

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik zei dat ik meen dat de Eerste Kamer in haar afweging ter beoordeling van wetsvoorstellen alle stukken moet hebben om te kunnen beoordelen of een wetsvoorstel uitvoerbaar is. Zoals u weet, is dat uw en mijn taak.

De gemeenten Amsterdam en Rotterdam hebben aangegeven onder geen voorwaarde te zullen meewerken aan een wijziging van de statuten die noodzakelijk is om te vervreemden. Amsterdam heeft hierbij een bijzondere positie. Die gemeente heeft aangegeven haar blocking vote daadwerkelijk te zullen inzetten. De fractie van de PvdA ziet niet in wat het nut en de noodzaak zijn van de behandeling van een ledig wetsvoorstel. Ten derde: er zijn vraagtekens omdat de fractie meent dat in de uitvoerbaarheid van dit wetsvoorstel noch het belangrijkste publieke belang, de mainportfunctie, noch het in overheidshanden houden van een meerderheid van de aandelen op een adequate en effectieve wijze zijn geregeld. Ten vierde: er zijn vraagtekens omdat het afstoten van een minderheidsaandeel in de vorm waarin de regering dit in gedachten heeft, in de praktijk een onomkeerbare stap zal blijken te zijn. Deze stap leidt uiteindelijk tot vervreemding van de meerderheid van de aandelen en daarmee tot volledige verkoop van onze luchthaven. Het is immers van de bedenkers van de vervreemding uiteindelijk niet de bedoeling om halverwege de markt te blijven steken.

De staatssecretaris gaf dat zelf aan in een interview vorig jaar in het Financieele Dagblad. Ik citeer: "Het is een begin en wellicht wordt in de toekomst een meerderheidsbelang verkocht aan private partijen al zal ik dat als staatssecretaris in dit kabinet niet meer meemaken." Ten vijfde: er zijn vraagtekens omdat de fractie van mening is dat er geen valide argumenten zijn om op dit moment onze nationale luchthaven deels in handen van de private sector te leggen.

Waar zijn we mee bezig? Schiphol is een monopolist met strategische, nationale belangen. Schiphol is dus geen gewone luchthaven. Het belangrijkste argument voor vervreemding, het willen investeren, is niet valide en niet houdbaar. Schiphol heeft immers nooit problemen gehad met het vinden van geld voor investeringen. Het heeft een AA-rating en dat betekent een goede toegang tot financieel kapitaal. Dat is nu zo en in de toekomst is dat ook zo. Ook is het aanbod van andere overheden om de minister aan geld te helpen door aandelen-Schiphol over te nemen door hem als grap afgedaan. Investeren lijkt toch niet het belangrijkste

argument. Met de inzet van de blocking vote door de gemeente Amsterdam komt er waarschijnlijk helemaal geen geld.

Dubai, een van Schiphols grootste toekomstige concurrenten, is een staatsbedrijf en andere Europese luchthavens komen terug van privatisering. Zij zien inmiddels in dat de markt in de richting gaat van een oligopolie. Ik refereer aan het rapport van Sequoia van 28 september 2005 dat aantoont dat de meest actieve kopers het Australische Macquarie en een Spaanse Grupo Ferrovial zijn. De laatste heeft een poging gedaan om BAA over te nemen, hetgeen tot fel verzet leidde van de Britten. Het feit dat Schiphol niet is geprivatiseerd, is iets om trots op te zijn. Dit voorkomt een dergelijke ongewenste overname.

De fractie van de PvdA stelt in dit debat twee onderwerpen centraal: de borging van de publieke belangen en de vervreemding van een minderheid van de aandelen en de samenwerking met de andere aandeelhouders. Ik begin met de borging van de publieke belangen. Wij zijn het met de minister en de staatssecretaris eens dat een goede borging van de publieke belangen op het gebied van milieu, veiligheid, gezondheid, ruimtelijke ordening van essentieel belang is. In verschillende wetten wordt een poging gedaan om hier in te voorzien. Echter, het mainportbelang, het belangrijkste publieke belang, is buiten de overheid om lastig te borgen in wet- en regelgeving. Deze borging is een samenspel tussen de luchthaven, homecarrier KLM en andere luchtvaartmaatschappijen, luchtverkeersleiding, slotcoördinator, overheid en bedrijfsleven. Voorziet het wetsvoorstel in artikelen die de borging van het mainportbelang door deze partijen regelt? Zijn er onderliggende afspraken gemaakt met deze partijen en wat houden deze afspraken in? Graag een reactie van de regering op dit punt.

De regering geeft aan, het mainportbelang te kunnen borgen via de introductie van een exploitatievergunning, via de introductie van bevoegdheden aan de minister van Verkeer en Waterstaat tot het geven van aanwijzingen en intrekking van de vergunning (artikel 8.25a en 8.25b), door de introductie van monitoring en toezicht op investeringen en door overdracht van grond onder de luchthaven door NV Luchthaven Schiphol aan de Staat.

De introductie van bevoegdheden aan de minister van Verkeer en Waterstaat tot het geven van aanwijzingen en intrekking van de vergunning is in de praktijk niet te realiseren zonder dat er een enorme schade wordt opgelopen aan de internationale positie en de positie van de luchthaven als mainport. Deze zogenoemde "nucleaire optie" is niet reëel en bovendien, zoals een oud Surinaams spreekwoord stelt, wie geesten oproept moet ze ook kunnen bezweren. In een uiterste geval worden de leden van de raad van commissarissen en de directie, zoals door de staatssecretaris is aangegeven, naar huis gestuurd. Het naar huis sturen van de leden van de raad van commissarissen en de directie is echter in dat geval mosterd na de maaltijd. Het kwaad is dan al geschied. De PvdA is van mening, dat het mainportbelang als publiek belang op een adequatere manier dient te worden geregeld. Het wetsvoorstel is op dit punt onduidelijk en legt niets

vast. Het mainportbelang dient continu te worden bewaakt door de verschillende betrokken partijen. De fractie van de PvdA is van mening dat het bewaken van dit mainportbelang niet een primaire taak kan zijn van het management van de luchthaven. Het gaat om een mainport en niet alleen om een luchthaven. Juist Schiphol komt door zijn ontwikkeling van de laatste decennia steeds meer in de positie van centrum van allerlei economische activiteiten.

De volgende vraag aan de regering is op welke wijze voorzien is in een continue monitoring van de mainportfunctie? Welke structuur is daarvoor in het leven geroepen? Is er in deze structuur een onafhankelijke monitorrol weggelegd voor de inbreng van betrokken, zoals de KLM, andere luchtvaartmaatschappijen, luchtverkeersleiding, slotcoördinator en het bedrijfsleven? Zijn de te hanteren criteria in overleg met de belangrijkste stakeholders vastgesteld? Het is van essentieel en economisch belang dat zij een onafhankelijk oordeel kunnen inbrengen over de kwaliteit van de luchthavenvoorzieningen. Ik denk aan onderwerpen als het vaststellen van capaciteit en investeringen. Graag een reactie. Wij overwegen om op dit punt een motie in te dienen.

Schiphol wordt geprivatiseerd, maar wat wordt er eigenlijk geprivatiseerd? Het gebied rondom Schiphol is nog volop in ontwikkeling. Het gebied verstedelijkt en daarmee ligt de waarde van de revenuen in de schoot van de toekomst. De PvdA vindt de waarde van Schiphol ook een publiek belang. De vraag dringt zich op of de revenuen met deze privatisering nu bij institutionele beleggers terecht komen en niet bij de Nederlandse samenleving. De belangrijkste inkomsten zijn te verwachten van het vastgoed. De NV Luchthaven Schiphol erkent dit. De fractie van de PvdA vraagt zich af wat er verkeerd aan is om Schiphol volledig in publieke handen te laten, juist omdat Schiphol zoveel meer waard kan blijken te zijn, dan dat wij met elkaar op dit moment kunnen bedenken. De derde vraag aan de regering luidt wat er eigenlijk tegen is om Schiphol in publieke handen te houden.

Ik stap over naar de vervreemding en ik wil specifiek spreken over artikel 8.2a. De overheid bezit op zijn minst een meerderheid van het economische en juridische belang in de exploitatie van de luchthaven. De regering sluit na evaluatie over vijf jaar verdere vervreemding niet uit, gezien de brede publieke en politieke zorg. Is de regering bereid, en dat is vraag 4, te bevestigen dat een verdere vervreemding langs het parlement wordt geleid voor behandeling en niet, zoals wordt aangekondigd in de brief van de minister van Financiën inzake deelnemingenbeleid stuk nr. 28165, te informeren bij verdere verkoop van aandelen? Kan de regering bevestigen, dat wat zij meldt in stuk nr. 28074 c, memorie van antwoord, dat voor verdere vervreemding een wetswijziging nodig is en ik citeer: "dat een verdere vervreemding dus slechts kan plaatsvinden met instemming van het parlement."

De overheid bezit ten minste een meerderheid van het economische en juridische belang in de exploitatie van de luchthaven. Dit dient wat onze fractie betreft te worden vastgelegd voor altijd. Immers, en ik citeer uit het advies van de Raad voor Verkeer en Waterstaat: "Als de overheid in Schiphol een meerderheidsbelang houdt, is Schiphol

beschermd tegen vijandelijke overnames. De publieke belangen rond Schiphol kunnen zonder meerderheidsaandeel niet effectief worden gewaarborgd in wet- en regelgeving. Een meerderheidsaandeel biedt de overheid de mogelijkheid om sneller in te grijpen als een exploitant de mainportpositie van Schiphol ondermijnt, bijvoorbeeld hoe vooral te streven naar rendement op de korte termijn."

Het behoud van een meerderheid van de aandelen is hiermee van essentieel belang. Hierin voorziet het amendement-Haverkamp.

De volgende vraag bestaat uit een aantal deelvragen. Kan de regering aangeven welke argumenten zij hanteert om niet een meerderheid van het economisch en juridisch belang in de exploitatie van de luchthaven voor altijd bij de overheid te laten? Het advies van de Raad voor Verkeer en Waterstaat is zeer duidelijk. Is het juist dat de Staat een koopplicht heeft van de aandelen, mochten de aandeelhouders van het meerderheidsbelang -- Amsterdam en Rotterdam -- hun aandelen wensen te verkopen? Is het juist dat de regering ervoor zorg draagt dat de Staat als eerste recht heeft tot koop van de aandelen, mochten de aandeelhouders van het minderheidsbelang hun aandelen wensen te verkopen. Ik hoor graag een reactie van de regering.

Dan de blocking vote van de gemeente Amsterdam. Amsterdam is nodig voor de voor vervreemding noodzakelijke statutenwijziging. Tot nog toe staat het licht op rood. De regering heeft recent in reactie op een vraag van de Eerste Kamer aangegeven dat het vermoeden bestaat dat de grootste zorg van de gemeente Amsterdam is dat 51% van de aandelen in overheidshanden blijft. Gezien de opstelling van de gemeenteraad van Amsterdam, er ligt immers een motie, is er echter ook een principiële kant. De gemeente Amsterdam wil deze privatisering van Schiphol gewoon niet. Overigens heeft de andere aandeelhouder, de gemeente Rotterdam, zoals ik al eerder aangaf, aangegeven zich ook te gaan verzetten tegen de privatisering. Uitspraken van raadsleden zeggen op dat punt voldoende. Hoe gaat de regering hierin verder, zo luidt vraag 6? Respecteert zij de instelling van medeoverheden als aandeelhouder die de privatisering kennelijk niet in het belang achten van het bedrijf? Dus "stoppen", zoals de regering heeft aangegeven tijdens het spoeddebat met de Tweede Kamer van 28 maart 2006? Graag een reactie van de regering op dit punt.

Van cruciaal belang vind ik de samenwerking met andere aandeelhouders: Amsterdam 21,8%, en Rotterdam 2,4%. Ondanks herhaaldelijk verzoek heeft de minister geen concept van de aandeelhoudersovereenkomst aan deze Kamer kunnen overleggen. Ik merkte dit reeds in de introductie op. Het zit de PvdA hoog. Deze aandeelhoudersovereenkomst is, om de uitvoerbaarheid van dit wetsvoorstel te kunnen beoordelen en dat is een taak van de Eerste Kamer, voor mijn fractie een harde eis. De regering stelt zelf in de nadere memorie van antwoord aan deze Kamer dat harde afspraken tussen de aandeelhouders om de meerderheid van 51% te behouden een *conditio sine qua non* zijn. De minister heeft de Tweede Kamer toegezegd dat hij haar over de afspraken zal informeren aan de hand van een voorhangprocedure die

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

van toepassing is op de ministeriële regeling. Mijn fractie acht dit niet voldoende. De regering stelt immers zelf dat harde afspraken tussen de aandeelhouders om de meerderheid te behouden een *conditio sine qua non* zijn en de Eerste Kamer heeft de aandeelhoudersovereenkomst nodig om de uitvoerbaarheid te kunnen beoordelen. Kan de regering, en dit is vraag 7, toezeggen dat de aandeelhoudersovereenkomst ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het parlement op grond van zijn antwoord aan deze Kamer? Wij overwegen een motie op dit punt.

Op uitnodiging van de vaste Kamercommissie voor Verkeer en Waterstaat heeft de gemeente Amsterdam het door haar ingenomen standpunt toegelicht tijdens een vergadering van de commissie op 30 mei jongstleden. Tevens heeft de gemeente Amsterdam aangegeven de aandelen van de Staat te willen kopen zodat vervreemding in de richting van de private markt niet nodig is. In reactie op vragen van de leden Sylvester c.s. van 1 juni jongstleden heeft de regering aangegeven dat een concreet voorstel van de gemeente Amsterdam nog niet is ontvangen. De regering is wel bereid om met de gemeente Amsterdam in overleg te treden. Vraag 8 luidt of er bij de regering in beginsel de bereidheid bestaat om tot een gezamenlijk onderzoek te komen met de andere aandeelhouders naar de mogelijkheid om een onderlinge verschuiving van het aandelenbezit van Schiphol te bewerkstelligen. De regering heeft met de Tweede Kamer afgesproken dat de aandelen deels op de beurs worden verkocht en deels onderhands zullen worden geplaatst. Vraag 9 luidt of bij deze optie van onderhandse plaatsing met de Tweede Kamer expliciet is afgesproken dat deze onderhandse plaatsing niet mag plaatsvinden bij provincies en of gemeenten.

Met deels een beursgang en deels een onderhandse plaatsing bij gemeenten en provincies worden cashen via transparantie en competitie en publiek eigendom in één gang mogelijk. Wat vindt de regering van de mogelijkheid om te cashen en de eigendom publiek te houden? De fractie van de PvdA deelt de visie van de regering niet, dat de Eerste Kamer het wetsvoorstel eerst dient af te ronden alvorens de Staat met de andere aandeelhouders in overleg treedt over het verkoopproces. Immers, de Staat en de gemeenten Amsterdam en Rotterdam moeten ervoor zorgen dat 51% van de aandelen in handen blijft van de overheid. De fractie van de PvdA blijft derhalve van mening, dat zij de wijze waarop dit gestalte krijgt tussen de aandeelhouders mede dient te beoordelen in het licht van dit wetsvoorstel.

Ten slotte wil ik het met de regering hebben over de statuten van Schiphol na de vervreemding. Deelt de regering de visie, en dat is vraag 10 aan de regering, dat na de vervreemding een van de overheidsaandeelhouders, bij voorkeur de Staat, het belang van het land moet gaan dienen? Is het juist dat de Staat, ook als zij een minderheidspakket verkoopt, de directie niet meer kan ontslaan en geen inspraak meer heeft op het wijzigen van de statuten? Hoe verhoudt zich dat, tot het heenzendrecht van de directie van de Staat? De PvdA is van mening, dat een van de medeaandeelhouders gemandateerd moet worden om namens de medeoverheden op te treden in kwesties waarin zij samen een vetorecht dienen te hebben, namelijk buitenlandse acquisities, grote investeringen,

benoeming van de directie, benoeming van de commissarissen, de Staat benoemt één commissaris en de medeoverheid benoemt ook één commissaris. Vraag tien luidt dan ook: wat zijn de gedachten van de regering op dit punt?

Voorzitter. Ik dank u voor uw aandacht. De PvdA wacht de reactie van de regering op de tien gestelde vragen af.

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw Sylvester heeft een zeer interessant betoog gehouden, maar op één punt is het voor mij nog een beetje onduidelijk. Is de PvdA-fractie in deze Kamer nu principieel tegen het vervreemden van aandelen? Of richten haar bezwaren zich vooral op het waarborgen van de meerderheid van die publieke aandelen? Dat lijkt mij een kernvraag. Ik heb in haar eerste termijn geen antwoord gekregen op die kernvraag. Misschien kan zij mij nog even helpen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Uiteraard ben ik bereid om u te helpen. Zoals ik heb aangegeven, is de PvdA in zijn algemeenheid niet zo gecharmeerd van de privatisering van natuurlijke en strategische monopolies. U heeft ook uit mijn betoog kunnen opmaken dat de aandeelhoudersovereenkomst en de inhoud en de vorm van die overeenkomst voor de PvdA van buitengewoon belang zijn. Als u kunt steunen dat wij dat nog te zien krijgen voordat dit wetsvoorstel van kracht wordt, kunnen wij met elkaar in gesprek raken.

De heer **Schouw** (D66): Daarmee verschuilt u zich toch een beetje achter een aantal feitelijkheden die ergens anders liggen. Ik moet toch constateren dat ik geen helder antwoord heb gekregen op mijn vraag.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Mijnheer Schouw, mijn antwoord is klip en klaar.

*N

De heer **Lemstra** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Wij spelen vandaag een finale. Wij hebben een aantal oefenwedstrijden gespeeld in de afgelopen maanden door als commissie uit de Eerste Kamer veelvuldig te corresponderen met de regering. Ik dank de regering voor alle gegeven antwoorden. Er zijn kritische vragen gesteld, ook door mijn fractie. Vandaag hebben wij dan de eindwedstrijd. Dat is althans mijn intentie. Voor mijn fractie zijn twee majeure punten van belang. Dat is in de eerste plaats het actief aandeelhouderschap van de overheid en met name de vraag hoe dat expliciet wordt gemaakt en hoe dat wordt neergelegd in statuten en eventueel in wetten. Ik kom daar nog op terug. Ik heb voor deze vergadering aan de voorzitter gevraagd goed te vinden dat collega Van de Beeten dat, binnen mijn spreektijd, nog eens toelicht op het punt van het vennootschapsrecht. Ik heb begrepen dat er enige spanning zit tussen de bepaling van het vennootschapsrecht en het BW en een actief aandeelhouderschap, zoals in de Tweede Kamer is verwoord door de regering. Het is verstandig dat dat nog even kort wordt toegelicht. Als u dat goedvindt, voorzitter, ben ik u daar zeer dankbaar voor.

Een tweede majeur punt waar wij tegen aanlopen in dit wetsvoorstel is de transparantie met betrekking tot de kostentoerekening uiteindelijk neerdalend in het tarievenbeleid van de luchthaven. Het gaat bij dit alles om de mainport Schiphol en de borging van de publieke belangen die daarbij spelen.

Het is van belang dat het kabinet nog eens uiteenzet waarom men nu een deel van het aandelenpakket op de markt wil zetten, want men hoort allerwegen en men leest allerwegen dat de luchthaven Schiphol momenteel een hoge creditrating heeft en dus een goede toegang tot de kapitaalmarkt, zou je zeggen. Zij kan lenen zonder overheidsgarantie. Zij heeft goede balansverhoudingen en kan dus gewoon goedkoop lenen met de overheid achter zich. Bovendien, zo heb ik begrepen, zijn de salarissen van het management zonder meer marktconform te noemen. Met andere woorden, wat kan Schiphol wel als geprivatiseerde luchthaven, wat het nu niet kan of minder goed en dat bovendien in het belang is voor de BV Nederland? Ik krijg daar graag een reactie op van het kabinet. Kan de minister van Financiën of de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat nog eens uitleggen waarom men voor een gedeeltelijke vervreemding van de aandelen kiest, zulks los van afspraken daarover in regeerakkoorden en strategische afspraken? Met andere woorden, wat is de beleidsfilosofie hierachter?

Als wij kijken naar het buitenland -- Groot-Brittannië wordt nogal eens aangehaald door de staatssecretaris -- zien wij uitspraken van het consortium dat de British Airport Authority overneemt, dat zij waarschijnlijk buitenlandse activiteiten alsnog gaan afstoten en zich gaan concentreren op hun kernactiviteiten, namelijk het exploiteren van luchthavens in het Verenigd Koninkrijk.

Een punt dat steeds weer in de discussie rond dit wetsvoorstel terugkomt, is het gegeven -- dat ook door de Raad voor Verkeer en Waterstaat in haar advies is genoemd -- dat men de mainportfunctie niet alleen kan waarborgen via wet- en regelgeving, maar dat dit via het aandeelhouderschap zal moeten gebeuren. De regering heeft in de Tweede Kamer enkele keren gezegd niet te willen sturen op actief aandeelhouderschap. De Staat heeft dat tot nog toe ook weinig gedaan. Zal de Staat nu ineens wel een "actieve" aandeelhouder zijn, zo vraagt de CDA-fractie zich af bij dit beleidsvoornemen tot vervreemding van een deel van het aandelenpakket. Wordt bijvoorbeeld in de statuten of in de aandeelhoudersovereenkomst geregeld dat besluiten over fusies, overnames, buitenlandse investeringen, joint-ventures en majeure investeringen aan de aandeelhouders worden voorgelegd? Bij het Havenbedrijf Rotterdam heeft de Staat als minderheidsaandeelhouder per overeenkomst laten vastleggen dat belangrijke besluiten niet zonder goedkeuring van de Staat kunnen worden genomen! Bij Schiphol zouden wij het dan ook net zo moeten doen als bij Rotterdam. Graag daarop een reactie.

In de nadere memorie van antwoord stelt het kabinet op pagina drie: "Wij hechten eraan op te merken dat ook van de Staat mag worden verwacht dat zij een kritische houding heeft ten opzichte van nieuwe investeringen." Het staatsbelang zal vroeg of laat kunnen

botsen met het belang van de private aandeelhouders. De vraag is dan hoe met deze mogelijke spanning tussen partijen moet worden omgegaan en of dit niet opnieuw de stelling bevestigt van een actief aandeelhouderschap van de Staat. De minister van Financiën stelt in zijn brief van 17 maart 2006, nr. 15: "Voorzover daarover getwijfeld wordt, wil ik benadrukken dat ook de Staat een lange termijninvesteerder zal zijn, die actief gebruik zal maken van zijn wettelijke en statutaire bevoegdheden. Onderwerpen als corporate governance, bezoldigingsbeleid, winstbestemming en majeure investeringen worden kritisch gevolgd en beoordeeld. De Staat zal zijn stemrecht ten aanzien van aandeelhoudersbesluiten actief aanwenden." Als dat zo wordt beleefd door de Staat, laten wij dit dan ook expliciet vastleggen. Of, nog beter, tevens in de wet vastleggen. Het wijkt namelijk af van de desbetreffende bepaling in het Burgerlijk Wetboek over het structuurregime. Collega Van de Beeten zal dat aan het einde van mijn betoog nog even in een paar zinnen gaan toelichten.

De minister van Financiën laat over de wijze van vervreemding van de aandelen aan de Tweede Kamer weten dat er voldoende interesse bij beleggers lijkt te bestaan om volledige plaatsing van de aandelen bij een beursgang te bewerkstelligen en er ook ruim voldoende private partijen geïnteresseerd lijken te zijn in een onderhandse plaatsing om een competitief proces succesvol te kunnen realiseren. Beide routes kunnen met vertrouwen tegemoet worden gezien, aldus de minister. Prof. Cools bevestigt deze constatering in zijn advies en voegt daaraan nog toe, dat bij een onderhandse plaatsing een hogere opbrengst kan worden verwacht naarmate er meer zeggenschap wordt afgestaan. Is er bereidheid bij de regering om enige substantiële zeggenschap over te dragen aan de minderheidsaandeelhouder, ook al zal dat niet een blokkerende zeggenschap kunnen zijn? Helderheid over de zeggenschapsverhoudingen is voor een afgewogen besluitvorming in deze Kamer gewenst.

Wat verstaat de regering bijvoorbeeld onder een passende invloed op de samenstelling van de raad van commissarissen? Betekent dit bijvoorbeeld dat de minderheidsaandeelhouder een voordrachtsrecht krijgt voor een of meer commissarissen? Ik vraag dat omdat Lufthansa als minderheidsaandeelhouder een commissarisplaats in de luchthaven Frankfurt heeft kunnen verwerven. Is de regering bereid -- stel dat de homecarrier KLM/Air France dat ambieert -- hierop positief te reageren? Gaarne een reactie van de regering.

De CDA-fractie vraagt zich af of bij een onderhandse plaatsing in de aandeelhouderovereenkomst de afspraak wordt gemaakt dat deze aandelen na ommekomst van de lock-uptermijn eerst aan de Staat ter verkoop worden aangeboden? Is er dan sprake van een aanbiedingsplicht aan de Staat en van die zijde van een aanvaardingsplicht, dat wil zeggen tegen marktconforme voorwaarden? Gaarne een reactie van de regering.

Amsterdam is al een paar keer aan de orde geweest, ook in het voortraject. De CDA-fractie begrijpt uit de brief van de minister van Financiën, nr. Fin2006-0034, dat de gemeente Amsterdam pas inhoudelijk wil reageren nadat de Staat definitief besloten heeft over de vervreemdingswijze. Inmiddels is de nieuwe raad van

Amsterdam aangetreden en heeft een sterk signaal afgegeven dat hij niet wenst mee te werken aan een vervreemding van het aandelenkapitaal. Amsterdam heeft zelfs de bereidheid uitgesproken het aandelenpakket van de Staat over te nemen. Voor de vervreemding van een deel van het aandelenpakket van de NVLS, aan niet publiekrechtelijke organisaties, dus aan marktpartijen, is een statutenwijziging nodig en die kan door Amsterdam worden geblokkeerd. De vraag is dus niet of Amsterdam zijn aandelen al dan niet van de hand zal doen, maar of de stad zich als aandeelhouder ook zal verzetten tegen de verkoop van de staatsaandelen. Statutenwijziging kan alleen als vier vijfde van de aandeelhouders daarmee instemt. Hoe gaat de regering om met een eventuele blokkade door Amsterdam?

Wellicht kan de regering ten behoeve van de helderheid van het debat over dit wetsvoorstel nog eens uiteenzetten, dat de opstelling van Amsterdam, zoals eerder genoemd, inzake de vervreemding van aandelen niet van invloed is op de werking van dit wetsvoorstel en dat ook de wijze van vervreemding daarvoor geen relevantie heeft, zoals de regering heeft gesteld in haar nadere memorie van antwoord op pagina acht. Dit wetsvoorstel gaat immers voornamelijk over de economische regulering op de luchthaven en zegt dus niets over de wijze van vervreemding van de aandelen. Hooguit is dankzij het amendement-Haverkamp in de wet opgenomen dat een meerderheid steeds in overheidshanden zou blijven. Gaarne een reactie van de regering.

Het is de intentie van de regering, blijkens de nadere memorie van antwoord, pagina zeven, om in lijn met de opmerking van prof. Cools een aandeelhoudersovereenkomst te sluiten, voorafgaand aan enige transactie. Deze overeenkomst zal in lijn moeten zijn met de nog op te stellen ministeriële regeling op basis van artikel 8.2a van de wet, die erin voorziet dat de overheid ook in de toekomst een meerderheid van de aandelen behoudt. Belangrijke afspraken over het behoud van het meerderheidsbelang, besluitvorming en samenwerking, looptijd en dergelijke zullen deel uitmaken van deze overeenkomst. Wil de regering nog eens nader ingaan op de vraag wanneer deze aandeelhoudersovereenkomst nodig is?

Ten slotte stellen wij bij dit onderdeel nog de volgende vraag. De regering stelt dat de aviationkant van Schiphol op de locatie Haarlemmermeer gerekend wordt tot de vitale infrastructuur van Nederland; vandaar de voorgestelde regulering in dit wetsvoorstel. Aan de andere kant is de Schipholgroep ook eigenaar, dan wel participant in de luchthavens Rotterdam, Lelystad en Eindhoven. Deze luchthavens vallen echter in het thans voorliggende wetsvoorstel in het non-aviationdeel. De vraag van de CDA-fractie is of de regering deze regulering nu ook van toepassing gaat verklaren op deze luchthavens, temeer nu Lelystad wordt gezien als een belangrijk alternatief voor ontlasting van Schiphol. Gaarne een reactie.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De heer Lemstra en ik delen een grote droom. Als ik die in mijn partij noem, krijg ik altijd de afdeling vogelbescherming op mijn dak, maar die droom is dat het op de lange termijn misschien

verstandig zou zijn om Schiphol in zee te plaatsen. Dat vergt een enorme publieke investering. Dat toekomstbeeld waar hij in gespecialiseerd is, komt echter niet voor in het verhaal van de heer Lemstra. De vraag is wel of de structuur waar wij nu naar toegaan en de beslissingen die wij daarvoor nemen, toekomstbestendig zijn met het oog op mogelijke majeure publieke investeringen die wij zouden moeten doen als wij de luchthaven in zee zouden willen plaatsen. Hoe zeker weet hij dat wij nu niet een verkeerde afslag nemen?

De heer **Lemstra** (CDA): Dat is een uitstekende vraag. Ik heb mij daar niet op geprepareerd, maar ik vind het echt een heel goede vraag. Wij hebben van het kabinet begrepen in het debat in deze Kamer over de nota Ruimte, waar u en ik gepleit hebben voor de longtermvisie, dat dit kabinet garandeert dat de luchthaven Schiphol in de komende 25 à 30 jaar op deze plek kan worden gerund. Wij praten dus over een regeling voor 25 tot 30 jaar. Verder is dankzij het amendement-Haverkamp -- u weet waarschijnlijk dat de CDA-fractie in de Eerste Kamer uni sono is opgetrokken met de CDA-fractie in de Tweede Kamer -- vastgelegd dat de meerderheid bij de overheid blijft. Met andere woorden, de overheid zou uit ruimtelijkeordeningsperspectief of uit andere overwegingen ooit kunnen besluiten de luchthaven na 30 jaar te verplaatsen. Omdat de overheid een meerderheidsbelang heeft en dat ook zou moeten houden, ben ik van mening dat dat elkaar niet hoeft te storen. De overheid zal dus niet in problemen komen als men uit overweging van ruimtelijke ordening of infrastructuur zo'n majeur besluit zou moeten nemen. Dat is mijn visie.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): U zegt "niet hoeft te storen", maar het kan dus wel.

De heer **Lemstra** (CDA): Ik denk het niet, als er over 30 jaar een wijs kabinet zit en er wijze aandeelhouders zijn.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Het gaat nu om de botsing van langetermijninvesteringen, publieke investeringen, publieke belangen en een belangrijk gedeelte van de aandeelhouders die daar in principe niet in wil investeren en geen rendementsbelang heeft en die gecompenseerd zou willen worden. Wij weten dus niet zeker of wij ons nu niet in de voet schieten voor een proces dat wij op lange termijn zouden willen aangaan.

De heer **Lemstra** (CDA): Dat weet ik ook niet zeker. Ik denk echter dat het heel wel mogelijk is dat deze NV opnieuw van de Staat de mogelijkheid krijgt om het bedrijf voort te zetten in de Noordzee. Dan hebben wij dus geen probleem. Verder zullen de investeringen daartoe altijd van overheidswege moeten worden goedgevonden. De overheid zal daarin meebetalen. Ik denk dus dat dat zolang de overheid meerderheidsaandeelhouder is, geen probleem zal opleveren.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Als wij de geschiedenis van investeringen in publieke infrastructuur in Nederland bekijken, kan er maar één conclusie zijn, namelijk dat bij zulke majeure besluiten de overheid bijna

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

volledig betaalt. Er is namelijk geen marktpartij die het risico zal nemen voor een luchthaven in de Noordzee. Kijk maar naar het Noordzeekanaal en naar alle andere investeringen. De overheid zal daar dus voor moeten opdraaien en een verhouding moeten zien te vinden met de NV Luchthaven Schiphol. Dat maakt dat wij nu, als wij ooit zoiets zouden willen doen, heel voorzichtig moeten zijn om die stap te zetten.

De heer **Lemstra** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik moet de heer Van der Lans teleurstellen. Een aantal jaren geleden is er een consortium geweest dat een plan op tafel heeft gelegd om in de Noordzee een grote locatie aan te leggen voor zowel luchtvaart als andere bedrijfsactiviteiten en woningbouw, volledig gefinancierd door het bedrijfsleven. Dat plan is, in mijn ogen helaas, niet doorgegaan. Met andere woorden, privaat kapitaal is best bereid te investeren in dat soort majeure operaties. Dat zie je ook in het buitenland. Bovendien moeten wij er zo langzamerhand aan wennen dat wij steeds meer toegaan naar pps-vormen. Een voorbeeld is de Amsterdamse Zuidas waarin 60% privaat bedrijfskapitaal is geïnvesteerd. Dat is een belangrijk infrastructuurproject. Met andere woorden, op de lange termijn zie ik heus wel mogelijkheden voor investeringen in de Noordzee. Je moet niet uitsluiten dat het bedrijfsleven dat doet. Alleen, de overheid zal daarbij als meerderheidsaandeelhouder en tevens als reguleerder ruimtelijke ordening, infrastructuur et cetera een flinke vinger in de pap moeten hebben.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. De heer Lemstra refereert in zijn betoog aan de samenwerking tussen de fracties van het CDA in de Tweede Kamer en de Eerste Kamer. Hij heeft het erover dat in een amendement is vastgelegd dat 51% van de aandelen in handen van de overheid dienen te blijven. Mijn vraag aan hem is of hij net als de regering, en net als wij overigens, van mening is dat er keiharde afspraken over moeten worden gemaakt dat die aandelen in meerderheid van de overheid blijven. Hij vraagt de regering naar de aandeelhoudersovereenkomst. Graag wil ik dat hij de vraag beantwoordt op welk moment hij de aandeelhoudersovereenkomst wil zien, zodat hij vanuit zijn bevoegdheid kan bepalen of die afspraken wel zo keihard zijn als nodig is.

De heer **Lemstra** (CDA): Die aandeelhoudersovereenkomst wordt interessant als wij overgaan tot vervreemding. Dan moeten er afspraken worden gemaakt in de aandeelhoudersovereenkomst. Daarvoor is nodig dat de gemeente Amsterdam akkoord gaat met het voornemen van de Staat der Nederlanden om een pakket aandelen op de markt te brengen. Wij moeten dat afwachten, maar dan is die aandeelhoudersovereenkomst van buitengewoon groot belang. Die moet daarvoor op tafel komen.

In antwoord op uw eerste vraag wijs ik erop dat wij als fractie niet ten onrechte akkoord zijn met de meerderheidspositie van de overheid ten aanzien van de luchthaven Schiphol. Wij hebben ook niet in het amendement gesteld: gaat u maar volledig privatiseren. Wij hebben zelfs in de Tweede Kamer via dit amendement als het ware het aanvankelijke voornemen van de regering

om tot volledige privatisering over te gaan, geblokkeerd. Over blocking votes gesproken. Wij hebben gezegd dat het meerderheidsbelang in overheidshanden moet blijven. Tevens willen wij graag, zoals ik aan het begin van mijn betoog heb gezegd, dat een aantal activiteiten van de meerderheidsaandeelhouder expliciet wordt vastgelegd, zowel in de statuten als zo mogelijk in een wetswijziging. Dat lijkt mij niet gering.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Mijn vraag aan de heer Lemstra is geweest op welk moment hij die harde afspraken wenst te zien. Ik vind dat hij de zaak wel heel gemakkelijk neerlegt bij de gemeente Amsterdam. Het is onze bevoegdheid om met elkaar te spreken over de uitvoerbaarheid van dit wetsvoorstel. Op dit moment kunnen wij die harde afspraken niet inzien en dus niet beoordelen. Hoe kan de heer Lemstra er dan van uitgaan dat die afspraken hard zijn? Is hij ook van mening dat die afspraken op dit moment hier hadden moeten liggen?

De heer **Lemstra** (CDA): Het zou fantastisch zijn geweest als die hier hadden gelegen, maar wij hebben als Tweede en Eerste Kamer eerst ordentelijk dit wetsvoorstel te behandelen. Vervolgens hebben wij als Staat der Nederlanden ordentelijk te onderhandelen met de gemeente Amsterdam. Zo luiden de spelregels. Ik heb dus niet ten onrechte aan de regering gevraagd, nader in te gaan op de vraag wanneer deze aandeelhoudersovereenkomst nodig is en hoe die er uit gaat zien. Ik wacht het antwoord van de regering af.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Voorzitter! Ter ondersteuning van collega Lemstra het volgende. Ik had mij wel voorbereid op de vraag van de heer Van der Lans. Het komt mij voor dat juist in het geval dat de luchthaven te zijner tijd wordt verplaatst naar de Noordzee het van buitengewoon groot belang zal blijken te zijn dat door deze constructie de staat de blote eigendom verkrijgt over de gronden.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Lemstra riep uit dat het fantastisch zou zijn geweest als de aandeelhoudersovereenkomst hier vandaag had gelegen. Waarom zou het fantastisch zijn geweest als deze hier had gelegen en wat betekent het voor zijn fractie en speciaal voor hem dat dit nu niet het geval is?

De heer **Lemstra** (CDA): Dat wij dit wetsontwerp ordentelijk kunnen behandelen, wat ook ons voornemen is. Het zou aardig zijn geweest als in er een zekere mate van bekendheid was geweest hoe Amsterdam zich zal opstellen. Dat is niet het geval. De onderhandelingen moeten dus worden voortgezet. Dat zal wel gebeuren, maar óf dat zo is, hoort u straks uit de mond van de minister van Financiën, want die gaat over het staatsdeelnemingenbeleid. Ik wacht zijn antwoord af op die vraag, die ik hem trouwens ook heb gesteld.

Mevrouw de voorzitter. Ik ga nu over op het tweede onderwerp van mijn betoog want anders kom ik echt in de problemen met mijn spreektijd. Mijn tweede onderwerp is het door de overheid als aanstuurder van Schiphol voorkomen van misbruik van marktmacht. In de

nieuwe regelgeving worden regels gesteld ten aanzien van de vaststelling door de luchthavenexploitant van de luchthaventarieven en de voorwaarden voor het gebruik van de luchthaven door de gebruikers, te weten de luchtvaartmaatschappijen. Die regels betreffen onder andere de daarbij toe te passen procedures met een consultatie- en informatieplicht.

Wij hebben hierbij nog een aantal vragen. In de eerste plaats, het huidige toezicht ziet op een marginale toetsing door de minister of staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat van de voorgestelde tarieven van NVLS. Dat wil zeggen dat de minister of staatssecretaris slechts beziet of Schiphol in redelijkheid tot zijn tarieven heeft kunnen komen. Deze toetsing voldoet niet meer, gelet op de hedendaagse gewijzigde verhoudingen tussen exploitant van de luchthaven en gebruikers van de luchthaven, de toegenomen wereldwijde concurrentie in de luchtvaartsector en een inmiddels in de praktijk geïntroduceerd duaal systeem van verdeling van kosten en opbrengsten. De vraag blijft nu of de thans voorgestelde economische wet- en regelgeving (de wet is de CDA fractie inmiddels bekend, de regelgeving echter niet) voldoende robuust is, zoals het kabinet stelt in de nadere memorie van antwoord (pagina 4, onderaan).

Met het onderhavige wetsvoorstel wordt beoogd enkele publieke belangen te borgen ten aanzien van de luchthaven Schiphol en tegelijkertijd de mainport te faciliteren. Het kabinet is daarbij van mening dat deze publieke belangen met de voorgestelde wet- en regelgeving adequaat zijn geborgd. Daarbij doet het kabinet met enige regelmaat een beroep op het voorgestelde artikel 8.25c Wet Luchtvaart: de mogelijkheid om aanwijzingen te geven bij dreigend wanbeheer of zelfs de mogelijkheid de exploitatievergunning in te trekken. De nieuwe regelgeving heeft met name een preventieve werking, zo stelt het kabinet in de nadere memorie van antwoord (pagina 10). In de memorie van antwoord heeft het kabinet aangegeven dat deze vorm van toezicht erop gericht is om het zoveel mogelijk aan de samenleving over te laten tot overeenstemming te geraken. Het betreft hier een beperkt aantal regels, toegesneden op het borgen van de publiek belangen, ook wel een light-handedregulering genoemd.

De regering kiest voor een light-handedregulering die is gebaseerd op een dual-tillbenadering waarbij alleen de hoogte van de tarieven, gecombineerd met een aantal capaciteits- en kwantiteitsindicatoren, gereguleerd wordt. Dit in tegenstelling tot de door de regering zo vaak geroemde privatisering in het Verenigd Koninkrijk, waar juist gekozen is voor een zware regulering!

De formele wet die nu in ontwerp ter discussie staat, regelt slechts het kader voor de regulering van Schiphol. De invulling van dit kader is echter terug te vinden in de AMvB exploitatie Schiphol. Die invulling behelst het reguleren van de hoogte van de tarieven voor de consument en de luchtvaartmaatschappijen versus de kwaliteit van de dienstverlening. Dit betekent dat de borging van de publieke belangen feitelijk wordt gereguleerd via deze AMvB. Echter, deze AMvB is niet aan een parlementaire controle onderworpen. Hij is medio 2005 in concept en slechts ter adstructie meegestuurd naar de Tweede Kamer. Die heeft daaraan tot onze verrassing

geen aandacht besteed. De CDA-fractie hecht er daarom waarde aan dat deze AMvB toegestuurd wordt aan beide Kamers der Staten-Generaal en acht het noodzakelijk dat in ieder geval de Tweede Kamer zich buigt over de inhoudelijkheid van de AMvB, in feite de kern van de voorgestelde regulering. Gaarne hierop een positieve reactie van het kabinet.

In deze reguleringwetgeving is geen sprake van een efficiëntieprikkel. De infrastructuurmonopolist Schiphol kan alle kosten die hij maakt op het aviationdeel, dus het infrastructuurdeel, doorbelasten aan de passagiers en de luchtvaartmaatschappijen. Zo is er geen enkele mogelijkheid voor de luchtvaartmaatschappijen noch voor de NMa om de luchthaven te dwingen tot meer efficiency in de operatie. Kostengeoriënteerde tarieven kunnen gebaseerd zijn op verhoudingsgewijs te hoge kosten, hetgeen de concurrentieverhoudingen niet ten goede zal komen. In hoeverre kan de minister c.q. de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in haar toezichthoudende rol ten aanzien van de tarieven hier nog enige invloed op uitoefenen? Of moeten wij ons op dit terrein volledig overlaten aan het mededingingstoezicht ex post van de NMa? Gaarne een reactie. Op welke wijze hebben de gebruikers van de luchthaven op voorhand de mogelijkheid de luchthaven te prikkelen tot kostenefficiëntie, zodat tarieven niet jaarlijks stijgen? Heeft de NMa bijvoorbeeld nog mogelijkheden om Schiphol ex ante te dwingen tot een kostenefficiëntere operatie? Gaarne een reactie.

In 1999 heeft Schiphol het dual-tillprincipe ingevoerd. Daarvoor gold het single-tillprincipe. Met dual till worden activiteiten aangeboden in twee tills: luchthavenactiviteiten en commerciële activiteiten, ook wel genoemd aviation- en non-aviation. De luchthaventarieven worden vervolgens gebaseerd op de kosten en opbrengsten van de till met de luchthavenactiviteiten, dus de infrastructuur. Met dual till ontstond ook het allocatievraagstuk, Welke kosten moeten worden toebedeeld aan de verschillende activiteiten op de luchthaven? Omdat een luchthaven een "meerdienstenonderneming" is waar gerelateerde diensten worden aangeboden die geproduceerd worden met dezelfde activa, kunnen de kosten op verschillende wijzen worden gealloceerd. Vóór 1999 gold het single-tillprincipe. Luchthaventarieven werden gebaseerd op de gezamenlijke opbrengsten en kosten van alle activiteiten van de luchthaven. Tarieven voor luchtvaartactiviteiten worden dan mede bepaald door opbrengsten uit commerciële activiteiten.

Feitelijk vanaf het moment van de introductie van het dual-tillsysteem tot heden hebben de luchtvaartmaatschappijen stelselmatig bezwaar gemaakt tegen de in hun ogen exorbitante verhogingen van de luchthaventarieven. Procedures tussen de luchthaven en de maatschappijen lopen nog over de jaren 2000, 2001, 2002, 2004, 2005 en 2006! Uit de pers hebben wij vernomen dat binnenkort de rechter zal worden bezocht. Deze procedures bevinden zich dus in verschillende stadia. Tot op heden zijn de bezwaren door de minister of staatssecretaris eenvoudig afgewezen met een beroep op haar mogelijkheid tot slechts marginale toetsing van deze tarieven. Thans ligt de nieuwe wet- en regelgeving voor die met een Besluit exploitatie luchthaven Schiphol

uitvoering moet geven aan een nieuw beleid terzake. Het doel van deze nieuwe regulering is de bescherming van de belangen van de luchtvaartmaatschappijen tegen te hoge tarieven en daarmee tevens de bescherming van het publiek. Aan de andere kant ziet de wetgever Schiphol als een normaal bedrijf waar competitief geopereerd moet kunnen worden en een light-handedregulering volstaat.

Schiphol is echter een niet op zichzelf staand bedrijf, maar heeft een strategische relatie met de homecarrier die eigenaar is van het vervoersnetwerk dat mede het publieke belang dient. Niet moet worden vergeten dat een luchthaven fungeert ten behoeve van de luchtvaartmaatschappijen, dienend als punt van opstap, overstap of aankomst van passagiers. Deze maatschappijen nemen dus diensten af van de luchthaven om te voldoen aan de uit de vervoersovereenkomst voortvloeiende vervoersverplichting. De vraag is nu of de relatie tussen luchthaven en luchtvaartmaatschappijen in de voorgestelde reguleringsvoorstellen voldoende uit de verf komt. Heeft de regering nog een zogenaamd single-tillkostensysteem overwogen? Zo neen, waarom niet? Gaarne een reactie.

Ik kom hierop, omdat Schiphol niet onder stoelen of banken heeft gestoken zich op de meer winstgevende commerciële activiteiten te focussen. Hiermee kan een verwijdering ontstaan in de belangen die bijvoorbeeld de homecarrier, KLM/Air France, en Schiphol gezamenlijk hebben, te weten bevordering van de mainport. Een focus op commerciële activiteiten kan leiden tot een afname van de capaciteit voor luchthavenactiviteiten en, met een toenemende vraag naar deze capaciteit, tot congestie en uiteindelijk een rechtvaardiging om de luchtvaarttarieven nog verder te verhogen! In beide gevallen is dit niet in het belang van de consument: minder kwalitatieve vervoersstromen tegen een hogere prijs. Voornoemde situatie zou kunnen worden bevorderd door het huidige dual-tillstelsel waarin de voorgestelde regulering is verpakt. Het risico van de dual till is namelijk dat de luchthavenexploitant de kosten waar mogelijk in de aviation till zal alloceren (alle kosten van deze till kunnen immers worden doorberekend aan de consument!), terwijl de opbrengsten van dezelfde activiteiten gealloceerd zullen worden in de niet gereguleerde non-aviation till! Een simpel voorbeeld is de reclame op de slurven. Hoe denkt de regering dit risico af te dekken, zo vraagt de fractie zich af.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dit lijkt mij een heel relevant deel van uw betoog. Betreft dit niet precies de kern van het probleem? U spreekt over single till en dual till, maar in feite gaat het over het vermengen van publieke belangen en commerciële belangen. Die raken op een steeds moeilijker traceerbare wijze met elkaar vermengd. U zegt dat wij via publiek en actief aandeelhouderschap de vinger aan de pols blijven houden. In werkelijkheid ontstaat er natuurlijk een bedrijfscultuur en bedrijfslogica waarin deze zaken helemaal vermengd worden en je helemaal niet meer in staat bent de publieke vinger op de wonde plek te leggen. Komt uw hele verhaal er eigenlijk niet op neer dat je óf naar single till terug moet óf de deur naar privatisering niet moet openzetten om de vermenging niet te bevorderen?

De heer **Lemstra** (CDA): In mijn wijze van zien is dat niet het geval. Ik stond op het punt om aan te geven waarvoor ik pleit, maar u onderbrak mij. En dat is uw goed recht, zeker met toestemming van de voorzitter.

Schiphol is natuurlijk een bedrijf en moet als bedrijf worden gerund. Het kan zijn eigen tarieven bepalen. Dat is de ene kant van de zaak. De andere kant is dat die tarieven in onze ogen zeker te maken hebben met de publieke belangen, want wij als consument moeten het allemaal betalen. Over die tarieven wordt al zes jaar gedelibereerd. De rechter gaat zelfs ingeschakeld worden. Wij willen transparantie in het tarievenbeleid. Dat is nu in wezen niet het geval, want de AMvB's zijn niet officieel voorgelegd. Wij vragen de staatssecretaris om de AMvB, met name die over kosten waarop Schiphol zich oriënteert bij het bepalen van de tarieven, straks voor te hangen bij de Kamer, zodat in ieder geval de Tweede Kamer de kans heeft daarop te reflecteren. Zo doende willen wij een schakeling tot stand brengen tussen de private drang van het bedrijf die wij willen respecteren en de publieke borging. Ik kom daar nog op terug.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Lemstra merkt terecht op dat alweer zes jaar geleden de discussie begon over het luchtvaarttarievenbeleid. Wij hebben nu voor ons een ongelooflijk ingewikkelde ontwerpwet waarin van alles wordt geregeld, maar ik mag uit de woorden van de heer Lemstra opmaken dat het luchtvaarttarievenbeleid daarin eigenlijk niet voldoende wordt geregeld. Wat is de opvatting van de heer Lemstra over dit aspect van de ontwerpwet die ooit was bedoeld om de luchtvaarttarieven te regelen? Uiteindelijk is dat blijkbaar niet zo goed gelukt.

De heer **Lemstra** (CDA): Er was helemaal niets geregeld. Wij praten vandaag over de economische regulering van de luchthaven. Dat is een forse stap vooruit. Dit soort vrij technische aangelegenheden moet je niet uitvoerig in een wet vastleggen, maar kun je wel bij AMvB regelen. Dat vind ik absoluut geen probleem, maar ik vraag wel om die AMvB voor te leggen en niet onderhands mee te sturen naar de Tweede Kamer waar hij geen onderwerp van beraad is geweest, zodat het een kwestie blijft van Schiphol aan de ene kant en de luchtvaartmaatschappijen aan de andere kant. En uiteindelijk treffen partijen elkaar dan voor de rechter. Ik vraag slechts om het open te breken en transparant te maken. In de ogen van mijn fractie is dat voldoende.

In het verleden was er dus geen regelgeving buiten de marginale toetsing. De nieuwe wet kan dan ook al snel robuust genoemd worden. Bovendien spreekt de minister nog steeds over een light-handedregulering. Dit veronderstelt een bepaalde vrijheid voor de "monopolist" ten opzichte van de gebruikers van de luchthaven, hetgeen ook blijkt uit artikel 8.25d, lid 7, waarin is gesteld dat Schiphol een vrijwillige bijdrage uit de commerciële opbrengsten mag betrekken bij de vaststelling van het luchthaventarief. Dat is een belangrijke bepaling. Hoe reëel is het om te verwachten dat de exploitant van de luchthaven een vrijwillige bijdrage uit de commerciële opbrengsten voor een verlaging van de tarieven zal toepassen? Gaarne een reactie van het kabinet.

De ervaring met geprivatiseerde luchthavens in het buitenland leert ons dat, mede vanwege tariefregulering ten aanzien van aviation, opbrengstgroei in belangrijke mate gerealiseerd wordt bij de niet-gereguleerde commerciële activiteiten.

Het kabinet steunt de visie van het management van de luchthaven dat een geïntegreerde bedrijfsvoering de voorkeur geniet. Althans het kabinet ziet in ieder geval geen aanleiding voor een verplichte juridische splitsing tussen de aviation- en non-aviationactiviteiten. Het kabinet heeft een weloverwogen keuze gemaakt om de NVLS niet te splitsen in twee afzonderlijke ondernemingen.

In de memorie van antwoord stelt het kabinet: toezicht moet er zo veel zijn als nodig is om de continuïteit van de luchthaven te waarborgen en om te waarborgen dat de luchtvaartmaatschappijen niet geconfronteerd worden met onredelijke of discriminatoire tarieven en voorwaarden. In dit kader is bezien of kan worden volstaan met een toezicht op grond van de Mededingingswet, met name artikel 24 van die wet, luidende: "Het is ondernemingen verboden misbruik te maken van een economische machtspositie."

Het kabinet heeft al eerder (als reactie op het advies van de Raad van State) geconstateerd dat niet volstaan kan worden met de Mededingingswet. Het concludeert namelijk dat artikel 24 van de Mededingingswet onvoldoende aanknopingspunten biedt en niet het juiste instrument is voor een toezicht op de tarieven en voorwaarden van de NVLS. Om die reden heeft het kabinet gekozen voor sectorspecifieke regulering. Toch heeft het kabinet er bewust niet voor gekozen om een zogenoemd price-capsysteem, te weten de maximale tariefruimte, te hanteren, zoals bij sommige beursgenoteerde luchthavens is gebeurd. De vraag van de CDA-fractie na het vorenstaande is nu hoe de regering, in casu de minister van Verkeer en Waterstaat, zal omgaan met de kostenoriëntatie als genoemd in artikel 8.25d, onder lid 3. Zal zij bij de vaststelling van de AMvB's als bedoeld in lid 12 van dit artikel en bij lid 5 van artikel 8.25 onder letter g, bij de toerekening van kosten ook letten op de opbrengsten van het non-aviationdeel of laat zij dit allocatievraagstuk in zijn geheel over aan de vervoerskamer van de NMa? Anders dan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in eerdere debatten in de Tweede Kamer heeft gezegd, zijn deze AMvB's slechts ter info aan de Tweede Kamer gezonden en hebben zij daar dus nimmer deel uitgemaakt van het debat. Wordt de Kamer nog op een of andere manier bij deze AMvB's betrokken?

Voorts vraagt de CDA-fractie of de minister bereid is om erop toe te zien dat de consultatieprocedure, met name de mate en het tijdstip van informatievoorziening door Schiphol, zodanig is ingericht dat wordt gekomen tot een gelijkheid van partijen -- de zogenaamde equality of arms -- en tot adequate onderhandelingen over de tarieven, teneinde daarmee tot een deugdelijke consultatieprocedure te geraken. Transparantie is de basis voor een goede strategische relatie tussen luchthaven en de belangrijkste gebruikers van die luchthaven. Ik hoor gaarne een positieve reactie van de regering op deze vraagstelling.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De heer Lemstra stelt in zijn betoog dat er een gelijkheid moet komen tussen partijen. Hij heeft een heleboel mooie termen gebruikt, waarvan ik er eentje citeer: equality of arms. Hij vraagt aan de minister of zij bereid is om toe te zien op de consultatieprocedure. Ik vraag mij af of dit op een of andere manier niet goed geborgd en geregeld zou moeten zijn. De heer Lemstra vraagt de regering om hierop toe te zien, maar waar moet het worden geborgd? Waar moet staan dat de partijen een onafhankelijke mening kunnen hebben over de wijze waarop het mainportbelang is geborgd? Ik trek het maar even wat breder. Waar kunnen de partijen terecht als zij het er niet mee eens zijn? Hoe moet dat worden gewogen? Wie bepaalt uiteindelijk?

De heer **Lemstra** (CDA): Die borging zit in de informatievoorziening aan de luchthavenbedrijven. Die informatie moet tijdig worden overgebracht, zodat de luchthavenbedrijven de gelegenheid hebben om erover te discussiëren met de luchthavenexploitant. Dat moet voldoende geregeld zijn. Uiteindelijk bepaalt de exploitant van een bedrijf zijn tarieven. Dat gebeurt in de hele wereld, dus ook in Nederland. De tarieven worden uiteindelijk beoordeeld door de NMa. Als ik spreek over equality of arms, gaat het mij erom dat de luchtvaartmaatschappij op tijd moet worden ingelicht en de relevante informatie krijgt, zodat er een gesprek kan ontstaan tussen de exploitant en de luchthavenbedrijven. Dat schijnt in het verleden onvoldoende, onvolledig of niet goed te zijn gebeurd. Dat willen wij dus graag verbeteren.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De heer Lemstra erkent zelf dat het in het verleden niet op een adequate manier was geregeld. Als de privatisering vorm krijgt, verwacht hij dan dat het wel op een betere manier zal worden geregeld? Zo ja, waarom verwacht hij dat dan?

De heer **Lemstra** (CDA): Er zal door de andere autoriteiten op worden toegezien. Met name de Staat der Nederlanden zal erop toe moeten toezien om dat proces zoveel mogelijk te reguleren, dus de minister samen met de NMa.

Mevrouw de voorzitter, mijn fractie ziet met belangstelling de antwoorden van de regering tegemoet.

*N

De heer **Van de Beeten** (CDA): Voorzitter. Collega Lemstra heeft mij gevraagd om het wat saaiere gedeelte van de inbreng van de CDA-fractie voor mijn rekening te nemen, waarschijnlijk omdat hij dat karakterologisch gezien verantwoord acht.

Bij de borging van het publieke belang gaat het om investeringen die bij Schiphol te onderscheiden zijn in aviation, die doorgaans minder renderen, en non-aviation, die doorgaans meer renderen. Daarom is een beslissing over de investeringen van grote betekenis. Het wetsvoorstel biedt daar eigenlijk twee wegen voor. Enerzijds is er de publiekrechtelijke weg, waarbij via de exploitatievergunning voorwaarden kunnen worden gesteld en invloed kan worden uitgeoefend met de aanwijzingsbevoegdheden. Concreet genoemd zijn de

aanleg van pieren, terminals, landingsbanen en opstelplaatsen, maar ook bagageafhandeling en dergelijke, dus wezenlijke zaken voor de aviation op Schiphol. Een belangrijk punt daarbij is echter dat volgens het wettelijk criterium sprake moet zijn van dreigend wanbeheer, willen er aanwijzingen kunnen worden gegeven. Dat is een zwaar criterium waarvan de staatssecretaris niet spoedig zal kunnen zeggen dat het aan de orde is. Dat levert dus nogal wat spanningen op als het gaat om datgene wat ook de regering in het belang van de mainportfunctie zegt te willen waarborgen langs juridische weg.

Anderzijds is er de weg van het vennootschapsrecht. Er is gesproken, zowel in de Tweede Kamer als bij de schriftelijke voorbereiding hier, over actief aandeelhouderschap. Nu is dat geen wettelijk begrip, dus het is afhankelijk van de invulling die men daaraan geeft in deze wet respectievelijk in de statuten van de exploitant, thans de NV Luchthaven Schiphol. Uitgangspunt is het bestaande wettelijke systeem, waarin de algemene vergadering van aandeelhouders geen instructiebevoegdheid heeft. De algemene vergadering van aandeelhouders kan niet zeggen: gij zult investeren in landingsbanen. De raad van commissarissen kan dat overigens ook niet. Wel kan in de statuten worden geregeld dat er een goedkeuringsbevoegdheid wordt neergelegd voor de algemene vergadering van aandeelhouders. De vraag is echter hoe ver dit kan gaan. Indien de goedkeuringsbevoegdheid te ver gaat of wordt gestapeld met die van de raad van commissarissen, gaat men zodanig op de stoel van het bestuur zitten dat het te ver gaat. Dat zegt ook de literatuur over dit probleem, waarvoor in de wet zelf geen concrete oplossing te vinden is. Er ligt dus een afgrenzingsprobleem. Dat speelt ook in het geval van buitenlandse deelnemingen door Schiphol en in het algemeen met betrekking tot datgene wat door de regering "belangrijke investeringen" wordt genoemd.

Als wij dan naar de structuurregeling kijken -- Schiphol is een structuurvennootschap -- zien wij dat de raad van commissarissen goedkeuring moet geven aan investeringen die een kwart van het geplaatste kapitaal plus de reserves te boven gaan. Dat betekent dat als de raad van commissarissen een door het bestuur voorgestelde of door de overheid gewenste investering niet goedkeurt, een dergelijke investering nimmer ter goedkeuring aan de algemene vergadering van aandeelhouders wordt voorgelegd. De raad van commissarissen sluit dan als het ware de deur. Dat lijkt ons een probleem, gelet op datgene wat de regering wenst. Daarnaast is enkele jaren geleden artikel 107a in boek 2 van het Burgerlijk Wetboek neergelegd. Daarin is aangegeven dat de algemene vergadering van aandeelhouders goedkeuring moet geven wanneer het gaat om deelnemingen die eenderde van de activa betreffen van de betrokken vennootschap, in dit geval Schiphol. Wij praten hier dan over een grens van 1,2 mld. Pas als het om deelnemingen boven dit bedrag gaat, komt de algemene vergadering van aandeelhouders aan bod. Voor het overige geldt volgens die wetsbepaling het criterium dat sprake moet zijn van een belangrijke wijziging van de identiteit of aard van de onderneming. De investering waarover wij hier spreken, zullen niet gauw zodanig ingrijpend zijn dat men kan zeggen dat de identiteit van de onderneming aan de orde is. Toch zegt de

regering -- overigens wat ons betreft terecht -- dat zij daar als meerderheidsaandeelhouder invloed op wil blijven uitoefenen. De vraag is dus waar je de grens precies moet leggen en of het voldoende zou zijn om dit in de statuten te doen.

Gelet op wat ik zojuist zei over wat er uit het wettelijk systeem voortvloeit, mag het niet gaan om stapeling en mogen de besluiten ook niet te gedetailleerd worden. De literatuur spreekt dan over besluiten van ingrijpende aard, maar refereert daarbij dan aan de grenzen die in de structuurregeling van artikel 164 van boek 2 worden genoemd. Ik denk dat men ook moet kijken naar artikel 107a, dus naar relatief hoge grenzen. Onze conclusie is dat er voor dat datgene wat de bewindslieden willen -- en als er geprivatiseerd moet worden: ook datgene wat de meerderheid van deze Kamer wil -- toch een aanzienlijke lagere grens zou moeten worden vastgesteld dan de grenzen die ik zojuist noemde. Als artikel 107a als een afgrenzingsbepaling moet worden gelezen, wat wij vooralsnog doen, kom je toch op zijn minst in een grijze zone terecht. Binnen het bestaande wettelijke systeem kunnen wij er niet mee volstaan om in de statuten een beduidend lagere grens vast te stellen. In deze wet moet er dus een wettelijke grondslag worden vastgelegd om dat te kunnen doen. Er moet dan in zekere zin worden afgeweken van de artikelen 164 en 107a. Belangrijk is dat in deze wet wordt vastgelegd dat met betrekking tot belangrijke besluiten in de statuten kan worden bepaald dat de algemene vergadering van aandeelhouders daaraan goedkeuring moet verlenen, wat ons betreft eventueel zonder de tussenfase van de raad van commissarissen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Het is inderdaad erg saai en ik weet ook niet of ik het helemaal kan volgen. Ik begrijp wel dat de heer Van de Beeten pleit voor een wetswijziging. Klopt dat?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik vraag of hier geen wettelijke grondslag nodig is. Vooralsnog is mijn mening dat een wettelijke grondslag nodig is in deze wet.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): En dat is dus een wetswijziging, zeg ik maar even in gewone woorden.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Dat mag de heer Van der Lans zo zeggen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Wat betekent dat voor het proces waarin wij nu zitten?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Dat betekent dat ik eerst het antwoord van de regering afwacht en dan zal zeggen wat het wat mij betreft zou moeten betekenen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Daar komen wij dus nog op terug.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Zeker.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Deze minister zou ik niet graag te logeren vragen. Voor je het weet, verkoopt hij al je gordijnen en meubilair. Busbedrijf Connexxion moet van de minister worden verkocht, aan beleggers of aan een bank. Vandaag moeten wij een wetsvoorstel aannemen dat het mogelijk maakt om 49% van de aandelen van de luchthaven Schiphol te vervreemden. Misschien spreek ik andere mensen dan de minister, maar ik ben weinig enthousiasme voor zijn plannen tegengekomen. Noch bij burgers, noch bij lokale bestuurders, zelfs niet bij vliegmaatschappijen. De discussie over de liberalisering van Schiphol loopt al vele jaren. De rapporten en beleidsstukken stapelen zich op tot luchtkastelen, maar nog steeds heb ik geen idee waarom ik met dit voorstel zou moeten instemmen. Al studerende werd ik wel geconfronteerd met een stuitend gebrek aan een beleidsvisie op het gebied van strategische infrastructuur zoals Schiphol.

Vandaag willen wij met de minister en de staatssecretaris spreken over de vele open einden die dit wetsvoorstel nog heeft, maar eerst willen wij de vraag aan de orde stellen welke problemen wij met deze wetswijziging gaan oplossen. De discussie begon in 2000 eigenlijk heel simpel. Luchtvaartmaatschappijen beklagden zich dat de tarieven die Schiphol berekende relatief hoog waren en ondoorzichtig tot stand kwamen. Kon dat niet wat transparanter en meer marktconform? Zes jaar later ligt bij deze Kamer een ongelooflijk ingewikkeld en ondoorzichtig voorstel voor. Wij gaan Schiphol verkopen, maar toch niet helemaal. Wij willen aandelen naar de beurs brengen, maar ook onderhands aanbieden. Sommige aandeelhouders willen per se wel en andere per se niet verkopen, maar ondertussen zijn toch de onderhandelingen maar begonnen.

De tarieven voor de luchtvaartactiviteiten landen, parkeren van vliegtuigen en afhandelen van passagiers zijn in deze discussie wel heel erg op de achtergrond geraakt. De luchtvaartmaatschappijen lijken in elk geval spijt te hebben dat zij er ooit over zijn begonnen. Martinair is tegen deze voorstellen, evenals Air France/KLM. Samen met BARIN, de vereniging van luchtvaartondernemingen, stelt KLM dat voorliggende wetswijziging juist niet veel verandert aan het luchthaventarievenbeleid, omdat maatschappijen afhankelijk blijven van de monopolist Schiphol, die keuzes maakt die naar hun opvatting haaks staan op het publieke belang. Zijn de minister en de staatssecretaris het met ons eens dat het belangrijkste probleem waarvoor deze wet oorspronkelijk een oplossing moest bieden, eigenlijk niet wordt opgelost? De heer Lemstra leek die bezwaren ook een klein beetje te hebben.

Dan komt natuurlijk de vraag welke problemen dit wetsvoorstel wel oplost. Gerlach Cerfontaine zegt dat hij meer geld nodig heeft, maar is dat wel zo? Heeft de president-directeur van Schiphol zijn eigen jaarverslagen wel goed gelezen? Schiphol kan heel goed de eigen broek ophouden, zo houdt Cerfontaine ons elk jaar weer voor. Misschien wil hij meer geld kunnen lenen? Ook hier zien wij geen problemen. Schiphol heeft nooit problemen gehad met het vinden van geld voor investeringen en in de nabije toekomst zal dit waarschijnlijk ook niet het geval zijn. Een

beursnotering is in dit verband overbodig; weer verwijst ik naar de heer Lemstra. Kunnen de minister en de staatssecretaris ons uitleggen welke problemen wij vandaag wel gaan oplossen? Misschien wil Cerfontaine aandelen verkopen om meer mogelijkheden te hebben voor uitbreiding in het buitenland? Dat is een interessant punt voor discussie. Moeten wij willen dat het bedrijf Schiphol nog meer internationaliseert? Of moeten wij vooral de belangen van de nationale luchthaven Schiphol veiligstellen? Dat lijkt mij niet alleen een aangelegenheid van de heer Cerfontaine, maar een onderwerp van nationale politiek. Op andere terreinen, zoals het Havenbedrijf Rotterdam, wil de rijksoverheid juist meer bemoeienis. Hier wreekt zich het ontbreken van een beleidsvisie van het kabinet. Wat is de mening van de minister en de staatssecretaris over de verhouding tussen de internationale ambities van Schiphol en het nationale belang van de luchthaven?

Een ander argument voor vervreemding van de aandelen van Schiphol zijn de zogenoemde dubbele petten van overheden. Met dit wetsvoorstel willen de minister en de staatssecretaris de verschillende taken van de overheid als regelgever, toezichthouder en aandeelhouder ontvlechten. Dit is opnieuw een interessant onderwerp voor debat, want heeft de overheid niet per definitie dubbele petten? Is het niet typisch voor de overheid dat zij zowel regels maakt als toeziet op de handhaving van die regels? Is het probleem niet juist ontstaan doordat de overheid van bestuurder tot aandeelhouder is geworden? Als er op dit gebied problemen zijn, zo vragen wij deze bewindslieden, waarom wordt dan gekozen voor meer markt en niet voor meer overheid?

Nog een argument voor vervreemding is dat Schiphol op deze manier bedrijfsmatiger zou kunnen opereren. Kunnen de bewindslieden aangeven welke bestuurlijke problemen de NV Luchthaven Schiphol op dit moment ondervindt? Waarom zou Schiphol bedrijfsmatiger kunnen opereren als een minderheid van de aandelen wordt vervreemd? Jaap de Wit, hoogleraar luchtvaartconomie aan de Universiteit van Amsterdam, noemde het in NRC Handelsblad van afgelopen zaterdag letterlijk onzin dat een gedeeltelijke privatisering zou leiden tot een efficiëntere bedrijfsvoering. Als deze Kamer dit wetsvoorstel vandaag goedkeurt, zullen wij volgens hem van de regen in de drup komen. Als Schiphol meer een bedrijf moet worden, waarom gaan we dan niet alle aandelen vervreemden? Als wij besluiten om een meerderheid van de aandelen in overheidshanden te houden, waarom zou Schiphol dan toch bedrijfsmatiger worden? Is hier niet sprake van een tegenstrijdigheid? Wat winnen wij op het gebied van efficiëntie met het volledig in overheidshanden houden van de aandelen?

Ook spreken de bewindslieden van de tucht van de markt, die zou leiden tot een meer efficiënte en klantgerichte benadering. In de Staatscourant van 14 juni stelt Erik van Goor van KLM, die de prachtige functie heeft van corporate legal counsel, dat in voorliggende wet monopolist Schiphol juist onvoldoende wordt gedwongen om kostenefficiënt te werken. Delen de bewindslieden de zorgen van de klant KLM? Kunnen zij een voorbeeld noemen van een liberalisering in het openbaar vervoer, bijvoorbeeld bus, trein of taxi, die heeft geleid tot meer

efficiëntie en meer klantgerichtheid? Waarom zou dat in het geval van Schiphol wel het geval zijn?

Het belangrijkste argument voor vervreemding van aandelen van Schiphol, en dat is op zichzelf niet verwonderlijk voor een minister van Financiën, is dat de verkoop geld oplevert. Maar hebben we dat geld wel nodig? De minister krijgt mogelijk dit jaar de begroting op orde, waarvoor alvast op voorhand onze felicitaties. Welke gaten waarvan wij nu nog geen weet hebben, zitten er in de schatkist dat een dergelijke verkoop van meubilair gerechtvaardigd is? Wij verkopen pas meubilair als er heel veel schulden zijn, dus moet er een gat zitten in de schatkist. Als wij de aandelen nu verkopen, krijgen wij dan wel genoeg geld? Schiphol is ooit met gemeenschapsmiddelen tot stand gekomen; het lijkt ons geen goed idee om dit tafelzilver tegen schrootprijs te verkopen. De fractie van de PvdA aan de overkant van het Binnenhof heeft in een initiatiefnota haar zorgen uitgesproken dat bij de huidige voorstellen voor verkoop onvoldoende rekening wordt gehouden met de ontwikkelingscapaciteit van de Schipholregio en met de toekomstige waarde van Schiphol als vastgoedlocatie. Delen de minister en de staatssecretaris de zorgen dat de beoogde opbrengst van, zeg, 1 mld. in geen verhouding staat tot de toekomstige waardevermeerdering van Schiphol? Geven wij niet veel weg voor weinig?

Schiphol heeft de goede financiële positie niet te danken aan de inkomsten uit het opstijgen en landen van vliegtuigen. De NV Luchthaven Schiphol is ook een vastgoedfirma en een internationaal opererende grondexploitant. Schiphol zal in de toekomst een belangrijke rol spelen in het economische en ruimtelijke beleid in de Randstad. De Tweede Kamer heeft enigszins dubbelhartig besloten dat in ieder geval een meerderheid van de aandelen in overheidshanden moet blijven. Minderheidsaandeelhouders hebben echter wel degelijk zeggenschap, zeker als zij 49% van de aandelen in handen zouden krijgen en zeker als zij bijvoorbeeld Grupo Ferrovial zouden heten. Jan Ernst de Groot, die de prachtige functie vervult van executive vice-president bij het Corporate Center van KLM, stelt in de Staatscourant van 2 juni dat ook een formele minderheidsprivatisering in de praktijk kan leiden tot bemoeienis van minderheidsaandeelhouders, bijvoorbeeld doordat partijen moeten voldoen aan de code-Tabaksblat. Zijn de minister en de staatssecretaris het eens met de stelling dat ook minderheidsaandeelhouders in de praktijk een belangrijke stem zullen hebben in het beleid van Schiphol? Hoe verhoudt zich deze private stem met de publieke belangen van de nationale luchthaven? Waarom zeggen de bewindslieden overigens dat zij volledige privatisering in de toekomst niet uitsluiten? Daar zijn wij erg benieuwd naar.

Dat brengt ons bij de open einden van dit wetsvoorstel, iets waar de Eerste Kamer naar onze opvatting goed naar moet kijken. Als wij onze goedkeuring geven aan deze wet, waar stemmen wij dan precies mee in? Het veilig stellen van publieke belangen ten aanzien van Schiphol, zo zullen de bewindslieden zeggen. Het zou dan gaan om het borgen van belangen door wet- en regelgeving, bijvoorbeeld op het gebied van milieu, veiligheid, gezondheid en ruimtelijke ordening. Het belang

van Schiphol als mainport, zo stellen de minister en de staatssecretaris, is echter niet goed in wet- en regelgeving te vatten. De overheid geeft Schiphol daarom een exploitatievergunning en belooft de luchthavencapaciteit, het financiële beheer en het investeringsbeleid goed in de gaten te houden.

Maar wat gebeurt er als Schiphol faalt, bijvoorbeeld als de door de minister en de staatssecretaris zo gewenste bedrijfsmatige aanpak tóch blijkt te botsen met de door hen eveneens hooggewaardeerde publieke belangen? Wat kan de overheid in dat geval doen? Boze woorden spreken of boetes opleggen? De raad van commissarissen of de raad van bestuur ontslaan? De exploitatievergunning intrekken? Zijn de bewindslieden het met ons eens dat dit laatste een nogal theoretische maatregel is? Dat deze zogenoemde "nucleaire optie" niet kan worden toegepast zonder buitenproportionele schade en daarom in de praktijk niet zal worden gebruikt? Krijgen wij praktisch dus te maken met een monopolistisch bedrijf dat een publieke taak uitvoert, maar waarover het publiek nauwelijks nog zeggenschap heeft?

Schiphol is een dynamische organisatie, zo laat Cerfontaine niet na te zeggen. Schiphol heeft ambitieuze groeiplannen, maar Schiphol heeft ook te maken met kritische burens. Er zijn hardnekkige problemen, bijvoorbeeld op het gebied van milieuvervuiling en geluidsoverlast, zo is ook te lezen in het rapport "Luid en duidelijk" van de commissie-Eversdijk. Deze commissie constateert ook veel wantrouwen tussen Schiphol en omwonenden, ook met de buurgemeenten. Hoe denken de bewindslieden dat de nog meer bedrijfsmatige aanpak die zij voor Schiphol zien weggelegd, zich verhoudt tot de nu al schier onoplosbare politieke problemen rondom Schiphol?

In het rapport "Opties voor Schipholbeleid" van het Milieu- en Natuurplanbureau blijkt dat heldere politieke keuzes moeten worden gemaakt. Het is niet mogelijk om de mainport Schiphol verder te laten groeien, de geluidsoverlast en veiligheidsrisico's in het binnengebied op niveau te houden én de geluidsoverlast in het buitengebied te verminderen. Zijn de bewindslieden het met ons eens dat Schiphol niet vraagt om een meer bedrijfsmatige, maar juist om een meer politieke aanpak? Zou de overheid zich niet minder en indirect, maar meer en direct met Schiphol moeten bemoeien? Zijn veel van de hardnekkige problemen rondom Schiphol niet juist ontstaan door gebrek aan politieke regie?

Voorzitter: Schuurman

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Een belangrijke taak die wij in deze Kamer hebben, is het beoordelen van de uitvoerbaarheid van wetgeving. Als wij deze wet, die de weg moet vrijmaken voor vervreemding van aandelen, aannemen, kan die wet dan ook worden uitgevoerd? Mevrouw Sylvester wees daar al op. Daarvoor heeft de minister de medewerking nodig van medeaandeelhouders, zoals Rotterdam en Amsterdam, die in de praktijk een "blocking vote" hebben. De bewindslieden hebben het collegeprogramma van Partij van de Arbeid en GroenLinks in Amsterdam gelezen, waarin staat dat deze gemeente niet zal meewerken aan de liberalisering. Waarom heeft het

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

volgens de minister de staatssecretaris zin dat wij deze wet hier vandaag behandelen?

Wij kunnen ons overigens voorstellen dat de bewindslieden de afgelopen weken wat in verwarring zijn gebracht door het optreden van de Amsterdamse wethouder Lodewijk Asscher. Mijn fractie vond zijn optreden in ieder geval onnavolgbaar. PvdA en GroenLinks in Amsterdam hebben aan hun kiezers beloofd dat zij niet zullen meewerken aan de plannen van de minister, maar tijdens een bijeenkomst in dit Huis verklaarde Asscher dat hij toch met de minister wilde onderhandelen. En hij ontvouwde daarbij alvast een voorstel, waarbij de gemeente Amsterdam, jawel, de meerderheid van de aandelen in handen zou moeten krijgen.

Het is ons onduidelijk waarom de minister de aandelen Schiphol voor een appel en een ei zou moeten verkopen aan Amsterdam. Wij roepen hem dan ook op om dat vooral niet te doen. Ook snappen wij werkelijk niet waarom Schiphol beter af is als de meerderheid van de aandelen niet in handen is van de rijksoverheid, maar van de gemeente Amsterdam.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dit is een wonderlijk stukje in het betoog van de heer Van Raak. De SP heeft zich namelijk altijd gemanifesteerd als een partij die mordicus tegen privatisering is. Nu krijgt die partij een voorstel, waarvan je de realiteitswaarde misschien kunt betwisten. Op andere punten kan dat bij de SP echter ook wel eens kritiek oproepen. Er komt dus een voorstel van "publicalisering". Dat is het omgekeerde van wat er aan de hand is? Wat doet de heer Van Raak hier? Hij gaat daar vrolijk de draak mee steken. Eigenlijk schiet hij dan zichzelf in de voet. Hij maakt namelijk zichzelf belachelijk.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Van der Lans mag mij een voorbeeld noemen van een voorstel van de SP waaraan volgens hem de realiteitswaarde ontbreekt. Dat is volgens mij vooral iets waar de ideeën- en plannenpartij GroenLinks erg sterk in is. Ik doel op plannen lanceren zonder enige realiteitswaarde. Daar neem ik ver afstand van. Het plan van GroenLinks en de Partij van de Arbeid in Amsterdam is slecht. De bedoeling van dat plan is om aandelen die nu in handen zijn van de rijksoverheid, in handen van een gemeente te leggen. Ik zou werkelijk niet weten waarom een gemeente een nationale luchthaven zou moeten bezitten. Speciaal voor de minister merk ik ook op dat wij wel een partij zijn met realiteitszin. Als wij die aandelen al moeten verkopen, waar wij overigens erg op tegen zijn, moet het ook echt gebeuren en niet voor een appel en een ei.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik maak hier nog een laatste opmerking over, want zo belangrijk is dit punt ook weer niet. Kennelijk is het de heer Van Raak ontgaan dat er een partij in het geding is die de aandelen wenst te verkopen, namelijk de Staat, de rijksoverheid. Dat is nu precies de motivering geweest voor de publicalisering die de heer Asscher heeft voorgesteld. Je moet het dus wel in die context zien.

De heer **Van Raak** (SP): Dat is nu weer echt GroenLinks-prietpraat. Ik ga daar direct op in. Wij zien niet waarom een gemeente een nationale luchthaven zou moeten bezitten. In antwoord op de opmerkingen van de heer Van der Lans wil ik een beeld gebruiken: Asscher is als een ruiter hoog te paard die de teugels stevig in handen heeft (dat is de blocking vote). Wat gebeurt er met deze Asscher, dus de Partij van de Arbeid en GroenLinks in Amsterdam? Zij springen van het paard, hollen vervolgens achter het paard aan en roepen tegen deze Kamer: houd het paard tegen, houd het tegen! Ik vraag mij af waarom GroenLinks en de Partij van de Arbeid in Amsterdam ooit van het paard zijn gesprongen. Is dit het nieuwe links liberale bestuur dat GroenLinks voor ogen staat?

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dit is een geweldig indrukwekkende metafoor, maar die klopt van geen kanten. Wie is het paard, wie zijn de ruiters? Je kunt het zo wel voorstellen, maar zo is het in werkelijkheid niet. De minister en de staatssecretaris zitten op het paard en zij zijn degenen die ervan af springen. Wat doet de heer Asscher? Hij probeert erop te springen. Dat is het enige wat er aan de orde is. Ik begrijp dan ook echt niet waarom de heer Van Raak er zo'n komedie van moet maken.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Van der Lans heeft toch niet goed begrepen wat er aan de hand is. Wij moeten toch constateren dat Amsterdam een blocking vote heeft. De Partij van de Arbeid en GroenLinks in Amsterdam kunnen dus gewoon doen wat zij aan alle Amsterdammers beloofd hebben: zij zullen niet instemmen met deze wet. Daarvoor hebben zij het middel van de blocking vote. In plaats van te zeggen dat zij daarvan gebruik gaan maken...

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Wie zegt dat zij daar geen gebruik van maken?

De heer **Van Raak** (SP): Waarom dan dat theater, die hele poespas, dat hele gedoe? Waarom komt Asscher dan met rare plannen die toch niet uitgevoerd zullen worden? Waarom? Waarom wordt er niet gewoon gezegd "wij hebben een blocking vote", klaar? Waarom dus dat hele gedoe? Ik kan het natuurlijk niet aan de minister of de staatssecretaris vragen, maar wel aan de heer Van der Lans en mevrouw Sylvester: waarom deze idiotie, waarom dit gedoe?

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik maak hierover nog een laatste opmerking en dan moeten wij er echt over ophouden. Het gaat alleen om het gebaar. Kennelijk heeft de heer Van Raak geen enkel vertrouwen in de gemeentelijke overheden. Het gaat om de essentie dat er een overheid opstaat die zegt: ik wil wel het publieke belang behartigen, als een andere overheid dat niet doet.

De heer **Van Raak** (SP): Je zegt dan toch gewoon "nee"?

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Waarom zou je de aandelen niet overnemen?

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van Raak** (SP): Omdat het idioot is dat een gemeente een nationale luchthaven bezit!

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Waarom zou dat zo idioot zijn? Wie heeft de luchthaven opgericht? Is dat de rijksoverheid geweest?

De heer **Van Raak** (SP): Het lijkt mij niet zo'n goed idee dat...

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik vertrouw een gemeentelijke overheid en u kennelijk helemaal niet.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik wil de heer Van Raak adviseren om zich te beheersen en zijn betoog te vervolgen en om datgene wat de gemeente Amsterdam van plan is te doen even aan die gemeente over te laten. Ik adviseer hem om daarover verder niet te speculeren.

De heer **Van Raak** (SP): In antwoord op de opmerkingen van de heer Van der Lans zeg ik dat Schiphol een nationale luchthaven is met een mainportfunctie. Het is niet logisch om de aandelen daarvan in handen van een gemeenteraad te leggen. De heer Van der Lans kan toch niet menen dat dit bestuurlijk logisch is?

Vervolgens moet de heer Van der Lans niet zeggen dat ik geen vertrouwen heb in lokale overheden. Ik heb juist heel veel vertrouwen in lokale overheden, maar niet in de Partij van de Arbeid en GroenLinks in Amsterdam.

Voorzitter. Intussen hebben zich meer gegadigden gemeld, zoals de provincie Noord-Holland en de gemeente Rotterdam. Ook dat juichen wij niet toe. De nationale luchthaven lijkt ons toch echt een zaak van de nationale politiek. Kan de minister ons toezeggen dat de meerderheid van de aandelen Schiphol in de toekomst niet terecht zal komen bij provincies en gemeenten?

Meermalen hebben fracties in deze Kamer aangedrongen op inzicht in een aandeelhoudersovereenkomst, waarin duidelijk wordt welke afspraken worden gemaakt met andere aandeelhouders. Mevrouw Sylvester wees er al op. De heer Lemstra zou het fantastisch vinden. Dat inzicht hebben wij echter niet gekregen. Er lijkt hierbij sprake van een kip-en-eisituatie. De minister wil pas spreken over een aandeelhoudersovereenkomst als deze wet door deze Kamer is, maar mijn fractie en andere fracties achten inzicht in die overeenkomst onontbeerlijk om tot een goed oordeel te kunnen komen. Zijn de bewindslieden alsnog bereid om ons vandaag een concept van de aandeelhoudersovereenkomst voor te leggen? De dag duurt nog lang.

Besturen is niet hetzelfde als ondernemen. En ondernemen is niet hetzelfde als verkopen. Deze constatering zullen de minister wellicht choqueren, maar dat moet dan maar eens gebeuren. Wat wil de minister allemaal nog meer verkopen? Heeft hij al gegadigden gevonden om onze wegen of de kanalen te kopen?

De discussie met deze minister en deze staatssecretaris over strategische infrastructuur heeft zich toch wel erg verengd tot de centen en tot de korte termijn. Als het meubilair is verkocht, wie kunnen ons dan nog

verzekeren van een zitplaats? Vandaag moeten wij formeel onze goedkeuring geven aan een aantal publieke waarborgen, maar wij openen daarmee de weg voor gedeeltelijke privatisering, een onderwerp dat een eigen debat verdient.

Wij voelen vandaag een beetje de schaduw van het verleden over ons hangen. Liberalisering van publieke diensten is lange tijd een geloofsartikel geweest, waarover wij hier in Den Haag niet konden discussiëren. Ondertussen hebben wij meer ervaring opgedaan met liberalisering, ook in het vervoer, en moet ook deze bewindslieden duidelijk zijn geworden dat de beloften van lagere kosten, minder bureaucratie, meer innovatie en betere service in veel gevallen illusies zijn gebleken. De politiek van liberalisering van publieke diensten werd geformuleerd ten tijde van Paars I. Tien jaar later is dit beleid toe aan een serieuze evaluatie, zeker in het transport en vervoer.

Dit wetsvoorstel is naar onze opvatting daarom een gelegenheidsvoorstel. Mijn fractie wil een open debat over de ervaringen met de politiek van liberalisering in bijvoorbeeld het vervoer, alsook over de politieke keuzes, de beleidsvisie, die ten grondslag liggen aan de voorgestelde liberalisering van Schiphol. Die discussies moeten eerst worden gevoerd, voordat wij kunnen instemmen met dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Schouw** (D66): Mijnheer de voorzitter. Dit wetsvoorstel heeft in Nederland gedurende zeer lange tijd de aandacht van zeer velen. Het gaat immers over zeer veel, maar het gaat vooral over de toekomst van de nationale luchthaven Schiphol. Kort geleden werden daarvan de jaarcijfers gepubliceerd. Daaruit blijkt dat het bedrijf tot de best renderende en best geleide luchthavens in Europa behoort.

In de afgelopen maanden hebben de fracties van D66 en de OSF geworsteld met dit wetsvoorstel. Daarbij speelden voortdurend twee kernvragen een rol. De ene vraag is welk probleem er nu eigenlijk met de privatisering opgelost moet worden. Deze vraag hebben al veel sprekers voor mij gesteld. De andere vraag is of economische regulering van Schiphol ook zonder beursgang mogelijk is. Ik zal deze twee hoofdvragen vervolgens langslopen.

De eerste vraag is welk probleem er moet worden opgelost met de gedeeltelijke privatisering. Ik kan niet anders constateren dan dat de afgelopen jaren een complete waaier van problemen is langsgekomen die overtuigend zouden moeten aantonen dat privatisering toch echt dringen nodig zou zijn. Laat ik er eens enkele noemen: Schiphol zou vreemd kapitaal nodig hebben en zo een betere toegang tot de kapitaalmarkt krijgen. "Onzin", zeggen mensen die meer verstand hebben van geld dan van de politiek. Juist omdat de Staat nu aandeelhouder is, zijn de kosten van het aantrekken van vreemd kapitaal laag. Schiphol heeft succesvolle obligaties genoteerd aan de beurzen van Amsterdam en Londen. De kosten van kapitaal zullen na vervreemding van aandelen alleen maar toenemen.

Een ander argument dat naar voren is gebracht, is dat Schiphol moet groeien; internationale expansie. Groei

is mooi en daar zijn onze fracties dan ook dikwijls voor. Het denken in groei, ontslaat de overheid echter niet van het stellen van de waaromvraag. Waarom moet Schiphol in het buitenland terminals bouwen en beheren? Dit is een nogal essentiële vraag waar tot nu toe geen overtuigende antwoorden op zijn gegeven. Daarbij komt dat Schiphol nu al groeit en dat prima kan blijven doen als overheids-NV.

Bovendien is de meerderheid van de luchthavens in de wereld, vooral die in de Verenigde Staten, in overheidshanden. Het is slechts eenmaal gesuggereerd dat staatseigendom van de Nederlandse luchthaven een nadeel is voor groei. Onlangs konden wij nog uit perspublicaties lezen dat Schiphol succesvol is in China. Kennelijk is het staatseigendom geen belemmering.

Dat Schiphol "mee moet met de markt om niet achterop te raken bij de concurrenten" is dus niet overtuigend naar de opvatting van onze fracties. De markt van passagiers ontstaat door luchtvaartmaatschappijen en niet door luchthavens alleen. Of er internationaal geconcurrereerd kan worden, hangt vooral af van het antwoord op de vraag of het Nederlandse Schiphol voldoende capaciteit voor het landen, afhandelen en starten van vliegtuigen kan bouwen tegen aanvaardbare tarieven. Daarop zou de strategie gericht moeten zijn. Dat is een intensieve strategie die garandeert dat de mainport de groei aan zal kunnen én die bijdraagt aan de welvaart van Nederland. Daar is Schiphol, gezien de vele internationale prijzen die het jaar in jaar uit wint voor efficiency, comfort, veiligheid, et cetera, heel goed in gebleken. Het is het beste bewijs dat ook een overheids-NV kennelijk prima als marktpartij kan werken.

Een ander argument is dat vervreemding van aandelen geld zou opleveren. Ik hoop, eerlijk gezegd, niet dat de regering dit als een hoofdargument ziet. Immers, tafelzilver kan je maar één keer verkopen en dat is slechts goed voor kortstondig geluk.

Voorzitter. Het debat over elementen uit dit wetsvoorstel duurt nu al een kleine tien jaar. Dat is tamelijk lang. De voornaamste reden hiervoor is niet dat het parlement geen knopen durft door te hakken, nee, onze opvatting is dat het vooral komt door het ontbreken van overtuigende argumenten die de noodzaak van vervreemding van aandelen aangeven. Het komt ook doordat het om onze enige nationale luchthaven gaat; het gaat om strategische infrastructuur. Die is vergelijkbaar met die van de Rotterdamse haven waarin, heel wonderlijk, de Staat juist aandelen neem in plaats van verkoopt! Kortom, wij zien nog steeds geen overtuigende argumenten waarom tot privatisering dan wel vervreemding van de aandelen moet worden overgegaan.

Voordat ik aan mijn tweede punt toekom, ga ik kort in op de manier waarop onze fracties aankijken tegen de mainportfunctie van Schiphol en de rol en de functie die de NV Luchthaven Schiphol heeft. In deze Kamer hebben wij meermalen gesproken over de ruimtelijk-economische investeringen in ons land. Voortdurend kwam daarbij de positie van de luchthaven aan de orde. Op voorstel van mijn CDA-collega de heer Lemstra is hier een Kamerbrede motie aangenomen over de toekomstige investeringsagenda van het land, waarin prominent ook de positie van Schiphol aan de orde is gesteld.

Vervolgens heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in een debat over de Nota ruimte gezegd dat er op termijn goed gekeken moet worden naar de huidige ligging van de locatie-Schiphol. Nog recenter, begin juni, heeft het Milieu- en Natuurplanbureau een studierapport uitgebracht met de conclusie dat het onmogelijk is om de mainport Schiphol verder te laten groeien met gelijktijdige blootstelling van vliegtuigeluid aan de verschillende bevolkingsgroepen die daar wonen.

Handhaving van de geluidsoverlast en risico's op het huidige niveau en verdere groei gaan slecht samen. De overheid zal keuzes moeten maken. Zou niet juist de strategische infrastructuur van de NV Schiphol in handen van de overheid moeten blijven?

Het Schipholdossier is complex en onze nationale luchthaven kent vele stakeholders. Het is naar onze opvatting een illusie om te denken in een zuivere scheiding tussen onderneming en overheid. Er zijn vele grijstinten, zoals de bekostiging en uitvoering van geluidsisolatie en de rol van Rijkswaterstaat, de inrichting van ontwikkelingslocaties voor kantoren in het gebied tussen Amsterdam en Haarlemmermeer, de coördinatie van de distributie van de bloemenveiling Aalsmeer en het vrachtvervoer vanaf en naar Schiphol. En niet te vergeten de minister van Justitie die verantwoordelijk is voor de uitvoering van beveiligingstaken door de luchthaven. Is het kabinet het met ons eens dat een zuivere scheiding tussen de onderneming en de overheid vooral een theoretisch verschil is en in de praktijk weinig houdbaar blijkt? Bij de keuzes die bij Schiphol dagelijks aan de orde zijn, is de directie van NVLS onder toezicht van de raad van commissarissen betrokken en bij grote beslissingen komen de aandeelhouders in beeld. Als die directie moet gaan werken met de hete adem in de nek van beleggers die een totaal andere agenda hebben, namelijk winstdoelstellingen, is er een grote kans dat het in die vele relaties stroef gaat lopen en zelfs mis gaat. De discrepantie tussen ondernemingsbelang en winstdoelstellingen is, ironisch genoeg, precies de reden waarom steeds meer bedrijven de beurs willen verlaten.

Onze fracties willen gelet op de cruciale rol die een directie moet spelen niet experimenteren met het aandeelhoudersactivisme van beleggers of speculanten. Die hebben immers weinig op met het te voeren overheidsbeleid, maar zijn wel een geduchte tegenstander in de verdere ontwikkeling van de mainport als het directe rendement voor henzelf en hun aandeelhouders niet aantoonbaar is. De fracties van D66 en de OSF willen daarmee niet experimenteren en zeker niet als er veiligheid en security-aspecten mee gemoeid zijn. In onze visie is het in eigendom houden van alle aandelen door de huidige aandeelhouders de beste beschermingsconstructie tegen deze ongewenste ontwikkeling. Er is sprake van een beschermwal tegen aandeelhoudersactivisme, zeker omdat de toekomst van Schiphol op dit moment op veel onderdelen onuitgewerkt is.

Hiermee kom ik op een tweede zienswijze van onze fracties. Wij zijn van mening dat een majeure organisatie die zo in het hart ligt van de publieke zaak gediend is bij een effectieve strategische rol van de overheid als complement van wet- en regelgeving. Dat is dan ook precies de reden waarom in de Verenigde Staten,

uitgerekend het land van de vrije markt, de luchthavens in overheidshanden zijn.

Ten derde onderschat het kabinet in onze ogen de effecten op de governance, de bestuurbaarheid, van de beursonderneming die zou ontstaan. In overleg met de Tweede Kamer zijn vele varianten van aandelenverkoop inmiddels de revue gepasseerd. Vanuit de bezorgdheid van enkele fracties is gezocht naar de kwadratuur van de cirkel: zowel overheidssturing op de mainport op lange termijn en óók willen genieten van de vermeende voordelen van markt. Het lijkt op een variant van meel in de mond houden en toch blazen.

Met een soort "tangverlossing" is de Tweede Kamer ten langen leste bevallen van een voorstel dat niemand in zijn stoutste dromen kon vermoeden: deels beursgang, deels onderhandse plaatsing, maar met behoud van de meerderheid van de aandelen door de verschillende overheden. Voor het uitoefenen van de zeggenschap van die verschillende overheden zou er een regeling komen waarmee de overheidsaandeelhouders invulling geven aan de continuïteit van de mainport. Die is er nog niet en daarmee is het onmogelijk om te beoordelen of die meerderheid wel tot een slagvaardige besluitvorming in staat is.

In termen van uitvoerbaarheid van deze wet, herkenbare overheidssturing, hebben wij de grootst mogelijke moeite met de voorgestelde constructie rondom de verdeling van aandelen. In het kort komen er straks vier typen aandeelhouders. De gemeente Amsterdam, die niets voelt voor dit wetsvoorstel en het beleid van de NVLS wil sturen via een actief aandeelhouderschap. Daarnaast de Nederlandse overheid, die aandelen blijft houden, maar keihard van mening is dat je een onderneming niet stuurt via het aandeelhouderschap. Dan de particuliere beleggers, die gefocust zijn op winstdoelstellingen en bewezen hebben een grillig, en daarmee onvoorspelbaar, aan- en verkoop gedrag te hebben. Als vierde zijn er de institutionele beleggers waarvan de indruk wordt gewekt dat zij gericht zijn op langetermijninvesteringen. Hun eisen ten aanzien van financieel rendement doen er echter blijkbaar even minder toe. Kortom: verschillende aandeelhouders met evenzoveel uiteenlopende belangen. De een wil kortetermijnwinst, de ander langetermijnwinst. De een wil grip op de binnenlandse ontwikkelingen en het verzekeren van de hubfunctie, de ander wil overnames in het buitenland. Het hybride karakter van deze partiële privatisering maakt aandeelhoudersvergaderingen, en daarmee de sturing op de organisatie, tot een Poolse landdag. Wij denken dus dat een gedeeltelijke verkoop van aandelen aan niet-overheden onverstandig is.

In dit verband wil ik opmerken dat de gedachte achter de nota Deelnemingen van de Staat naar de mening van onze fracties aan herijking toe is. Hiervoor heb ik drie redenen. Ten eerste de erkende samenloop van belangen die de Staat heeft bij de andere mainport, de Tweede Maasvlakte. Ten tweede de wijziging van de wetbepaling voor de structuurvennootschap in het Burgerlijk Wetboek waardoor aandeelhouders sinds 1 oktober 2005 een sterkere positie hebben gekregen. Ten derde de pleidooien van onder andere de Raad van Verkeer en Waterstaat over een actief aandeelhouderschap van de overheid. Is het

kabinet het eens met onze fracties dat deze nota aan herijking toe is?

Naar onze opvatting is in het vervreemdingsdebat het punt dat het in overheidshanden houden van de aandelen ook op een andere manier een publiek belang vertegenwoordigt onderbelicht. Het gaat om het belang speculatie en het verzilveren van met zorg en met publiek geld opgebouwde bedrijven die een erkende publieke taak uitoefenen te voorkomen. Waarom eenmalig een aandeelhouderswaarde verzilveren en vervolgens aan buitenlandse beleggers de kans gunnen om het veelvoudige eruit te halen zonder zelf veel te investeren? Op deze manier wordt geld onttrokken aan de publieke zaak en dat is nergens voor nodig.

Ik kom nu bij mijn tweede hoofdvraag. Kan economische regulering ook zonder beursgang? Veel van dit wetsvoorstel gaat over het inrichten van een stelsel van economische regulering van de activiteiten van de NVLS. Kort gezegd, een beter systeem van tarieventoezicht. Al eerder werden door de wetgever andere sectoren van publiek belang gereguleerd, maar dit was bij de luchthaven nagelaten. Dat was een doorn in het oog van veel gebruikers, met name van de KLM. De opmaat voor dit wetsvoorstel is om hiervoor een ander systeem neer te leggen met meer transparantie bij het totstandkomen van de tarieven en toetsing door de toezichthouder de NMa in plaats van het belanghebbende departement.

In beginsel hebben onze fracties geen bezwaar tegen deze aspecten van dit wetsvoorstel. Echter, tijdens de parlementaire behandeling en in het wetsontwerp is de invoering hiervan politiek gekoppeld aan het voornemen tot vervreemding van aandelen en dat laatste vinden wij niet verstandig. Deze koppeling is versterkt door aanname van het amendement-Haverkamp waardoor artikel 8.2a werd toegevoegd. Verder is naar mijn mening de koppeling versterkt onder invloed van het debat waarin het kabinet werd uitgedaagd door enkele leden van de Tweede Kamer. Deelt het kabinet de opvatting dat strikt genomen het wetsontwerp ook zonder besluit tot vervreemding van aandelen kan worden aangenomen en ingevoerd en daarmee een nuttig doel dient? Is het kabinet bereid om de economische regulering en het privatiseren of het vervreemden van overheidsaandelen los van elkaar te zien? Ook wil ik nog aandacht besteden aan die andere aandeelhouder, de gemeente Amsterdam. Op 30 mei heeft het gemeentebestuur tegenover ons verklaard dat zij niet zal meewerken aan welke vorm van vervreemding van aandelen dan ook. Statutair heeft zij die bevoegdheid. Naar de mening van onze fracties zou het niet passend zijn om binnen het regime van het vennootschapsrecht een medeaandeelhouder te dwingen om mee te werken aan een besluit dat die aandeelhouder niet in zijn belang acht. Aandelen van de Staat zijn niet van een hogere orde dan die van de gemeente Amsterdam. Dat is de consequentie van de privatisering uit 1958 van deze activiteit van het gemeentelijke havenbedrijf Amsterdam. De vennootschapsstructuur is leidend. Wat is de opvatting van het kabinet in dezen en hoe ziet het kabinet het vervolg voor zich als Amsterdam volhardt in haar standpunt? Gaat het kabinet op zoek naar juridische mogelijkheden om buiten Amsterdam om toch aandelen te vervreemden? Zal het kabinet de NVLS verbieden om naar juridische

mogelijkheden te zoeken? Ook wil ik graag weten wanneer het kabinet de in de wet aangekondigde regeling verwacht conform artikel 8.2a, lid 2, waarin de overheidsaandeelhouders zicht geven op hun gezamenlijke invulling van hun aandeelhouderschap. Moet ik de wetstekst zo uitleggen dat het bestaan van zo'n regeling en de overeenstemming daarover, randvoorwaardelijk zijn voor het vervreemden van aandelen?

Concluderend is onze opvatting:

- dat het wetsvoorstel verstandige maatregelen omvat die de economische regulering rondom de luchthaven Schiphol verbeteren;
- dat er geen dringende economische overwegingen zijn om tot privatisering van overheidsaandelen over te gaan;
- dat onze fracties oog hebben voor de twee gezichten van de NVLS, namelijk het hebben van "een zaak" en het uitoefenen van een "publieke taak";
- dat naar onze mening een effectieve uitvoerbaarheid van deze wet niet goed mogelijk is vanwege een experiment met vier typen aandeelhouders;
- dat het wetsvoorstel de deur openzet voor speculanten en raiders en dat de onderneming beschermd moet worden tegen dit soort op financieel gewin uitziend aandeelhoudersactivisme;
- dat daarom de overheid de exploitant van de luchthaven moet blijven;
- en dat dit eenvoudig te realiseren is door het buiten werking stellen van vijf woorden in het wetsvoorstel, namelijk de woorden "ten minste een meerderheid van" in artikel 8.2a, lid 1.

Ik wacht de antwoorden en de reactie van de regering af. Afhankelijk daarvan zal ik mogelijk de Kamer een uitspraak vragen die de economische regulering loskoppelt van het vervreemden van aandelen en de vijf woorden in het door mij genoemde artikel buiten werking stellen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U wilt de Kamer om duidelijkheid vragen. Wat bedoelt u hier concreet mee? Wilt u dat het debat geschorst wordt of moet er een stemming plaatsvinden? Ik hoor graag een reactie na dit overigens zeer heldere betoog.

De heer **Schouw** (D66): Voor de laatste opmerking veel dank. Ik heb deze vraag verwacht en daarom heb ik deze formulering gebruikt. Wij hebben vandaag een geweldig lange dag voor de boeg en er zijn interessante varianten te bedenken rondom het buiten werking stellen van de vijf woorden. In de loop van de dag kunnen wij met elkaar bespreken wat de meest effectieve manier is om dit te doen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De heer Schouw moet mij even helpen. Ik wil graag de dag al nadenkend doorkomen, maar dan moet hij meer munitie leveren. Wij hebben te maken met een wetsvoorstel waarin die vijf woorden staan. Verder hebben wij te maken met het feit dat wij niet de bevoegdheid hebben om die vijf woorden te schrappen. Gaat de heer Schouw aan een motie werken waarin dat onderscheid gemaakt wordt en hoe verhoudt zich dat dan tot de wet?

De heer **Schouw** (D66): Wij hebben geen recht op amendement en dat is jammer. Er zijn echter vele varianten die uiteenlopen van toezeggingen van het kabinet tot en met het vragen om een novelle. Het hangt ervan af wat wij allen wijs vinden. Het hangt ook af van de reactie van de regering.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De heer Schouw geeft aan dat er een rijk palet aan mogelijkheden is. Ik nodig hem uit om een aantal mogelijkheden met ons te delen, zodat wij daarover onze gedachten kunnen laten gaan.

De **Schouw** (D66): Mijn intentie is alleen maar om veel met u in de loop van deze dag te delen.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik voer het woord mede namens de ChristenUnie. Misschien kunnen wij met de heer Schouw een afspraak maken voor het uitwisselen van gegevens.

Het belang van Schiphol als mainport is groot. De overheid -- het Rijk en de gemeenten Amsterdam en Rotterdam -- bezit nu een meerderheid van het economisch en juridisch belang in de exploitatie van de luchthaven. Uit het advies van de Raad voor Verkeer en Waterstaat blijkt dat als de overheid in Schiphol een meerderheidsbelang houdt, Schiphol beschermd is tegen vijandelijke overnames. De publieke belangen rond Schiphol kunnen zonder meerderheidsaandeel niet effectief worden gewaarborgd in wet- en regelgeving. Een meerderheidsaandeel biedt de overheid de mogelijkheid om sneller in te grijpen als een exploitant de mainportpositie van Schiphol ondermijnt door bijvoorbeeld eenzijdig te streven naar rendement.

Het gaat onze fracties om de borging van de publieke belangen. Weliswaar is er op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu, veiligheid en gezondheid in verschillende wetten een en ander geregeld, maar naar onze mening kan je dit niet alleen borgen door middel van wet- en regelgeving. Voor borging van het mainportbelang, het belangrijkste publieke belang, is meer nodig, zoals een goed samenspel tussen de luchthaven en de luchtvaartmaatschappijen die gebruik maken van de luchthaven en de luchtverkeersleiding, slotcoördinator, overheid en bedrijfsleven. Wij vinden dat dit in dit wetsvoorstel onvoldoende geregeld is. Weliswaar wordt de minister van Verkeer en Waterstaat bevoegd tot het geven van aanwijzingen en als ultimum remedium tot intrekking van de vergunning, maar dat is niet reëel en zal tot enorme schade leiden.

Schiphol is nu een staatsbedrijf en wat de SGP/ChristenUniefracties betreft, blijft dat ook zo. Wij zien de nationale luchthaven niet primair als een bedrijf, maar als een belangrijk onderdeel van de publieke infrastructuur. Hiermee zijn belangrijke publieke belangen in het geding, waarvoor de overheid een belangrijke verantwoordelijkheid dient te behouden. Wij zijn er bepaald niet van overtuigd dat de desbetreffende publieke belangen en de gewenste invulling van de genoemde overheidsverantwoordelijkheid beter zullen worden gewaarborgd met een privatisering van Schiphol.

Ook betwijfelen onze fracties of bij een mogelijke overname van het geprivatiseerde Schiphol, bijvoorbeeld door een buitenlandse onderneming, de Nederlandse economische belangen daarmee gediend zouden zijn. Bovendien, waarom zouden wij ons, als er geen dringende noodzaak is, afhankelijk maken van de besluitvorming in welk land dan ook over de nationale luchttoevoerpoort? Deze vraag zou ik wel eens beantwoord willen zien door de bewindslieden.

Wij zien dus geen winst in een privatisering, niet financieel en ook niet vanuit bedrijfsstrategisch belang. Privatisering zou de mogelijkheid bieden tot extra financiering en het aangaan van strategische allianties, zo wordt ons voorgehouden. Uit de concrete jaarcijfers blijkt echter klip en klaar dat Schiphol tot nu toe nooit problemen heeft gekend om geld voor investeringen te vinden. Dit geldt ook ten aanzien van grote, recente investeringen. Schiphol kan veel lenen tegen gunstige voorwaarden. De kredietwaardigheid van dit bedrijf is sterk en zij bezit relatief veel eigen geld. Bovendien is het niet irrealistisch om te veronderstellen, dat een zelfstandig Schiphol meer aandacht besteedt aan zijn eigen winstpositie, bijvoorbeeld door investeringen in haar vastgoedsector, dan aan de belangen van de luchtvaartsector.

Wij vatten ons betoog in een aantal punten samen:

- Infrastructuur met een monopolie karakter behoort tot de essentiële infrastructuur en moet in eigendom van de overheid zijn.
- Het gaat bij Schiphol om ingewikkelde publieke belangen -- veiligheid, geluidhinder, milieu, gezondheid -- die niet alleen met wet- en regelgeving kunnen worden gewaarborgd.
- Bij privatisering is er een kans dat de aandelen in buitenlandse handen komen, waardoor er een belangenconflict kan ontstaan tussen het bedrijfs- en nationaal belang.
- De locatie Schiphol is, volgens vastgoed- en andere deskundigen, een nog niet ontgonnen goudmijn. Met de privatisering geeft de staat een kerngebied uit handen dat de potentie heeft uit te groeien tot een van de meest hoogwaardige metropolitane gebieden van Nederland.
- Bij de verkoop van aandelen nemen de dividendinkomsten af.

Daarnaast hebben wij te maken met de positie van Amsterdam die statutair een veto kan uitspreken en daarmee de verkoop van de aandelen kan blokkeren. Wij hebben uit gesprekken begrepen dat Amsterdam op dit punt nog niet "om" is. Hoe wil de minister dit punt tackelen? Amsterdam kan als medeaandeelhouder de minister immers dwingen om niet tot verkoop van aandelen over te gaan. Trekt de minister niet aan een dood paard?

Er bestaat ook nog geen duidelijkheid over de vraag of de dividenden van Schiphol op de lange termijn niet veel meer opleveren dan het eenmalige voordeel van de aandelenverkoop. Het zou niet verkeerd zijn als de Algemene Rekenkamer dit eens op een rijtje zou zetten. Kortom, de stap van de bewindslieden is wat betreft de fracties van de SGP en de ChristenUnie inhoudelijk, financieel en strategisch gezien, de verkeerde stap op het verkeerde moment. Bovendien zal naar onze mening het

afstoten van een minderheidsbelang op den duur leiden tot vervreemding van de meerderheid van de aandelen. Wij kunnen immers niet halverwege de markt blijven steken. Dat eindbeeld vinden wij in ieder geval geen wenkend perspectief. De minister heeft onlangs vooralsnog afgezien van de privatisering van de Westerscheldetunnel. Wat mij betreft, wordt die lijn ook doorgetrokken naar Schiphol.

*N

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD):
Mevrouw de voorzitter. Op 19 maart 2002 bespraken wij in deze Kamer met een kabinetsdelegatie het WRR-rapport "Het borgen van publiek belang". Belangrijke aandachtspunten bij die borging zijn zorgvuldige definitie van de relevante publieke belangen, zorgvuldige analyse van adequate borgingsmogelijkheden, analyse van de context -- wat gebeurt er in de desbetreffende sector in binnen- en buitenland -- en de vraag of een eventuele toezichthouder op zijn taken is voorbereid en voldoende toegerust.

Van het voorliggend wetsvoorstel kan, met alle waardering voor andersdenkenden, onmogelijk gezegd worden dat het niet in lijn is met dit WRR-advies, of overhaast tot stand is gekomen. Elf jaar geleden verzocht de Tweede Kamer bij motie van mevrouw Van Rooy van de CDA-fractie de regering de opportuniteit te onderzoeken van het op de markt brengen van een deel van de aandelen van NVLS (Schiphol). Vanuit het besef van het grote belang van deze mainport voor onze economie, vanuit de wetenschap dat de luchthaven een monopoliepositie bekleedt en zich rekenschap gevend van de hinder die Schiphol voor de wijde omgeving genereert, hebben onderscheiden kabinetten zich met de regulering van de luchthaven beziggehouden. Zij hebben daarbij nadrukkelijk de vraag betrokken of het in dit stadium van volledige realisatie en bedrijfsvoering nog langer noodzakelijk of zelfs maar wenselijk was 100% van de aandelen NVLS in overheidshanden te houden. Om een helder antwoord op die vraag te krijgen is ook een risicoanalyse mainportbelang geprivatiseerd Schiphol opgesteld.

Schiphol wordt al sinds 1958 gerund als een bedrijf. Het is geen overheidsdienst, het is een naamloze vennootschap die het airportcityconcept heeft ontwikkeld en gerealiseerd. Ook de in deze Kamer aanvaarde Schipholwet gaat in beginsel uit van een ook voor reguliere bedrijven geldende heldere verantwoordelijkheidsverdeling. De wetgever c.q. het bevoegd gezag bepaalt de speelruimte en de randvoorwaarden en het bedrijf ontwikkelt zich binnen dat kader. De overheid treedt op als toezichthouder en handhaver.

Deze regulering verloopt bij Schiphol redelijk, zo lijkt het, maar zeker niet vlekkeloos. Daarbij zijn de verschillende petten van de overheid niet bevorderlijk voor een heldere rolverdeling. Vaak genoemd is het voorbeeld van het opleggen van boete aan je "eigen" NV die dan ten koste gaat van het dividend. Een variant daarop vormt het dispuut over de vraag wie op moet draaien voor de kosten en de kostenoverschrijding van geluidwerende maatregelen aan woningen en voor de kosten van beveiliging. Dit soort vestzak-broekzakvraagstukken is, evenmin als het gaat om het stellen van milieueisen aan je eigen onderneming, niet bevorderlijk voor een volwassen zakelijke relatie tussen overheid en bedrijf.

Tot op heden voltrekt de regulering van de mainport zich met de overheid als enig aandeelhouder. Hoeveel nut heeft de volledige eigendom van het aandelenpakket de afgelopen jaren opgeleverd als het gaat

om het oplossen van getouwtrek rond de luchthaven, klachten van omwonenden en gemeenten, de fricties tussen maincarrier KLM en Schiphol, het borgen van de continuïteit van de luchthaven en het sturen van investeringen, zou ik de bewindspersonen willen vragen. Hoe is op basis van het aandeelhouderschap de bedrijfsvoering beïnvloed? Hebben de aandeelhouders, het Rijk of Amsterdam, privaatrechtelijk invloed uitgeoefend op vliegroutes en normeringen voor geluid of is dat door regering en parlement gebeurd door middel van publieke wet- en regelgeving? Ik stel die vraag omdat wij steeds opnieuw ervaren dat weerstand tegen privatisering gekoppeld wordt aan een voorstelling van de interventiemogelijkheden van aandeelhouders, die geen enkele reële wettelijke basis heeft. De uitspraken van wethouder Asscher en ook gedeputeerde Hooijmaijers vormen daarop geen uitzondering. De regels die wij willen stellen aan Schiphol als onderneming worden mede in dit huis democratisch bepaald en zijn onafhankelijk van wie eigenaar is van de onderneming. Dat gebeurt bij Shell, bij Corus en ook bij Schiphol.

Wat is precies de juridische positie van de aandeelhouder in een structuur NV? Over die vraag heeft de commissie op de valreep nog opheldering gevraagd aan de regering. Mag ik het antwoord van de regering aldus verstaan dat de feitelijke betekenis van de motie-Haverkamp en het behoud van een meerderheidsaandeel daarin is gelegen dat de aandeelhoudersvergadering de raad van commissarissen kan ontslaan en daarmee een minder verstrekkend middel in handen heeft dan intrekking van de exploitatievergunning en dat overigens het goedkeuringsvereiste beperkt blijft tot die investeringen die van ingrijpende, of liever exorbitante betekenis zijn, namelijk de investeringen ex artikel 107a van Boek 2 BW. Verder zou het theoretisch mogelijk zijn in de statuten van de vennootschap aan de AVA meer goedkeuringsbevoegdheden te geven dan artikel 107a biedt, maar naar de mening van mijn fractie is de noodzaak daarvan niet aangetoond.

Met waardering constateert mijn fractie dat de definiëring van de publieke belangen gemoeid met het bestaan en voortbestaan van deze mainport -- bestempeld door de WRR als de watvraag -- zorgvuldig heeft plaatsgevonden. Die publieke belangen betreffen eerstens milieu, veiligheid, gezondheid en ruimtelijke ordening. Die worden geborgd door middel van het Luchthavenindelingsbesluit en het Luchthavenverkeerbesluit. Blijkt uit evaluatie dat regulering tekort schiet, dan is aanpassing van het publiek instrumentarium de aangewezen weg.

Een tweede publiek belang betreft de continuïteit van de luchthaven als mainport. Dit belang wordt zeker gesteld via de monitoring van indicaties door de inspectie gekoppeld aan de aanwijzingsbevoegdheid van de minister, met als ultimum remedium intrekking van de exploitatievergunning. Hieraan toegevoegd het feit dat bij privatisering de grond in blote eigendom wordt overgedragen aan de Staat, in een grondbank waarin de huidige aandeelhouders naar rato van de huidige aandelenverdeling deelnemen.

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Een derde publiek belang betreft de non-discriminatoire toegang tot de infrastructuur, geregeld via het besluit slotallocatie.

Tot slot het voorkomen van misbruik machtspositie door monopolöide exploitant. Het kabinet heeft gekozen voor ex ante sectorspecifieke regels, in aanvulling op de mededingingswet. De exploitant stelt na consultatie van gebruikers tarieven en voorwaarden vast. De tarieven zijn kostengeoriënteerd. Op de aviationactiviteiten mag maar een beperkt rendement worden gemaakt zodat de tarieven voor de gebruikers van de luchthaven niet oneindig kunnen stijgen maar gemitigeerd worden. Gebruikers kunnen bij veronderstelde onredelijkheid de tarieven door de Vervoerkamer van de NMa en de rechter laten toetsen. Voor de toegang tot de infrastructuur zijn landingsrechten en slots bepalend. Op beide kan NVLS ongeacht de eigendomsverhoudingen geen invloed uitoefenen. De wet en de economische regulering die nu voorligt maakt dat wij als overheid meer grip krijgen op Schiphol. Nu is er bijna niks geregeld en dat is ongewenst.

Uit de wetsgeschiedenis tot op vandaag is ons niet gebleken dat enige fractie de definitie van de publieke belangen incorrect of incompleet zou vinden.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik weet niet of dit wel klopt. De heer Lemstra heeft namelijk een heel betoog gehouden over single till en dual till, waarbij het gaat om publieke en commerciële belangen. De grens van die definitie en de interferentie daartussen is naar zijn idee niet helder gedefinieerd en leidt tot verwarring. Ik vat het even in mijn eigen woorden samen. U kunt dan toch niet met droge ogen beweren dat er geen enkele fractie is die daar een punt van maakt?

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Mijn ogen zijn buitengewoon droog. Ik heb de heer Lemstra zo verstaan dat hij de toegang tot de infrastructuur als een publiek belang definieert, net zoals ik dat zojuist heb gedaan.

Voor de borging van deze belangen worden publieke instrumenten ingezet. Voor een deel bestonden die al en voor een deel worden instrumenten toegevoegd zoals de regulering van de door NVLS te hanteren tarieven voor het gebruik van de luchthaven en de mogelijkheid in te grijpen als de continuïteit van de mainport in gevaar komt.

In welke context speelt eventuele partiële privatisering zich af? De luchthavensector volgt met een zekere vertraging de privatisering van luchtvaartmaatschappijen. Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Oostenrijk, Italië en Zwitserland hebben hun luchthavens geheel of gedeeltelijk geprivatiseerd. Op 30 mei maakte het Franse ministerie van Financiën bekend dat het staatsbedrijf Aeroports de Paris gedeeltelijk wordt geprivatiseerd en dat het concern voornemens is de komende vijf jaar 2,7 mld. te investeren in Charles de Gaulle. Vorige week hebben de Spaanse luchthavens een beursgang voor de Spaanse airports aangekondigd. Nog even en de drie grote concurrenten van Schiphol, BAA, Fraport en Aeroports de Paris, zijn beursgenoteerde ondernemingen. Wij hoeven niet te

panionieren. Nederland is géén gidsland. Wij doen ons voordeel met de ervaringen van anderen en dat is terug te zien in dit wetsvoorstel. Dat geldt ook voor ervaringen met eerdere verzelfstandigingen en privatiseringen van Nederlandse staatsbedrijven. Niet eerder, ook niet in vergelijking met de buitenlandse voorbeelden die ik noemde, is er zoveel aandacht besteed aan het veilig stellen van de publieke belangen, alvorens er tot een partiële vervreemding van de aandelen kan worden overgegaan. Het was niet voor niets dat de PvdA tot vlak voor de verkiezingen van 2002 het voorstel nog steunde. Sterker, het wetsvoorstel is gemaakt door PvdA-bewindslieden met steun van de leden van de Tweede Kamer.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De andere luchthavens privatiseren ook en brengen een beperkt aandelenpakket naar de beurs. Heeft u een verklaring waarom deze regering niet met 25% vervreemding van de aandelen is gekomen? Ik vind dat een interessante vraag, omdat dat ook gegeven de huidige aandeelverhoudingen, een minder conflictueuze optie zou zijn. Heeft u in het hele dossier daar één reden voor kunnen vinden?

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Als de heer Van der Lans dat een interessante vraag vindt, kan hij dat in zijn bijdrage aan de bewindslieden vragen.

Zijn de toezichthouders op hun taken voorbereid? De taken van de inspectie Verkeer en Waterstaat veranderen niet wezenlijk sinds de vaststelling van de Schipholwet en van de Vervoerkamer NMa verwacht mijn fractie dat die inmiddels voldoende expertise heeft kunnen opbouwen.

Zijn er beren op de weg? Zeker zijn die er! De feitelijke betekenis van de mainport is gelegen in het netwerk en de spin-off daarvan op onze economie. Aan dat netwerk draagt Schiphol in voorwaardelijke zin bij door te zorgen dat de benodigde luchthaveninfrastructuur op orde is. Feitelijk ligt de kernbetekenis echter in de kwaliteit van het netwerk, dat primair tot de competentie van de home based carrier behoort. Sinds medio jaren tachtig heeft de overheid deze kerncomponent al stapsgewijs verder geprivatiseerd door haar meerderheidsbelang in KLM in fasen terug te brengen tot 14% in 2002. Gaandeweg heeft de unieke thuisbasis van KLM zich ontwikkeld tot een knooppunt in een wereldwijd alliantienetwerk. Het is onzeker in welke mate het belang van KLM/Air France op den duur samenvalt met het belang van de mainport in Nederland. Aan die onzekerheid doet privatisering niet toe of af. Dat is ook afhankelijk van Air France/KLM. Zo las ik onlangs dat KLM praat met haar partner North West Airlines. Verder samenwerken met North West zou wel eens op gespannen voet kunnen staan met de samenwerking die Air France met Delta Airlines heeft. Als North West als airline naar de Verenigde Staten zou wegvallen, zou dat wel invloed kunnen hebben op de mainport. Kan de staatssecretaris hier misschien iets meer over vertellen, want wij hebben dit bericht toch met enige zorg gelezen?

Het risico van avontuurlijke en/of onfortuinlijke investeringen van NVLS op de locatie Schiphol, in Nederland of in het buitenland bestaat. Dat bestaat ook in

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

de huidige situatie. Op dit moment heeft de overheid geen middelen om op te treden tegen een exploitant, die de continuïteit van de mainport in gevaar brengt. Met dit wetsvoorstel wordt die mogelijkheid wel gecreëerd. Dat brengt mijn fractie tot de conclusie dat voorzover er onzekerheden zijn, die in belangrijke mate los gezien moeten worden van de eigendomsverhoudingen van NVLS.

In alle redelijkheid kan mijn fractie niet anders constateren dan dat het pakket van publieke regulering zoals dat tezamen met de partiële privatisering wordt voorgesteld, het publieke belang van de continuïteit van de luchthaven als mainport beter waarborgt.

Voorzitter: Timmerman-Buck

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ik kom tot slot bij de wijze van vervreemden van aandelen. Een onderwerp dat -- ik kan het niet genoeg zeggen -- geen onderdeel vormt van dit wetsvoorstel. Over de modificaties van die vervreemding is veel te doen geweest. Wij prijzen het geduld van de minister van Financiën en de zorgvuldige aanpak die tot op heden is gevolgd. Die zorgvuldigheid is zeker terecht, ook bij de volgende stappen, want het gaat om veel geld. Check, re-check en double-check! Meer wil ik daar hier niet over zeggen, want mijn fractie beschouwt dit onderwerp niet als een zaak voor de Eerste Kamer.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Mevrouw Bierman geeft aan dat dit wetsvoorstel volgens haar niet wijst op vervreemding. Ik neem aan dat zij het wetsvoorstel goed heeft doorgenomen. Ik hecht eraan haar erop te wijzen dat het uit twee onderdelen bestaat. Om te beginnen is er het onderdeel borging publieke belangen. Daar gaat haar betoog grotendeels over. In artikel 8.2a staat wel degelijk een mogelijkheid tot vervreemding. In de Tweede Kamer is een amendement aangenomen dat behelst dat 51% van de aandelen in handen moet blijven van de overheid. Is dat mevrouw Bierman allemaal ontgaan?

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Dat is mij niet ontgaan. Misschien is u ontgaan, mevrouw Sylvester, dat ik het had over de wijze van vervreemding van de aandelen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Daarover is toch het een en ander vastgelegd. Daaraan kunt u niet zomaar voorbijgaan.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ik heb gezegd: Een onderwerp dat -- ik kan het niet genoeg zeggen -- geen onderdeel vormt van dit wetsvoorstel. De wijze van vervreemding vormt geen onderdeel van dit wetsvoorstel. Over die modificaties is het nodige te doen geweest aan de overzijde.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Wij zullen het op dit punt niet eens worden, mevrouw Bierman.

Ik wil naar een ander punt waarover ik u iets wil vragen. Aan de ene kant is er de borging van publieke belangen en aan de andere kant de mogelijkheid, zoals u

dat zelf zegt, tot vervreemding. Kunt u aangeven wat uw twee of drie belangrijkste argumenten zijn voor uw standpunt dat de mogelijkheid tot vervreemding op dit moment nuttig en nodig is? Ik hoor alleen maar ideologie en geen inhoudelijke argumenten.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Voor mijn fractie is niet zozeer de vraag wat het nut is van vervreemding als wel wat het nut is van het nog langer voor 100% in overheidshanden houden van het aandelenpakket.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Die redenering heb ik gehoord.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Als u het antwoord al hebt gehoord, hoeft ik er niets aan toe te voegen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Die redenering heb ik gehoord. Ik vraag u om het om te draaien en om aan te geven waarom u van mening bent dat het op dit moment wel moet.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ik ben van mening dat het niet langer noodzakelijk is om het aandelenpakket voor 100% in overheidshanden te houden. Die noodzaak ontbreekt op dit moment gegeven de fase van realisatie van de bedrijfsvoering en de adequate borging van publieke belangen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Welke noodzaak ontbreekt volgens u? Nu kan ik het niet meer volgen.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (WD): De noodzaak tot het volledig in overheidshanden houden van het aandelenpakket ontbreekt.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik dacht dat u het over de noodzaak tot vervreemding had.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb nog een andere vraag. Mevrouw Bierman vroeg eerder bij interruptie aan mevrouw Sylvester of zij vond dat het primaat voor de beslissing tot vervreemding bij de gemeente Amsterdam lag. Daaruit leidde ik af dat mevrouw Bierman vindt dat het primaat voor de beslissing tot vervreemding bij de rijksoverheid ligt.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Wat mij betreft, ligt het primaat in dit geval bij het parlement; niet bij de gemeente Amsterdam en ook niet bij de gemeente Rotterdam. Wij behandelen hier dit wetsvoorstel. Mijn fractie baseert haar oordeel daarbij niet op voorhand op de inzet van de gemeente Amsterdam of de gemeente Rotterdam. Een belangrijk element van dit wetsvoorstel is dat het een- en andermaal helder verantwoordelijkheden en rollen preciseert. Mijn fractie vindt het waardevol om dat ook in dit debat te doen en niet te treden in de onderhandelingen van de wethouder van financiën en dit kabinet noch in coördinatie- en regieaspecten. Wij zijn hier

in het parlement om toezicht te houden op het kabinet. Laten wij niet de rolverving op dat punt bevorderen. Dat zou ik buitengewoon onwenselijk vinden. Volgens mij was het een partijgenote van mevrouw Sylvester die heeft gezegd: je moet een broedende kip niet storen. Dat is in hoge mate de inzet van mijn fractie.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik constateer dat mevrouw Bierman wegloopt voor haar verantwoordelijkheden. Zij zegt dat zij het parlement, en daarvan is zij toch onderdeel, verantwoordelijk acht voor de beoordeling van dit wetsvoorstel. Er is een amendement aangenomen door de Tweede Kamer dat inhoudt dat 51% van de aandelen in handen dient te blijven van de overheid. De wijze waarop dat is geregeld, legt zij ineens neer bij een andere overheid, een medeoverheid. Ik vind dat geen stijl en ik vind dat zij haar verantwoordelijkheid daarmee uit de weg gaat.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ik begrijp niet waar u die conclusies aan verbindt.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik was nog niet helemaal klaar. Ik had een hele opbouw in gedachte, maar...

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Het is wat mij betreft niet aan deze Kamer om uit te maken hoe van rijkswege wordt geregeld dat die 51% feitelijk tot stand komt.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Op dit moment niet.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Überhaupt niet. De Tweede Kamer heeft via het amendement-Haverkamp het kader gesteld waarbinnen de verdere gang van zaken wordt gerealiseerd, of niet. Dat kader beoordelen wij vandaag.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voor mijn helderheid nog dit. Ik vroeg u wie het primaat heeft. Toen zei u dat het parlement het primaat heeft en daar ben ik het helemaal mee eens. U zegt ook dat de wijze van vervreemding niet in dit wetsvoorstel wordt geregeld. Daarmee ben ik het ook eens. Bent u het met mij eens als ik zeg dat het parlement nog een instemmingsrecht heeft op het moment dat wel bekend is hoe zal worden vervreemd en hoe de aandelen zich tot elkaar verhouden? Volgens mij moet er nog een moment komen waarop wij dat primaat wel kunnen waarmaken, want anders is het: vandaag of nooit. Uw mededeling over het primaat van het parlement wil ik ten aanzien van de vervreemding nader door u ingevuld zien.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Het primaat van het parlement zit wat mij betreft in de kaderstelling zoals verwoord in het wetsvoorstel.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik begrijp hieruit dat het dan vanaf vandaag een gelopen koers is.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ja, wat de kaderstelling betreft, is het een gelopen koers en voor de uitvoering hebben wij het kabinet.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): U hebt dus niks met alle opmerkingen over actief aandeelhouderschap, majeure beslissingen, statuten en dergelijke? U vindt die niet interessant genoeg om daarover te besluiten? Is dit het primaat van het parlement zoals u het voorstaat?

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ik ben benieuwd naar het antwoord van de regering op de vragen die vandaag zijn gesteld. Mijn fractie zal zich daarover een oordeel vormen, maar wij hebben het niet over de verdere uitvoeringsmodificaties als het gaat om onderhandelingen met andere aandeelhouders en dat soort zaken. Daar gaan wij wezenlijk niet over.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Het woord uitvoeringsmodificaties is een aantal keren gevallen. Ik verkeer toch in de wetenschap dat dit huis met name gaat over de uitvoering van wet- en regelgeving. Als u het woord uitvoeringsmodificaties gebruikt en het primaat bij het parlement legt, dan zegt u dat u zelf ook verantwoordelijk bent voor die uitvoering. Ik daag u uit om die verantwoordelijkheid gewoon op te pakken.

De heer **Schouw** (D66): Op dit punt wil ik twee vragen ter verheldering stellen. Begrijp ik goed dat eigenlijk vrijwel iedereen hier pleit voor een actief aandeelhouderschap, maar dat de VVD-fractie is voor een passief aandeelhouderschap? Kan mevrouw Bierman het in beginsel met mij eens zijn dat je dit wetsvoorstel ook los kunt zien van de vervreemding van aandelen?

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Dat is correct. Wat de eerste vraag van de heer Schouw betreft, kan ik herhalen wat ik heb gezegd, namelijk dat het goedkeuringsvereiste is geregeld in artikel 107a van Boek 2 BW. Hoewel het theoretisch mogelijk is in de statuten van de vennootschap meer goedkeuringsbevoegdheden af te spreken dan in dit artikel zijn geregeld, is de noodzaak daartoe voor mijn fractie nog niet aangetoond. Ik ben benieuwd naar de reactie van de regering op dat punt.

Resumerend, mevrouw de voorzitter, met dit wetsvoorstel wordt de regulering van de NVLS verder verbeterd. Dat is winst. Dat is zelfs winst wanneer, wat mijn fractie niet bepleit, om wat voor reden dan ook partiële privatisering uiteindelijk niet plaatsvindt. Helaas krijgt de staat in dat geval niet de grond (om niet) in blote eigendom en wordt er geen miljard aan dividend voor de overheid uitgekeerd.

Mijn fractie wacht met belangstelling de reactie van de regering af.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Je hoeft niet zo heel lang te zoeken naar het woord dat in één adem het beleid van dit kabinet ten aanzien van de luchthaven Schiphol kenmerkt. Dat woord is normalisering. Met het oog op internationale ontwikkelingen, globalisering,

kapitaalsbelangen wil de regering van Schiphol zo veel als mogelijk is een normaal bedrijf maken, met eigendomsverhoudingen zoals die voor bedrijven normaal zijn. Dat is de hartenwens, misschien wel het levensdoel, van de heer Cerfontaine, en het kabinet meent daaraan zo veel als binnen de parlementaire verhoudingen mogelijk is tegemoet te moeten komen.

Voor mijn fractie beginnen de problemen bij dat uitgangspunt. Schiphol is geen gewoon bedrijf, zal het ook nooit worden en moet het ook nooit worden. De luchthaven Schiphol moet worden gezien en behandeld als publieke strategische infrastructuur. De invloed op de omgeving is enorm, de uitstraling op de nationale economie is groot, maar er is ook een negatieve kant: er is geen bedrijf in Nederland dat zoveel overlast veroorzaakt als de NV Luchthaven Schiphol. Het is niet alleen een economische parel, het is ook een openliggende zenuw. De gevoeligheid daarvan zal de komende decennia alleen maar toenemen.

Dat alles maakt Schiphol tot een delicaat publiek bezit, waarmee buitengewoon zorgvuldig moet worden omgesprongen in een structuur waarin zowel commerciële als publieke belangen adequaat behartigd worden en niet met elkaar op gespannen voet moeten komen te staan. In die context is privatiseren niet zonder risico's, omdat daarmee -- onvermijdelijk -- ruimte wordt geboden aan andere minder op de publieke zaak betrokken economische belangen en krachten.

Wie daartoe besluit moet goede steekhoudende argumenten hebben, en die zijn er naar de mening van mijn fractie niet. Op alle argumenten die de regering ten tonele voert, valt het nodige af te dingen. Dat is wat mijn collega's de afgelopen bijna drie uur hebben gedaan. Ik zal niet herhalen wat zij hebben gezegd. Wat mijn fractie betreft, zijn de voordelen niet aantoonbaar en de nadelen nagenoeg onafwendbaar. Maar, zegt de regering elke keer als deze discussie wordt gevoerd, dit wetsvoorstel gaat niet over privatisering. Dat is strikt genomen waar. Eigenlijk wordt met deze ontwerpwet de exploitatievergunning en de tariefstructuur geregeld en dankzij een amendement van de Tweede Kamer wordt in deze ontwerpwet alleen vastgesteld dat de overheid de meerderheid van de aandelen moet behouden. Het besluit tot vervreemding wordt niet genomen op basis van deze wet, maar op basis van een bevoegdheid van de minister die geregeld is in artikel 34 van de Comptabiliteitswet. Met als gevolg dat het parlement voortdurend zijn eigen moment moet creëren om precieze informatie over de privatisering van de regering los te peuteren.

In feite wordt ook deze Kamer daar vandaag toe gedwongen. Wij worden gedwongen nu te praten over de vervreemding van aandelen van Schiphol, omdat volkomen onduidelijk is of wij daar op een ander moment iets over te zeggen hebben. Dat is ook de reden dat ik mevrouw Bierman daarnet bevroeg. Dat is een buitengewoon onbevredigende gang van zaken. En de regering roept op zijn minst de verdenking over zich af zo'n heldere besluitvorming te ontwijken. Want eigenlijk zegt zij steeds: neem dat wetsvoorstel nu maar aan, dus dat wetsvoorstel dat niet over privatisering gaat, dan praten wij verder. Het is het verhaal van de broedende kip. Voor mijn fractie zou de eerste kou uit de lucht zijn als de regering

vandaag een moment zou kunnen markeren waarop zij het parlement een soort instemmingsrecht geeft inzake de precieze invulling van de privatisering. Want dat zou betekenen dat met het aannemen van dit wetsvoorstel het licht nog niet op groen komt te staan voor de vervreemding van de aandelen, omdat de minister daarover, zoals hij dat ook al een keer in 2004 aan de Tweede Kamer schreef, "een op instemming gericht overleg met de Kamer" gaat voeren.

Zo'n zelfstandig parlementair oordeel past niet alleen bij het publieke belang van Schiphol, het past ook precies in de wijze waarop het parlement tot nu toe alle dossiers over eigendom, zeggenschap en exploitatie van publieke infrastructuur heeft behandeld. Als het gaat over de spoorwegen of over de energienetten, zijn daar wetswijzigingen en uitgebreide parlementaire behandelingen voor nodig geweest. Maar bij Schiphol is er een soort indirecte besluitvorming op gang gebracht, die weliswaar lang duurt, maar nooit helemaal precies is geweest. Wij praten er wel over, maar wij gaan er niet over. Dat is naar de mening van mijn fractie niet de wijze waarop je over zo'n belangrijke kwestie moet willen beslissen.

Daarom zijn ook naar mijn oordeel tal van punten niet goed uitgesproken. Want waarom kiest de regering eigenlijk niet voor een aanpak van dit dossier, waarin zij de luchthaven en de daaraan gelieerde handelingen definieert als publieke infrastructuur, waarvan vervolgens het commerciële, non-aviationdeel wordt gescheiden? Ook de heer Lemstra wees er al op. Als ik het goed heb begrepen, is bij andere luchthavens wel voor zo'n single-tillsysteem gekozen in plaats van voor het dual-tillsysteem waarvoor Schiphol heeft gekozen, met alle problemen van dien. Zo'n heldere splitsing is ook veel meer in overeenstemming met het dominante systeem in de Nederlandse privatiserings- of verzelfstandigingsaanpak. De logica daarvan is eenvoudig: de infrastructuur moet in publieke handen blijven en wat er op die infrastructuur gehandeld wordt, kan op een andere manier privaat worden georganiseerd. Zo'n model, toegepast op Schiphol, zou ook tegemoetkomen aan de grootste bezwaren van alle belangrijke luchtvaartmaatschappijen die vrezen dat de geldmachines, de zogenaamde non-aviationactiviteiten, bepalend zullen worden voor de bedrijfslogica van Schiphol. En dat is geen koudwatervrees. Nee, zij zien het nu al, anticiperend op de toekomst, misgaan in de bedrijfsvoering van Schiphol en vrezen dat de zorg voor de infrastructuur het zal moeten afleggen tegen de zucht naar rendement.

Nogmaals, ik zou deze kanttekeningen bij voorkeur plaatsen tijdens de behandeling van een wetsvoorstel dat daarover gaat, maar omdat zo'n wetsvoorstel er niet is, stel ik ze nu maar aan de orde. Waarom kiest de regering eigenlijk niet voor een helder onderscheid tussen aan de ene kant publieke infrastructuur, dat wil zeggen alles wat aan de functie van luchthaven is gerelateerd, en aan de andere kant alles wat daar niet toe hoort en los daarvan kan worden gedefinieerd? Wat dat betreft, kan mijn fractie weinig consistentie in de vervreemdingssystematiek van dit kabinet ontdekken. Wat maakt nu dat de regering wel aandelen en zelfs met verregaande beslissingsinvloed neemt in de Rotterdamse

haven, maar aandelen verkoopt van Schiphol? Het verhaal van de Westerschelde is ook al genoemd. In alle gevallen gaat het om publieke infrastructuur, maar hoe de overheid daarin staat, is op zijn minst grillig te noemen. Waarom is Schiphol anders dan het Rotterdamse havenbedrijf of de Westerschelde? Ik krijg daar graag een helder antwoord op.

Eigenlijk kunnen er ook kanttekeningen worden geplaatst bij de introductie van de exploitatievergunning. Ook dat is een trendbreuk. In alle enigszins vergelijkbare dossiers kenen wij het instrument van tijdgebonden concessies. Denk aan de spoorweginfrastructuur: Maar die aanpak wordt bij Schiphol niet overwogen. De luchthaven krijgt een vergunning voor onbepaalde tijd, die bij wanbeleid eventueel kan worden ingetrokken. Niet zonder reden wordt deze mogelijkheid wel de nucleaire optie genoemd, want iedereen weet dat het eigenlijk een ondenkbare optie is. Het is onbestaanbaar dat er een ander bedrijf ingevlogen wordt dat de exploitatievergunning krijgt. Hier is dus voor een fictieve sanctie gekozen die feitelijk de publieke druk op het management van Schiphol bij voorbaat afzwakt. Het is in mijn ogen meer een praathuisconstructie dan een effectief borgingsinstrument. Want wat is nu de correctiewaarde van zo'n vergunning?

De vrees die bestaat, is dat Schiphol-nieuwe-stijl in de greep zal komen van de rendementen, de groei, de grillen van de markt. Dat is niet zozeer een proces dat met een paar besluiten van de raad van bestuur zal worden gemarkeerd, maar dat is in de eerste plaats een vorm van sluipende cultuurverandering in het denken en aansturen van het bedrijf. Het bedrijf richt zich -- en in feite gebeurt dat nu al -- met heel kleine besluiten en ingrepen in de bedrijfsvoering op de internationale ambities en aspiraties van de leiding van het bedrijf. Dat is een ongrijpbaar en onomkeerbaar proces. Daar zit het probleem, en zulke processen zullen dus nooit leiden tot het intrekken van exploitatievergunningen of iets anders. In die zin zou het veel logischer zijn om te werken met tijdelijke managementconcessies, want die maken het mogelijk om dichter op publieke belangen te sturen. Misschien kan de regering nog eens uitleggen waarom dat überhaupt niet in overweging is genomen. Ook in de discussie over de Spoorwegwet is in deze Kamer deze optie genoemd en zelfs als onderzoeksmatig model in een motie voorgesteld.

Mijn fractie kan niet anders concluderen dan dat dit kabinet blijft vasthouden aan een agenda die opgesteld is in de dagen van Paars, maar waar -- buiten de heer Cerfontaine -- vrijwel niemand in de samenleving op zit te wachten. Laten wij eerlijk zijn, het maatschappelijk draagvlak voor dit wetsvoorstel is buitengewoon gering. De meeste bestuurlijke en maatschappelijke krachten willen de overheid kunnen aanspreken op Schiphol en verwachten daarom een heldere vorm van publieke sturing van de NV Luchthaven Schiphol. En dat is een ander model dan het model dat nu voor ons ligt. In het gewenste scenario begin je met het formuleren van een heldere visie op de toekomst van Schiphol, waarin je het publieke belang vastzet en afschermt van het commerciële belang. Vervolgens geef je invulling aan de daarbij passende wet- en regelgeving en een actief aandeelhouderschap, waarbij je de medeoverheden en medeaandeelhouders vanaf het begin actief betreft en samen optrekt. Als dan

vervreemding van een minderheid der aandelen aan de orde zou zijn, dan moet dat ook een gezamenlijk besluit zijn. Het is denkbaar -- ik zou het er nog steeds niet mee eens zijn, ik wees er net al op -- dat er in zo'n uitwisseling wordt besloten om 25% van de aandelen te vervreemden, zodat de gemeente Amsterdam bijvoorbeeld haar positie kan houden en de rijksoverheid garant staat voor de meerderheid. Dat zou veel minder conflictueus zijn, want ook andere luchthavens brengen maar een beperkt deel van de aandelen naar de beurs. Dat is een veel zorgvuldiger aanpak die precies andersom is aan de aanpak die dit kabinet heeft gevolgd. Want bij dit kabinet blijft de langetermijntoekomstvisie op Schiphol in het ongewisse, wordt het publieke belang verweven met commerciële belangen, wordt de belangrijkste gebruiker, Air France/KLM gebruuskeerd, worden de collega-aandeelhouders genegeerd en worden alle troeven eigenlijk op de vervreemding gezet. Zo ga je naar de mening van mijn fractie niet met publieke infrastructuur om.

Voorzitter. Wij ontvangen in deze Kamer regelmatig delegaties van provincies. Elke keer spreekt u deze delegaties toe en dan betitelt u hen nadrukkelijk als medeoverheden en niet als lagere overheden. Wij spreken hier bewust van medeoverheden, want wij willen met onze parlementaire collega's uit stad en land op basis van gelijkwaardigheid omgaan. Ik vind dat een heel goede gewoonte, maar ik stel wel vast dat deze omgangsvormen nog niet helemaal bij de regering zijn doorgedrongen. Ik kan mij althans niet aan de indruk onttrekken dat minister Zalm de gemeente Amsterdam niet echt heeft benaderd met de egards die horen bij een medeoverheid. In plaats daarvan heeft hij ze getrakteerd op impliciete dreigementen van het kaliber "wie niet luisteren wil, moet voelen" en is er op geen enkele wijze gepoogd om tot een sturingsfilosofie van Schiphol te komen waarin de verschillende aandeelhouders elkaar zouden kunnen vinden. Zo zou je niet met elkaar moeten willen omgaan.

Mijn fractie zou het absoluut onverteerbaar vinden als de minister van Financiën de aanname van dit wetsvoorstel zou gebruiken om Amsterdam nog verder onder druk te zetten, in de trant van: "werk nu maar mee, want anders blokkeren jullie democratische besluiten". Dat is ook precies de reden waarom mijn fractie er samen met andere fracties bij voortduring op heeft aangedrongen dat de regering met haar medeaandeelhouders om tafel zou gaan zitten om daar afspraken te maken en die in een soort aandeelhoudersovereenkomst kenbaar te maken, als onderdeel van het proces. Het is eigenlijk een kwestie van "fatsoen moet je doen". Die beleefdheid kon deze regering echter niet opbrengen. Dat heeft de verhoudingen alleen maar vertroebeld. Ik zou het op prijs stellen als de regering zich in dit opzicht nog eens zou willen verantwoorden. Ik zou ook graag zien dat de minister van Financiën hier vandaag publiekelijk afstand neemt van zijn eerdere impliciete dreigementen dat het niet meewerken van Amsterdam deze gemeente wel eens duur zou kunnen komen te staan.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Van der Lans vindt dat de minister de gemeente Amsterdam voor het blok zet. Daar kan ik een heel eind in meegaan. Waarom roept hij de gemeente Amsterdam dan niet op om vervolgens de

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

minister voor het blok te zetten? Dat lijkt mij een veel krachtiger manier van de minister weerspreken dan hem hier te smeken of hij lief wil zijn voor de gemeente Amsterdam. Ik wijs op de "blocking vote" van Amsterdam.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik geloof dat ik meer van het poldermodel ben dan de heer Van Raak. Ik vind dat deze partijen eerst uitvoerig met elkaar zouden moeten praten over hoe zij tegenover dit probleem staan en hoe zij verdergaan, want zij zijn echt aan elkaar gekoppeld. Dat hadden zij overigens al lang moeten doen. Dan zullen wij wel zien wat daar uitkomt. Dan beoordelen wij dat op dat moment verder. Wat ik ga doen of welke oproep ik zou doen, is op dit moment niet zo relevant in dit dossier.

Voorzitter. Het bizarre is dat wij vandaag niet precies weten waar aanneming van deze wet precies toe zal leiden. Gaan wij nu wel of niet privatiseren? Hoe de verschillende aandeelhouders met elkaar omgaan of elkaar het leven zuur maken, het is allemaal ongewis. Waarover zij precies mogen beslissen, wat actief aandeelhouderschap is, welke instemmingsrechten de aandeelhouders zouden hebben, welke vetorechten er zijn, wij weten het niet. Mijn fractie meent dat het publieke belang van Schiphol zo groot is dat het parlement recht heeft om hierover geïnformeerd te worden voordat het licht op groen gaat. Het lijkt mij niet meer dan vanzelfsprekend dat de regering in haar eerste termijn toezegt om over de precieze invulling van het overheidsaandeelhouderschap in welke vorm dan ook, instemming te vragen aan het parlement. Dat is dus inclusief het overleggen van de noodzakelijke of onontbeerlijke aandeelhoudersovereenkomst. Wat is ertegen dat het parlement over zo'n belangrijke publieke aangelegenheid het laatste woord heeft?

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het **Voorstel van wet van het lid Luchtenveld tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de invoering van de mogelijkheid van beëindiging van het huwelijk zonder rechterlijke tussenkomst alsmede van een gewijzigde vaststelling en effectieve handhaving van de afspraken en rechterlijke beslissingen die in verband met de ontbinding van het huwelijk of nadien tot stand zijn gekomen over de wijze waarop door beide ouders vorm wordt gegeven aan het voortgezet ouderschap (Wet beëindiging huwelijk zonder rechterlijke tussenkomst en vormgeving voortgezet ouderschap) (29676).**

(Zie vergadering van 13 juni 2006.)

De **voorzitter**: Afgelopen dinsdag is de tweede termijn beëindigd. De heer Luchtenveld heeft gemeld, schriftelijk

nog enige antwoorden aan de Kamer te zenden. Die reactie is conform de afspraak vrijdag jongstleden ontvangen en gedrukt onder nummer 29676 EKg. Dit stuk is hedenochtend aan de orde geweest in de vergadering van de vaste commissie voor Justitie, die mij te kennen heeft gegeven dat de reeds geagendeerde stemming voortgang kan vinden.

Ik stel voor, tot stemming over te gaan.

**

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. De fractie van de Partij van de Arbeid wil met nadruk uitspreken dat zij positief staat ten opzichte van initiatiefwetsvoorstellen in het algemeen. Bij dit specifieke wetsvoorstel staan wij positief tegenover de intentie, maar helaas is het oordeel van mijn fractie dat het de toets van de juridische kwaliteit niet heeft kunnen doorstaan. Wij zullen dit voorstel dus niet steunen. Wij gaan ervan uit, verder te kunnen werken aan de regeling van administratieve echtscheiding en ouderschapsregeling bij de behandeling van het wetsvoorstel van de minister van Justitie op zo kort mogelijke termijn.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Wij waren aanvankelijk enthousiast over dit wetsvoorstel, dat ons in uitgangspunt zeer sympathiek is. Ook zagen wij veel juridische bezwaren. Dat is door de amendering in de Tweede Kamer en door het toegroeien naar het tweelingwetsvoorstel van de minister niet beter geworden. Mede door de matige verdediging zijn de juridische problemen niet kleiner, maar groter geworden. Deze Kamer heeft een speciale taak als het gaat om de kwaliteit van wetgeving. Dat geldt ook voor sympathieke voorstellen. Met dit wetsvoorstel kunnen wij op dit moment niet instemmen.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Vorige week heeft de VVD-fractie goed beargumenteerd dat het wetsvoorstel Beëindiging huwelijk zonder rechterlijke tussenkomst en vormgeving voortgezet ouderschap niet reparabel is. De brief van de heer Luchtenveld van 16 juni jongstleden heeft de VVD-fractie niet overtuigd. Dit betekent dat de VVD-fractie -- en de fractie betreurt dit -- tegen het wetsvoorstel zal stemmen.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Ook de fractie van GroenLinks had aanvankelijk een positieve grondhouding ten opzichte van dit initiatiefwetsvoorstel. Gaandeweg het debat van verleden week kwam ook bij ons

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

echter de opvatting bovendien dat er toch te veel problemen aan dit wetsvoorstel kleven.

Ook de brief van de heer Luchtenveld die ons in dit weekeinde heeft bereikt, heeft ons niet kunnen overtuigen in die zin dat wij alsnog een positieve stem uitbrengen. Het open einde van de brief leidt volgens ons toch te veel tot wettelijk figuurzagen. Daarvoor vinden wij dit onderwerp evenwel net even te belangrijk. Vandaar dat ook wij tegen dit wetsvoorstel zullen stemmen.

*N

De heer **Engels** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ook mijn fractie stond aanvankelijk positief tegenover dit voorstel. Ik moet zeggen dat dit eigenlijk nog steeds het geval is.

Wij hebben de eindafweging gemaakt dat het voorstel in vergelijking met de huidige wetgeving een verbetering betekent op twee punten: meer gelijkwaardigheid van ouders in en na een scheidingsprocedure en de belangen en het welzijn van de kinderen. Dit betekent dat mijn fractie ook vandaag voor het voorstel zal stemmen.

Ik voeg hieraan toe dat, voorzover er in de recente brief van de heer Luchtenveld een staatsrechtelijke route is uitgestippeld voor een eventuele reparatie, mijn fractie daar buitengewoon aarzelend tegenover staat.

*N

De heer **Russell** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ook de CDA-fractie dankt de aanhangigmaker voor de brief van vrijdag jongstleden. De CDA-fractie heeft met redenen omkleed reeds aangegeven welke bezwaren er tegen het wetsvoorstel leven.

Ook de tweede termijn van de aanhangigmaker en zijn brief van vrijdag jongstleden sterken de CDA-fractie in haar mening, aan het einde van de tweede termijn uitgesproken, dat de bezwaarpunten "irreparabel" zijn en dat dus een eventuele novelle die punten niet kan wegnemen. De CDA-fractie zal daarom ook tegen dit wetsvoorstel stemmen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van D66 voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.
**

De vergadering wordt van 13.17 uur tot 14.00 uur geschorst.

Voorzitter: Bierman-Beukema toe Water

*B

!Orgaandonatie!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de orgaandonatie (evaluatie) (29494).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Hamel** (PvdA): Voorzitter. Ik mag mede namens de SP-fractie het woord voeren. Allereerst zou ik de minister en zijn medewerkers willen bedanken voor de beantwoording van de gestelde vragen. De beantwoording was compleet, duidelijk en zorgvuldig. Het zal de behandeling van dit wetsvoorstel, maar zeker ook de latere uitvoering van deze wet aanzienlijk doelmatiger maken. Nogmaals dank daarvoor.

Tegen de achtergrond van het teruglopende aantal donaties en van de groeiende wachtlijsten is mijn fractie van mening dat alles moet worden gedaan om het aantal donaties te vergroten, allereerst aan de kant van de zorg zelf. Daar liggen waarschijnlijk de meeste mogelijkheden om het aantal donaties dan wel het gebruik van donororganen te vergroten. De inspanningen binnen de zorg zouden erop gericht moeten zijn, iedere mogelijke donatie te realiseren. Ook zou ervoor moeten worden gezorgd dat ieder beschikbaar orgaan gebruikt wordt en een mogelijke transplantatie niet door logistieke problemen wordt gemist. Het mag ook niet misgaan door gebrek aan capaciteit. Mag het zo zijn dat een exportoverschot meestal een land ten goede komt, op het terrein van de organen zouden wij liever geen exportoverschot willen zien.

Bij mijn fractie blijven in relatie met dit wetsvoorstel twee vragen over en wel inzake de melding van het al dan niet donor willen zijn en de mogelijkheid van donatie bij leven. Ten aanzien van de registratie van donoren wordt een terughoudende opstelling gekozen en van donatie bij leven juist niet. Mijn fractie zou zich goed kunnen voorstellen dat voor een omgekeerde opstelling wordt gekozen.

Allereerst merk ik graag nog iets op over de donorregistratie. Aan de overkant heeft de discussie zich gericht op het toestemmings- en geen-bezwaarprincipe. Feitelijk blijkt in de praktijk de donatieopbrengst, om het zo maar eens uit te drukken, tussen deze beide principes niet echt te verschillen. De discussie over beide principes kan wel beschouwd worden als een uitdrukking van de spanning die er is tussen het er niet over willen praten of nadenken en het in voorkomend geval wel gebruik maken van een donoraanbod. Indien iemand niet wil praten of nadenken over orgaandonatie, kunnen zijn of haar nabestaandeneventueel geconfronteerd worden met de vraag naar orgaandonatie. Mijn fractie vraagt zich af of de criteria op grond waarvan transplantaties een normaal onderdeel van het basispakket zijn, ook niet zouden moeten gelden voor het vragen aan de burger om een keuze te maken of hij al dan niet donor zou willen zijn. Let wel, ik zeg daar niet mee dat iemand die geen donororganen wil afstaan, niet voor transplantatie in aanmerking zal komen. Ik zeg wel dat de vanzelfsprekendheid van de transplantatie in het verstrekkingspakket veronderstelt, dat iemand ook gevraagd mag worden, een keuze te maken of hij dan wel zij zelf donor wil zijn. Ook de keuze of de vraag moet worden gesteld bij het paspoort dan wel het rijbewijs stuit weer op deze logica. Hoe groter de opbrengst, des te

minder gegronde redenen wij hebben om de vraag te stellen. Daarom vraag ik toch of het niet voor de hand ligt om bij een AMvB van artikel 10 op enig moment verplicht te stellen dat antwoord wordt gegeven op de vraag of men al dan niet donor wil zijn. Het is goed denkbaar dat dit bij de uitgifte van reisdocumenten -- bij voorkeur -- of van rijbewijzen en brommcertificaten verplicht wordt gesteld. In de ogen van mijn fractie moet het bij een dergelijke verplichting mogelijk zijn om niet alleen de vraag naar donatie met ja of neen te beantwoorden, maar ook met het antwoord dat men daar vooralsnog geen uitspraak over wil doen, maar na vijf jaar opnieuw de vraag voorgelegd wil krijgen. Ik krijg hier graag een reactie op.

Ook zou het een mogelijkheid kunnen zijn om de verplichting te koppelen aan het bereiken van de negentienjarige leeftijd, waarbij ook voor een uitstel van vijf jaar kan worden gekozen. Mijn fractie kan zich goed voorstellen dat een deel van degenen die bij de eerste oproep, bij het bereiken van de negentienjarige leeftijd, nog geen besluit hebben genomen, later opnieuw herinnerd moeten worden aan de mogelijkheid tot orgaandonatie.

Het is mijn fractie overigens niet duidelijk waarom het gemeenten vrij staat, donorregistratieformulieren bij de oproep tot het aanvragen van bijvoorbeeld reisdocumenten, al dan niet mee te zenden. Wij hopen uiteraard dat veel gemeenten dit zullen doen, maar beschouwen deze keuzevrijheid ook als een voorbeeld van de terughoudende opstelling van de overheid. De keuze om de donorregistratieformulieren al dan niet mee te sturen, wordt soms namelijk bepaald door de portokosten. Ik wil hiermee de gemeenten niets verwijten, want die moeten steeds meer met niets betalen. Ik illustreer eerder dat de overheid, die ook het verstrekkingenpakket vaststelt, er duidelijk voor moet uitkomen en de kosten ervan moet dragen als zij vindt dat de burger daarop moet antwoorden.

Dat de inspanning van de overheid om het aantal registraties te vergroten niet het karakter moet krijgen van "Gij zult", behoeft geen betoog, maar de boodschap dat het goed is om orgaandonor te willen worden, past wel goed bij de taak van de overheid tot het dienen van het algemeen belang. Dat dit, zoals in de memorie van antwoord wordt gesteld, als dwang zal worden ervaren, zien wij niet in. Juist het overlaten van het brengen van de boodschap aan derden kan negatief werken, nog los van de extra kosten en inspanningen die dit vergt.

De houding van de overheid bij donatie bij leven lijkt tegenovergesteld aan de houding bij donorregistratie. In de nadere memorie van antwoord wordt met betrekking tot donatie bij leven aangegeven dat deze mogelijkheid met meer nadruk aan de orde zal worden gesteld bij nierpatiënten en hun familieleden. Omtrent de voorlichting wordt gemeld dat daarbij toch uitvoerig wordt ingegaan op de techniek van het verwijderen van het orgaan. Wij denken eerder aan andere onderwerpen, zoals de mogelijke persoonlijke consequenties. De druk op bijvoorbeeld de familieleden zou wel eens erg groot, zo niet te groot kunnen zijn. Deze druk is al groot door de lange wachtlijsten die bestaan voor reguliere donatie. De bevordering van donatie bij leven zou juist met de grootst mogelijke terughoudendheid moeten plaatsvinden, omdat

de sociale controle dan wel de druk van familie groot kan zijn en de gevolgen voor de donor wel eens ingrijpend kunnen zijn in het latere leven. Voor deze burgers zou bij wijze van spreken door de omstandigheden de mogelijkheid om te kiezen wel eens geheel afwezig kunnen zijn. Zwart-wit gesteld, zou je kunnen zeggen dat mensen die zelf mogelijk ooit gebruik zullen maken van donatie, de vraag nog niet verplicht moeten beantwoorden, maar dat voor donoren die mogelijk nadeel van hun donatie zullen ondervinden een verplichtende context niet wordt geschuwd. Concreet zou ik aan de minister willen vragen hoe waarborgen kunnen worden gevonden dat er bij familiedonatie daadwerkelijk sprake is van vrijwilligheid. Als donatie bij leven serieus wordt overwogen, zijn het in de meeste gevallen de arts en de maatschappelijk werker van de ontvanger die het gesprek voeren met de mogelijke donor waardoor, alweer, sterke sociale druk ontstaat en een objectieve afweging voor de mogelijke donor moeilijker wordt. Dit leidt soms tot druk op de familieleden om donor te worden, waarbij een objectieve afweging erg moeilijk is. Ook komt het voor dat de ontvanger zich verplicht voelt, het donatieaanbod van familieleden te accepteren, terwijl hij of zij daar eigenlijk emotionele bezwaren tegen heeft. Zou bijvoorbeeld nu juist omwille van de zorgvuldigheid niet moeten worden geregeld dat de arts of de maatschappelijk werker van de patiënt niet het gesprek met de donor mogen voeren, maar anderen dat moeten doen, zodat de circuits van behandeling en van donorvererving gescheiden blijven?

Ten slotte zou ik de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport behulpzaam willen zijn in zijn voortdurende strijd tegen bureaucratische rompslomp. Rondom het overlijden van een in een ziekenhuis opgenomen patiënt bestaat een indrukwekkende documentatieplicht ten behoeve van de ziekenhuisadministratie, maar zeker ook voor de administratie van een aantal instanties, zoals bijvoorbeeld het Centraal Bureau voor de Statistiek, de gemeente van overlijden, het pathologisch register, de huisartsen et cetera. Medische professionals zijn verantwoordelijk voor het invullen van zo'n zeven formulieren. Op de meeste van deze formulieren komen dezelfde vragen voor. Hierdoor vullen artsen meerdere keren dezelfde gegevens, vaak handmatig, op diverse formulieren in. Ook vallen echter de verschillen tussen de formulieren op. Op het formulier van het CBS bijvoorbeeld wordt de doodsoorzaak in de omgekeerde chronologische volgorde gevraagd. Het zou een goed idee zijn om conform wat het ministerie van Financiën voor bedrijven heeft bereikt, te komen tot één elektronisch formulier. Dat zou ook een goede stimulans zijn om de resultaten van het onderzoek om de donatie van organen te vergroten door het vaststellen of de overledene een potentiële donor is, snel te kunnen implementeren. De implementatie zou dan niet worden belemmerd door de introductie van een achtste formulier, maar worden gestimuleerd door het afschaffen van zeven formulieren. Wij wachten met belangstelling de antwoorden van de minister af.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Het is mij een eer en genoegen u mee te delen dat ook ik namens de SP-fractie het woord mag voeren. De VVD-fractie heeft inzake dit wetsvoorstel in zowel het voorlopig als in het nader voorlopig verslag net als de heer Hamel aandacht gevraagd voor de kwestie van het doneren van een nier door een levende, vrijwel altijd verwante donor. De fractie heeft er herhaaldelijk op gewezen dat in haar visie de ministers -- het gaat in deze zaak ook om minister Donner -- ten aanzien van deze vorm van orgaandonatie te weinig terughoudendheid betrachten. Eerder is van het tegendeel sprake: wie het nader voorlopig verslag leest, kan wederom constateren dat de ministers zich kennelijk wel bewust zijn van enige morele problemen terzake, maar daaraan vervolgens geen enkele consequentie verbinden. Als zij al de problematiek rond donatie van een nier door levende donoren erkennen, wordt deze weggeredeneerd.

Wij herhalen, zoals ook de woordvoerder van de PvdA-fractie, de heer Hamel, heeft vastgesteld: terwijl de regering terughoudend is bij het werven van donoren via donorcodicillen, is zij dat veel minder inzake de zeer problematische donatie door levende donoren. Het gaat hierbij werkelijk om een veel meer kwetsieve zaak dan de algemeen aanvaarde donatie post mortem. De ministers hebben opgemerkt dat niet kan worden gesproken van een actieve bevordering van levend donorschap, maar deze constatering wordt wel gevolgd door een instemmende verwijzing naar een rapport van de Gezondheidsraad terzake. Hierin wordt gesteld, en met instemming door de ministers aangehaald, dat er medische voordelen zijn voor de ontvanger van een nier van een verwante levende donor, dat er minder wachttijd is en dat deze voordelen zwaarder wegen dan de nadelen voor de levende donor bij wie de nier wordt weggehaald. De ministers hebben daaraan toegevoegd dat zij niet van plan zijn een overheidscampagne te starten voor donatie bij het leven. Dat zou er nog bij moeten komen! Uit alles blijkt echter dat de regering de Gezondheidsraad volgt in diens positieve bejegening van de donatie in vivo.

De VVD-fractie vraagt zich af of de ministers zich wel realiseren dat veruit de meerderheid van commissies van de Gezondheidsraad altijd al, en nu ook, bestaat uit deskundigen die in hoge mate zelf betrokken zijn bij de behandeling van nierfalen. De op zich gerechtvaardigde ijver om nierpatiënten te behandelen kan een impact hebben op hun visie op de positie van de levende donor. Wij stellen dat die dat ook heeft. Het zonder meer overnemen van het advies van de Gezondheidsraad door de regering betekent in feite dat de regering haar zo wenselijke neutraliteit in deze opgeeft.

Wij sommen nog eens op welke bezwaren er kleven aan de onderhavige praktijk, dus donatie in vivo door levende verwante donoren.

Het eerste en meest zwaarwegende bezwaar is ook al door de heer Hamel genoemd. Het betreft het door iedereen zo zeer aangeprezen en volgens alle wetgeving terzake uiterst belangrijke punt van de geïnformeerde toestemming. Inderdaad, er wordt om toestemming van de donor gevraagd voor deze ingreep in het belang van een familielid. Dat spreekt dus vanzelf. Het zou schandelijk zijn

als dat niet zo was. Het is echter niet voldoende. Laten wij eens de context van zo'n toestemming bekijken. Stel, in een familie is er een persoon, een ouder, broer of zus, oom of tante, neef of nicht, die lijdt aan een terminale nierinsufficiëntie. Deze term betekent niet dat de persoon daaraan zal sterven want er is dialyse mogelijk. De vraag kan dan echter wel rijzen of familieleden een bloedmonster -- zo gaat het ook -- willen inleveren om te bezien of iemand van die familie een bloedgroep heeft die compatibel genoeg is met die van de zieke om een gunstig resultaat van een nierdonatie te kunnen verwachten. Hoeveel ruimte denken de ministers dat een familielid dan heeft om "nee" te zeggen? En hoe groot denken zij dat de ruimte is om te weigeren als donor op te treden als werkelijk sprake van compatibiliteit? Is de ministers onderzoek bekend waaruit blijkt hoe vaak in zo'n situatie geweigerd wordt? Ik zal voor hen antwoorden: dat onderzoek is er niet. Het probleem van de onvrije toestemming heeft onvoldoende aandacht in de literatuur en in de praktijk van de donatie in vivo.

Om deze onwenselijke situatie tegen te gaan, zijn in allerlei gremia in de loop der jaren suggesties gedaan om er tenminste voor te zorgen dat binnen de familie anonimiteit wordt gehandhaafd met betrekking tot familieleden die al of niet meedoen, primair aan een eerste bloedonderzoek. In een kleine familie lukt dat echter niet. Er zijn suggesties gedaan om twee verschillende teams te creëren: een team dat volledig staat voor de belangen van de eventuele donor en een ander team dat de belangen van de ontvanger behartigt, dus diens behandelaars. Dit is precies wat de heer Hamel ook heeft aangegeven. Is het de ministers bekend hoe dit in de praktijk gaat? In hoeveel ziekenhuizen is sprake van een werkelijk gescheiden tweetal teams? Gaarne zou de VVD-fractie deze informatie ontvangen.

Samengevat: de kwestie van de toestemming is volstrekt onvoldoende doordacht en wordt veel te gemakkelijk als goed geregeld beschouwd.

Ten tweede vindt een massale inbreuk plaats op de lichamelijke integriteit van de levende donor, die niet alleen een forse operatieve ingreep moet ondergaan maar vervolgens ook verder moet leven met één nier en niet met de twee die hij evolutionair en biologisch heeft meegekregen. Echte langdurige onderzoeken naar de vraag wat dit op termijn voor de donor betekent, zijn niet voorhanden. Er is echter plaats voor gerede twijfel. Men heeft immers niet voor niets twee nieren. En was er ook niet de oude regel "in dubio abstine", "onthoud je bij twijfel"? Dat wij met één nier ook toekunnen zal dan toch door beter onderzoek moeten worden vastgesteld dan nu beschikbaar is. Zeker nu gerede twijfel aanwezig is over een werkelijke toestemming, kunnen wij vaststellen dat nierdonatie in vivo een inbreuk betekent op artikel 11 van onze Grondwet, dat de onaantastbaarheid van het lichaam beschermt.

Ten derde kan men vanuit de medische beroepsgroep zeggen dat deze ingreep een flagrante schending is van het wijd en zijd gepropageerde oeroude primaire medisch-ethische gebod om niet te schaden. Zelfs in de antieke oudheid vinden wij in het Magnum Opus van Hippocrates, ongeveer 400 voor Christus, dit gebod als

dominant uitgangspunt voor elk medisch handelen. Indien toen al, dan nu des te meer.

Een liberale partij als de VVD schuwt staatspaternalisme, zeker inzake omgang met ziekte en gezondheid. Wij pleiten dan ook niet voor een verbod op orgaandonatie bij het leven. Het gaat bij zaken als deze immers om het privé-domein van individuen, waarin uiteindelijk de eigen keuzen gelden. Wij pleiten echter wel voor een situatie waarin de overheid de taak op zich neemt om er ten minste op toe te zien dat de beroepsgroep zich houdt aan goede protocollen inzake deze brisante morele kwestie. Van de overheid verwachten wij voorts geen suggestie om burgers te bewegen over te gaan tot beschikbaarstelling van een nier in vivo. Elke suggestie in die richting interpreteren wij, gezien de twijfel over een vrije toestemming, als een inbreuk op Grondwetsartikel 11. Daarom kan het ook niet zo zijn dat er een prestatieverplichting voor ziekenhuizen mag zijn inzake donatie in vivo. Dat zou betekenen dat ziekenhuizen worden beloond voor het oogsten van voldoende organen van levenden. Ook dit zou volgens de VVD-fractie kunnen worden geïnterpreteerd als een schending van Grondwetsartikel 11.

Ten slotte stel ik nog een laatste vraag aan de ministers. Waarom denken zij dat in Nederland geen longitudinaal onderzoek bestaat naar de wederwaardigheden, in elk opzicht, van families waarin donaties in vivo hebben plaatsgevonden. De VVD-fractie wacht met bijzondere belangstelling de antwoorden van de ministers af.

*N

De heer **Klink** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Met het voorliggende wetsvoorstel beoogt het kabinet via een beter flankerend beleid het aantal positieve donorregistraties en het feitelijke aantal transplantaties te verhogen. Dat is ook nodig.

Meer dan 1400 mensen wachten op een orgaan. Cijfers over 2005 geven bovendien aan dat het aantal donaties is gedaald ten opzichte van 2004. Oorzaak was overigens niet een vermindering van het aantal donorregistraties. Belangrijk en relevant waren de sterftecijfers. Medische ontwikkelingen en de verhoging van de verkeersveiligheid leiden er gelukkig toe dat minder mensen aan hersenvatletsel en/of verkeersongevallen overlijden. Toch komt uit deze kring maar liefst 85% van alle orgaandonoren voort.

Voor mensen die op de wachtlijsten staan, is de impact echter groot. Het aantal beschikbare organen neemt af en de wachtlijsten nemen toe. Voor de zieke medemens en hun verwanten is dat een hard gelag. Des te meer reden om voortvarend in te zetten op meer potentiële donoren en op het verbeteren van de uitvoering en de werkwijze in en om ziekenhuizen.

Tijdens de wetgevingsprocedure is een aantal belangrijke vragen aan de orde geweest. Sommige daarvan zijn sterk principieel, andere vooral praktisch van aard. Maar alle zijn ze van vitaal belang voor de betrokkenen.

Bij een aantal principiële aspecten rond deze wet wil de CDA-fractie kort stilstaan. Vervolgens zullen wij enkele vragen van meer praktische aard naar voren

brennen. Door de uitvoerige en vrij uitputtende behandeling in de Tweede Kamer en de uitgebreide voorbereiding in de Eerste Kamer, kunnen de opmerkingen van mijn fractie toegespitst en beknopt zijn.

Een vraag van meer principiële aard is of het toestemmingsstelsel vervangen moet worden door een bezwaarsysteem. Degenen die zich niet laten registreren, worden dan geacht te bewilligen. Wil een dergelijk stelsel werken, dan moeten nabestaanden min of meer buitenspel worden gezet. Zij kunnen donatie dan niet verhinderen. Evenals voor het kabinet gaat dat voor de CDA-fractie te ver. Het blijft verstrekkend om mensen die niet hebben gereageerd, dus zonder informed consent, in principe aan te merken als donor. Dat wordt ook in het buitenland zo gevoeld. Onderzoek van ZonMw toont niet voor niets aan dat ook in landen die een bezwaarsysteem kennen, de nabestaanden bij de beslissingen worden betrokken. Daar komt bij dat landen die op dit systeem zijn overgegaan, zoals Italië en Zweden, geen noemenswaardig effect hebben kunnen constateren. Dat bleek uit de stukken die zijn gewisseld met het kabinet. Relevante internationale verschillen hebben vooral te maken met het aantal verkeersslachtoffers en het aantal personen dat overlijdt vanwege een hersenbloeding.

In het verlengde hiervan ligt de vraag of het zogeheten actieve donorregistratiesysteem (ADR-systeem) een kans verdient. Binnen dit systeem zullen mensen vaker dan in een bezwaarsysteem worden aangeschreven. Als zij zich niet laten registreren, zal hen bovendien expliciet worden gemeld dat zij als donor staan geregistreerd en zal hen worden gemeld welke consequenties dit heeft.

Het kabinet betoogt in zijn standpuntbepaling naar aanleiding van het onderzoek van ZonMw en NIVEL, dat de uitkomsten ongewis zijn. Het is mogelijk dat mensen die zich anders als donor zouden laten registreren, in het nieuwe stelsel dit niet doen. Om donor te worden is registratie immers niet meer nodig. Officieel betekent niet reageren een impliciete instemming. Wellicht zal vervolgens vaker dan nu het geval is, de beslissing bij de nabestaanden komen te liggen. De gedragseffecten daarvan zijn onzeker. Inschattingen van NIVEL geven aan dat het huidige beslissingsstelsel niet slechter hoeft te scoren. Bovendien is er in feite sprake van een variant op het geen-bezwaarsysteem. Dezelfde tegenwerpingen die daar gelden, gelden ook hier.

Bij de schriftelijke voorbereiding is in beide Kamers de vraag aan de orde gesteld of mensen verplicht moeten worden om zich expliciet wel of niet als donor te laten registreren, ook de heer Hamel wees er zo-even op. Enkel op die voorwaarde zou bijvoorbeeld een officieel document, zoals een paspoort, kunnen worden verkregen. De optie van het niet-kiezen vervalt dan. In kennelijk goed Engels wordt gesproken over een mandated choice system.

De minister stelt zijdelings dat ons huidige stelsel, evenals het mandated choice systeem, een gesloten stelsel is. Wie zich niet laat registreren, laat de beslissing immers in feite aan de nabestaanden over. Maar altijd is er in voorkomende gevallen iemand die moet beslissen. Binnen het huidige model komt het erop aan om deze nabestaanden meer van het belang van donatie te overtuigen, daarop kom ik nog terug. Maar dat neemt niet

weg dat ook het toestemmingssysteem volgens de minister een gesloten stelsel is.

Een meer principieel punt is dat mensen de vrijheid moet worden gelaten om niet zelf een standpunt in te nemen. Ook niet kiezen is kennelijk een keuze. In het kader van het zelfbeschikkingsrecht is dat een optie, zo betoogt de minister. De minister verwijst in dat verband kort, zonder daarbij een eigen positie in te nemen, naar discussies in het parlementaire jaar 1993/1994. Graag zouden wij iets explicieter vernemen welke overwegende bezwaren het kabinet bij monde van de minister heeft tegen het op verplichtende wijze vragen naar een besluit over orgaandonatie. Overigens denkt de CDA-fractie dat het onzeker is wat de keuze- en gedragseffecten van een dergelijke verplichting zullen zijn. Wellicht zullen meer mensen "nee" tegen het donorschap zeggen dan nu het geval is. Graag vernemen wij van de minister of er onderzoek bekend is naar de effecten op het aantal donorregistraties van een dergelijk stelsel.

Bij één principiële vraag rond dit wetsvoorstel wil de CDA-fractie nog stilstaan. Deze vraag zal in de nabije toekomst zeker nog een rol spelen. Ik doel op het programma waarbij een levende donor organen aanbiedt en in ruil daarvoor een nader te bepalen ontvanger boven aan de wachtlijst wordt geplaatst. De CDA-fractie steunt de minister in zijn grote aarzelingen op dit punt. Het is inderdaad verstandig eerst de Gezondheidsraad om een advies te vragen over deze zogeheten indirecte donorruil. Punt van aandacht daarbij is dat de Wet op de orgaandonatie de allocatie van organen wil koppelen aan medische criteria. Dat is niet voor niets zo. Er moet geen ongerechtvaardigd onderscheid worden gemaakt tussen mensen. Mensen zonder verwanten of vrienden die een orgaan zouden willen afstaan mogen niet in een nadelige positie komen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik ben zo benieuwd wat de heer Klink überhaupt vindt van donatie in vivo. Zonet heb ik daartegen een aantal zwaarwegende argumenten opgesomd.

De heer **Klink** (CDA): Ik heb met belangstelling naar uw betoog geluisterd. Ik vind het te ver gaan om arrestatieafspraken of prestatieverplichtingen voor ziekenhuizen te maken. Ik aarzel op het punt van eventuele voorlichting daaromtrent, zodat mensen weten welke keuzen er mogelijk zijn. Maar zodra er ook maar enig sociaal of bureaucratisch verplichtend element in voorkomt en het zelfbeschikkingsrecht onder druk komt te staan, vind ik dat veel te ver gaan. Ik vind het te ver gaan als ziekenhuizen een registratieverplichting krijgen of zichzelf moeten verantwoorden.

Ik vervolg mijn betoog. De minister heeft ervoor gekozen om dat systeem niet aan te passen. Wel moet de uitvoering in ziekenhuizen en de werving van potentiële donoren verbeteren. De CDA-fractie steunt de minister in die aanpak. Centraal bij de uitvoering staan:

- a. de verbetering van de raadpleging van het donorregister, in die zin dat dit al in een betrekkelijk vroeg stadium in het overlijdensproces kan gebeuren;
- b. de gestroomlijnde verslaglegging en daarmee verbetering van de procedures in ziekenhuizen;

- c. het laten verrichten van niet-medische taken door speciale functionarissen;
- d. en het beter consulteren van nabestaanden.

Verder preciseert de wet dat nabestaanden zich dienen te voegen in de eerdere wilsbeschikking van de overledene. Als deze voor orgaandonatie heeft gekozen, zullen de nabestaanden zich daarbij moeten neerleggen, behalve in zeer uitzonderlijke situaties. Nieuw rond de werving van donoren is dat mensen mogen worden aangeschreven die nog niet hebben gereageerd op een eerdere mailing, inclusief nieuw ingezetenen.

Zoals gezegd: de CDA-fractie steunt de minister in deze aanpak. Toch heeft zij een vraag over het donorformulier. Graag vernemen wij hoe het staat met de registratiemogelijkheden via internet. Een van de redenen waarom mensen zich niet laten registreren, is dat zij het gevoel hebben dat de registratie definitief is, of op zijn minst oogt. Het meer en gemakkelijker zelf kunnen beheren van de wilsbeschikking, zou die barrière kunnen wegnemen. Daarom is het van belang deze mogelijkheid snel te realiseren. Dit in eigen beheer nemen kan ook helpen om snel duidelijkheid te krijgen over de zogeheten "nieuwe organen". Dat betreft organen die nog niet op het formulier van de donor stonden toen dit werd ondertekend, omdat deze toen nog niet te transplanteren waren. Daardoor verouderd een registratie soms en moet voor het transplanteren van nieuwe organen vaak toestemming worden gevraagd aan de nabestaanden. Internet biedt de mogelijkheid het codicil snel te actualiseren. Potentiële donoren zouden via internet op de hoogte kunnen worden gehouden van nieuwe ontwikkelingen. Uiteraard moet dit vrijwillig en op een verstandige manier gebeuren. Mensen moeten niet overvoerd worden. Irritatie moet worden vermeden, anders lopen wij zelfs het risico dat mensen gaan terugschrikken voor donatie. Maar als dit zorgvuldig gebeurt, biedt communicatie via internet wel degelijk kansen. Hoe staat de minister daar tegenover?

Is het bovendien, zo vraagt de CDA-fractie zich af, niet mogelijk om donoren in staat te stellen om op voorhand akkoord te gaan met het doneren van zogenaamde nieuwe organen? Van informed consent is dan in die zin sprake dat het een vrijwillige besluit betreft aangaande de te zijner tijd wellicht nuttige organen van het lichaam.

In de tweede plaats vraagt de CDA-fractie zich af hoe te verhinderen valt dat de opening die het kabinet nabestaanden nog steeds biedt om donatie te verhinderen, zal worden opgerekt. In 10% van de huidige situaties blijken de nabestaanden donatie tegen te houden. Zijn de overwegingen die daarbij nu een rol spelen van een andere orde dan in de uitzonderlijke uitzonderingssituaties waarop de minister kennelijk in het kader van deze wet doelt?

In de derde plaats constateert de minister dat er grote verschillen zijn in het aantal orgaandonaties tussen ziekenhuizen onderling. Die verschillen zijn er ook tussen instellingen met een relatief grote potentie aan zogenaamde heartbeatingdonaties. Om de achterblijvende ziekenhuizen naar een hoger niveau van donaties te tillen, werken de minister en het veld aan onderlinge voorbeeldwerking, best practices. Daarbij is aangesloten bij het al langer lopende programma "Sneller Beter" van het ministerie. Hoe staat het inmiddels met deze

benadering en met dit programma op dit specifieke punt? Is het eerste optimisme over dit programma ook bij donatie reëel gebleken en tekenen zich resultaten af? Dat is immers van groot belang, omdat juist op dit punt de nodige winst valt te behalen. Lukt het om het toestemmingspercentage door nabestaanden in de buurt van de 40 te brengen, dan is immers maar liefst een winst te behalen van 20 tot 50 donororganen. Wat zijn de bevindingen tot dusver? Waar lagen eigenlijk de belemmeringen bij de achterblijvende ziekenhuizen? Als wij het goed zien, verwachtte de minister veel van de zogenaamde requestor, die zich specialiseert in en toelegt op het benaderen van nabestaanden. Betekent de pilot die in zes ziekenhuizen plaatsvond, zonder dat dit veel effect sorteerde, dat nu langs een andere weg wordt gewerkt aan het opheffen van de grote verschillen -- genoemd wordt een variatie met een bandbreedte van 30% tot 70% in toestemming van nabestaanden -- en dat dit tot resultaat leidt? Wat zijn de speerpunten van het programma Sneller Beter?

Voorts vragen wij de minister, in het verlengde van de ongelijke prestaties van ziekenhuizen terzake van de donatie, om ook de Eerste Kamer in het najaar op de hoogte te stellen van de tussentijdse resultaten van het project dat non-heartbeatingdonatie moet stimuleren. In het najaar van dit jaar verwacht de minister een eerste tussenrapportage.

Ook leeft er bij de CDA-fractie nog een vraag over de bekostiging van de uitnameactiviteiten. Is een toereikende financiering van het totale proces gegarandeerd? Sterker nog, in hoeverre bevat de huidige financiële tegemoetkoming in de kosten voldoende financiële prikkels en wellicht bonussen om als ziekenhuis serieus werk te maken van de al met al toch vele, zich plotseling voordoende activiteiten die met orgaandonatie zijn gemoeid?

Ik heb nog een enkele punt van aandacht over de werving van nieuwe donoren. Verstandig vindt de CDA-fractie de benadering van de minister om via gemeenten en in het kader van de uitgifte van paspoorten mensen herhaaldelijk te verzoeken om zich als donor te laten registreren. Het alternatief van de herinneringsbrief is duur en niet per se kansrijker. Wel vragen wij ons af waarom niet voor een verplichte deelname van gemeenten is gekozen. Kan de minister ons nog eens zijn overwegingen geven? Weegt het mogelijke argument van gemeentelijke autonomie op tegen de enorme belangen die hier voor zieke mensen op het spel staan? Hoeveel gemeenten zullen naar de verwachting van de minister meedoen aan dit traject?

In dat verband is ook met enige regelmaat gesproken over de mogelijkheid om zorgverzekeraars een rol te geven bij het werven van donoren. De minister heeft terecht kanttekeningen bij deze suggestie geplaatst. Hij heeft er onder meer op gewezen dat het moeilijk is om verzekeraars op dit vlak verplichtingen op te leggen, gezien ook de privaatrechtelijke status van de verzekeraars. De CDA-fractie steunt de keuze voor de gemeenten als herinneringsinstantie. Toch stelt de minister bij de voorbereiding van het wetsvoorstel een aantal keren ook zelf dat verzekeraars een stimulerende rol kunnen spelen. Waarop doelt hij met deze stimulerende rol van verzekeraars?

Tot slot wil de CDA-fractie haar waardering uitspreken voor de vele initiatieven die in de afgelopen jaren zijn genomen om het aantal donaties te verhogen. Met campagnes, met de introductie van donatie- en transplantatiefunctionarissen, met onderzoek naar effecten van verschillende systemen en via best practices alsook met behulp van deze nieuwe wetgeving werkt de minister op een breed front aan verbeteringen. Deze constatering is bedoeld als een compliment en ook als aansporing, want dit alles neemt niet weg dat de behoefte aan donaties groeit, terwijl het aanbod achterblijft.

De beraadslaging wordt geschorst.

*B

!Werkloosheidswet!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Werkloosheidswet en enige andere wetten in verband met de wijziging van het WW-stelsel (Wet wijziging WW-stelsel) (30370).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen is gestoeld op een breed draagvlak in de SER. Mijn fractie wil de minister hier graag mee feliciteren, maar wij willen de behandeling van dit wetsvoorstel ook gebruiken om de minister nog een paar vragen te stellen over zaken die ons onduidelijk zijn gebleven en wij willen hem enige tegenstrijdigheden van het beoogde nieuwe stelsel voorhouden, dit alles uiteraard met de wens dat de gedachtewisseling van vandaag bijdraagt aan de kwaliteit van de stelselherziening WW, waarvan dit wetsvoorstel deel uitmaakt.

Onze eerste vragen betreffen de conformiteit van het stelsel met internationale normen, met name die welke ons worden voorgehouden door de Internationale Arbeidsorganisatie. Het komt mijn fractie voor dat deze minister nogal eens worstelt met normen, voorschriften en procedures van de IAO. Hoe kan het anders dat er onder zijn verantwoordelijkheid vragen zijn gesteld aan het IAB waarvan achteraf blijkt dat ze tijdstechisch misplaatst zijn geweest? Of ziet de minister dit toch anders? Tegelijk is het een gelukkige omstandigheid, die waarschijnlijk mede in de hand is gewerkt doordat de sociale partners zich actief met de inhoud van dit wetsvoorstel hebben bemoeid, dat de WW straks weer in de pas loopt met IAO-verdrag 168. Dat komt door de herinvoering van een zekere loongelateerde bescherming voor mensen die niet aan de arbeidsverledeneis voldoen. Mijn fractie vraagt zich dan ook af of de minister voornemens is dit verdrag nu te ratificeren. Worden hieromtrent al concrete stappen gezet en in welk stadium bevinden deze zich? Wij zijn van oordeel dat een positief gebaar in de richting van de IAO ons land niet zou misstaan, zeker na alle geworstel met deze normen. Deelt de minister dit met ons?

Daarmee kom ik bij het vraagstuk van de WIA in het licht van IAO-verdrag 121. Hoe gaat de minister op dit thema acteren nu het IAB te kennen heeft gegeven geen uitspraken te zullen doen over wetten die al de status van aanvaarde wet hebben? Is hij bijvoorbeeld bereid om de vraag of de WIA in dit opzicht verdragsconform is voor te leggen aan een nationale deskundige die de informatie die beide Kamers al veel eerder hadden willen hebben, kan ophalen voordat de zaak terechtkomt bij het comité van deskundigen? Als de minister dat niet van plan is, kan hij dat dan uitleggen? Vindt hij dat wij het risico dat dit comité een negatief oordeel over ons land zal uitspreken maar beter niet kunnen nemen?

Dit brengt mij gelijk bij een onderdeel van het onderhavige wetsvoorstel waarover meerdere fracties vragen hebben gesteld, te weten het feit dat wij nu, slechts luttele maanden nadat de WIA is ingevoerd, een verslechtering te behandelen krijgen van mensen die in deze wet worden aangeduid als "gedeeltelijk arbeidsgeschikt"; dit met geen enkel ander argument dan dat dit in de WW ook gebeurt. Er is in het kader van de WIA stevig gedebatteerd over de terechtheid van de een-op-eengelijkstelling van mensen met wat wij vroeger arbeidshandicaps noemden met werklozen zonder noemenswaardige beperkingen. Deze discussie vond plaats in de context van de positie van de 35-mincategorie: mensen bij wie de opgetreden beperkingen een verlies aan verdien capaciteit bewerkstelligen van minder dan 35% van hun vroegere verdiensten. De minister lijkt deze denkrichting nu zonder meer te willen doortrekken naar degenen bij wie de vastgestelde verdienschade wel aanmerkelijk forser is.

Wij maken ernstig bezwaar tegen deze gelijkschakeling die nu kennelijk alle mensen met medische beperkingen betreft, behalve het selecte groepje dat door het leven gaat als duurzaam volledig arbeidsgeschikt. Wij hebben veel moeite met het antwoord van de minister op vragen van de CDA-fractie, dat "het niet redelijk is wanneer een werkloze werknemer die voor 60% arbeidsgeschikt is, een langer durende werkloosheidsuitkering ontvangt dan iemand die 70% arbeidsgeschikt is". Ik herinner de minister eraan dat hij die 60/70-scheiding zelf gewild heeft. Daarvoor had hij indertijd argumenten. Heeft hij die argumenten nu niet meer en vindt hij het nu twee categorieën van gelijke orde? De vraag die de CDA-fractie in de schriftelijke voorbereiding heeft gesteld, herhalen wij met andere woorden. Willen wij nu echt een stelsel waarin op geen enkele wijze rekening wordt gehouden met het feit dat medische beperkingen ook gevolgen kunnen hebben voor iemands mogelijkheid om arbeid te verwerven die strikt medisch gesproken binnen zijn mogelijkheden valt? De minister doet of het een verderfelijke vorm van discriminatie is, maar is het nu werkelijk zo erg als het debat over een geëigende uitkeringsduur per wet en per de bij die wet behorende doelgroep wordt gevoerd? Mijn fractie vindt het andere juist erg: dat wij in 2005 een stevig debat over de WIA hebben gevoerd, inclusief een afgewogen systeem van uitkeringslengte, om een luttel aantal maanden later in de slipstream van een WW-wijziging te horen dat de WGA-duur korter moet.

Ik keer terug naar de WW. 2006 wordt het jaar waarin werknemers met een lange staat van dienst twee bressen in hun sociale bescherming geschoten zien worden. De wijziging van lifo naar afspiegeling brengt wat voorheen een geheide positie in het bedrijf was aan het wankelen. De oud-voor-jonghervdeling in de WW-bescherming maakt wat eens een rustige zekerheid was tot een spookbeeld. Mijn fractie onderschrijft zowel de noodzaak om het lifo-beginsel aan te pakken als de door de SER bepleite WW-reshuffling. Zij vraagt zich vervolgens wel af wat deze werknemer aan tegenwicht mag verwachten om de gecreëerde inkomensonzekerheid wat minder dreigend te maken. Die zorg wordt ook door andere fracties gedeeld. Op verzoek van de CDA-fractie heeft de minister een lijst gemaakt van maatregelen of van beleid op dit thema. Blijkens die lijst zet de regering sterk in op beeldvorming als tegenhanger van de grotere inkomensonzekerheid van ouderen en op een cultuuromslag. Onder die laatste noemer treffen wij de activiteiten aan van de regiegroep Grijs Werkt. In dit verband stellen wij twee vragen. Wat is nu precies die cultuur die de minister met dit type maatregelen wil laten ontstaan bij werkgevers en werknemers? Ik neem aan dat dit een mooie gelegenheid voor de minister is om nog eens zijn eigen beleid uiteen te zetten. Hij zal met deze vraag eerder blij zijn dan verontrust. De volgende vraag is ingewikkelder. In welk opzicht verwacht de minister dat de maatregelen aan de beoogde andere cultuur zullen bijdragen?

Ik kom terug op een kwestie waarvoor mijn fractie in de schriftelijke voorbereiding aandacht heeft gevraagd, namelijk het feit dat de regering in een nog maar heel recent verleden het eigen oudere personeel met royale afvloeiingsregelingen heeft laten vertrekken om de eigen organisatie te verjongen. Hoe ziet de minister achteraf die 57,5-regeling voor ambtenaren van BZK? Is dat een betreurenswaardig eens-maar-nooit-weerincident of zullen in zijn visie beschermende vertrekregelingen voor ouderen onafwendbaar blijven om een arbeidsorganisatie gezond te houden en om als werkgever aantrekkelijk te blijven voor de niet meer zo piepjonge sollicitant die in termen van bedrijfskapitaal wel zeer waardevol is? Wat zou dat moeten betekenen -- met de nadruk op "moeten" -- in termen van sociale bescherming voor dergelijke aldus overtollig verklaarde werknemers?

Een verwant thema is dat van de bodembescherming voor de post-WW-periode. In het bestaande systeem ontvangt een 60- of 61-jarige die na een dienstverband van vier jaar of meer wordt ontslagen en die nadien niet meer aan de bak komt, WW tot zijn 65ste jaar. Dat element vervalt in het nieuwe stelsel. De WW houdt na drie jaar en twee maanden op. De regering acht het echter onaantvaardbaar dat die oudere na die periode in de bijstand belandt. Zo veel realiteitszin over de kansen om met 63 of 64 jaar nog een andere baan te vinden, heeft de regering nog wel. Om de vrije val naar de bijstand te voorkomen, is een inkomensbescherming voor oudere ex-WW'ers ontworpen. Degene die tussen zijn 50ste en 60ste werkloos wordt, behoudt wat ik maar even gemakshalve de IOAW-bescherming zal noemen. Voor de boven 60-jarigen wordt feitelijk de in 2003 afgeschafte WW-ervolgtuitkering gereactiveerd. Overigens, dit is een

kwalificatie van mijn fractie. De minister corrigeert mij wel als ik het verkeerd zie.

Vervolgens wordt aan die 60-plusregeling een dimensie toegevoegd die wij tot nu toe niet kenden. De aanspraak bestaat alleen voor mensen met een reëel arbeidsverleden van 25 jaar of meer. Dit onderdeel zal ongetwijfeld in de Tweede Kamer nog uit-en-ter-na bediscussieerd worden; het verkeert in een betrekkelijke status nascendi. Het is nog niet eens ter behandeling aan de Kamer aangeboden. De beoogde regeling wordt echter al wel in de parlementaire stukken op het onderhavige wetsvoorstel genoemd en hangt ten nauwste samen met de reshuffling van de WW-uitkeringsduur. Om die reden kunnen wij deze vraag niet onbesproken laten.

Wij hebben de minister in de schriftelijke voorbereiding al enkele vragen gesteld. Die gingen met name over de grondslag van die extra voorwaarde. Het ging ons niet primair om de inhoud, maar om de reden. De antwoorden zijn zacht gezegd verwarrend. In de memorie van antwoord lees ik het volgende: "De arbeidsverledeneis is fors, maar betrokkene zal hieraan tot 2020 altijd kunnen voldoen door meetelling van het fictieve arbeidsverleden. De regering acht de eis niet onoverkomelijk." Wat bedoelt de minister met de toevoeging achter "maar". Is het niet onoverkomelijk omdat het pas over vijftien jaar voelbaar wordt? *Après* dit kabinet le *déluge*? Waarom acht de regering dit element niet onoverkomelijk? Is dat hetzelfde als rechtvaardig, eerlijk of op zijn plaats? Hoe rechtvaardigen wij zo'n voorwaarde bijvoorbeeld jegens mensen die halverwege hun beroeps carrière naar Nederland komen en die hier van hun 40ste tot hun 60ste werkzaam zijn? Bedankt voor uw lange staat van dienst, maar van ons mag u uw eigen huis opeten? Dan had u maar eerder naar Nederland moeten komen? In de nadere memorie van antwoord staat het volgende. De extra referte-eis die in de IOW staat en in deze andere voorzieningen niet, laat zich rechtvaardigen door het feit dat op deze pseudo-vervolguitkering geen partnertoets van toepassing is. Met alle respect, dit argument begrijpen wij al evenmin. Mijn fractie is de eerste om te erkennen dat dit aspect een belangrijk verschil is met de meer bijstandsachtige voorzieningen uit de jaren tachtig, maar wat koopt een alleenstaande die na 2020 werkloos wordt voor deze overweging? Waarom rechtvaardigt het vrijlaten van partnerinkomen een zo zware referte-eis, die tot nu toe nergens in ons stelsel werd gehanteerd? Mijn fractie acht een zorgvuldig en doordacht antwoord op deze vraag essentieel voor een adequate weging van het stelsel in zijn totaliteit. De rechtvaardigheid van de inkrimping van de WW-bescherming voor ouderen wordt namelijk in hoge mate mede bepaald door de inhoud van de aansluitende ouderenvoorziening.

Dit brengt mij bij een kwestie die nauw verband houdt met dit zwaardere accent op feitelijk arbeidsverleden. Ik doel op de omstandigheid dat sommige werkenden de betaalde arbeid onderbreken of zich belemmerd weten hierin toe te treden vanwege zorgverantwoordelijkheden. Waarom vindt de minister het nattevingerbeleid dat op dit onderdeel wordt gevoerd niet problematisch? Immers, nog maar een paar jaar geleden is het zorgforfait voor werknemers met jonge kinderen gehalveerd omdat dit minder nodig zou zijn. Wanneer mijn

fractie daarover vragen stelt, blijkt dat wij niet weten en ook niet kunnen weten wie er feitelijk baat hebben bij dit forfait. Dit wordt namelijk nooit geregistreerd. Vindt de minister dit ook niet wat problematisch? Zouden wij niet eens met de opzet van zo'n goed registratiesysteem moeten beginnen, temeer daar er over de hele linie steeds meer gewicht wordt toegekend aan dit werkelijke verdienverleden? Is de minister bereid hiermee een begin te maken, opdat zijn opvolger over een aantal jaren wél gefundeerde beleidsbeslissingen op dit onderdeel kan nemen?

Dat brengt mij bij de andere kant van de zorgverantwoordelijkheid van werkenden: die voor ernstig zieke of veel toezicht behoevende huisgenoten. Voor deze mensen wordt ook vanuit de Tweede Kamer aangedrongen op een mantelzorgforfait. Kan de minister daar al iets meer over vertellen? Hoe ver zijn de werkzaamheden hieromtrent gevorderd en wat is het beoogde tijdstip van inwerkingtreding? En dan de kwestie waarmee het hele systeem van toerekening en forfaits gaat staan of vallen: de polisadministratie. Is het UWV al begonnen met administreren en hoe horen verzekerden daarvan? Wat voor correctiemogelijkheden hebben zij wanneer een bepaald jaar er in de administratie uitvalt? Valt dat in een later stadium nog te corrigeren of is je kans voorbij als je de beschikking zonder bezwaar hebt laten passeren?

Ik rond af. Mijn fractie staat positief tegenover dit wetsvoorstel, althans tegenover de kern van het pakket aan maatregelen. Naast een paar technische heeft zij twee meer fundamentele vragen: de eerste betreft de een-op-eengelijkschakeling van de gezonde met de in zijn mogelijkheden beperkte werkloze, en de tweede gaat over de arbeidsverledeneis van 25 jaar als toegangsvoorwaarde voor de WW-aansluitende voorziening voor ouderen. Wij zien uit naar de antwoorden van de minister.

*N

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Voorzitter. De herziening van het ontslagrecht zou een interessant thema zijn voor een debat in deze Kamer. Ik ben van mening dat wij na moeten denken over de vraag, of wij dat binnenkort niet moeten gaan voeren, maar nu de minister uit het voorliggende wetsvoorstel het element van herziening van het ontslagrecht heeft verwijderd, zal ik mij in dit debat beperken tot de twee hoofdelementen die zijn overgebleven: de hoogte en duur van de WW-uitkering en de verwijtbaarheidstoets.

Wat wij tot nu toe de kortdurende uitkering noemen voor degenen die niet voldoen aan de jarenis, wordt een uitkering die enerzijds wordt verhoogd, en anderzijds wordt verkort. Een mix van twee maatregelen dus, waarvan je kunt zeggen dat die elkaar misschien opheffen. Een periode van drie maanden is wellicht wel erg kort als periode tussen twee banen in. Zeker omdat wij praten over flexwerkers die niet aan de jarenis voldoen, zal het regelmatig voorkomen dat zij zich even hebben te heroriënteren en meer tijd nodig hebben dan drie maanden om zich weer van een nieuwe baan of een andere bron van inkomsten te voorzien. De vraag is dan ook of degenen die niet aan de jarenis voldoen, niet relatief vaak een beroep zullen moeten doen op een kortdurende bijstandsuitkering,

als compensatie voor de beperking van de duur. Die toestand zou onwenselijk zijn.

De maximumduur van de WW-uitkering gaat van 60 naar 38 maanden. Dat element van het wetsvoorstel zal vooral raken aan de positie van 55-plussers. De maatregel maakt deel uit van een pakket om de arbeidsparticipatie te vergroten. Als ik het goed heb begrepen, is dat het doel van deze maatregelen. Dergelijke maatregelen, gericht op 65-plussers, heeft dit kabinet al meer aangenomen, waarbij ik doel op de Wet vut, levensloop en prepensioen, de afschaffing van de vervolguitkering in de WW, en samen met andere zaken, zoals wijziging van het lifo- en het afspiegelingsbeginsel, wordt de positie van de oudere werknemer er bepaald problematischer op. Als dat is wat het kabinet wil doen om de arbeidsparticipatie te vergroten, is dat te eenzijdig en te veel gericht op bevordering van de instroomkans in de WW, dan op vergroting van de uitstroomkans uit de WW.

Voorzitter: Timmerman-Buck

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Wat zet het kabinet hertegenover aan maatregelen om de uitstroomkans uit de WW te vergroten? Daarbij kijk ik met name naar wat dit kabinet verwacht van werkgevers. Om te beginnen heeft het kabinet -- de Kamer is daarover in de schriftelijke voorbereiding behoorlijk zwaar gevallen -- zelf het slechte voorbeeld gegeven door de FPU-plusregeling wijd open te zetten in het afgelopen jaren, en zeer veel oudere ambtenaren te laten afvloeien, ten gunste van jongeren. Als dát leeftijdsbewust ouderenbeleid is, denk ik dat de overheid het verkeerde voorbeeld heeft gegeven. Ik moet overigens vrezen dat veel werkgevers denken dat leeftijdsbewust personeelsbeleid is het vroegtijdig laten uitstromen van ouderen. In Forum van deze week zag ik dat de heer Wientjes een belronde hield onder bedrijven, en dat één van zijn conclusies is dat uit diverse reacties blijkt dat leeftijdsbewust personeelsbeleid vooral is gericht op het vroegtijdig laten uitstromen van ouderen. Dat is precies niet de bedoeling, ook niet van de beeldvorming die rond de oudere werknemer moet worden gecreëerd.

Ik wil overigens niet badinerend doen over die beeldvorming, aangezien dat een heel belangrijk element is. Zelf heb ik als werkgever een jaar of zeven geleden besloten om alleen nog maar oudere werknemers aan te nemen, waarna sindsdien ons werknemersbestand voor twee derde uit 50-plussers bestaat, wat buitengewoon goed bevalt, zo goed dat ik het iedereen kan aanbevelen. Het betreft dames die zeer trouw en flexibel zijn, en de ouderwetse mulo hebben gehad, dus ook nog kunnen spellen. Het enige bezwaar dat aan hen kleeft, is dat zij op een gegeven moment met pensioen willen, waarna je ze kwijt bent. Los daarvan is beeldvorming belangrijk, maar er zal meer nodig zijn. Eerlijk gezegd mis ik in het overzicht van het kabinet wat men van plan is, aan effectief beleid te gaan voeren om werkgevers ertoe te brengen, de uitstroomkans van ouderen in de WW te vergroten.

In de schriftelijke voorbereiding heb ik vragen gesteld over een kwestie die eigenlijk niet in het wetsvoorstel zit, maar wel van belang is voor oudere WW-gerechtigden, en dat betreft de pensioenopbouw. Tot

dussverre is dit gegarandeerd door de FVP-regeling, een regeling die expireert bij gebrek aan baten. De minister maakt zich daar in mijn visie toch wel wat gemakkelijk van af door dat aan de sociale partners over te laten. Betreft het eigenlijk wel een verzekeraar risico voor de sociale partners? Zouden zij in hun pensioenregelingen wel de premievrije opbouw bij werkloosheid kunnen verzekeren? Is het geen tripartiete verantwoordelijkheid, heeft de rijksoverheid zich niet altijd de witte vlek op pensioengebied aangetrokken, en heeft zij niet indertijd bij de vorming van de FVP-regeling die verantwoordelijkheid als een rijksverantwoordelijkheid gevoeld? Ik vraag de minister, nader in te gaan op de mogelijkheden om de premievrije pensioenopbouw voor de oudere werklozen te garanderen en daarover in contact te treden met de sociale partners om te kijken, waar de knelpunten liggen en hoe die eventueel kunnen worden opgelost.

Wat de gedeeltelijk arbeidsgeschikten in de WGA betreft, sluit ik mij korthedshalve aan bij hetgeen mevrouw Westerveld daarover naar voren heeft gebracht. Systematisch zie ik het punt wel dat de WW en de WGA-regeling grote overeenkomsten met elkaar vertonen, maar dat betekent niet dat je automatisch iedere verslechtering in de WW één op één moet vertalen in de WGA. Wij praten echt over een andere doelgroep, met essentiële verschillen, een doelgroep die over het algemeen langere reïntegratietrajecten nodig heeft.

De verwijtbaarheidstoets wordt met dit wetsvoorstel versoepeld. Doel daarvan is het beperken van de formele ontslagprocedures. Ik ben natuurlijk verdacht, want ik maak deel uit van het circus dat zijn brood verdient met formele ontslagprocedures, maar ik plaats toch een vraagteken bij de noodzaak van dat doel. Ik heb namelijk niet het idee dat de procedures op zichzelf nu zo'n groot probleem zijn, laat staan een probleem voor de rijksoverheid. Het middel dat wordt ingezet om dit doel te bereiken, betekent eigenlijk dat de deur naar de WW-uitkering materieel gezien wijder wordt opengezet. Ik verwacht dat gewoon disfunctioneren, lichte vormen van plichtsverzuim, zaken die verwijtbaar zijn aan de werknemer vanaf 1 oktober wel kunnen kwalificeren voor een WW-uitkering, terwijl zij dat voorheen niet konden, of alleen als zij met de mantel der liefde waren toegedekt. Het is de vraag of wij dat op termijn weer een houdbaar systeem gaan vinden, een systeem waarin werknemers ondanks disfunctioneren toch een uitkering krijgen. Ik heb daar aarzeling bij, de vraag is of wij niet aan het doorschieten zijn. De toekomst zal het uiteraard leren, maar vooralsnog is die twijfel bij mij groter dan het belang dat ik zie bij het beperken van de formele procedures. Overigens is de vraag of de formele procedures niet gewoon toch nog vaak zullen worden gevoerd. Er zijn namelijk nogal wat belangen om toch naar de kantonrechter te gaan, bijvoorbeeld ter verkrijging van een executoriale titel, en ter verkrijging van definitieve duidelijkheid voor de werkgever. Je zult het maar treffen dat de werknemer de beëindigingsovereenkomst op grond van dwaling aantast, dan heb je meer gedoe dan de formele procedure bij de kantonrechter. Verder noem ik de verkorting van de fictieve opzeggingstermijn, waarop ik in de schriftelijke voorbereiding heb gedeut, wanneer de formele ontbindingsprocedure wordt gevoerd. En

waarschijnlijk domweg vanwege het feit dat heel veel werknemers huiverig zullen blijven om beëindigingsovereenkomsten te tekenen, omdat bij iedereen in de genen zit ingebakken dat je nooit voor je ontslag moet tekenen. Dat blijft in ieder geval gelden voor de zieke werknemer. Deze pleegt een benadelingshandeling als hij tijdens de eerste twee jaar van ziekte instemt met ontslag. Dat brengt mij op de concrete vraag of de regering zich realiseert dat er nog heel veel moet gebeuren aan voorlichting om duidelijkheid te scheppen over wat werknemers wel of niet mogen doen. Wanneer plegen zij een benadelingshandeling die tot een sanctie kan leiden, en wanneer kunnen zij probleemloos een beëindigingsovereenkomst tekenen?

Op dit moment is mijn fractie er nog niet van overtuigd dat dit voorstel tot wet moet worden verheven, maar ik wacht de beantwoording van mijn vragen met belangstelling af.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Mevrouw de voorzitter. Ik lever mijn bijdrage mede namens de ChristenUnie. Als reactie op onvoldoende sociale bescherming van werknemers zijn aan het eind van de negentiende eeuw bewegingen ontstaan voor meer sociale rechtvaardigheid. Hierop voortbordurend werd een socialezekerheidsstelsel opgebouwd. Nederland werd een verzorgingsstaat, waarbij de overheid in principe zorgde voor al die mensen die het niet konden redden in de samenleving, door welke omstandigheid dan ook.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft zich in Nederland een indrukwekkend stelsel van wetten op het terrein van de sociale zekerheid ontwikkeld. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw zien wij dat de fundamenteën van de sociale verzorgingsstaat op hun grondvesten gaan trillen. De overheid werd geleidelijk niet meer gezien als de organisatie die vanzelfsprekend allerhande maatschappelijke activiteiten ter hand diende te nemen. Verder rezen de kosten die te maken hadden met de sociale zekerheid, om allerlei redenen de pan uit. Dit had mede tot gevolg dat werd gekozen voor een algehele versobering en vereenvoudiging van het sociale stelsel. Wij hebben in dit huis al heel wat voorstellen gezien die daarmee te maken hebben. Deze wijziging van de Werkloosheidswet kan ook worden gezien als zo'n versobering.

Onze fracties vinden het positief dat er een unaniem advies is van de SER over de toekomstbestendigheid van de WW. Dat is grotendeels overgenomen door het kabinet en wordt dus onderschreven door de sociale partners. Ons uitgangspunt is toch dat er bij de heroverweging en afslanking van ons sociale stelsel hoe dan ook een verantwoordelijkheid blijft voor die mensen in de samenleving die het niet gemakkelijk hebben. Die verantwoordelijkheid moet de overheid zich blijven aantrekken, maar de nadruk moet wel worden gelegd op heldere en stimulerende regelgeving ter voorkoming van ziekte en werkloosheid.

Bij het voorkomen van werkloosheid is de overheid natuurlijk afhankelijk van tal van zaken die daarbij van belang zijn, zoals de economische

ontwikkeling, hoogconjunctuur of laagconjunctuur, en de vraag of ons onderwijs goed aansluit bij de arbeidsmarkt. De overheid heeft wel de uitdrukkelijke plicht om zich in te spannen voor zo weinig mogelijk werkloosheid. Dit is tot uitdrukking gebracht door in de Grondwet de bepaling op te nemen dat bevordering van voldoende werkgelegenheid voorwerp van zorg der overheid is.

Ik wil bij drie thema's duidelijk maken dat de overheid zich wat extra zou moeten inspannen naar de mening van de SGP en de ChristenUnie. De eerste vraag is wat het kabinet doet om de werkgelegenheid voor oudere werknemers voldoende te bevorderen. Het is al eerder gezegd dat dit een belangrijk thema is, omdat Nederland vergrijsd. In 2020 wordt verwacht dat een op de vijf Nederlanders 65 jaar of ouder is en in 2050 is dat zelfs een op de vier. Over het werken van ouderen bestaan nog heel veel vooroordelen in het bedrijfsleven, zoals dat zij te duur, te weinig flexibel en te vaak ziek zijn. Dat zijn een paar van de vaak ongefundeerde uitspraken. Naar onze mening zijn ouderen juist door hun jarenlange ervaring waardevolle werknemers. Er zijn heel veel sociaal-economische argumenten voor een veel grotere participatie van ouderen op de arbeidsmarkt.

Er zijn recent enkele interessante publicaties verschenen die onze argumenten ondersteunen om een extra inzet van het kabinet en de sociale partners te vragen voor deze groep mensen. Het CWI heeft opnieuw bevestigd dat oudere werknemers, en dat begint al bij 45 jaar, helaas niet mee profiteren van de aantrekkende arbeidsmarkt. Dat vinden wij zorgelijk. Wij denken dat daar veel meer moet gebeuren. Ook het CPB bevestigt dit beeld. De gemiddelde leeftijd van werkenden stijgt, net als de arbeidsparticipatie van de oudere leeftijdsgroepen, maar dat is helaas allemaal terug te voeren op het in dienst houden van oudere werknemers, zo blijkt uit de studies. Het in dienst nemen van oudere werknemers gebeurt maar heel mondjesmaat.

Hoe verhouden deze gegevens zich tot de opmerkingen in de nadere memorie van antwoord dat er de afgelopen jaren sprake is van een positieve trend in de arbeidsdeelname van ouderen en dat de kansen van de ouderen op de arbeidsmarkt zijn toegenomen? Deze wringen met de studies die recent zijn verschenen. Graag horen wij een goed antwoord van de minister op de vraag waar dat precies wringt. Wij dringen er vooral op aan om de genomen maatregelen bij te stellen of aan te scherpen. In het algemeen moet sterk worden ingezet op cultuurverandering in de samenleving en in arbeidsorganisaties. Wij verzoeken de minister om op dit voor onze fracties belangrijke punt uitvoerig in te gaan.

Arbeid is in onze samenleving een thema van betekenis. Arbeid is niet alleen werk, maar ook de activiteit van een mens die sociale contacten legt, zichzelf kan ontplooiën en een bijdrage levert aan de samenleving. Daarom is het te betreuren dat het voor bepaalde groepen zo moeilijk is om werk te vinden. Dat blijkt ook duidelijk als wij naar de reïntegratiemarkt kijken. Daar worden gelukkig ook heel goede resultaten geboekt, maar deze resultaten verschillen erg per groep. Na bestudering blijkt telkens dat de betere groepen, die makkelijker aan het werk te krijgen zijn, wel met succes bemiddeld kunnen worden, maar dat dit helaas veelal niet lukt bij andere

groepen, zoals arbeidsgehandicapten en allochtonen, om er een paar te noemen. Zij zijn heel moeilijk aan het werk te helpen. Onze fracties vinden dat deze situatie niet zo kan voortduren en wij vragen hiervoor speciale aandacht van de minister.

Dan kom ik op het derde thema. De meeste werkgelegenheid is te vinden in het midden- en kleinbedrijf. MKB Nederland heeft op 24 mei een rapport naar buiten gebracht met als boodschap dat reïntegratie bij de eigen werkgever in hun sectoren bijna onmogelijk is en dat zij ook niet veel kans zien op reïntegratie bij een andere werkgever, en daar schrikken wij ook van. Naar onze mening is dat erg zorgelijk, vooral voor de groep met minder dan 35% arbeidsongeschiktheid die ontslagen wordt en dan dus werkloos heet, maar ook voor de groep die tussen 35% en 80% tot 100% uitkomt en bij ontslag een gecombineerde WGA/WW-uitkering krijgt. Graag vernemen wij van de minister hoe hij serieus werk gaat maken van hun reïntegratie bij een andere werkgever.

Daarbij moet ons van het hart dat wij het al te gemakkelijk vinden als de sociale partners het af laten weten. Nu de overheid wat meer terugtreedt, zullen zij die verantwoordelijkheid moeten nemen, maar dat blijkt niet uit de boodschap van het mkb. Steeds meer wordt in onze samenleving de eigen verantwoordelijkheid van mensen benadrukt. Op zich is dat goed, maar toch willen onze fracties ook nadrukkelijk wijzen op een gezamenlijke verantwoordelijkheid van burgers, de sociale partners en de overheid. Het is een gegeven dat mensen niet altijd in staat zijn om geheel of gedeeltelijk voor zichzelf te zorgen of om met eigen arbeid een inkomen te verwerven. Zij hebben het niet gemakkelijk. Onze vraag is of de minister inzicht heeft of zij door de hervorming van de verzorgingsstaat financieel niet onevenredig zwaar belast worden. Onze fracties willen nog eens benadrukken dat er altijd een solidair gefinancierd basispakket in stand zal moeten blijven. De overheid mag niet toestaan dat er onrechtvaardigheid is tussen hen die een inkomen kunnen verwerven en hen die dat geheel of gedeeltelijk niet kunnen doordat zij beperkingen hebben. De solidariteit met zijn heel lange geschiedenis moet in stand blijven. De bijbel spreekt dan over gerechtigheid. Dat houdt in: verantwoordelijkheid voor de medemens, voor elkaar, maar ook verantwoordelijkheid van die overheid voor die medemens. Dat kan niet zonder een overheid die een schild is voor de zwakken.

Voorzitter. Met belangstelling wachten wij op de beantwoording van de minister.

*N

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Zoals reeds uit de schriftelijke inbreng duidelijk is geworden, wil de CDA-fractie bij deze plenaire behandeling terugkomen op de gevolgen van de aanvaarding van het afspiegelingsbeginsel in plaats van het lifo-beginsel bij ontslag wegens bedrijfseconomische redenen. Allereerst willen wij gezegd hebben, dat de CDA-fractie in deze Kamer al jaren geleden de moed heeft gehad om de vergrijzingsproblematiek aan de orde te stellen. Zo hebben wij hier afgedwongen dat er een Taskforce Ouderen en Arbeid werd ingesteld om een

mentaliteitsverandering te bewerkstelligen bij het bedrijfsleven -- werkgevers zowel als werknemers -- om de ouderen langer aan het werk te houden. Hierbij diende wel te worden voorkomen, dat ouderen de klapstoel van de economie zouden worden.

Vooral bij de ouderen en hun vertegenwoordigers viel deze boodschap toen niet goed. Slechts zeer langzaam is hiervoor draagvlak gegroeid. Intussen heeft deze task force met een reeks van aanbevelingen zo'n twee jaar geleden de driejarige periode beëindigd. Een van de aanbevelingen was de voortzetting van met name de communicatiewerkzaamheden door wat nu de Regiegroep "Grijs Werkt" heet. Met een meerjarig communicatietraject moeten de nog steeds bestaande vooroordelen bij werkgevers en werknemers worden bestreden en goede voorbeelden van leeftijdsbewust personeelsbeleid worden uitgedragen. Het is deze dagen -- anderen hebben er ook al aan gerefereerd -- weer eens duidelijk geworden hoe weerbarstig die materie bij veel werkgevers en werknemers nog steeds is. Pleidooien in de laatste tijd van zeker niet de minsten of geringsten uit werkgeversland voor de instelling van een Taskforce doen dan zeker navrant aan. Eens temeer een bewijs, dat de sense of urgency ook bij direct betrokkenen de afgelopen jaren nog al te zeer heeft ontbroken.

Vanuit deze wetenschap, en zeker niet om te verslappen in de opdracht ouderen langer aan het werk te houden -- dat is een bewuste keuze van ons geweest -- heeft de CDA-fractie een aantal kritische kanttekeningen geplaatst bij de gevolgen van de op zich zelf gerechtvaardigde maatregel om voortaan uit te gaan van het afspiegelingsbeginsel. Om onze kritische kanttekeningen te onderbouwen eerst kort enkele relevante feiten.

Ondanks de grote inzet van de Taskforce Ouderen en Arbeid en nu de Regiegroep "Grijs Werkt" bestaat er nog in veel opzichten een negatieve beeldvorming over de capaciteiten van de oudere werknemers en dat terwijl de meesten van hen minder begeleiding nodig hebben, minder vaak ziek zijn, soms wel langer, minder fouten maken en veelal ook breed inzetbaar zijn. Dit negatieve beeld vertaalt zich ook in een stijging van de werkloosheid onder 55-plussers van 5,7% in het eerste kwartaal 2005 naar 6% in het eerste kwartaal 2006. In het eerste kwartaal 2006 is het aantal ontslagaanvragen gedaald naar 14.000. Omgerekend als aandeel van werknemers met een vast dienstverband blijken vrouwen meer kans te hebben om ontslagen te worden dan mannen en ouderen meer dan jongeren. Dat is een tweede gegeven. In de derde plaats lag in de tweede helft van 2005 de werkloosheid onder ouderen ongeveer 1,5 procentpunt lager dan gemiddeld. In het eerste kwartaal van 2006 was de werkloosheid onder ouderen echter vrijwel even groot als gemiddeld. Dit alles is te vinden in het kwartaalbericht Arbeidsmarkt van mei 2006, dat als laatste kwartaal het eerste kwartaal 2006 behandelt, dus voor de inwerkingtreding van het afspiegelingsbeginsel.

Intussen zijn de afgelopen maand zowel uitvoeringsorganen als de politiek wakker geworden. Het CWI geeft bij monde van de bestuursvoorzitter ruiterslijk toe, dat er te weinig is gedaan aan activerend beleid voor ouderen. Het bestand van werkzoekenden tussen de 45 en

65 jaar is met 236.000 ouderen overigens wel 60% van het CWI-bestand. De kans dat deze mensen nog werk vinden wordt op minder dan 10% geschat. "Daar moet beleid voor komen", zegt de voorzitter van het CWI dan, maar hij bedoelt vooral te zeggen meer geld voor reïntegratieactiviteiten ten behoeve van deze groep. Hoe beoordeelt de minister deze situatie en welk beleid stelt het kabinet zich terzake voor? Waar zal in dit kader dan op worden ingezet? Immers, het gemiddeld percentage werkhervattingen ligt voor alle leeftijdscategorieën op 53, voor 50-plussers op 45 en voor 55-plussers op 31. Hier is dus nog een wereld te winnen! In de Arbeidsmarktprognose 2001-2006 wordt eveneens aangegeven dat de groei van de banen niet naar de laagopgeleiden en ouderen zal gaan. Weliswaar blijven er meer ouderen aan het werk -- dat is wel een positieve uitkomst -- maar de werkloze ouderen krijgen nog steeds onvoldoende kansen.

Het behoeft voorts geen betoog, dat afgezien van eventuele extra maatregelen die nu reeds nodig zijn voor alle ouderen er zeker voor de korte termijn ook maatregelen moeten worden overwogen om de voorlopig negatieve gevolgen van de invoering van het afspiegelingsbeginsel bij ontslag wegens bedrijfseconomische redenen op te vangen, negatieve gevolgen die overigens ook door de regering worden erkend. Ook het CPB constateert dat op korte termijn de werkgelegenheid van ouderen zal afnemen.

In de gewisselde stukken wordt ervan uitgegaan dat sociale partners deze gevolgen kunnen verzachten, meer niet, door het extra inzetten op scholing en van werk tot werktrajecten. Helemaal gerust hierop is de minister toch niet gegeven de uitspraak: "Het is echter niet op voorhand aan te geven wanneer precies een positief effect op de arbeidsparticipatie van ouderen verwacht mag worden van de maatregelen." De minister realiseert zich hierbij dat een mentaliteitsverandering niet van de ene op de andere dag is te realiseren. Het is mij bekend dat de CDA Tweede Kamerfractie op zeer korte termijn op deze problematiek zal terugkomen. In dit kader hadden de leden van de CDA-fractie ook het antwoord gemist op hun concrete suggestie om de huidige vrijstellingsregeling van sollicitatieplicht voor 57,5-jarigen uit te breiden en voor enige jaren structureel te maken gelet op de beperkte kansen voor reeds werkloze ouderen. In de afgelopen weken is echter het conceptbesluit Ontheffingen verplichtingen WW en WIA, zoals toegezegd, beschikbaar gekomen. Het is weliswaar een stapje in de goede richting, maar te beperkt en toegesneden op alle WW- of WGA-gerechtigden en daardoor niet specifiek op de ouderen en dan bovendien vanuit een andere invalshoek. Na overleg met de Tweede Kamerfractie is gebleken dat het conceptbesluit daar in de door ons bedoelde geest aan de orde zal komen. Terecht, maar dit betekent niet dat aan de door ons gesignaleerde problematiek eveneens geen aandacht moet worden geschonken. Dit temeer, omdat anders het draagvlak in de samenleving bij met name ouderen voor langer doorwerken door ouderen, wel weer eens kan afbrokkelen. De CDA-fractie heeft de minister gewezen op de schrijnende gevallen waarin de ouderen een negatieve benadering te beurt valt bij het zoeken naar ondersteuning voor het vinden van werk waarna zij

bovendien geen toestemming krijgen om vrijwilligerswerk te verrichten. Het is ook tegen deze achtergrond, dat in de Tweede Kamer is aangedrongen op een hernieuwd offensief om ouderen aan werk te helpen. Naar onze mening zal dit -- zo het al gaat gebeuren -- eerst op middellange termijn voldoende effect sorteren. Tot die tijd moeten ouderen een reële kans krijgen in het even waardevolle vrijwilligerswerk bezig te zijn.

De minister zal mij toevoegen dat het iedere WW- of WIA-gerechtigde nu al vrij staat om vrijwilligerswerk te verrichten met behoud van uitkering. Mede door de insteek van de uitvoeringsorganen treden er echter voor deze groep werkloze ouderen in relatie tot de sollicitatieplicht vaak spanningen op. Ziet de minister hiervoor een oplossing? Dan kunnen er misschien samen met het Besluit ontheffing dat in de Tweede Kamer wordt behandeld, twee vliegen in één klap worden geslagen.

Ik wil hier een concreet voorbeeld van geven dat de minister overigens al bekend is. Een vrouw van 56 jaar die 38 jaar als ziekenverzorgende heeft gewerkt, kan echt niet meer en is voor 50% afgekeurd. Zij komt bij het CWI waar haar een geamuseerde afwijzing te wachten staat: Dacht u nu echt dat wij voor ú iets kunnen doen? Als dit het beleid is, heb ik alle recht om een pleidooi te voeren voor deze mensen die graag aan het werk willen, die steeds weer te horen krijgen dat er geen werk is en die ook nog eens geen vrijwilligerswerk kunnen doen. Ik meen dat een ernstige reprimande voor het CWI in dit soort gevallen op zijn plaats is.

Ook de verkorting van de uitkeringsduur tot maximaal drie jaar en twee maanden komt volledig tot effect in de leeftijdscategorie van 50 jaar en ouder. Vandaar de aankondiging van de IOW voor oudere werklozen als een maatschappelijk aanvaardbare inkomensvoorziening. De minister zegt gelukkig ook dat ouderen niet in de bijstand terecht mogen komen. Ik wil wel alles in samenhang beoordelen. Ik heb hier in mijn schriftelijke inbreng al een aantal kanttekeningen bij geplaatst. Mevrouw Westerveld heeft hier een voorschot op genomen. Een aantal van haar argumenten spreekt mij aan. Ik denk dat de minister wel enige tijd nodig zal hebben om aan onze wensen en verlangens te kunnen voldoen. Hij mag er echter op rekenen dat wij bij de behandeling van die wetgeving alle punten zullen meenemen. Wij laten onze kanttekeningen niet varen.

Een ander punt van zorg voor de CDA-fractie blijft de doorwerking van de wijzigingen in de WW naar de WGA in combinatie met de in kader van het Sociaal Akkoord 2004 en de werktop op 1 december 2005 gemaakte afspraken. De minister zal zich herinneren dat de CDA-fractie twijfels had bij de haalbaarheid van de door en met de sociale partners gemaakte afspraken. De minister heeft hierop het navolgende geantwoord: "Door de sociale partners is al een en andermaal verantwoordelijkheid aanvaard. Maar de vraag of dit in de praktijk in voldoende mate gestalte zal krijgen, waarnaar mevrouw Van Leeuwen vroeg, moet met 'ja' worden beantwoord." De minister is afgegaan op het SER-advies waarin de sociale partners hem unaniem oplossingen hebben voorgelegd voor de problematiek. Hij mocht hierop vertrouwen. De CDA-fractie had er minder vertrouwen in, maar zij heeft de minister, in reactie op zijn

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

antwoord, het voordeel van de twijfel gegeven. Zij heeft hiermede ook aanvaard dat de voorwaarden voor de loongerelateerde WGA-uitkering zijn overgenomen uit de WW. Met het voorliggende wetsvoorstel wordt deze hobbelt van het niet zeker zijn van geslaagde reïntegraties alleen maar groter.

De minister komt opnieuw met het argument van rechtsongelijkheid tussen werklozen die gedeeltelijk arbeidsgeschikt zijn en andere werklozen. Hij zal zich herinneren dat ik dit punt eerder uitvoerig aan de orde heb gesteld. Werklozen met en zonder functiebeperking zijn niet gelijk en staan niet in dezelfde positie. Ook dat is in de praktijk overduidelijk gebleken. Het algemene rechtsbeginsel verbiedt ongelijke gevallen gelijk te behandelen. Wil de minister nog eens toelichten waarom hij deze beide categorieën werklozen gelijk wil behandelen?

Gelet op de recente uitspraken van het mkb blijkt hoe zeer onze twijfel met betrekking tot de kansen op reïntegratie van gedeeltelijk arbeidsgeschikten terecht was. De CDA-fractie kan zich overigens nauwelijks voorstellen dat de noodzakelijke brancheoverstijgende reïntegratie een taak van de overheid zou zijn, zoals het mkb stelt. Hoe ziet de minister dit?

De minister heeft -- ter geruststelling -- wel op 1 november 2005 gesteld dat het niet waarmaken van de verantwoordelijkheid door de sociale partners tot bespreking in het kabinet zou leiden, daarbij aanhakend op onze opmerking dat dit niet zonder gevolgen kon blijven. Hoe oordeelt de minister in dit kader over de door het mkb ingebrachte bezwaren tegen de wet- en regelgeving, de opmerkingen over het UWV en de gedane suggesties? Ligt dan een heroverweging niet -- en zeker op termijn -- voor de hand?

Als de genoemde feiten juist zijn, kan niet worden gewacht op de toegezegde evaluatie. De gedeeltelijk arbeidsgehandicapten, die mede hierdoor niet aan het werk komen, zijn immers de dupe en zij alleen. Dit is nooit de bedoeling geweest! De twijfel over het voorliggende wetsvoorstel op dit onderdeel blijft hierdoor bestaan, zeker na de nu voorgestelde verslechtingen.

De CDA-fractie is uiteraard ingenomen met het feit dat de imagocampagne "Geknipt voor de juiste baan" nu eindelijk van start is gegaan, maar deze start heeft wel lang op zich laten wachten. Met de minister zijn wij het echter eens dat het nu of nooit is.

Dit geldt in feite ook voor een hiermede samenhangende kwestie, namelijk de vergoeding van de extra kosten die mensen met een functiebeperking moeten maken boven de directe ziektekosten. De feitelijke situatie is dat er reeds een studie loopt naar de samenvoeging van de fiscale regelingen met de zorgtoeslag. Ik heb dit alles nog eens voor mijzelf samengevat. De toezegging dat wij in juni over een rapportage zouden kunnen beschikken, is helaas niet nagekomen. Wij wilden het niet voor onze rekening nemen om de plenaire behandeling af te blazen, maar ik zou nu wel graag duidelijkheid krijgen over de stand van zaken, ook met betrekking tot het rapport van het NIBUD en de brief van de CG-raad van 30 maart jongstleden met bijlagen waarin een aantal concrete voorstellen wordt gedaan. Intussen hebben wij begrepen dat hierover ook reeds overleg heeft plaatsgevonden. Ons

voorstel was helder, maar overeenstemming met het veld is voor ons eveneens van het allergrootste belang. Naar wij hebben begrepen is men hierover positief gestemd en worden diverse voorstellen thans doorgerekend. Wij krijgen hierover graag opening van zaken.

Ik sluit mij voorts aan bij de opmerkingen van mevrouw Westerveld over het niet gecertificeerd zijn van ILO-verdrag 168. Ik plaats ook een kanttekening bij de opmerkingen van mevrouw De Wolff. Ik sluit mij aan bij haar suggestie dat de minister over de opheffing van het FVP contact opneemt met de sociale partners, want hierdoor ontstaat een leemte.

Ten slotte gaat de CDA-fractie ervan uit dat voor de inwerkingtreding van de wijziging van de WGA, naar analogie van de wijzigingen van de WW, tegelijk met de koppeling van de duur van de loongerelateerde WGA-uitkering, aan het arbeidsverleden van de werknemer, derhalve vóór 1 januari 2008, de eerder gesuggereerde heroverweging moet zijn afgerond. In deze plenaire behandeling hebben wij ons willen beperken tot de zaken die voor de direct betrokkenen van wezenlijk belang zijn.

*N

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Voorzitter. Het zal niemand verbazen dat mijn fractie niet staat te juichen bij dit wetsvoorstel. Aan de overzijde is er al een stevig robbertje over gedebatteerd. In het algemeen zien wij niet waarvoor deze wetswijziging moet dienen, die hoe wij het ook draaien en keren, een verdere afbraak is van de positie van uitkeringsgerechtigden. De wet wordt geacht de dynamisering van de arbeidsmarkt verder te helpen; wij zien vooral dat zij de onzekerheid zal verhogen, en dat terwijl het ook na de debatten niet duidelijk is waar de wijziging voor nodig is.

Meer financiële prikkels voor mensen zonder werk om weer aan het werk te gaan, lijken ons onder deze omstandigheden ruimschoots overbodig. De wet schept niet meer werk, en juist dat lijkt ons de juiste maatregel om mensen uit de uitkeringen en aan het werk te helpen. Ik zal hier echter niet langer op doorgaan en de minister, mijn collega's of mijzelf daarmee vervelen.

Bij een aantal opmerkingen van met name de fracties van de PvdA, CDA en GroenLinks kan ik mij zonder meer aansluiten: de vraag van mevrouw Westerveld naar de internationale normen, de gelijkschakeling waarover mevrouw Van Leeuwen sprak -- maken we onderscheid tussen mensen met en zonder medische beperkingen, op dat kleine groepje na dat volledig arbeidsongeschikt wordt geacht? -- en mevrouw De Wolff attendeerde erop dat het vreemd is om te spreken van een cultuuromslag om ouderen weer aantrekkelijker te maken voor werkgevers als de ministeries daarvoor zelf niet het goede voorbeeld geven.

We zijn het over meer zaken eens met de partijen in de commissie voor Sociale Zaken. Het belangrijkste, waarop ik mijn betoog zal toespitsen, is de positie van ouderen. De zorg hierover wordt binnen de commissie breed gedeeld en is nu benoemd. Dat zijn de mensen die inkomensbescherming bij werkloosheid hard nodig hebben. Het gaat vooral om de combinatie van de invoering van het afspiegelingsbeginsel, in principe een

sympathieke maatregel voor jongeren die meer kans moeten krijgen op de arbeidsmarkt vanwege het last-in-first-out-principe, die echter een stuk minder sympathiek wordt nu die gepaard gaat met een moeilijker situatie voor ouderen die werkloos zijn geworden, naast de verkortingsduur van de WW. In eerdere reacties heeft de minister gesuggereerd dat de verkorting mede dient om de sluiproute naar vervroegde uittreding te blokkeren; een sluiproute die overigens mede is gecreëerd door de aantasting van de VUT- en prepensioenregelingen. Kennelijk heeft men gedacht dat mensen uit financiële nood eerder aan het werk zouden gaan -- een gedachte die vele malen is langsgekomen -- als zij op latere leeftijd werkloos zouden worden. Die gedachte blijkt niet door de cijfers te worden gestaafd. Volgens ons solliciteren ouderen zich te pletter: iedere maand gaan er twee miljoen sollicitatiebrieven de deur uit voor zo'n 200.000 vacatures. Mijn collega Kox -- zoals u weet altijd bereid om u ook bij ernstige zaken met een grap wakker te houden -- heeft het even voor mij uitgerekend. Ik heb zo'n veertig boeken geschreven in mijn leven tot op heden. Nemen we een gemiddelde van zo'n 200 pagina's, dan heb ik als veelschrijver zo'n 80.000 pagina's de wereld in gestuurd. Mijn concrete schrijfwerk wordt maandelijks vijftig maal overtroffen door de sollicitatiebrievenschrijvers. En dat terwijl ik na elk boek tenminste een resultaat kan laten zien -- alweer een boek! -- zullen verreweg de meeste brievenschrijvers verzuchten: alweer geen baan... Dat is geen grap. We hebben het net gehad over de ontheffing van de sollicitatieplicht. Graag hoor ik van de minister hoe hij daarover denkt, ook al weten we dat zelfs de ontheffing van de sollicitatieplicht de positie van ouderen niet sterker maakt, alleen maar minder vervelend.

In de memorie van antwoord van april stelt de minister dat er sprake van een positieve trend in de arbeidsdeelname van ouderen is, die tot uiting zou komen in de recente daling van de instroomkans in WW en de toegenomen werkherwattingskans. Met verschillende criteria in verschillende perioden gemeten, zijn het niet helemaal dezelfde cijfers, maar toch leek deze visie ons wel heel erg zondig in vergelijking met de andere cijfers die wij ook hebben gezien, bijvoorbeeld die van het UWV, waarop de minister zich zegt te baseren: dat heeft het namelijk over een licht gedaalde instroomkans en het met slechts enkele procenten gestegen aandeel van werkherwattingen. Die cijfers zijn volgens het FNV van een geheel andere orde dan het aantal werkherwattingscijfers op het aantal uitkeringen in de leeftijdsgroep van vijftigplussers. Ik citeer de CWI-arbeidsmarktprognose: het is bekend dat oudere werknemers al vanaf veertig jaar bij ontslag substantieel lagere kansen hebben om weer werk te vinden dan jongere werknemers. Circa 40% van de huidige niet werkende werkzoekende is dan ook ouder dan 45 jaar. Hun kansen om in de komende jaren werk te vinden zijn zeer beperkt: voor een vijftigjarige werkzoekende rond 17% om binnen een halfjaar werk te vinden, voor iemand die ouder is dan vijftig zelfs 5%, vergeleken bij iemand van 25 jaar, die een kans heeft van 50%. Langdurige werkloosheid is voor ouderen dan ook een reëel risico. Wij horen graag van de minister hoe hij deze cijfers vergelijkt met zijn zonnige kijk in de memorie van antwoord.

Mocht een oudere al slagen in het vinden van werk, dan is dat in 99% van de gevallen in de allereerste periode van de werkloosheid: in het eerste halfjaar, hoogstens in het eerste jaar. We zien de prikkelwerking van de bekorting van de WW en de versnelde overgang naar wat daarna moet komen dan ook niet. Ik begrijp dat de minister het ook geen prettig idee vindt als mensen na een lang arbeidsverleden tot hun vijfenzestigste opeens in de bijstand terecht zouden komen. Het is mij ook na onderzoek nog niet duidelijk geworden wat exact met deze mensen gaat gebeuren. Ik sluit mij aan bij de kritische opmerkingen van mevrouw Westerveld over de mensen die geen reëel arbeidsverleden hebben van 25 jaar en tussen wal en schip dreigen te vallen; ik denk daarbij aan herintreders en vrouwen met een onderbroken arbeidscarrière. Zouden die nu moeten terugvallen op een verdienende partner? Daarover wil ik graag meer weten. Als het niet de bedoeling is dat mensen in zo'n gat vallen tussen WW en hun vijfenzestigste, dan rijst de vraag naar het waarom van het verkorten van de WW. Zou het niet gewoon handiger zijn om dat niet te doen? Er zijn mensen die er meer verstand van hebben, maar mij lijkt dat niet logisch. Als je mensen wilt behouden voor zo'n terugval voor hun pensioensgerechtigde leeftijd, begrijp ik niet waar dit voor nodig is.

Mevrouw Van Leeuwen plaatste haar betoog ook in de context van de vraag of het niet beter zou zijn dat mensen tot op een hogere leeftijd blijven werken. Zij is wat zonniger over het brede draagvlak daarvoor in de maatschappij dan ik. Ik ben erg benieuwd welke mensen ervoor zijn dat mensen langer blijven werken. Dat zijn zeker niet de ouderen zelf. In de krant konden wij vanochtend immers lezen over het onderzoek van het CBS waaruit blijkt dat vier op de vijf mensen niet tot hun vijfenzestigste door willen werken. Een aantal van hen weet ook heel goed dat de kansen op werk dan niet meer zo heel groot zijn. Dat geldt vooral voor mensen die al heel vroeg aan het werk zijn gegaan en zware lichamelijke arbeid hebben verricht. Van hen kan je echt niet meer verwachten dat ze na hun vijftigste nog een baan gaan zoeken in hun oude beroep.

Dat mensen tegenwoordig gemiddeld ouder worden en veel ouderen best een paar jaar langer door willen werken, zijn plausibele argumenten voor het wetsvoorstel. In deze Kamer is ook goed te zien dat mensen boven de zestig uitstekend kunnen functioneren. Voorwaarde is wel dat die mensen werk hebben. Met ons kan men misschien een mooi reclamespotje maken over de aantrekkelijkheid van oudere werknemers, maar dat laat onverlet dat de cultuuromslag waarnaar de minister uitkijkt, nog niet aan de orde is. Ik ben niet de eerste vandaag, maar ook ik zou graag van de minister zijn redenen horen waarom hij denkt dat die cultuuromslag zich aan het voltrekken is. Welke beleidsmaatregelen kunnen hiervoor nog meer worden genomen dan een reclamespotje -- kijk: boven de vijftig zijn wij best nog heel leuk -- met een aantal aantrekkelijke Eerste Kamerleden.

De minister houdt er geen rekening mee dat de ervaring en de motivatie om door te werken oneerlijk zijn verdeeld. Wij doen bijvoorbeeld zittend werk en hoeven alleen maar af en toe even te gaan staan. En dan kunnen

wij nog leunen ook! Dat is voor heel veel soorten werk natuurlijk niet vanzelfsprekend.

Wij weten dus dat vier op de vijf mensen niet tot hun vijftenzestigste door zouden willen werken. Die mensen vind je vooral in de bouw en de horeca. Juist de mensen die het een stuk minder goed hebben getroffen, horen een streepje voor te hebben. Deze regering is daar niet toe bereid. Of heeft de minister nog iets bedacht om onderscheid te kunnen maken tussen oudere werknemers die reden hebben om zich te verheugen op langer werken en oudere werknemers voor wie dat alleen maar een last is.

De combinatie van uitkeringsverkortung en de grotere kans op ontslag is voor ouderen een te grote aanslag op de toch al niet meer optimale sociale zekerheid. De minister gaat misschien een fantastisch pleidooi houden waarom wij daar toch maar wel in moeten geloven, maar het zou mij verbazen als mijn fractie met dit wetsvoorstel zou kunnen instemmen. Daarmee zouden wij namelijk lijnrecht tegen ons sociale geweten ingaan. Ik zie met spanning uit naar de reactie van de minister.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. De leden van de commissie Sociale Zaken van deze Kamer hebben tot vandaag met de plenaire behandeling gewacht, omdat zij het aangekondigde advies van de SER over het ontslagrecht ten principale wilden betrekken bij deze behandeling. Dat advies had er nu moeten zijn. Echter, de leden van de SER zijn er niet in geslaagd om met een standpunt te komen over de wijziging van het ontslagrecht. De VVD-fractie betreurt dit, temeer omdat het nog maar de vraag is of de sociale partners er alsnog in zullen slagen om hierover een gezamenlijk advies uit te brengen.

De discussie over de echte versoepeling van het ontslagrecht loopt al geruime tijd. De eerste vraag aan de minister is dan ook of hij blijft wachten op de SER dan wel of hij zijn verantwoordelijkheid neemt en zelf met een wetsvoorstel terzake komt.

Een en ander neemt niet weg dat de VVD-fractie nog wel enkele opmerkingen zou willen maken over de versoepeling van het ontslagrecht in dit wetsvoorstel. De VVD-fractie is het ermee eens dat de huidige pro-formaverweren bij ontslag niet meer nodig zijn om toch in aanmerking te kunnen komen voor een WW-uitkering. Het geeft minder administratieve rompslomp en ontlast daarnaast de kantonrechter, omdat er ongetwijfeld veel minder zaken aanhangig zullen worden gemaakt. Anderzijds is het wel de vraag of het allemaal zo duidelijk is en of er op een andere manier niet veel meer beroepszaken aanhangig zullen worden gemaakt.

Enerzijds wordt door dit wetsontwerp het verwijtbaarheids criterium aan werknemerszijde beperkt tot die situaties waarin er voor de werkgever een dringende reden tot ontslag aanwezig is, maar anderzijds blijft er de kwestie van de benadelingshandeling door de werknemer. Met andere woorden: het UWV kan van mening zijn dat de werknemer door geen verweer te voeren tegen zijn ontslag de WW-kas heeft benadeeld en dat het daarom een sanctie kan opleggen.

In de nadere memorie van antwoord wordt een aantal voorbeelden van een benadelingshandeling

genoemd, zoals de werknemer die geen verweer voert indien de werkgever de opzegtermijn niet in acht neemt bij ontslag of indien de werkgever hem ontslaat binnen de eerste twee ziektejaren. Kan de minister een overzicht geven van wat nu wel of geen benadelingshandeling is die voor het UWV een reden kan zijn om een sanctie op te leggen? Of heeft het UWV een discretionaire bevoegdheid om per geval een standpunt in te nemen? Indien het laatste het geval is, ligt het voor de hand dat de jurisprudentie over het verweer te voeren tegen een ontslag door de werknemer verschuift in de richting van de vraag of er sprake is van een benadelingshandeling door de werknemer. En dan is het nog maar de vraag of je wel van een versoepeling mag spreken. Graag een reactie van de minister.

De duur van de WW-uitkering wordt maximaal 3 jaar en twee maanden, waarbij per arbeidsjaar een maand WW-rechten worden opgebouwd. De VVD-fractie is het eens met deze wijziging van de WW, maar het vergt wel meer aandacht voor de positie van ouderen. Een van de grote problemen is het feit dat ouderen bijna niet meer aan het werk komen. Op zichzelf is de VVD-fractie het eens met de vervanging bij collectief ontslag van het "last-in-first-out-principe" door het afspiegelingsbeginsel. De kansen op werk van herintreders en ook van jongeren wordt daardoor namelijk groter en het voorkomt dat het werknemersbestand nog sneller vergrijsst. Maar in de praktijk betekent het ook dat meer ouderen zullen worden ontslagen.

De beste optie is om ouderen aan het werk te houden, want als zij eenmaal in de WW zijn beland, blijkt het uiterst moeilijk hen weer aan een baan te helpen. De minister stelt in de nadere memorie van antwoord dat de kansen van ouderen op de arbeidsmarkt zijn toegenomen. Het CBS stelde vorige week echter dat het gemiddelde werkloosheidspercentage onder 55-plussers nog steeds zorgelijk is. De RWI spreekt zijn bezorgdheid uit over deze ontwikkeling en het CWI is ronduit somber over de vooruitzichten op werk voor ouderen. Deze zijn ronduit slecht en naarmate de werkloosheid langer duurt, worden ze alleen maar slechter. De kans dat een werkloze 45-plusser binnen zes maanden werk vindt, is kleiner dan 10%, aldus vorige week de baas van het CWI, de heer De Groot. Wat is het standpunt van de minister op deze uitspraken? Zal hij hiervoor beleid ontwikkelen? Overigens sluit ik mij graag aan bij de vragen die mevrouw Van Leeuwen hierover heeft gesteld.

De minister is optimistisch nu de economie aantrekt. De werkloosheid daalt en dat geeft de burger inderdaad moed. Een ander probleem is wel de matching tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De schaarste aan werknemers betreft nu al vooral hoger opgeleiden. Onder de ouderen bevinden zich helaas en zeker bij degenen die nu werkloos zijn, veel laag opgeleiden. En dit feit is reden tot veel minder optimisme, want het alsnog upgraden van de competenties van deze oudere werknemers blijkt in de praktijk buitensporig lastig. Werkgevers en werknemers zijn er bovendien nog steeds niet van overtuigd dat ook oudere werknemers moeten worden bijgeschoold. Waarop is het optimisme van de minister gebaseerd over laag opgeleide, oudere werknemers die nu al werkloos zijn?

In de concept-AMvB die wij onlangs ontvingen, worden de criteria vastgelegd op grond waarvan het UWV straks in individuele gevallen WW-gerechtigden ontheffing van de sollicitatieplicht kan verlenen. Voorwaarde is, kort samengevat, dat de werkloze in aanzienlijke mate vrijwilligerswerk verricht, intensieve mantelzorg verleent of door een calamiteit wordt getroffen. Zijn deze criteria beslissend, dat wil zeggen limitatief, of kan UWV zelf nog nadere voorwaarden stellen?

De regeling vrijstelling verplichtingen WW en WIA blijft bestaan. Daarin worden ook vrijstellingscriteria genoemd, met name voor de oudere werknemers. De criteria van deze regelingen vertonen deels een overlap met de AMvB, maar wijken deels ook af van de criteria en de termijnen die in de concept-AMvB staan. Bovendien rijst de vraag, hoe te handelen als de criteria wel samenvallen, maar bijvoorbeeld de termijnen niet. Stel dat een oudere wegens werkloosheid een grote afstand heeft gekregen tot de arbeidsmarkt, maar heel veel vrijwilligerswerk verricht. Volgens de concept-AMvB kan UWV hem maximaal zes maanden vrijstelling verlenen van de sollicitatieplicht. Volgens de vrijstellingsregel is er echter geen maximumtermijn gesteld, maar beslist UWV hoe lang de vrijstelling duurt. Is UWV dan vrij in de keuze van de regeling die wordt toegepast op de betrokkene, als deze in beginsel voor beide regelingen in aanmerking zou komen?

Mijn fractie vraagt de minister of beide regelingen door elkaar heen kunnen lopen. Dit zou de duidelijkheid voor de burger niet ten goede komen. Kan de minister die duidelijkheid misschien nu geven en zelfs de vraag beantwoorden of het niet beter zou zijn om deze regelingen samen te voegen? Graag ziet de VVD-fractie de antwoorden van de minister tegemoet.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Orgaandonatie!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de orgaandonatie (evaluatie) (29494).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Hoogervorst**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar inbreng in eerste termijn. Ik heb met genoeg kennis genomen van het feit dat alle woordvoerders impliciet of expliciet hun instemming hebben betuigd met het wetsvoorstel dat voorligt. Met interesse heb ik waargenomen dat de fracties van zowel de PvdA als de VVD namens de fractie van de SP mochten optreden in dit debat. Na de laatste gemeenteraadsverkiezingen zijn er hier en daar coalities van deze samenstelling ontstaan. Het is opmerkelijk te noemen dat dit navolging krijgt in de Eerste Kamer. Maar goed, het is ook een bijzonder

onderwerp, dat eigenlijk dwars door alle partijen heen loopt.

De heer Hamel en mevrouw Dupuis hebben kritische vragen gesteld over het vraagstuk van donatie bij leven. Dit is geen eenvoudig onderwerp. In de nadere memorie van antwoord ben ik ook al ingegaan op de vragen die hierover zijn gesteld, en ik heb daarbij aangegeven dat er naast de voordelen van donatie in vivo zeker ook sprake is van grote beperkingen. Daarmee moeten wij rekening houden. Het uitnemen van een gezond orgaan is geen kleine ingreep, en een potentiële donor moet daarover goed zijn voorgelicht. Als iemand bereid is een nier af te staan, moet er sprake zijn van een heel grote motivatie. Deze beslissing mag niet worden ingegeven door onheuse druk. In dat verband wil ik graag een nadere toelichting geven op het gebruik van de woorden "meer nadruk" waaraan verschillende afgevaardigden hebben gerefereerd. Omdat in "nadruk" ook "druk" besloten ligt, had ik misschien beter een andere term kunnen gebruiken.

Deze woorden zijn gebruikt in de kabinetsreactie op het advies van de Gezondheidsraad. Daarin werd heel expliciet gesproken over het bevorderen van donatie bij leven door middel van een aantal maatregelen. Dat vond ik te ver gaan, maar een aantal zaken die de Gezondheidsraad voorstelde, vond ik zeker zinvol, zoals meer actieve en betere voorlichting over de mogelijkheid van nierdonatie aan dialysepatiënten en hun familie. Een ander punt betreft de voorlichting aan specifieke groepen, zoals allochtonen en bepaalde religieuze groeperingen. Ik vind het gerechtvaardigd om de mogelijkheid van donatie bij leven onder de aandacht van patiënten en hun familie te brengen.

Volgens de Gezondheidsraad moet er echter tegen worden gewaakt dat potentiële donoren zich onder druk gezet voelen om mee te werken aan donatie bij leven. Een vrije en autonome beslissing van de donor moet het uitgangspunt van donatie bij leven blijven. Dat uitgangspunt onderschrijf ik geheel. Het kabinetsbeleid is dan ook echt gebaseerd op gepaste terughoudendheid. Zo zien wij af van een landelijke oproep door middel van een publieksactie om bij leven te doneren. Wel zetten wij in op het wegnemen van onnodige barrières voor nierdonatie, bijvoorbeeld via de regeling dat donoren de extra kosten die zij moeten maken, vergoed krijgen en de verzekering tegen eventueel nadelige effecten van donatie. Wij hebben niet alle adviezen van de Gezondheidsraad overgenomen. Zo hebben wij het advies om donatie door minderjarigen mogelijk te maken uitdrukkelijk niet opgevolgd, mede omdat minderjarigen wellicht minder goed weerstand kunnen bieden aan druk dan volwassenen. Dat vonden wij dus te ver gaan.

Mevrouw Dupuis heeft er gelijk in dat er in de commissie van de Gezondheidsraad veel mensen zitten die actief bij de behandeling betrokken zijn en daardoor wellicht meer dan gemiddeld gemotiveerd zijn om dit te bevorderen. Aan de andere kant vindt er binnen de Gezondheidsraad altijd een toetsing plaats door de permanente beraadsgroepen Geneeskunde respectievelijk Gezondheidsethiek en Gezondheidsrecht. Leden daarvan hebben wel degelijk afstand tot de nieuwe patiënten. Die filter zit er bij de Gezondheidsraad zeer doelbewust in om te voorkomen dat de mensen die vakmatig heel

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

gemotiveerd met iets bezig zijn, het bredere perspectief op hun zaak verliezen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Wat de minister zegt, is in zekere zin juist. Ik heb zelf twintig jaar als zo'n soort filter gediend, toen ik zitting had in de beraadsgroep Gezondheidsethiek en Gezondheidsrecht. Het werkt alleen niet op de manier als de minister uiteenzet. Zodra de hoogste commissie, waarin heel veel artsen zitten en hier en daar een ethicus en een jurist, zo'n rapport beoordeelt, prevaleert toch absoluut het medisch belang van de zieke. De minister zou zijn departement dit eens moeten laten uitzoeken, want hij stelt de zaken te rooskleurig voor, helaas.

Minister **Hoogervorst**: Voorzitter. Als mevrouw Dupuis nog zitting had in die raad en een voorstel als dit kon passeren zonder dat haar kritische inbreng daar invloed op had, zou ik daarover nog eens met de voorzitter van de raad praten.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik zou zijn weggestemd. Dat kan ik u garanderen. Ik heb bij dit soort dingen altijd dwarsgelegen, maar kon dat niet volhouden.

Minister **Hoogervorst**: Ik praat graag met de heer Knottnerus over zijn visie op deze zaak.

Er is wel degelijk langdurig onderzoek naar de levensverwachting van donoren gedaan en wel over een periode van ruim dertig jaar na donatie. Zweedse en Noorse onderzoekers hebben geconcludeerd dat nierdonoren langer leven dan de gemiddelde burger, maar daarbij moet bedacht worden dat er onder hen een strenge selectie vooraf heeft plaatsgevonden. Van hen werd dus toch al verwacht dat zij langer zouden leven dan gemiddeld. Als uit het onderzoek was gebleken dat de levensverwachting gelijk aan het gemiddelde of korter dan dat was, hadden wij natuurlijk echt een aanwijzing gehad dat er zeer forse risico's aan verbonden waren. Dergelijke aanwijzingen zijn er tot op heden alleen niet.

Er is ook onderzoek gedaan naar de vraag of bij donoren een hoge bloeddruk of een verminderde nierfunctie optrad. Daaruit is geconcludeerd dat de ontwikkelingen bij donoren vergelijkbaar zijn met die bij niet-donoren.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik geloof wel dat er onderzoek is gedaan naar het lichamenlijk welzijn, maar vraag mij af of er ook onderzoek is gedaan naar het psychische welbevinden. Ik heb als huisarts ervaring opgedaan met één levende donor. Mij is gebleken dat die psychisch enorm belast is door te hebben moeten doneren. Is daar aandacht aan besteed? Ik vermoed van niet.

Minister **Hoogervorst**: Ik heb begrepen dat in Nederland de psychosociale aspecten van donaties bij leven worden onderzocht. In de Mediator 7, een platform van NWO en ZonMw, is bijvoorbeeld over een onderzoek van het Erasmus MC geschreven. Dat borduurt voort op de observatie uit een eerder internationaal onderzoek dat de levende donor op termijn bijna altijd positief tegenover de

eerdere keuze om te doneren, blijft staan. Dat is dus op zichzelf een positieve uitkomst.

Artikel 11 van de Grondwet staat toe dat bij of krachtens wet wordt afgeweken van het recht op onaantastbaarheid van het lichaam. Postmortale orgaandonatie is daar een voorbeeld van. In geval van donatie bij leven moet de donor zelf besluiten of hij de aantasting van zijn lichaam kan toestaan.

Mevrouw Dupuis en de heer Hamel vroegen of er in het besluitvormingsproces voldoende waarborgen voor de donor waren opgenomen om te voorkomen dat de donor in het proces leeggezogen wordt en daardoor wellicht onbedoeld onder zware druk komt te staan. Dat is een belangrijke vraag. In het verlengde daarvan is gesuggereerd om twee gescheiden teams, een voor de patiënt en een voor de donor, op te zetten die los van elkaar tot een beslissing komen. Ik vind deze suggestie de moeite van het bestuderen waard. Ik heb de Nederlandse Transplantatie Vereniging eerder deze week verzocht om een landelijk protocol voor nierdonatie bij leven op te stellen. Daarop heeft de NTV positief gereageerd. Mede naar aanleiding van dit debat wil ik diezelfde vereniging verzoeken om ook aan dit specifieke verzoek aandacht te besteden en om na te gaan hoe in het protocol kan worden gegarandeerd dat er zo veel mogelijk een scheiding wordt aangebracht tussen de betrokkenheid en de verantwoordelijkheden van de twee partijen. Ik zal dat de NTV dus vragen te doen en u berichten over wat daaruit voortvloeit. Op zichzelf heb ik van de Kamer geen principiële bezwaren tegen donatie in vivo gehoord, maar mij lijkt dat met een dergelijk protocol wellicht toch de zorgen over onbedoelde drukvorming kunnen worden tegengegaan. Ik wil die dus terdege serieus nemen.

Verschillenden uwer hebben enkele algemene opmerkingen geplaatst over het donorregistratiesysteem. De heer Klink heeft verwezen naar de besluitvorming van het afgelopen jaar. Ik kwam er daarbij op uit dat het per saldo het beste was om het huidige systeem van vrijwillige registratie te handhaven en daar zo veel mogelijk uit te halen. Ik begreep dat, hoewel sommigen van u wellicht een wat ander accent hadden willen leggen, er op zichzelf begrip voor bestaat dat het ene systeem niet duidelijk tot grotere resultaten leidt dan het andere, zoals ik vorig jaar heb geconcludeerd. Was het tegendeel waar geweest, dan had ik het de moeite waard gevonden om voor een ander systeem te kiezen. Sinds de besluitvorming heb ik een groot aantal maatregelen genomen om te bevorderen dat er meer uit het huidige systeem wordt gehaald in de zin dat het aantal positieve registraties wordt vergroot, donoren beter worden herkend, het bestaande aanbod van donoren beter wordt benut, er betere gesprekken worden gevoerd en er meer deskundige voorlichting wordt gegeven aan nabestaanden die een beslissing over donatie moeten nemen. Geen van de individuele maatregelen zullen het probleem op zichzelf oplossen, maar kunnen toch bijdragen aan verbetering van de situatie. De situatie is wrang genoeg wel als gevolg van het "succesvolle" beleid van mevrouw Peijs en haar voorgangers zo dat de resultaten niet de goede kant op gaan.

De heer Klink heeft gevraagd of ik de Kamer regelmatig op de hoogte wil houden van de vooruitgang die hierdoor wordt geboekt. Hij noemde september, als ik

mij niet vergis. Ik wil mij niet vastpinnen op een maand, maar houd de Kamer graag geregeld op de hoogte van de vooruitgang die wij boeken. Ik wil de diverse suggesties die in dit debat zijn gedaan, serieus bestuderen. Zo meteen ga ik op een paar ervan in. Ik wil ook nog wel eens het idee van de "mandated choice" bestuderen, dat de heer Hamel naar voren heeft gebracht. Wel moet men er bij dit soort ideeën heel erg voor oppassen dat men het draagvlak voor de orgaandonatie niet ondergraaft. Ik ben echt bezorgd. Stel dat men de burger zou verplichten tot het geven van een antwoord: "ja", "nee" of "geen mening". Dan is een sanctie nodig om die verplichting te kunnen afdwingen. Die sanctie zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat iemand het rijbewijs niet krijgt zolang hij die vraag niet heeft beantwoord. Ik weet zeker dat het feit dat men tot beantwoording wordt gedwongen bij heel veel mensen zo veel irritatie zal opwekken dat men "nee" zal invullen. Ik vraag mij af hoe het bij mij zou uitwerken. Ik wil dit serieus bezien, maar men moet zeer oppassen om geen dwarse reacties op te roepen. Wij blijven echter doorgaan met het ontwikkelen van nieuwe ideeën en ik zal dus ook dit idee meenemen.

De heer Hamel heeft een suggestie gedaan over elektronische overlijdensregistratie, wat tot administratieve lastenverlichting kan leiden. Ik weet dat een heel goed universitair medisch centrum in het noorden des lands daarmee goede ervaringen heeft opgedaan. Ik sta daar geheel achter. Ik meen dat wij dat ook hebben gestimuleerd en wij zullen zeker proberen dit zo door te voeren want dat kan tot een aanzienlijke lastenverlichting voor de betrokkenen leiden.

De heer Klink heeft gevraagd naar elektronische registratie. In de loop van 2007 zal de elektronische registratie van donatiekeuze een feit zijn. Momenteel worden al voorbereidingen getroffen voor aanpassingen in het automatiseringssysteem en de website van het Donorregister. De elektronische registratie is een uitbreiding van de bestaande diensten van het Donorregister. Naast de elektronische registratie zal de papieren registratie gehandhaafd blijven. In de loop der tijd zullen daaruit toch weer nieuwe mogelijkheden voortvloeien.

De suggestie om de toestemming voor alle organen te laten gelden klinkt op zich zeer plausibel. Mijn ambtenaren hebben mij echter een aantal voorbeelden gegeven waarvan mensen zouden kunnen terugschrikken, bijvoorbeeld gezichtstransplantatie. Dat is een nieuwe ontwikkeling. Wij hebben daarvan een voorbeeld gezien en dat zal zeker niet het laatste zijn. Ik kan mij voorstellen dat mensen dat een onaangename gedachte vinden. Daarom meen ik dat men dat niet zo blanco kan doen. Wellicht is het allemaal makkelijker te verwerken wanneer wij het elektronisch verkeer hebben geperfectioneerd. Op de stand van zaken rond donorverwerving in het ziekenhuis ben ik in de schriftelijke ronde al vrij uitgebreid ingegaan.

Ik kom op de gemeenten en het project donorregistratie. De keuze om de registratiegraad te verhogen via de afdeling Burgerzaken van gemeenten vonden betrokken partijen, waaronder de VNG, een goede stap. Er werd aanbevolen gemeenten vrij te laten in hun keuze om deel te nemen en er is gezegd dat het een

verkeerde insteek is om dit via een verplichting te doen. Ik meen dat dat een goede keuze is geweest. Ik heb alle gemeenten opgeroepen om over te gaan tot het uitreiken van registratiedocumentatie bij de uitgifte van een paspoort of identiteitsbewijs en binnen twee weken hebben zich al 131 gemeenten aangemeld om dit te doen. Dat vind ik een hoge score. Dan gebeurt het tenminste uit vrije wil en met plezier en dan wordt het beter gedaan dan wanneer wij het als verplichting hadden opgelegd. Wij zullen nauwkeurig evalueren hoe dat loopt en ik zal de Kamer daarvan in mijn voortgangsrapportages op de hoogte stellen.

Ik concludeer het volgende. Ik zal de Nederlandse Transplantatie Vereniging vragen om bij het opstellen van de landelijke protocollen voor donatie bij leven de suggestie serieus mee te nemen om het gesprek met de donor niet te laten plaatsvinden door de arts van de ontvanger en ik zal de Kamer van de uitkomst daarvan op de hoogte stellen. Ik zal ook laten onderzoeken of naast gegevens over gezondheidssituatie, levensverwachting en kwaliteit van leven andersoortige gegevens zijn te verzamelen over donatie bij leven. Ik benadruk nogmaals dat mijn beleid is gericht op het wegnemen van overbodige obstakels en niet op het aanbevelen van donatie bij leven. Dat moet een zuiver persoonlijke keuze blijven.

*N

De heer **Hamel** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor zijn toezeggingen, omdat de discussie daarover voor een deel ging, en voor de mogelijkheid die hij heeft gegeven om dit verder te bezien. Ik heb in verband met het onderzoek naar het doneren bij leven het voorbeeld gegeven van de gescheiden circuits, maar de wens van mij en van mevrouw Dupuis was dat er geen sociale druk op komt te zitten. Die circuits zouden daarbij behoorlijk helpen want als men beiden de eigen representanten heeft, vindt een professioneler debat plaats dan wanneer men er om de arts geschaard over praat met de familie erbij.

Het geloof van de minister in de Gezondheidsraad is groot en dat zal ook wel moeten. Ik meen alleen dat het goed is te bevestigen, zoals mevrouw Dupuis heeft gezegd, dat artsen met elkaar overleggen wat voor de gezondheidszorg het best is. Daarbij kunnen aspecten bij de keuze van wat later de gevolgen zullen zijn, vooral psychisch, onderbelicht blijven. Als men iemand vraagt die heeft gedoneerd, zal die altijd later "ja" zeggen, want anders zou hij aangeven dat hij een foute keuze heeft gemaakt. Het soort enquêtes als het EMCR-onderzoek zeggen over het algemeen vrij weinig. Uit het hele veld komen aanwijzingen naar voren dat hier later psychische problemen optreden. Als bijvoorbeeld de patiënt komt te overlijden is er toch het gat dat een deel van jouw nieren is doodgegaan. Waarvoor was het dan allemaal en welke risico's loop ik nu? Ik denk dat hieraan wel eens onvoldoende aandacht wordt besteed. Waarom worden niet automatisch die gescheiden circuits geëntameerd? Bij een hersendood moet immers altijd een andere arts die hersendood constateren, dus daar bestaan wel twee circuits, namelijk de behandelend arts en de arts die dat constateert. Als het in die context wordt uitgevoerd, lijkt mij dat uitstekend.

Het probleem is niet de donorregistratie en het principe van toestemming bij geen bezwaar. Ik verzoek de minister toch de verplichtstelling te bezien. Of iemand nu bij zijn paspoortaanvraag een briefje moet inleveren of niet, ik kan mij onderzoek voorstellen waarin daarnaar nog eens goed wordt gekeken. Soms heb ik het idee dat in de discussie in Nederland rond de orgaandonatie heel sterk het geloof overheerst dat men dat vooral niet moet doen. Dat de minister zo zal reageren bij het aanvragen van zijn rijbewijs kan hij zelf beter weten dan ik, maar misschien is dat wel een heel exemplarisch geval. Ik vind dat logisch, of het nu zit in de verplichting dat men het meekrijgt en wel moet inleveren -- dat is ook nog iets anders, men kan ook een envelop moeten inleveren -- of dat men het mensen vraagt. Bijna alle Nederlanders zeggen in enquêtes dat zij het donor zijn een heel goede zaak vinden. Het heeft natuurlijk helemaal geen consequenties als men daarop verder "nee" zegt. Ik denk dat het goed is dat daarnaar nog een keer open zal worden gekeken. Dat onderzoek heeft plaatsgevonden bij een ziekenhuis in het noorden dat ik ken. Daarbij is een belangrijk punt dat de registraties van het CBS en dergelijke nog niet kloppen. Ik heb er daarom naar gevraagd. Toevallig hoorde ik gisteren op de radio dat Financiën zo'n fantastisch experiment uitvoert, waarbij iedereen voor de belastingen en CBS dezelfde definities heeft. Het bedrijfsleven hoeft nu maar één formulier in te dienen en daarmee is aan alle verplichtingen voldaan. Ik veronderstel dat het introduceren hiervan wel eens veel meer donororganen zou kunnen opleveren dan alle punten waarover wij hebben gesproken.

Ik kom op de vrije keuzen van de gemeenten. Ik heb het probleem genoemd dat het soms de portokosten zijn waarop het afketst. Ik zeg dat niet lacherig, omdat gemeenten zo langzamerhand wel heel veel taken moeten uitvoeren die geld kosten. Ook is aan sommige collectebusfondsen gevraagd of die de portokosten wilden betalen. Dat soort discussies vind ik bij een onderdeel dat in ons pakket zit wat mager. Ik verzoek de minister om dat bij de uitvoering van dat beleid nog eens goed te bezien.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik dank de minister voor zijn open benadering van onze vragen. Voor een deel ben ik gerustgesteld, maar voor een deel niet. Ik zal dat toelichten.

De minister was verwonderd over het feit dat hier, dwars door de coalitie heen, bondjes lijken te worden gesloten. Het gaat niet om bondjes, maar wel over een heel interessante kwestie. De minister moet zich realiseren dat de drie mensen die hier het woord voeren -- van de SP-fractie, die zich laat vertegenwoordigen wegens gebrek aan tijd, van de PvdA- en van de VVD-fractie -- het probleem goed kennen vanuit de praktijk. Kennis van zaken in de politiek kan leiden tot een soort consensus, mits men goed weet wat er in de praktijk speelt. Bij een betrekkelijk apolitiek onderwerp als dit, kan dat inderdaad tot een consensus leiden. Die consensus komt voort uit onze gedeelde ervaring dat deze zaken gemakkelijk uit de hand kunnen lopen.

Grondwetsartikel 11 dat ik in de strijd heb gegooid, is een zwaar wapen en dat besef ik goed. Wij

moeten ons realiseren dat wij bezig zijn op het scherp van de snede. Zodra er twijfels ontstaan over een weerbare toestemming -- een prachtige term van mijn collega in Rotterdam, Inez de Beaufort -- komt men in de buurt van een inbreuk op de integriteit van het lichaam. Ik meen dat wij moeten handelen in het licht van grondwetsartikel 11, want dat artikel is er niet voor niets. Dat artikel kan inderdaad opzij worden gezet door de toestemming van een persoon om wiens lichaam het gaat, maar van die toestemming moet men dan wel honderd procent zeker zijn. Die toestemming moet weerbaar zijn. Ik blijf erop hameren dat wij ons handelen in dat licht moeten bekijken. Bij de zaken die mij ter ore zijn gekomen, en dat zijn er meer dan één, is van zo'n weerbare toestemming zelden sprake. De ene keer dat ik ervan overtuigd was dat de toestemming werkelijk weerbaar was, was in het geval van een ouder die een nier doneerde aan zijn zieke kind. Dat kan ik mij goed voorstellen; een ouder geeft het leven aan een kind met falende nieren en zegt vervolgens: ik kom voor het belang van mijn kind op.

Het omgekeerde, dat een kind een nier aan zijn ouder wil geven, vind ik een kwestieuzere zaak, en dat komt óók voor. Dat wordt geweigerd vanuit de overweging dat de jongere persoon nog een langer leven heeft te gaan. Het is allemaal bijzonder ingewikkeld. Ik ben van mening dat wij grondwetsartikel 11 als stok achter de deur moeten houden.

Het protocol is precies de bedoeling, maar ik wijs erop dat in een protocol aandacht moet worden gegeven aan de betrouwbaarheid, want als de hele familie weet dat Jan Pieter een goede compatibiliteit heeft, heeft Jan Pieter geen ruimte meer om nee te zeggen. Ik fantaseer dit niet. Ik heb nog nooit één casus in mijn carrière hoeven te verzinnen, want de werkelijkheid overtreft in bijzonderheid altijd alles. Het komt voor dat in een familie iedereen weet wie de goede donor zou zijn. Wat moet je dan? Dat kan echt heel erg moeilijk worden. Ik weet ook van casussen waarbij iemand bij zijn huisarts komt uithuilen en zegt: ik wil eigenlijk niet, maar ik kan anders niet meer bij mijn familie komen. Zó hartverscheurend zijn de problemen. Laten wij die vooral niet onder het vloerkleed schuiven. De minister doet dat niet en daar ben ik blij mee, maar ik wil met deze voorbeelden aangeven dat het een zaak is waarmee wij heel voorzichtig moeten zijn.

In de eerste termijn concentreerde ik mij op het probleem van de levende nierdonatie, maar ik wil opmerken dat het voor de hand ligt dat wij toe moeten naar een inplantabele kunstnier. Ik heb begrepen dat die komt. Ik ben absoluut niet gevoelig voor lobby's van industrieën, maar hier valt een wereld te winnen. Ik stel de minister voor om serieus te kijken naar onderzoek naar een inplantabele kunstnier. Hoe duur dat aanvankelijk ook zal zijn, het kan nauwelijks duurder zijn dan wat er nu gebeurt. Het kost gigantisch veel geld: de donor, de grote ingrepen in de donor, het volgen van de donor en alles eromheen. Misschien zijn dit zaken waar wij van af kunnen komen door de technologie in te schakelen. Ik zeg dit niet omdat ik hiervoor ben benaderd, maar omdat ik werkelijk van mening ben dat de technologie ons een heel eind op weg kan helpen om van de huidige problemen af te komen.

*N

De heer **Klink** (CDA): Ik dank de minister voor de beantwoording van de vragen.

Bij de voorbereiding viel op dat er veel onderzoek is gedaan naar het geen-bezwaarsysteem en het actieve donorregistratiesysteem. Daardoor kan men min of meer pragmatisch inschatten wat het beste systeem is. Dat geldt veel minder voor het systeem van de verplichte keuze. Het lijkt mij boeiend om dat systeem eens nader te verkennen. De irritatie wanneer er een rijbewijs of een paspoort wordt uitgereikt, kan groot zijn als men niet op de hoogte is, maar een goede voorlichtingscampagne zal een dempend effect hebben. Ik ben benieuwd of er in het buitenland überhaupt enige ervaring mee is, wat wel geldt voor de andere systemen. Ik benadruk dit omwille van de 1400 mensen die op zo'n orgaan wachten, en dat aantal groeit. Ik weet niet of de genoemde maatregelen voldoende zoden aan de dijk zetten.

Dan kom ik bij de vrijwilligheid bij de gemeenten. Ik ben het met de minister eens dat 130 gemeenten in twee weken veel is. Kennelijk onderkennen gemeenten het probleem. Tegelijkertijd vraag ik mij af welk vervolg wij daaraan geven. Blijft het bij de tevredenheid over die 130 gemeenten? Wordt er gepromoot in de richting van de andere gemeenten? Krijgen andere gemeenten te horen hoe het werkt in de gemeenten die zich wel voor deze praktijk hebben opgegeven? Dat lijkt mij een belangrijk punt.

Wat het functioneren van de Gezondheidsraad betreft, begeef ik mij op glad ijs omdat ik die praktijk niet ken. Dat ben ik met mevrouw Dupuis eens. Echter het geeft mij te denken als het medische belang van de zieken dominant is in de adviezen. Als dit zo is, zou de minister mijns inziens moeten kijken in hoeverre geluiden die vanuit ethisch opzicht contrair gaan, voldoende doorklinken in de adviezen.

*N

Minister **Hoogervorst**: Ik heb geen klachten over het ethische niveau van de adviezen van de Gezondheidsraad; over het algemeen ben ik zeer tevreden over zijn functioneren. Wel moet men er rekening mee houden dat het een adviesraad is en dat achter elke adviesraad bepaalde belangen kunnen schuilen. Het is verstandig als een bewindspersoon zich daarvan bewust is. Ik heb al toegezegd dat ik met de heer Knottnerus zal bespreken of die zeef in de raad goed functioneert. Dat is van belang omdat de commissies overwegend door medisch belanghebbenden worden bevolkt. Ik heb geen aanwijzingen dat die zeef niet goed functioneert, behalve van mevrouw Dupuis. Ik zal het met hen opnemen.

Ik begrijp van de heer Hamel en mevrouw Dupuis dat ik met het voorstel van het protocol een eind huns weegs kom. Mevrouw Dupuis heeft heel helder gemaakt hoe het er in de praktijk aan toe kan gaan en klaarblijkelijk gaat. Dat maakt heel duidelijk dat objectiviteit en afwezigheid van druk heel belangrijke vereisten zijn om zo'n ingrijpende beslissing te kunnen nemen. Die druk kan heel natuurlijk ontstaan in familieverband. Ik zal het punt van de vertrouwelijkheid onder de aandacht brengen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Daar ben ik blij mee. Ik voeg er wel aan toe dat dit vrijwel uitsluitend geldt voor nierdonatie. Ik zou een veel minder streng standpunt innemen bij beenmergdonatie, omdat dat in principe herstelbaar is. Bovendien is er zeer veel onderzoek gedaan naar de consequenties voor de donor van beenmerg. In het algemeen blijkt dat prima te gaan: met een veertien dagen blauwe heup ben je er wel af. Er is echt vooral bij nierdonatie reden om zo streng te zijn.

Minister **Hoogervorst**: Dat heb ik goed begrepen.

Er wordt onderzoek gedaan naar psychische belasting. Ik zal laten kijken of er meer onderzoek nodig is.

Zowel de heer Hamel als de heer Klink heeft gevraagd naar het verplichte keuzesysteem. Ik heb niet paraat of wij er veel minder onderzoek naar hebben laten doen dan naar de andere twee systemen. Ik wil ernaar laten kijken en kan er in een van mijn voortgangsrapportages op terugkomen.

Hetzelfde geldt voor de implantabele kunstnier. De industrie is er hard mee bezig. Als men er iets voor vindt, is dat heel goede business. Ik zal nagaan hoe de wetenschap aankijkt tegen de stand van zaken bij de ontwikkeling daarvan en zal u daarvan op de hoogte stellen.

Wat de vrije keuze van de gemeente betreft, zijn de eerste tekenen hoopvol. Er zijn geen portokosten bij omdat het aan de balie gebeurt, maar ik begrijp de portee van de woorden van de heer Hamel. Ik stel voor dat wij eerst aankijken hoe het loopt. Stel dat het toch minder goed loopt dan verwacht, dan kunnen wij altijd kijken welke maatregelen moeten worden genomen. Moet het nog eens goed onder de aandacht van andere gemeenten worden gebracht of moet het toch verplichtend worden opgelegd? Ik vind het daar nu nog te vroeg voor. Ik zal u in mijn voortgangsrapportages op de hoogte brengen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 16.38 uur tot 17.03 uur geschorst.

*B

!Schiphol!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart inzake de exploitatie van de luchthaven Schiphol (28074).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Voorzitter. De heer Zalm en ik zullen vanmiddag de taken

verdelen. Hij zal vooral ingaan op de aandelenverkoop en ik zal vooral ingaan op de Wet economische regulering. Een paar dingen overlappen elkaar ietwat. Voordat wij die verdeling helemaal uitwerken, wil ik graag iets zeggen over de redenen voor de verkoop. Vele partijen hebben gevraagd naar de meerwaarde, omdat verkoop zowel beleidsmatige consequenties heeft als specifieke consequenties voor het aandeelhoudersbelang. Wij zullen er beiden op ingaan.

Ik begin met de argumenten voor privatisering. Er wordt met regelmaat naar gevraagd in de Kamer. Voor de rijksoverheid gelden de volgende argumenten, te beginnen met de ontvlechting van de verantwoordelijkheden. Wij hebben nu drie verschillende rollen, namelijk als regelgever, als handhaver en als aandeelhouder. Wij hebben die rollen al gesplitst. Verkeer en Waterstaat is de regelgever, de Inspectie voor Verkeer en Waterstaat is de handhaver en de aandeelhouder is ondergebracht bij het ministerie van Financiën. De eerste twee taken, regelgeving en handhaving, horen echt bij de overheid, maar het aandeelhouderschap is niet principieel een publieke taak. De minister zal er zo ook iets over vertellen, maar ik denk altijd dat hij net als al die andere mogelijke aandeelhouders is: het gaat hem gewoon om dividenden. Af en toe zegt hij nog iets over de beloning van de verschillende bestuurders van zo'n organisatie, maar beleidsmatig en politiek heeft de aandeelhouder geen rol. De rol van aandeelhouder zou dan ook niet specifiek moeten toebehoren tot de overheid. Dat is een van de redenen waarom je er bij de ontvlechting net zo goed voor kunt kiezen om de aandeelhoudersrol ergens anders te laten.

Waarom hebben wij het niet daarbij gelaten? Wij hebben geleerd van het verleden. Voordat wij de aandelen van de hand doen, willen wij een betere borging van de publieke belangen. Als de private doelstellingen bekend zijn, moeten ook de publieke belangen bekend zijn. Wij moeten heel goed in beeld brengen welke belangen geborgd moeten zijn, voordat wij de aandelen op afstand zetten. Een betere borging van de publieke belangen kon worden geregeld met de Wet economische regulering.

Een derde argument voor privatisering is het creëren van het level playing field, door vele sprekers aangehaald. Na Londen en Frankfurt zal nu ook Parijs naar de beurs gaan. Dat zijn toch de belangrijkste concurrenten van Schiphol. Wij willen daarvoor een level playing field creëren. Er zijn extra argumenten zoals de tucht van de markt en eventuele additionele middelen voor de Staat. Een bijkomend argument voor de Staat -- het wordt door velen als hoofdargument aangedragen -- is dat Schiphol fusies kan aangaan.

De heer Van Raak zegt dat de ontvlechting van taken niet hoeft, omdat de overheid sowieso al dubbele petten heeft, bijvoorbeeld de dubbele pet van toezicht en van handhaving. Wat mij betreft zijn dat andere dubbele petten dan het aandeelhouderschap. Die eerste twee behoren echt bij de overheidstaken, het aandeelhouderschap niet per se. Denk maar eens aan het tegengestelde belang. Bij handhaving en regelgeving hebben wij hetzelfde belang, maar bij aandeelhouderschap is het vaak anders. Neem de overtredingen van de milieuregels door Schiphol een tijd terug. Als wetgever en

handhaver zijn wij blij dat Schiphol wordt aangepakt voor het overtreden van die milieuregels, terwijl het slecht was voor de aandeelhouder, omdat er op dat moment een boete moest worden betaald. De aandeelhouder vond het helemaal niet fijn dat het geld in Aviodrome werd gestopt, terwijl het ook naar de aandeelhouder had kunnen gaan. Er zijn wel degelijk verschillende belangen en verschillende rollen. Die dubbelepettenproblematiek speelt inderdaad, maar laten wij dat alleen doen voor de dingen die echt tot ons takenpakket behoren. Laten wij proberen de zaken te splitsen.

De heer **Van Raak** (SP): Je kunt de aandelen verkopen, maar je kunt er ook een gemeenschapsorganisatie of een staatsbedrijf van maken. Heeft de staatssecretaris ooit overwogen om niet meer markt, maar meer overheid te introduceren?

Staatssecretaris **Schultz van Haagen-Maas Geesteranus**: U weet dat het niet in mijn genen zit om die kant op te gaan. Het is ook een veel en veel ingewikkelder methode om van dit probleem af te komen dan het onder goede regelgeving op de markt zetten van de aandelen. Met het pakket economische regulering krijgen wij juist een sterkere sturing op Schiphol dan in het verleden. Als wij het allemaal naar ons toe trekken, komen wij in een ingewikkelde spagaat terecht. Ik weet niet wie er dan in de directie moet gaan zitten. Ik weet niet hoe dicht wij dan op de sturing van de inzet van de capaciteit moeten gaan zitten. Met het huidige voorstel kan de overheid een duidelijke rol spelen: wij zijn regelgever en handhaver, en wij houden ons verre van de bedrijfsvoering.

Hoe zit het met de borging van het mainportbelang? Er is een wet voor de economische regulering, die verder gaat dan de huidige sturing van de overheid. Hoe is het precies gesteld met het samenspel tussen de luchthaven en de verschillende maatschappijen? Het succes van de mainport is natuurlijk niet alleen afhankelijk van de NV Schiphol. Er zijn verschillende actoren: Schiphol die over de infrastructuur gaat, KLM/Air France die over het netwerk gaat, de slotcoördinator die over de verdeling van de capaciteit gaat, en LVNL die over de verdeling van de capaciteit en vooral over de veiligheid gaat. De regelgeving richt zich op de rol van Schiphol. Het lijkt mij verstandig om dat hier te herhalen, omdat een aantal leden een waslijst heeft genoemd van partijen die allemaal in de wet geborgd zouden moeten worden. Nee, deze regelgeving richt zich op de rol van de NV Schiphol. Het gaat dan specifiek over de tarieven, met de inbreng van de gebruikers, over investeringen in infrastructuur en over transparantie hierin. Parallel worden de andere actoren via wet- en regelgeving aangestuurd. Het publieke belang bij KLM/Air France wordt geborgd. Toen KLM aangaf dat de maatschappij haar aandelen aan Air France wilde overdoen, hebben wij ons afgevraagd welk onderdeel voor ons een publiek belang is. Verder hebben wij de vraag gesteld welke afspraken wij met de maatschappij moesten maken voordat wij als overheid toestemming geven voor de aandelenoverdracht. Dat is allemaal vastgelegd. Langs andere wegen sturen wij de andere organisaties aan. Voor de slotcoördinator hebben

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wij een besluit slotcoördinatie. Voor LVNL en andere partijen geldt iets soortgelijks.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Een aantal belangen is geregeld in andere wet- en regelgeving. De strekking van mijn vraag is gericht op de manier waarop die partijen het met Schiphol geregeld hebben. Hoe kunnen de partijen in hun relatie met Schiphol het mainportbelang borgen? Hoe vindt daarop monitoring plaats? Kunnen de partijen in die monitoring een objectieve en onafhankelijke rol vervullen? Dat moet in deze wet geregeld zijn.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: De relatie van de andere partijen met Schiphol is veelal expliciet vastgelegd. Waar dat niet goed was gebeurd, wordt het met deze regelgeving juist duidelijker. Ik wijs op de relatie tussen luchtvaartmaatschappijen en Schiphol. In het verleden hadden wij daar een marginale toetsing van de tarieven. Met dit voorstel wordt een heel systeem opgezet, waardoor de luchtvaartmaatschappijen expliciet een belang in die tarieven krijgen. Doordat zij dat belang krijgen, wordt het publieke belang van het voorkomen van misbruik van de marktpositie gediend.

Lopen wij met het van de hand doen van de aandelen niet het risico dat de toegang tot de luchthaven beperkt wordt? De toegang tot de luchthaven is onafhankelijk van de luchthaven georganiseerd. Wij hebben de landingsrechten, wij hebben de slotcoördinator en daarmee is het publiek belang, in dit geval de continuïteit van de mainport, ook geborgd. Dat kunnen zij alleen in samenspel met elkaar doen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De staatssecretaris heeft zelf aan de Kamer gemeld dat het bij de economische regulering niet lukt om tussen homecarrier KLM en de NV Schiphol afspraken te maken. Nu schetst zij het beeld dat de partijen er wel met elkaar zullen uitkomen.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik kom daar straks graag uitgebreid op terug. De heer Lemstra heeft indringend gevraagd naar het hele tarievenstelsel. Het is juist dat de partijen er op dit moment niet uitkomen, maar met het nu ontwikkelde systeem kan de onenigheid opgelost worden. De rol van de luchtvaartmaatschappijen wordt groter dan hij in het huidige systeem is.

De heer **Van Raak** (SP): Wil de staatssecretaris dan ook meenemen waarom de luchtvaartmaatschappijen zich tegen deze wet hebben uitgesproken?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ook daarop zal ik straks ingaan.

Moet het Rijk niet meer directe sturing op Schiphol hebben? Het kabinetsstandpunt gaat natuurlijk helemaal over de rol en de verantwoordelijkheden. De rijksoverheid vindt sowieso dat er minder bestuurlijke drukte moet komen. Er komt ook op dit gebied duidelijke regelgeving en een directere aansturing. Het aandeelhouderschap zoals wij dat nu kennen, biedt indirecte sturing. Met de wet komt er dus directe

aansturing. Ik prefereer wet- en regelgeving boven het aandeelhouderschap.

Onze belangrijkste opgave was: hoe zorgen wij ervoor dat wij de aandelen op afstand zetten en toch het publiek belang borgen? Mevrouw Bierman noemde het WRR-rapport al. In dat rapport wordt helder aangegeven dat eerst de watvraag moet worden beantwoord: wat is het publieke belang nu eigenlijk? Daarna moet de hoevraag worden beantwoord: hoe borg ik het publieke belang? Het tot stand brengen van het wetsvoorstel heeft mede daarom wat langer geduurd. De publieke belangen hebben wij gedefinieerd. Enerzijds is gewezen op milieu, veiligheid, gezondheid en ruimtelijke ordening. Deze elementen zijn al geregeld in het luchthavenverkeerbesluit en via de luchthavenindulingsbesluiten. Tegen de heer Schouw zeg ik en marge dat zijn conclusie over het geluid in het buitengebied onjuist is. In het NMP staat dat een grotere vermindering van het geluid in het buitengebied betekent dat je in het binnengebied wat meer moet toestaan. Dat wil het kabinet helemaal niet. Wij gaan voor verbetering binnen de bestaande grenzen. Ik noem dit even, want bijvoorbeeld de geluidsdiscussie voer je niet met je aandelen, maar binnen de bestaande wet- en regelgeving: het Luchthavenverkeerbesluit en het Luchthavenindulingsbesluit.

Een volgend publiek belang dat is geïdentificeerd, is de toegang tot de infrastructuur, die is gerealiseerd via de landingsrechten en de slots, zaken waarmee de luchthaven zich niet kan bemoeien. Een slechte investeerder zou de toegang tot de luchthaven niet kunnen belemmeren. Over de slots gaat de onafhankelijke slotcoördinator, en over de landingsrechten het Rijk en de EU. Dat is dus geborgd. Twee andere publieke belangen, de continuïteit van de luchthaven als vitale schakel en het voorkomen van misbruiken van marktmacht, zijn nog onvoldoende geborgd. Ik kom daar nog op terug.

De heer Van Raak vroeg welk probleem dit wetsvoorstel gaat oplossen. Dit wetsvoorstel is er om die laatste twee publieke belangen, die onvoldoende geborgd waren, wel goed te borgen, en daarmee het voorkomen van misbruik van de economische machtspositie en de continuïteit van Schiphol als mainport te borgen.

De heer **Van Raak** (SP): U bent een ander soort probleem aan het oplossen dan de minister, die toch meer met de centen bezig is. U noemt een aantal zaken die u via wet- en regelgeving wilt gaan regelen, maar tegelijkertijd wilt u dat Schiphol nog bedrijfsmatiger gaat werken. Bij de spoorwegen hebben wij gezien dat de overheid dan regels stelt en daarmee in een onderhandelingspositie terecht komt. Wij hebben al problemen genoeg rondom Schiphol, en wij zijn bang dat er nog meer moet worden onderhandeld tussen een bedrijfsmatig Schiphol en een regels en wetten stellende overheid. Waarom niet meer politieke regie?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik zie het helemaal niet als onderhandelen. Het prettige van wetten en regels is dat zij duidelijk maken waaraan moet worden voldaan. Als dat niet gebeurt, doen wij als ultimum remedium iets aan de exploitatie, waarvoor wij een reeks van instrumenten hebben. Andersom: het is nog

maar de vraag of het dichter erop zitten de oplossing van het probleem is. Bij NS is er 100% aandeelhouderschap, en ik geloof dat er veel negatiever wordt gesproken over de bedrijfsvoering van NS dan over die van Schiphol. Wat lost het 100%-aandeelhouderschap hieraan op?

De heer **Van Raak** (SP): Daarom wil ik een stapje verder gaan: niet naar meer markt, maar naar meer overheid. U zegt dat het niet in uw genen zit, maar misschien is dat wel het probleem. Bij NS kunnen wij regels en wetten stellen, maar wat kunnen wij doen als die worden overtreden? U kunt dan de exploitatievergunning intrekken. Mag ik u voorspellen dat dat nooit zal gebeuren? Meent u dat serieus?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Zelfs als de overheid heel Schiphol bestiert, zijn wij onderhevig aan allerlei wetten en regels. Wij kunnen dat als overheid niet zomaar doen, of er ontstaat een heel speciaal soort overheid. U kiest voor een ingewikkelde oplossing, terwijl er een makkelijker oplossing is, namelijk het overlaten van de bedrijfsvoering aan het bedrijf, het aandeelhouderschap niet aanhouden omdat je daarmee niet beleidsmatig kunt aansturen, en te kiezen voor wet- en regelgeving waarmee je op transparante wijze kunt laten zien, waaraan dat bedrijf moet voldoen. Daarmee kunnen de publieke belangen worden geborgd. Ik vind dat een helderder en transparanter systeem dan wat u nu voor ogen hebt.

De heer **Schouw** (D66): Bijna de hele Kamer, met uitzondering van één fractie, pleit voor een wat actievere vorm van aandeelhouderschap. Ik hoor u nu zeggen: je kunt de pot op, wij houden vast aan een passief aandeelhouderschap. Zie ik dat goed?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Nee. Ik heb juist gezegd dat de overheid die taken niet terug moet nemen. De heer Van Raak had het niet over een actief aandeelhouderschap, maar over het volledig besturen van Schiphol door de overheid. De heer Zalm zal uitgebreid ingaan op actief aandeelhouderschap.

De heer Schouw vroeg zich af of dit wetsvoorstel mogelijk is zonder beursgang, zodat wij deze wet los kunnen zien van het vervreemden van overheidsaandelen. Ja, dat kan. In de Tweede Kamer is een link gelegd met het amendement op dit punt, waarin staat dat aandelenvervreemding alleen op een bepaalde wijze mag gebeuren. Deze economische regulering is gemaakt als waarborg voor de publieke belangen, gekoppeld aan de privatisering, en is niet zomaar los daarvan ontwikkeld. Maar zij kunnen in principe los van elkaar worden gezien. Het nadeel daarvan is wel dat de grondoverdracht niet zal plaatsvinden. Schiphol, de grondeigenaar, heeft gezegd dat aandelenvervreemding gepaard zal gaan met grondoverdracht. Als het Rijk de grond niet heeft, is de exploitatievergunning een lege huls.

De heer **Schouw** (D66): Er gebeuren dus geen rampen als dit wetsvoorstel wordt aangenomen, en het kabinet niet over zou gaan tot vervreemding. Die twee zaken kunnen

volgens het kabinet heel goed los van elkaar worden gezien.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dat hebben wij altijd al gezegd. Ik heb nooit begrepen waarom dit wetsvoorstel zo laat in behandeling is genomen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Stel dat wij niet privatiseren, dan is deze wet toch van toepassing. Maar dat is wat vreemd, want als de exploitatievergunning wegens wanbeleid wordt ingetrokken, is de grond nog van Schiphol. Dan valt uw redenering toch weg?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik heb al gezegd dat er nadelige elementen aan zitten. Schiphol is nu grondeigenaar, en dat gaat zijn grond niet zomaar overdragen. Schiphol zegt dus dat grond alleen wordt overgedragen op het moment dat de aandelen worden verkocht. Dit wetsvoorstel bestaat uit twee delen, om te beginnen de continuïteit van de mainport. Daarin zit een aantal instrumenten, met als ultimum remedium de exploitatievergunning, maar ook informatievoorziening, aanwijzingen et cetera. Daarvoor is de grond niet nodig. Maar op het allerlaatste onderdeel wordt het leger dan in de huidige constructie. Het tweede deel ziet toe op misbruik van marktmacht, en staat daar helemaal los van. Zij kunnen los van elkaar worden gezien, maar dat is nooit onze bedoeling geweest. De wet is namelijk een gevolg van het nadenken over de aandelenverkoop en de manier waarop het publieke belang het beste kan worden geborgd. Daarin ontbreekt het onderdeel van de grond.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik wil dat even helder hebben, al was het maar om het goed te begrijpen. Stel dat er door omstandigheden niet tot vervreemding van aandelen overgegaan kan worden, terwijl wij wel dit wetsvoorstel hebben aangenomen. Dan is de vraag wat de waarde ervan is dat Schiphol een exploitatievergunning krijgt, met de mogelijkheid om deze in te trekken. Wat is dan het juridisch verkeer? Schiphol is dan eigenaar van een enorme hoeveelheid grond en volgens mij is die exploitatievergunning een krachteloos instrument, als die grond niet meegaat. Dan is die wet eigenlijk ook waardeloos, dat is mijn redenering, maar dat bestrijdt u gelukkig.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dat bestrijd ik. Ik heb gezegd dat het wetsvoorstel voor dit deel leger wordt, maar dat er veel meer onderdelen zijn die zien op misbruik van marktpositie en de continuïteit van de luchthaven. Er zitten meer instrumenten in dan alleen de exploitatievergunning.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Jawel, maar dan is er dus geen ultiem instrument om Schiphol buitenspel te zetten, als die exploitatievergunning eigenlijk nutteloos is.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dat is ook niet noodzakelijk, als wij niet overgaan tot aandelenvervreemding, want dan verandert er niets aan de huidige situatie. In de huidige situatie sturen wij niet via de

aandelen. Wij hebben een aantal publieke belangen vastgelegd in wet- en regelgeving en de rest niet. In dit wetsvoorstel worden een aantal andere publieke belangen vastgelegd in wet- en regelgeving die naar boven zijn gekomen in de discussie over de aandelen. De exploitatievergunning is er onder andere vanwege de zorg dat een externe investeerder niet op de juiste manier omgaat met de luchthaven, omdat deze bijvoorbeeld geen investeringen doet in de luchthaven of andere zaken waar wij niet blij mee zijn. Dan kunnen wij dat weer aan ons trekken, maar dat is helemaal niet nodig als wij het aandeelhouderschap voor 100% hebben gehouden. Ik snap niet wat het probleem is.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De staatssecretaris doet wel heel luchtig over twee mededelingen die zij doet. Zij zegt dat het mainportbelang niet buiten de overheid geborgd kan worden. De zogenaamde nucleaire optie die door een aantal partijen is genoemd, is lastig, maar daar heeft zij wel weer iets anders op bedacht. Verder hoor ik haar zeggen dat Schiphol niet bereid is om grond over te dragen. Schiphol is grondeigenaar, maar de Staat is nu toch samen met Amsterdam en Rotterdam eigenaar van Schiphol? Hoezo gaat Schiphol zijn grond niet overdragen? Graag een reactie.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Nee, wij zijn wel aandeelhouder, maar niet eigenaar. Daar is een groot verschil tussen. Het is altijd bekend geweest dat de grondverkoop sinds de overeenkomst van 1999 of 2000 samenhangt met de aandelenverkoop. Nogmaals, het intrekken van de exploitatievergunning is opgenomen als ultimatum remedium op het moment dat andere aandeelhouders misbruik zouden maken. Er wordt gevraagd wat er gebeurt als wij de aandelen allemaal zelf houden. Ik zeg dat de grond dan niet overgaat, maar dan heb je die misbruikpositie niet, dus dan is er geen probleem.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Het zinnetje dat er geen probleem is, wordt iets te vaak uitgesproken in verband met een aantal andere dingen die de staatssecretaris zegt. Ik wil nu toch wel duidelijkheid over wie de eigenaar is van Schiphol en wie uiteindelijk bepaalt of die grond wordt overgedragen of niet. De staatssecretaris zegt dat wij eigenaar zijn van Schiphol, maar dat niet bepalen. Ik wil echt het naadje van de kous weten. Verder wil ik even terugkomen op de nucleaire optie. Wanneer een exploitant misbruik maakt van zijn macht, gaat de nucleaire optie in werking. Door een groot aantal mensen en door de Raad voor Verkeer en Waterstaat is naar voren gebracht dat dit een papieren optie is die je in de praktijk nauwelijks kunt realiseren. Hoe kan de staatssecretaris die optie hier steeds blijven herhalen, als zij serieus bezig is om de publieke belangen van Schiphol te borgen?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Nogmaals, ik ga straks in op de exploitatievergunning in verband met het publiek belang en de continuïteit van de luchthaven. Er wordt nu gevraagd of de wet over de economische regulering en de aandelenverkoop aan elkaar gekoppeld zijn. In principe niet, zeg ik dan, behalve door

het amendement, maar dat gaat over de vorm. Als de aandelen voor 100% worden gehouden, ontstaat ook niet de situatie dat er misbruik kan worden gemaakt door de exploitanten, want dan is de eigenaar dezelfde als nu. Er is nu ook geen exploitatievergunning, dus die hoeft dan ook niet ingetrokken te worden. Deze is dan ook helemaal niet nodig. Daarom zeg ik iedere keer dat deze nodig is als borging van het publieke belang op het moment dat de aandelen worden vervreemd. Als je ze niet vervreemdt, is deze niet nodig. Straks ga ik dieper in op de nucleaire optie en de exploitatievergunning.

Mevrouw **Sylvester** vroeg naar nut en noodzaak van een ledig wetsvoorstel. Die vraag hangt samen met de vraag of je dat los van elkaar kunt zien. Ik vind dit allerminst een ledig wetsvoorstel. Het gaat niet over de aandelenverkoop, maar over de borging van twee publieke belangen die hierin uitgebreid zijn beschreven.

De heer **Van Raak** (SP): De staatssecretaris zegt dat de exploitatievergunning is opgenomen in de wet, omdat de grond moet worden overgedragen, als wij de aandelen verkopen. Tegelijkertijd zegt zij dat er geen verband is tussen deze wet en de verkoop van aandelen. Het is het een of het ander. Volgens mij is die exploitatievergunning opgenomen vanwege de voorgenomen vervreemding. Anders zou die exploitatievergunning toch niet zijn opgenomen?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik heb al twee keer gezegd dat dit wetsvoorstel is gemaakt naar aanleiding van het voornemen om aandelen te vervreemden, maar het kan los van de aandelenvervreemding worden aangenomen, omdat het wetsvoorstel is gericht op de borging van publieke belangen en niet op de aandelenvervreemding. In de Tweede Kamer is een amendement aangenomen dat de aandelenvervreemding op een bepaalde wijze moet plaatsvinden, maar daar zal de heer Zalm uitgebreid op ingaan. Dit wetsvoorstel gaat over misbruik van marktmacht en het instandhouden van de continuïteit van de mainport. Dat zijn zaken die wij als regering los van een aandelenverkoop interessant vinden en dus graag geborgd willen hebben.

De heer **Van Raak** (SP): Wij kunnen nog tot één uur vannacht om elkaar heen blijven cirkelen met woorden, maar kunnen wij niet gewoon constateren dat deze wet niet losstaat van de vervreemding van aandelen? Dat maakt de discussie de rest van de dag veel gemakkelijker, denk ik. Het kan best zijn dat deze wet ook nog enige waarde heeft, als er niet wordt vervreemd, maar deze wet heeft te maken met vervreemding van aandelen. Als wij dat aannemen, maakt dat de discussie helderder.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Het is altijd duidelijk geweest dat het wetsvoorstel is ontworpen naar aanleiding van de discussie over de aandelen. De heer Schouw heeft gevraagd of het mogelijk is om het aan te nemen zonder aandelenverkoop. Daar heb ik klip en klaar op geantwoord. Wij hebben altijd gezegd dat dit wetsvoorstel in principe is gericht op de borging van het publieke belang. Daarom begrijp ik niet waarom

velen in deze Kamer het wetsvoorstel niet al veel eerder hebben aangenomen, juist omdat het ziet op directere sturing door de overheid, waar door velen om wordt gevraagd.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik ben wel blij dat de staatssecretaris zegt dat het mainportbelang van Schiphol sowieso goed geregeld moet worden. Dat staat volgens haar los van de vervreemding. Daar ben ik het mee eens. Mijn vraag is of zij helderheid wil geven hoe zij de mainportbelangen denkt te dienen op de punten die wij allemaal in ons betoog hebben genoemd. Uit het rapport van de Raad voor Verkeer en Waterstaat blijkt dat het borgen van het mainportbelang door de nucleaire optie niet werkt. Ik vind dat de staatssecretaris daar omheen gaat. Mijn concrete vraag is wat haar alternatief is. Ik heb ook nog geen antwoord gekregen op de vraag wie eigenaar is van Schiphol en wie dat hele gedoe met de grond bepaalt.

Staatssecretaris **Schultz van Haagen-Maas Geesteranus**: Ik heb al een paar keer gezegd dat ik eerst een aantal algemene opmerkingen maak en vervolgens inga op de twee publieke belangen waar u naar vraagt. Daar ga ik zo op in, maar het duurt even voordat ik bij die punten kom, omdat u ook graag de discussie wilt aangaan. Na de algemene punten behandel ik die twee publieke belangen waar het rapport van de Raad voor Verkeer en Waterstaat over gaat.

Dan wat betreft het eigenaarschap. Wij zijn aandeelhouder en daarmee ben je niet juridisch en economisch eigenaar van zo'n luchthaven. Dat is het grote verschil. Het is een bedrijf dat eigenaar is van de grond en wij kunnen niet zomaar de grond afpakken. Dan zou je een onteigeningsprocedure moeten starten, met alle problemen van dien. In het kader van de aandelenoverdracht zijn zij bereid om die grond om niet aan ons over te dragen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik hoef de staatssecretaris er niet op te wijzen dat de rijksoverheid volgens Boek 2 BW, 155a, raad van bestuur, andere directie benoemen, grondoverdracht kan afdwingen via de algemene vergadering van aandeelhouders. Graag hoor ik een reactie op dit punt.

Staatssecretaris **Schultz van Haagen-Maas Geesteranus**: Ik zei net al dat wij dan zouden moeten gaan onteigenen met alle ellende van dien. Wij zouden dat bovendien bij wijze van spreken niet morgen al gemakkelijk kunnen overnemen. Daar zouden wij echt compensatie voor moeten bieden. Dat is echter niet de afspraak, die is dat Schiphol om niet en zonder enig probleem de grond zal overdragen als de aandelenoverdracht daadwerkelijk plaatsvindt. Als die overdracht niet plaatsvindt, dan zouden wij als aandeelhouder moeten gaan besluiten om de grond toch over te dragen. Daar zul je wel een goede reden voor moeten hebben en dat kun je ook niet zomaar realiseren. Je zult dan ook goed moeten aangeven waarom je dat wilt. Als de aandelenoverdracht niet plaatsvindt, vindt dus ook de grondoverdracht niet plaats. Als je dat van rijkswege toch wil bewerkstelligen, zul je daar een heel goede motivering voor moeten hebben. Het Rijk kan zich grond

in publiek eigendom toe-eigenen, maar zal dat alleen goed onderhouden kunnen doen.

De heer Van der Lans vroeg waarom de luchthaven niet gedefinieerd wordt in een publieke infrastructuur met splitsing van de aviation en non-aviation. Wij hebben die bij elkaar gelaten omdat ook in het Airport City concept beide met elkaar verweven zijn. In tegenstelling tot hetgeen de heer Van der Lans zei, geldt dat ook voor andere luchthavens. Brussel en Zürich hebben wel geprobeerd om zo'n splitsing te maken, maar zijn daarvan teruggekomen. Hij sprak vervolgens over het single till in plaats van het dual till systeem, maar juist bij dat laatste wordt een onderscheid gemaakt tussen aviation en non-aviation. Wij hebben dat opgenomen in ons systeem en dat heeft betrekking op de tariefregulering die juist voor een integrale benadering zorgt. Omdat beide aspecten bij elkaar horen, hebben wij er ook bewust voor gekozen om ze bij elkaar te houden, ook omdat wij geloven dat zij een positieve invloed op elkaar kunnen hebben.

De SP-fractie heeft gevraagd of ik nog wat voorbeelden kan geven van liberalisering van ov die tot meer efficiency heeft geleid. Met deze wet is er juist geen sprake van liberalisering, maar wel van extra regulering van de exploitatie van Schiphol. In het kader van de EU is de luchtvaart al helemaal geliberaliseerd en dat is de laatste jaren ook wel heel goed geweest voor de efficiency van de bedrijven. Daar gaat het nu echter niet om. Als het gaat om voorbeelden van liberalisering in het ov, bus, trein, taxi, dan wordt wel eens gezegd dat de NS is geliberaliseerd, maar dat is natuurlijk helemaal niet het geval. Daar valt ook nog wel iets te zeggen over efficiency. De Japanse trein wordt altijd als voorbeeld genoemd en als het wonder gezien en is volledig geprivatiseerd. Ik was in Japan en heb gezien dat overal waar je aankomt, je ook meteen bij winkeltjes komt en allerlei andere activiteiten. Ik heb begrepen dat de infrastructuur vaak verliesgevend is en de winkeltjes winstgevend. Ik heb dan ook gevraagd waarom niet alleen in winkeltjes werd geïnvesteerd, maar de eerste reactie was -- zoals wij dat straks ook bij Schiphol zullen zien en ook bij de NS -- dat zij er uiteindelijk belang bij hadden dat de klanten er komen, dat zij moesten zorgen voor goed vervoer om die winstgevende activiteiten te kunnen spekken. Infrastructuur sec is bijna altijd verliesgevend. Juist de combinatie met andere activiteiten zorgt ervoor dat het voor een exploitant aantrekkelijk is, ook om ervoor te zorgen dat de infrastructuur goed onderhouden wordt en goed geregeld is.

De heer **Van Raak** (SP): Waarom heeft de staatssecretaris er dan mee ingestemd dat wij een meerderheid van de aandelen in overheidshanden moeten houden? Het perspectief dat zij schetst -- volgens mij een wat beperkt perspectief, maar vooruit -- daar gelooft zij toch in? Haar oogjes begonnen bijna te glanzen bij dat prachtige liberaliseringsverhaal in Japan. Hoe kan zij dan nu deze wet verdedigen waarin wij juist de meerderheid van de aandelen in staatshanden houden? Dat is toch geheel tegen haar genen in?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Genetisch voel ik inderdaad wel wat gekriebel, maar wij hebben daarover heel duidelijke afspraken gemaakt in het regeerakkoord. Begonnen wordt met een minderheidsbelang en dat hebben wij ook wettelijk vastgelegd. Het kabinet kan dan niets anders doen of moet eerst naar de Kamer gaan. Wij hebben gewoon besloten om eens te zien hoe het gaat. Je ziet het ook in het buitenland vaak dat er een eerste stap wordt gezet en vervolgens wordt bezien of het een en ander naar tevredenheid verloopt of niet. Het is dus een hele simpele en praktische reden waarom wij een deel van de aandelen op de markt willen zetten.

Voorzitter. Ik wil ingaan op de twee publieke belangen die nog onvoldoende geborgd waren en die wij met deze wetgeving proberen te borgen. Allereerst het publiek belang, de continuïteit van de luchthaven, van de mainport. Ook wij vinden de luchthaven en vooral de luchthaveninfrastructuur een publiek belang, maar voor ons is dat niet hetzelfde als publiek eigendom. Wij hebben nu regelgeving gemaakt om ervoor te zorgen dat die continuïteit is gegarandeerd. Wij willen onderinvesteringen in luchtvaartactiviteiten voorkomen, maar ook te ambitieuze of risicovolle investeringen elders, bijvoorbeeld in het buitenland. Een gaskraandiscussie zoals in Rusland, zoals even door de SGP-fractie naar voren is gebracht, is niet mogelijk, juist omdat wij die vrije toegang geregeld hebben via slotallocatie en landingsrechten. Een investeerder van buiten kan dus nooit de kraan dichtdraaien, waardoor luchtvaartmaatschappijen er niet meer terecht kunnen. Als instrument hebben wij gekozen de exploitatievergunning en de exploitatieverplichting, maar dat begint met een aantal stappen: informatievoorziening, aanwijzingsmogelijkheid, intrekingsbevoegdheid, wij kijken naar de effectiviteit van het instrument door grondoverdracht aan de Staat, monitoringsinstrumenten, het opnemen van indicatoren en prestaties. Het instrument bestaat dus uit verschillende onderdelen.

Straks zal ik wat dieper op die nucleaire optie ingaan, maar eerst kom ik bij de heer Van der Lans die vroeg waarom aan de exploitatieverplichting geen bepaalde looptijd wordt verbonden, zoals ook bij de NS. De facto heeft Schiphol nu een concessie voor onbepaalde duur. Als je die afneemt, maak je inbreuk op bestaande rechten en zal je daar goede argumenten voor moeten hebben. Daarnaast moeten wij zoeken vanuit het publiek belang. Wat regelen wij nu precies? Het merendeel van dat publieke belang regelen wij via de tariefregulering en de exploitatievergunning. Als je die beperkt tot vijf jaar, krijg je een probleem, omdat het dan onzeker is of de luchthaven nog wel gaat investeren. De NS zegt ook altijd dat als de concessie in 2012 aan een ander wordt gegeven zij niet meer weet of zij nog wel in treinen wil investeren. Trekken wij die vergunning in na 30 jaar, dan zit er natuurlijk geen enkele marktprikkel meer in. Daarom hebben wij gezegd niet via de looptijd van de concessie te willen sturen, maar via het instrumentarium waarmee wij meekijken naar de investeringen en meekijken via prestatie-indicatoren. Je houdt altijd een risico van verwaarlozing bij afloop van de termijn en dat moet je niet willen, ook om discussies te voorkomen die wij nu wel

met de NS hebben over managementconcessies, over afspraken over overname van de treinen en tegen welk bedrag. U zult zich daar misschien wel iets bij kunnen voorstellen. Wij hebben daar dan ook niet voor gekozen.

Mevrouw Sylvester vroeg of het systeem van de aanwijzingen en de intrekking van de vergunning geen nucleaire optie is. Het intrekken zou een nucleaire optie kunnen zijn, want dat is natuurlijk een extreme variant die je pas op het allerlaatst kiest, maar de aanwijzing is dat toch niet. Intrekking van de vergunning is geen sturingsinstrument, maar een middel dat eigenlijk alleen maar in uiterste noodzaak moet worden gebruikt. De aanwijzingen maken juist het maatwerk mogelijk als uit de monitoring blijkt dat bijsturen nodig is. Wij vinden dat dus zeker geen nucleaire optie, maar een flexible response. Belangrijk is dat je eerst veel andere maatregelen kunt nemen voordat je met zo'n uiteindelijke maatregel komt.

Heb je uiteindelijk geen andere mogelijkheid dan intrekking van de vergunning? Als ik kijk naar de NS -- waarvan de concessie natuurlijk uiteindelijk ook afloopt en dat zou je kunnen zien als intrekking van de vergunning -- dan is het de vraag of er na de NS een heel nieuw ander bedrijf met nieuwe treinen komt of dat het bedrijf min of meer blijft zoals het was maar er uiteindelijk een andere directie inschuift. Formeel heet het dan wel intrekking van de concessie -- hier heet het intrekking van de exploitatievergunning -- maar de facto zal dit zich vaak anders regelen en organiseren en zal het effect dus ook beperkter zijn. Nogmaals, je kiest hier pas voor als ultimum remedium, als men zich na alle waarschuwingen nog niet aan de afspraken houdt. Er is een hele reeks instrumenten beschikbaar om ervoor te zorgen dat wij hier niet aan toe hoeven te komen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik maakte de staatssecretaris in eerste termijn deelgenoot van een oud Surinaams spreekwoord: wie geesten oproept, moet ze kunnen bezweren. Als zij over de nucleaire optie spreekt, zegt de staatssecretaris eigenlijk dat uiteindelijk het management moet verdwijnen. Ook dan is het al te laat. Je moet er via een systeem van "early warning" voor zorgen dat het niet zo ver komt. De partijen die onderdeel uitmaken van het netwerk moeten een belangrijke, evenwichtige, onafhankelijke rol krijgen zodat zij, als zij "piepen", worden gehoord en er al in een eerder stadium kan worden ingegrepen. De opties die de staatssecretaris noemt, zijn in mijn ogen allemaal opties die te pas komen als het kalf verdronken is. Ik pleit voor opties die leiden tot een systeem van "early warning" waardoor kan worden voorkomen dat het zo ver komt.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: De opties die ik noemde, gaan vooraf aan een uiteindelijke intrekking van de exploitatie. Er wordt eerst gevraagd om informatie en vervolgens is er de mogelijkheid van een aanwijzing. Dit zijn allemaal "early warning" varianten waarbij wij de luchthaven kunnen aanspreken op het feit dat er niet op de juiste wijze wordt geïnvesteerd. Mevrouw Sylvester spreekt over andere partijen. Bij het onderwerp tariefstelling zal ik nadrukkelijk ingaan op de rol van de luchtvaartmaatschappijen en andere partijen. Dit is via deze wetgeving juist veel beter geborgd. Wij wachten

zeker niet tot het kalf verdronken is. Wij zullen niet pas achteraf ingrijpen. Wij hebben juist gedurende het proces meerdere mogelijkheden om in te grijpen en toe te zien op de luchthaven.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De staatssecretaris spreekt over twee manieren om tot een "early warning" te komen. Zij geeft echter geen antwoord op de vraag hoe de partijen worden gehoord als zij een inbreng leveren. Het gaat om de onvrede van partijen over investeringen in de mainport en andere zaken dan de staatssecretaris noemt.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik zal op een aantal punten ingaan, maar dit onderwerp komt ook nog terug als ik inga op de vragen over misbruik van marktmacht. In de sector specifieke uitwerking van de Mededingingswet krijgen de luchtvaartmaatschappijen een expliciete rol. Als de situatie hen niet bevalt, kunnen zij ook nog terecht bij de NMa. Als er sprake is van andere zaken als het misbruik van capaciteit of het aantrekken van luchtvaartmaatschappijen, bijvoorbeeld als er meer wordt aangetrokken dan er landingsrechten zijn of aan slots kan worden gealloceerd, wordt dit geregeld via de landingsrechten en de slotcoördinator. De diverse spelers op het veld krijgen meer mogelijkheden om mee te denken over het beleid van Schiphol.

Verder heeft de rijksoverheid een aantal instrumenten. Zij krijgt een aanwijzings- en intrekkingsbevoegdheid, maar het begint met het monitoren. Wij monitoren op de capaciteitsindicatoren. Die staan in het voorstel, maar ik wil ze ook hier wel noemen. Wij kijken naar de capaciteitsinvesteringen in de terminal, het banenstelsel, de bagageafhandeling, de financiële indicatoren en de "creditrating". Deze indicatoren zijn mede bepalend voor ons oordeel over een dreigend wanbeheer.

Vervolgens doen wij een overheidstoets op het investeringsbeleid op de middellange en lange termijn. Wij hebben driejaarlijkse rapportages, maar wij kunnen ook eerder aan Schiphol om informatie vragen. In die rapportages kijken wij naar het investeringsniveau en het aanbod van capaciteit in relatie tot de capaciteitsbehoefte van gebruikers. Wij beschikken dus over diverse instrumenten om tussendoor te kunnen zeggen dat er niet aan de afspraken wordt voldaan. Er wordt dan een aanwijzing afgegeven en als men zich daar niet aan houdt, zullen wij onze intrekkingsbevoegdheid gebruiken.

Wij hebben uiteindelijk ook nog de exploitatievergunning en de grondoverdracht. Wij beschikken dus over diverse instrumenten om te sturen. Ik heb ze niet alle genoemd, omdat ze duidelijk in het stuk staan. Ook voor het publiek belang voorkomen misbruik marktmacht zijn er vergelijkbare instrumenten voorzien.

De heer **Schouw** (D66): Ik weet niet wie het begrippenpaar flexibele respons heeft bedacht. De staatssecretaris praat hier met veel warmte over, dus het moet een succes worden, maar volgens mij staat de flexibele respons op gespannen voet met de belangen van de nieuwe aandeelhouders. Deze nieuwe aandeelhouders zullen met name winstdoelstellingen hebben en de flexibele respons die de staatssecretaris veronderstelt, zou wel eens kunnen

omslaan in een juridisering tussen de verschillende belanghebbenden, de Staat met zijn vergunningen en de directie van Schiphol die namens die nieuwe aandeelhouders een aantal winstdoelstellingen in acht moet nemen. Onderkent de staatssecretaris dit en, zo ja, hoe past dit dan in het systeem van de flexibele respons?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Volgens mij hebben de oude aandeelhouders ook winstdoelstellingen.

De heer **Schouw** (D66): Ja, maar die sturen daar niet op. Dit is nu juist het essentiële punt. Er wordt op dit moment niet gestuurd door de aandeelhouders en al helemaal niet op het punt van rendement of winstdoelstellingen. Dit zal in de toekomst wel gebeuren. Wij mogen daar als wetgever onze ogen niet voor sluiten.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: De aandeelhouders die hierin stappen, weten ook welk wetgevingskader er ligt. Iedereen die aandeelhouder wordt zal zich verdiepen in de mogelijkheden en onmogelijkheden van het bedrijf waarin hij wil participeren. Hij verdiept zich in de toekomstplannen en andere zaken. Daarom is er ook zo uitgebreid gediscussieerd over de toekomst van Schiphol om de aandelen goed op de markt te kunnen zetten. De aandeelhouder kan op basis van deze wetgeving precies zien waar wij de luchthaven op zullen afrekenen. Er wordt wel eens gesuggereerd dat de aandeelhouder alleen het slechte voor heeft met de luchthaven. Dit doet mij een beetje denken aan de tekenfilmpjes waarin een slechterik de wereld verovert om haar vervolgens te vernietigen. Ik begrijp niet waarom je eerst de wereld zou willen veroveren om haar kapot te maken. De aandeelhouders willen een winstgevend bedrijf. Dit betekent dat het bedrijf er voor moet zorgen dat het goed loopt en dat de combinatie infrastructuur en winkels goed is opgebouwd. De aandeelhouders hebben er geen belang bij om een van die twee onderdelen kapot te maken.

Om toch zeker te zijn, hebben wij extra eisen gesteld in de wetgeving, maar ik zie het niet zo somber in. De vraag is vooral of dit zal worden gejuridiseerd. Volgens mij zijn de eisen van de rijksoverheid duidelijk. Het is helder omschreven waar zij op zal sturen. In de toekomst zal ongetwijfeld nog wel eens een geschil ontstaan over de vraag of er aan de eisen wordt voldaan, maar de helderheid is er. Als je dit niet vastlegt, komen er ook ingrepen in de toekomst en dan is het niet duidelijk waaraan moet worden voldaan.

De heer **Schouw** (D66): De aandeelhouder die er straks in stapt, weet niet waar hij aan toe is, doordat het overheidsbeleid op het gebied van wet- en regelgeving aan verandering onderhevig is. Het beleid wordt aangescherpt of juist verzacht; dit is inherent aan de politiek-bestuurlijke dimensie. Mijn stelling is daarom dat de aandeelhouder die op winst uit is, verzet zal plegen. Met andere woorden: dit leidt tot juridisering.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dat geldt natuurlijk voor ieder bedrijf. Het geldt nu al voor

het bedrijf Schiphol, omdat de Wet Luchtvaart iedere paar jaar wordt aangepast met nieuwe wensen en eisen. In dit geval is er nog een volledig aandeelhouderschap van de overheid, maar Corus, DSM en andere bedrijven hebben ook te maken met nieuwe eisen ten aanzien van luchtkwaliteit, veiligheid, veilig transport. Dat kun je niet voorkomen. Het lijkt me goed dat nu vrij duidelijk vastligt waaraan de overheid in ieder geval dit bedrijf wil houden, waardoor zij als aandeelhouder goed zicht heeft op de activiteiten.

De heer **Van Raak** (SP): De staatssecretaris zegt dat elk bedrijf met regels heeft te maken, maar iedereen vindt Schiphol geen gewoon bedrijf; het gaat om infrastructuur van nationaal belang, een mainport. Zijn we niet zaken aan het combineren die niet kunnen worden gecombineerd? Hebben we straks geen aandeelhouders die met het hoofd heel goed weten dat er regels en wetten zijn en ook dat die veranderlijk zijn, maar met het hart streven naar winstmaximalisatie? Zijn we dit probleem met deze wet niet aan het institutionaliseren?

Staatssecretaris **Schultz van Haagen-Maas Geesteranus**: Nee, met deze wet wordt het probleem niet geïnstitutionaliseerd, want deze wet richt zich op de borging van het publieke belang. Ik zie Schiphol echter wel als gewoon bedrijf, maar met infrastructuur als een van zijn producten, die voor ons van groot belang is. Daarom borgen we in deze wet de toegang tot die infrastructuur, misbruik van marktmacht, continuïteit. We doen dat op de wijze waarop de overheid dit zou moeten doen, namelijk via wet- en regelgeving. Van andere zaken, zoals de kleur van de bedrijfsvoering of fastfood of winkelrechten, willen we niks weten. We willen alleen de verbindingen van Nederland met de rest van de wereld borgen. Dat vinden we belangrijk, maar wel tot op zekere hoogte. Dit kabinet heeft zich voor een groei van de mainport uitgesproken. We zullen daarom de toegang tot deze infrastructuur moeten borgen door middel van wet- en regelgeving.

De heer Lemstra vroeg naar garanties om aanmerkelijk verlies uit buitenlandse investeringen te voorkomen. De wet legt een exploitatieplicht op om te verzekeren dat er voldoende voorzieningen zijn, zoals met betrekking tot banenstelsel, vliegtuigopstelplaatsen, terminals, pieren en dergelijke. Als dit in gevaar komt, kan de minister van VW een aanwijzing geven. Via de aandeelhoudersbevoegdheid kunnen grote, riskante investeringen of deelnemingen worden geblokkeerd. Minister Zalm zal daar nog iets over zeggen.

Wat is het effect op de mainport van het wegvallen van de KLM-partner Northwest Airlines? Het succes van de mainport is voor een groot deel afhankelijk van homecarriers KLM en Air France. Je ziet dat de overheid veel kan vastleggen in wet- en regelgeving, maar het doen en laten van zo'n privaat bedrijf ligt buiten de invloedssfeer van de overheid. KLM en Air France werken samen met partners zoals Northwest. Als deze zou wegvallen, kan dat negatieve gevolgen hebben voor zowel KLM als Schiphol. Dat is een probleem van de markt, daarin kunnen we niet sturen. Ze hebben geprobeerd om zowel Northwest als Delta als partner te krijgen, maar dat

was niet mogelijk. Ik kan niet beoordelen of Delta meer op Schiphol zal gaan doen, maar dit soort zaken is veel meer van invloed op het succes van de mainport dan de overheid.

Over het publiek belang van misbruik van de marktmacht zijn de meeste vragen gesteld; de CDA-fractie is daar bijvoorbeeld uitgebreid op ingegaan. Deze vroeg zich af of de voorgestelde regelgeving wel voldoende robuust is op dit punt, of de gekozen regeling niet te "light handed" is. De regulering van de luchtvaartactiviteiten moet natuurlijk niet zwaarder zijn dan strikt noodzakelijk voor het tegengaan van misbruik van de economische machtspositie. De NMa stelde in 2001 vast dat Schiphol een economische machtspositie heeft voor luchtvaartactiviteiten; dit betreft het gebruik van de luchthaven door luchtvaartmaatschappijen. Er werd echter ook geconstateerd dat dit niet voor alle onderdelen geldt, dus dat er slechts een monopolie is op segmenten: dus niet met betrekking tot transferpassagiers of de lowcost, wel in andere segmenten. De NMa constateerde ook dat de grootste gebruikers, KLM en Air France, een zekere countervailing power vormen; te hoge prijzen kunnen effecten hebben op de homecarrier en Schiphol. Daarnaast constateerde ze dat door de liberalisering de economische machtspositie op termijn zal afnemen, omdat steeds meer partijen toegang krijgen tot de luchthavens en Schiphol daardoor geen exorbitante eisen zal kunnen stellen. Toch hebben we gemeend dat we het pakket moesten aanpassen. We vinden dat we een samenhangend en consistent pakket hebben gemaakt van ex-anteregels, waarbij zo veel mogelijk verantwoordelijkheid bij de onderhandelende marktpartijen is gelegd. Waarom zal het Rijk moeten bepalen hoe hoog het tarief is? De partijen moeten dat zelf doen. De opgenomen criteria moeten duidelijkheid vooraf geven en toezichthouder NMa kan achteraf ingrijpen op basis van ex-postklachten van gebruikers. Belangrijker is nog dat gebruikers ook vooraf een expliciete rol krijgen: Schiphol zal met hen in overleg moeten en kan alleen gemotiveerd afwijken van de ideeën van de gebruikers. De vraag is dus eigenlijk of "light handed" regeling wel de juiste term was; er is duidelijk veel in opgenomen om onze wensen te realiseren. Ik zal er zo wat dieper op ingaan.

De SP-fractie vroeg of de maatschappijen altijd afhankelijk blijven van de monopolist Schiphol of dat we ze op een of andere manier minder afhankelijk zouden kunnen maken. Het huidige toezicht op de luchthaventarieven geschiedt nu door het ministerie van VW door middel van een marginale toetsing. In het nieuwe systeem zal er weliswaar een grotere rol komen voor de luchtvaartmaatschappijen, maar het is de luchthaven zelf die uiteindelijk beslist over tarieven, serviceniveaus en aard en omvang van investeringen. Het zou gek zijn als de luchtvaartmaatschappijen zelf verantwoordelijk worden gesteld voor de bedrijfsvoering van de luchthaven. Wij proberen nu transparantie te realiseren om misbruik tegen te gaan en ervoor te zorgen dat er ten onrechte kosten in rekening worden gebracht aan luchtvaartmaatschappijen. Er worden criteria in de wet vastgelegd voor non-discriminatie, voor kostenoriëntatie, voor redelijkheid. Er worden eisen gesteld aan consultatie, dus informatie over prognoses en kwaliteitsindicatoren. De rol van de

gebruikers wordt vele malen groter dan in de huidige wetgeving.

De vraag was waarom de verschillende partijen nog zo aarzelend zijn over de huidige wetgeving, anders dan omdat ze misschien nog het liefst zouden willen dat de overheid nog alles voorschreef. Maar ja, die rol hebben we niet gekozen. Ik snap het ook niet. Zoals ik ze al vele malen heb gezegd: het wordt veel gunstiger dan in de huidige situatie.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U merkt nu weer op dat u later dieper in zult gaan op concrete punten. Ik denk dat het de beantwoording ten goede komt als u punten in een keer beantwoordt. Dat maakt het mij in ieder geval gemakkelijker om uw antwoorden te beoordelen.

U zegt dat de homecarrier van Schiphol, de KLM, tevreden zal zijn met het voorstel dat u zult doen. Omdat iedereen beter wordt van uw voorstel, begrijpt u niet waarom de partijen zo stom zijn om niet onmiddellijk met het nieuwe systeem in te stemmen. Hebt u over dit systeem overleg gevoerd met de KLM? Kunt u verder uw woorden staven dat het te verwachten is dat de KLM akkoord zal gaan?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Het ministerie heeft meerdere malen overlegd met de KLM en andere luchtvaartmaatschappijen. Zij hebben aangegeven dat zij tevreden zijn met het feit dat er nu meer gebeurt, maar ook dat zij graag zouden zien dat het verder gaat. Ik noemde al het voorbeeld dat zij liever een single till dan een dual till hebben. Om andere redenen heeft het ministerie daarvoor niet gekozen. Een van die redenen is dat je geen andere wetgevingskeuze moet maken voor het tarievenstelsel.

Op dit moment is er een marginale toetsing en is de rol van de gebruikers zeer beperkt. Ik ga ervan uit dat die rol in de toekomst veel groter zal zijn. Het wetsvoorstel geeft hen namelijk de mogelijkheid om met Schiphol aan tafel te gaan zitten om te discussiëren over de hoogte van de tarieven en de verschillen in tarieven. Schiphol kan daarvan alleen maar gemotiveerd afwijken. Bovendien kan ook de NMa hierbij betrokken worden. Het wetsvoorstel bevat dus heel veel extra's ten opzichte van het huidige systeem. Al met al begrijp ik inderdaad nog steeds niet waarom men daar niet blij mee is.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U zegt nogmaals dat iedereen eigenlijk heel blij zou moeten zijn met uw voorstellen. Hebt u overleg gevoerd met de KLM, waarmee u uw opmerking kunt staven dat de KLM akkoord zal gaan met dit systeem? Graag een duidelijkheid antwoord.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik heb nooit gezegd dat zij akkoord gaan met dit systeem. Ik zeg alleen maar dat ik niet begrijp waarom zij niet tevreden zijn met dit systeem.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): In het begin van uw beantwoording hebt u gezegd dat het uw verwachting is dat zij hiermee in zullen stemmen. Waarop baseert u deze verwachting? Hebt u hierover overlegd of heeft men het signaal gegeven dat uw voorstel zeer aantrekkelijk is? Zegt

u maar gewoon ja of nee. Het is allemaal niet zo ingewikkeld.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik herhaal dat ik hierover heb overlegd. Schiphol en KLM hebben samen een verbeterd tariefsysteem ontwikkeld. Zij zijn niet blij dat mijn voorstel niet verder gaat. Dat heb ik ook al een keer gezegd. Ik heb verder niet gezegd dat ik verwacht dat ze akkoord zullen gaan met dit systeem. Overigens hoeft dat ook helemaal niet, want de wetgever bepaalt hoe het systeem eruit zal gaan zien. Ik verwacht wel dat zij uiteindelijk een betere positie zullen hebben dan nu. Ik begrijp de weerstand tegen mijn voorstel dan ook niet.

De heer **Van Raak** (SP): Het wetsvoorstel was bedoeld om de positie van de gebruikers te versterken. Juist de gebruikers zeggen echter dat zij met dit voorstel niet kunnen leven. U verklaart dit met de opmerking dat de gebruikers misschien wel liever zouden zien dat de overheid de tarieven vaststelt. Dat klinkt mooi, maar daaruit blijkt ook dat u niet voor de weg van de gebruikers hebt gekozen. En dan kan ik alleen maar concluderen dat u de weg van Schiphol hebt gekozen. Waarom hebt u dat gedaan?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik heb ook niet de weg van Schiphol gekozen, want Schiphol zou het liefst het huidige systeem handhaven. Wij hebben gekozen voor een transparanter systeem van kostentoedeling van het bedrijf Schiphol aan de gebruikers van de infrastructuur. Daar hebben wij de gebruikers expliciet een rol bij gegeven. Uit gesprekken is mij niet gebleken dat men het überhaupt niet wil, maar dat men het systeem niet ver genoeg vindt gaan.

Er is dus niet voor gekozen om alleen Schiphol of alleen de gebruikers tegemoet te komen. Wij hebben een antwoord proberen te geven op de vraag wat een goed en transparant systeem is voor de kostentoekening. Mevrouw Sylvester vraagt mij om zaken zoveel mogelijk in een keer te behandelen. Ik zal daarom nu wat meer zeggen over de kostentoekening.

Namens de CDA-fractie ben ik gevraagd om duidelijk te maken hoe de transparantie is gegarandeerd. Zij betwijfelt blijkbaar net als de gebruikers of mijn systeem wel ver genoeg gaat. In de nieuwe regelgeving is heel veel aandacht geschonken aan de toerekening van kosten en opbrengsten. Op dit moment is dat nog niet duidelijk genoeg. In het nieuwe systeem krijgt de NMa de mogelijkheid om uiteindelijk een diepgaand onderzoek uit te voeren.

Voordat Schiphol de tarieven volgens het nieuwe systeem mag vaststellen, zal de NMa de principes voor het kostentoekeningssysteem moeten hebben goedgekeurd. Die goedkeuring zal vervolgens elke vier/vijf jaar moeten worden verleend. Er is dus niet alleen toetsing achteraf maar ook vooraf. In de AMvB is met het oog hierop een aantal objectieve criteria en eisen opgenomen waarmee Schiphol rekening dient te houden. Deze criteria maken de toerekening niet alleen transparant en toetsbaar. Zij zijn namelijk ook een belangrijke voorwaarde voor kostengeoriënteerde tarieven. De gebruikers kunnen hier

hun zienswijze op geven. In het verlengde daarvan zal Schiphol een gescheiden administratie moeten gaan voeren. Aan het einde van het jaar zal Schiphol verder een financiële verantwoording en een accountantsverklaring moeten overleggen.

De heer **Lemstra** vroeg of de kostenefficiëntie in de wet zou moeten worden opgenomen. De kosten-plusregulering voor luchtvaartactiviteit van Schiphol is wel in het wetsvoorstel opgenomen. Daaraan hebben wij extra elementen verbonden voor het bevorderen van de kostenefficiëntie. Schiphol zal volgens het wetsvoorstel de te behalen kostenefficiëntie moeten aantonen.

Kostenefficiëntie is overigens ook onderwerp van het consultatieoverleg. Het is dus aantrekkelijk voor de gebruikers, omdat zij erover mee mogen praten. Schiphol mag slechts gemotiveerd voorbijgaan aan de visie van de gebruikers. Ten slotte kan de NMa klachten van gebruikers over kostenefficiëntie onderzoeken.

Het voorstel bevat ook een prikkel voor Schiphol. Als zij met de gebruikers afspreekt dat zij 5% kostenefficiëntie zal realiseren en zij realiseert 6%, dan mag zij die laatste procent houden. Tegelijkertijd bevat het ook een "negatieve" prikkel: als zij in dit voorbeeld slechts een kostenefficiëntie van 4% realiseert, moet zij voor het verschil opdraaien. Schiphol zal dus hard haar best moeten doen om de kostenefficiëntie te halen. Dit is overigens een groot verschil met de huidige systematiek dat laat zien dat de nieuwe systematiek voor gebruikers aantrekkelijker is dan de oude.

De heer **Lemstra** (CDA): Schiphol zal zich gaan richten op de non-aviationtill, winkels en kantoren, omdat daarmee veel winst valt te behalen. Schiphol kan daaruit een bijdrage nemen ten faveure van de aviationtill. Ziet het ministerie of de NMa erop toe dat Schiphol dat ook doet? Ik maak mij daarover toch wel enige zorgen, omdat de financieel directeur van de raad van bestuur van Schiphol heeft gezegd dat Schiphol zich in de toekomst uitsluitend zal richten op commerciële activiteiten omdat dat het meest oplevert. Dat is natuurlijk muziek in de oren van de aandeelhouders, maar de luchtvaartmaatschappijen zullen hiermee waarschijnlijk grote problemen hebben omdat alle kosten van de infrastructuur gedragen moet worden door de aviationtill. Vanuit de non-aviationtill zal daaraan immers geen bijdrage meer worden geleverd.

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dat men zich richt op commerciële activiteiten, sluit natuurlijk niet uit dat men een bijdrage levert aan de kosten voor de infrastructuur. Het kan zijn dat er vanuit de commerciële activiteiten een bijdrage wordt geleverd aan de infrastructuur. De luchthaven zal in toenemende mate aan concurrentie onderhevig zijn. Zo zal KLM/Air France de tarieven van Schiphol en Parijs-Charles de Gaulle met elkaar vergelijken. De luchtvaartmaatschappijen leggen Schiphol met een tarievenonderzoek het vuur na aan de schenen. Wij maken een benchmark van de luchthaventarieven. Tot nu toe is deze voor Schiphol overigens steeds positief uitgevallen. In relatie tot de rechtszaken die de verschillende luchtvaartmaatschappijen willen aanspannen, hebben wij tot nu toe steeds een relatief positieve positie voor Schiphol kunnen constateren

in het vergelijk, los van de vraag of een en ander transparant genoeg is. Bij een beursgang zullen de analisten de tarieven gaan volgen. Dit leidt ertoe dat er een grotere kans is op een bijdrage vanuit de non aviationactiviteiten naar de aviationactiviteiten. Ik heb al het voorbeeld genoemd van Japan. Daar onderkent men dat men de aviationkant goed op orde moet hebben om de commerciële activiteiten succesvol te laten zijn. In Japan gaat het dan om de infrastructuur van de spoorwegen. Als men zelf niet zou inzien dat dit nodig is uit concurrentieoverwegingen, dan hebben wij altijd nog de minimale eisen aan de investeringen. Als het niet goed loopt met de infrastructuur, zal men toch voor de benodigde budgetten moeten zorgen.

De heer **Lemstra** (CDA): Hoe meer de focus op de commerciële activiteiten komt te liggen, des te hoger kan de bijdrage zijn aan het aviationdeel. Met andere woorden: hoe meer men toertert dat men alleen op de commercie let, des te meer prijst men zich uit de markt. Vat ik het zo goed samen?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ik ben het niet met u eens. Ik denk dat het goed is dat de luchthaven zich ook richt op de activiteiten waarmee winst kan worden behaald, zodat activiteiten die eigenlijk altijd verliesgevend zijn, zoals infrastructuur, vanuit andere onderdelen een impuls kunnen krijgen. Scheiding van die twee zou ertoe leiden dat de rijksoverheid regelmatig geld zou moeten steken in de infrastructuur, terwijl dat met de huidige constructie niet nodig is. Het heeft te maken met het onderscheid tussen het single-tillsysteem en het dual-tillsysteem. Wij hebben er principieel voor gekozen om de sectorspecifieke regulering te beperken tot de luchtvaartactiviteiten. Schiphol heeft natuurlijk een economische machtspositie, en daarom vinden wij dat niet kan worden volstaan met toezicht op grond van artikel 24 van de Mededingingswet. Daarbij gaat het om relevante markten. Parkeren is in dat opzicht een andere markt dan de luchtvaartinfrastructuur. Dit impliceert een toepassing van het dual-tillsysteem, omdat daarmee een optimale transparantie wordt bereikt van de kosten, de opbrengsten en het rendement van de gereguleerde luchtvaartactiviteiten. Daarbij past geen single-tillbenadering of een verplichte bijdrage vanuit de commerciële niet-luchtvaartactiviteiten aan de luchtvaartactiviteiten. Dat zou een veel te zware vorm zijn van regulering van niet-luchtvaartactiviteiten. Wij zouden daarop dan een heel reguleringskader moeten toepassen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Kan de staatssecretaris garanderen dat er ook in de toekomst geïnvesteerd wordt in Schiphol? Stel dat het allemaal niet zo mooi uitpakt als de staatssecretaris het voorstelt. Kan zij dan maatregelen nemen en de exploitant ertoe dwingen te investeren in de infrastructuur?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Op dit moment hebben wij niets te zeggen over de investeringen die Schiphol doet. Als men al het geld naar het buitenland zou sluisen, zouden wij met lege handen staan. Met dit voorstel nemen wij nu juist in het

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

reguleringskader op dat wij erop gaan toezien dat er voldoende wordt geïnvesteerd in de terminals, het banenstelsel, de bagageafhandeling, de pieren en alle andere zaken die van belang zijn voor een goede en toegankelijke infrastructuur en dus tot het publieke belang behoren. Daarvoor zijn verschillende instrumenten beschikbaar, uiteenlopend van informatievoorziening tot de aanwijzing. In het wetsvoorstel zijn nu juist een uitgebreid instrumentarium en een sturingsmechanisme opgenomen om erop toe te zien dat de desbetreffende activiteiten doorgang vinden.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U kunt dus garanderen dat er Schiphol geïnvesteerd blijft worden? Kunt u een onwillige exploitant dwingen om daaraan bij te dragen?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Ja.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Een heel belangrijke faciliteit voor het luchtverkeer is het bemanningscentrum, waar personeel tussen de vluchten door even kan bijkomen. Door Schiphol wordt het bemanningscentrum beschouwd als een non-aviationtaak. Het is verplaatst naar Hoofddorp, terwijl op de plek waar dit bemanningscentrum eigenlijk behoort te staan, nu een ander gebouw wordt neergezet, voor commerciële doeleinden. Dit typeert de veranderingen en verschuivingen die gaande zijn en de merkwaardige verschillen in definitie tussen "aviation" en "non aviation". Daardoor is er sprake van een systematische uitholling van de infrastructuurvoorzieningen. Wilt u daarop reageren?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dit is een heel belangrijk voorbeeld. Ik kan dit nu dus niet zien, want ik voer een marginale toetsing uit, waarbij ik bezie of de kostenstijging een beetje in lijn is met de kostenstijging bij andere luchthavens van vergelijkbare grootte in de afgelopen jaren. Ik heb nu dus niet de mogelijkheid voor een verdergaande toetsing. Straks is dat wel het geval, want Schiphol zal straks duidelijk moeten maken wat het aan de luchtvaartmaatschappijen toerekent en op welke gronden. U noemt nu het bemanningscentrum, maar de discussie gaat vaak ook over de afhandeling op de grond. Ook daarvoor is er een gebouw. Zo zijn er nog veel meer zaken die de luchthaven op dit moment kan toerekenen aan de luchtvaartmaatschappijen. De gebruikers hebben nu twee mogelijkheden om hierop invloed uit te oefenen. In de eerste plaats zitten zij aan tafel, en zal Schiphol veel transparanter moeten duidelijk maken wat het aan de luchtvaartmaatschappijen toerekent. De luchtvaartmaatschappijen kunnen dan aangeven het daarmee niet eens te zijn, bijvoorbeeld omdat zaken in rekening worden gebracht die elders niet in rekening worden gebracht. De luchthaven kan alleen gemotiveerd afwijken van de opinies van de luchtvaartmaatschappijen. In de tweede plaats kunnen de luchtvaartmaatschappijen hun probleem voorleggen aan de NMa. De NMa zal overigens ook van tevoren het toerekeningskader beoordelen. Ik vind dit een heel goede ontwikkeling ten opzichte van de huidige systematiek, en ik ben daarover redelijk tevreden. De luchtvaartmaatschappijen zouden op

andere punten liever zien dat er sprake was van een single till dan van een dual till, maar wij willen niet de non-aviationactiviteiten gaan reguleren. Daarom kiest de overheid voor een andere invulling. Wij verschillen in dit opzicht met elkaar van mening, maar ik vind niet dat wij daarom het hele systeem overboord moet gooien, want de luchtvaartmaatschappijen zijn met de huidige systematiek slechter af.

De heer **Schouw** (D66): Het is een transparant, maar tegelijkertijd ook ingewikkeld systeem. Er is natuurlijk ook een eenvoudiger systeem denkbaar. De gemeente Amsterdam heeft gezegd twee leden voor te dragen in de raad van commissarissen. Ik had mij kunnen voorstellen dat de Nederlandse staat dat ook had gedaan. Als de luchtvaartmaatschappijen dat dan ook mogen, heb je een eenvoudiger en transparanter systeem van governance. Hebt u dat overwogen?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: De heer Zalm zal ingaan op de vraag wie al dan niet moeten toetreden tot de raad van commissarissen. Ik wil nu al zeggen dat die raad natuurlijk niet erg diep ingaat op zoiets als het tarievenstelsel. De door ons gekozen weg lijkt mij veel duidelijker en logischer. Je zou ook een verplichte bijdrage vanuit de non aviation activiteiten kunnen overwegen, maar dat geeft natuurlijk geen investeringsprikkel. Het grijpt in op de bedrijfsvoering en kan de financiële positie van de luchthaven negatief beïnvloeden. Wij beschouwen een dual till als een systeem met positieve prikkels voor de investeringen en de capaciteit van de luchtvaartactiviteiten, want het vergroot de potentiële opbrengsten van de commerciële niet-luchtvaartactiviteiten van Schiphol.

De **voorzitter**: Heeft de staatssecretaris met het oog op haar zwangerschap behoefte aan een korte schorsing? Zij staat nu al ongeveer anderhalf uur te praten.

**

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Dank u wel voorzitter, maar ik ben bijna klaar.

Gevraagd is naar de regulering van de regionale luchthavens. De NV Luchthaven Schiphol participeert in de luchthavens in Rotterdam, Lelystad en Eindhoven. Het antwoord op de vraag of deze sectorspecifieke regulering ook moet worden toegepast op de andere luchthavens, hangt af van de specifieke marktomstandigheden. Op dit moment is voor deze luchthavens nog geen publiek belang te identificeren zoals bij de mainport Schiphol het geval is. Ze hebben een te klein bereik en het wegvallen ervan zou niet zeer strijdig zijn met het nationale belang. Ook voor het overige staan ze los van de privatisering van Schiphol. Het kan natuurlijk zijn dat de luchthaven Lelystad in de toekomst een grotere rol gaat spelen en dan is de vraag aan de orde of op dat vliegveld ook een specifiek reguleringskader moet worden gelegd. Op dit moment zijn in het wetsvoorstel met betrekking tot de regionale en kleine luchthavens de sturingsfilosofie en de borging van de publieke belangen van deze luchthavens aan de orde. Vooralsnog behoeft het specifieke reguleringskader niet te worden toegepast op de kleinere luchthavens.

De heer Lemstra heeft gezegd zich zorgen te maken over de transparantie van het tariefstelsel. Hij vroeg of de Algemene Maatregel van Bestuur waarin dit stelsel wordt uitgewerkt, naar de beide Kamers kan worden gestuurd. De Tweede Kamer heeft deze AMvB inderdaad ontvangen. Het kabinet heeft ingevolge de wijziging van de Wet luchtvaart inzake de exploitatie van Schiphol ervoor gekozen om voorafgaand aan de behandeling van het wetsvoorstel de concept-AMvB naar de Kamer te sturen. Dat gebeurde niet in het kader van een voorhangprocedure, maar de Kamer heeft er kennis van kunnen nemen. De fracties hebben dus inzage gekregen en zowel tijdens de schriftelijke behandeling als in het debat zijn er diverse vragen gesteld over onderwerpen die niet in het wetsontwerp maar wel in de AMvB staan. Het lijkt mij niet aantrekkelijk om nu alsnog de voorhangprocedure te hanteren, want het is inmiddels al langs de Raad van State geweest. Ik heb natuurlijk geen enkel bezwaar tegen transparantie. Uiteraard hadden wij de voorhangprocedure kunnen volgen. Nu hebben wij het in één keer gedaan en dat heeft in ieder geval bij de Tweede Kamer niet geleid tot het verzoek om het op een andere manier te doen. Bij de eerstvolgende wetswijziging zal worden geregeld dat een AMvB in de toekomst naar beide Kamers wordt gestuurd zodat het volledig kan worden behandeld als men daaraan behoefte heeft.

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter. Aan de ene kant kun je zeggen dat het wetsvoorstel de publieke belangen borgt, de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat meer bevoegdheden geeft en de bevoegdheden van de minister van Financiën inperkt. Op grond van de huidige wetgeving kan de minister immers aandelen verkopen als hij dat nuttig en nodig acht en daarna de Kamer informeren. Aan de andere kant is er de politieke werkelijkheid dat aanvaarding van dit wetsontwerp politieke steun voor de verkoop van het minderheidsaandeel Schiphol betekent. Er is dus enig verschil tussen wat sec voorligt en de politieke betekenis ervan.

Je kunt je ook nog afvragen of de nieuwe wet nodig is als er een minister van Financiën zou zijn die niet van plan is te verkopen. Het wetsontwerp dwingt mij immers niet tot verkoop. Aan de andere kant was de aanleiding van dit wetsontwerp de wetenschap dat de publieke belangen goed moeten zijn geborgd bij een verkoop van het minderheidsaandeel Schiphol. Er zijn opmerkingen gemaakt over de combinatie van overheidsdeelname in bedrijven en regulering. De minister van Financiën is 100% aandeelhouder van TenneT en daarbij is sprake van een economisch reguleringsmechanisme en van de toezichthouder DTe die een maximum stelt aan de tarieven van TenneT. Die combinatie is dus wel mogelijk. Ik vrees overigens dat dit argument de tegenstanders van dit wetsontwerp er niet toe zal brengen alsnog hun steun te geven, maar niet geschoten is altijd mis.

Met betrekking tot het algemene beleid rond deelneming en privatisering hebben sommigen opgemerkt dat je eerst maar eens moet bewijzen dat het een goede zaak is. Ik zou niet kunnen bewijzen dat de verkoop van

bijvoorbeeld een flink pakket Shellaandelen goed is. Wel weet ik dat als uitgangspunt geldt dat de staat niet moet optreden als ondernemer en belegger. In principe moet de staat dus geen aandelen houden, tenzij er een heel bijzondere aanleiding voor is. In dit verband is het vliegveld in Rotterdam genoemd. Dat was een mainport waarin nog heel veel moest worden geïnvesteerd. Het vliegveld was helemaal in handen van de gemeente en de staat is daarin nu partner geworden. Het kan best zijn dat, als de uitbreiding is gerealiseerd, ook private partijen geïnteresseerd zijn in deelname.

De heer **Van Raak** (SP): Ja, dank je de koekoek! Als er veel geïnvesteerd moet worden, mag de gemeenschap dat doen. En als dat gebeurt is, komen de aandeelhouders aan bod!

Minister **Zalm**: Geen misverstand: de aandelen worden niet zomaar uitgedeeld. Er zal flink moeten worden geboden. Private partijen weten natuurlijk ook van wanten als het gaat om de waarde van grond en het onroerend goed. Zij kunnen heel goed inschatten wat er op Schiphol wordt verdiend en kan worden verdiend. Er is sprake van een competitief proces en dat is heel wat anders dan het voor een appel en ei aan Amsterdam verkopen. Op dit punt zijn de heer Van Raak en ik het geheel eens. Ik weet niet of ik hem met deze opmerking plezier doe. Ik heb hem al eens eerder geprezen met alle negatieve gevolgen voor zijn carrière binnen de SP van dien. De overheid geeft in ieder geval niet zomaar een goudmijn weg. Het is een goudmijn en het minderheidsaandeel daarin wordt ook als zodanig verkocht.

Er zijn al enkele voordelen van de ontvlechting genoemd. Het is inderdaad pikant dat, als een boete wordt opgelegd aan Schiphol, er sprake is van vestzak-broekzak. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat ontvangt en de minister van Financiën als aandeelhouder mag 75% van de boete betalen. De enige die je daarmee te pakken hebt, zijn de gemeenten Amsterdam en Rotterdam. Het is inderdaad zuiverder om die rollen te scheiden in de interne maar ook in de externe sfeer als dat verantwoord is. Een belangrijk voordeel is ook dat er collega-aandeelhouders komen uit een andere hoek. Zeker in geval van een beursnotering komen er analisten die Schiphol kritisch zullen volgen en ongetwijfeld goede opmerkingen zullen maken over de bedrijfsvoering of -strategie. Dat geldt nog sterker als er minderheidsaandeelhouders zijn met relatief grote pakketten en die zich voor langere tijd verbinden. Als je er echter voor kiest om iets meer dan 50% van de aandelen te bezitten -- dan heeft de overheid het uiteindelijk toch voor het zeggen -- geeft het geen pas om weer allerlei bijzondere rechten te geven aan minderheidsaandeelhouders. In de filosofie van het amendement in de Tweede Kamer heb ik mij dan ook sterk verweerd tegen alle pogingen om minderheidsaandeelhouders bijzondere blokkerende rechten te geven. Als je kiest voor 50%+1, moet het ook die waarde hebben.

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van Raak** (SP): Als mensen net iets anders tegen de zaak aankijken, hoeven zij natuurlijk niet per se aandelen te hebben. De minister zegt te willen verkopen en dat heeft vooral een politieke reden. Hij heeft immers nog niet gezegd dat er gaten in de schatkist zitten die het nodig maken om op dit moment te verkopen. Iets anders is of de markt op dit moment daarvoor op z'n best is.

Minister **Zalm**: De markt is uitstekend. Het leuke is dat naar aanleiding van het rapport-Duivesteijn over de grondpositie en dergelijke de PvdA-fractie in de Tweede Kamer een onderzoek heeft aangevraagd. Dat wordt inmiddels als irrelevant wordt beschouwd, maar er kwam uit dat de markt op dit moment heel positief is. Er zijn tal van infrafondsen die erg veel belangstelling hebben voor dit type investeringen. Zo was er ook erg veel belangstelling voor de Westerschelde -- om andere redenen wordt dat niet doorgezet -- omdat veel infrafondsen op zoek zijn naar dit type beleggingen.

Er komt dus een competitief proces waarin geboden kan worden. Iedereen die er belangstelling voor heeft, kan meedoen. Dit alles in de wetenschap dat de overheid bij de huidige wetgeving de 50%+1 zal houden. Ik kan natuurlijk niet voorspellen waarmee toekomstige kabinetten nog zullen komen, maar dat kan natuurlijk alleen veranderen als de door het amendement-Haverkamp aangebrachte beperking wordt geëlimineerd. Volgens de huidige wet is de minister van Financiën gehouden om zodanige arrangementen te treffen dat de 50%+1 is gegarandeerd. Alleen als de wet wordt gewijzigd, mag hij verder gaan. Nu is de vraag gesteld waarom dan niet alle aandelen worden verkocht. Ik heb echter een politiek draagvlak nodig. Uit afspraken tijdens kabinetsformaties en discussies met de Kamer bleek dat 50%+1 vereist was om überhaupt voortgang te kunnen boeken. Daar leg ik mij loyaal bij neer. Ik ben zelfs zo loyaal dat ik van mening ben dat daaraan dan ook een dienovereenkomstige zeggenschap vast moet zitten. Dit zeg ik uiteraard ook in de richting van de CDA-fractie.

De heer **Van Raak** (SP): U wilt de volledige zeggenschap over de 50%+1.

Minister **Zalm**: Als overheid. In de aandeelhoudersovereenkomst moet geregeld worden dat de overheden altijd 50%+1 hebben en dat ze op strategische punten als een blok stemmen. Ook moet er een conflictregeling komen voor het geval er geen overeenstemming tussen de betrokken overheid bestaat. Dan zal de minister van Verkeer en Waterstaat een aanwijzing moeten kunnen geven.

De heer **Lemstra** (CDA): Ik begrijp dat de minister uitgaat van volledige zeggenschap bij 50%+1. Een minderheidsaandeelhouder mag geen blokkerende zeggenschap hebben. Kan er echter wel sprake zijn van enige zeggenschap, bijvoorbeeld als het gaat om het benoemen van commissarissen zoals bij Lufthansa in Frankfurt gebeurt?

Minister **Zalm**: U verwees terecht naar een opmerking die ik hierover heb gemaakt. Toen zaten wij echter qua vervreemdingswijze nog in een ander stadium en ging het

over de dual track: alles onderhands of alles via de beurs. In het eerste geval zou een aandeelhouder 49% kunnen krijgen; hij zou op z'n minst het recht moeten hebben om een commissaris voor te dragen. Dat was mijn positie, maar nu zitten wij op een andere lijn. Het gaat nu grotendeels via de beurs, terwijl een deel onderhands gaat. Bij dat laatste wordt dan niet gedacht aan één aandeelhouder. Het ligt in dat geval niet voor de hand om aan een van de aandeelhouders een voordrachtsrecht te geven.

De heer **Lemstra** (CDA): Stel dat er een minderheidsaandeelhouder is met een pakket van ongeveer 5%. Mag die aandeelhouder geen enkele zeggenschap hebben?

Minister **Zalm**: Er is geen reden om hem een bijzonder voordrachtsrecht te geven. Je luistert natuurlijk wel naar die aandeelhouder omdat je gezamenlijke belangen hebt bij de onderneming. Ik zit er overigens niet op te wachten dat luchtvaartmaatschappijen een aandeel gaan nemen. Zeker als dat een groot aandeel is, moet er een afweging worden gemaakt tussen de belangen van de vennootschap Schiphol en de door de luchtvaartmaatschappijen aan het vliegveld te betalen tarieven. Een dergelijke vermenging van belangen juich ik niet toe.

Dus ik ben het ook niet eens met de heer Schouw, die een soort poldermodel wil maken van de raad van commissarissen, met vertegenwoordigers van overheid, luchtvaartsector en werknemers die samen de onderneming besturen. Dat is niet het corporate-governancemodel dat ik voor ogen heb. De raad van commissarissen mag krachtens de wet ook maar één doel hebben. Hij mag niet de belangen behartigen van de eigen achterban, of van de overheid, maar moet louter de belangen van de vennootschap behartigen.

De heer **Schouw** (D66): Dat kunnen dus ook best commissarissen zijn die uit verschillende geledingen komen.

Wat vindt de minister eigenlijk van de huidige situatie, waarin volgens de statuten twee commissarissen door de gemeente Amsterdam kunnen worden benoemd, en de rest van de commissarissen, naar ik denk, via coöptatie wordt gekozen of benoemd?

Minister **Zalm**: De rijksoverheid heeft geen behoefte aan een overheidscommissaris. Daarom is de figuur van de overheidscommissaris afgeschaft. Als de termijn van de huidige benoemde commissarissen is afgelopen, heeft Amsterdam met de huidige statuten en het huidige Burgerlijk Wetboek dus geen commissarissen meer. Als wij met Amsterdam niet tot een statutenwijziging komen, vervalt dus überhaupt het recht van Amsterdam om commissarissen voor te dragen, laat staan om ze te benoemen. Dat is nog een pikanterie voor de gesprekken met de gemeente Amsterdam.

Een "overheidscommissaris" suggereert dat er iemand namens de overheid in de raad van commissarissen zit om de overheidsbelangen te behartigen. Dat is dus niet zo. Dat is niet de taak van de raad van commissarissen. De taak van de raad van commissarissen is om de belangen

GE Corrigeerd Stenogram Eerste Kamer, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

van de vennootschap te behartigen. Dat is overigens breder dan de belangen van de aandeelhouders. Daar zitten echter niet specifieke doelstellingen van doelgroepen in. Met het woord "overheidscommissaris" wordt gesuggereerd dat er een of twee speciale commissarissen zijn die hetzij de belangen van Amsterdam in het oog houden, hetzij de belangen van de rijksoverheid. Dat kan dus niet, en daarom heb ik er ook geen behoefte aan dat de rijksoverheid een bijzonder voorrecht heeft inzake de benoeming van commissarissen. In mijn rol als aandeelhouder moet ik natuurlijk wel instemmen met de voordracht van commissarissen, maar dat is weer een andere zaak. Ik heb dus geen behoefte aan een actief voordrachtsrecht van de rijksoverheid, bij geen van de deelnemingen die wij hebben.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De minister geeft in verschillende bewoordingen aan dat hij de aandeelhoudersovereenkomst van groot belang vindt. Ik geloof zelfs dat hij het understatement van collega Lemstra onderschrijft dat het fantastisch zou zijn geweest als de aandeelhoudersovereenkomst er nu had gelegen. De PvdA is ook van mening dat de inhoud van de aandeelhoudersovereenkomst onderdeel uit zou moeten maken van dit wetsvoorstel, zodat wij het bij elkaar houden van die 51% zouden kunnen beoordelen. Mijn vraag aan de minister is, of er ambtelijk overleg is geweest tussen het ministerie van Financiën en de gemeente Amsterdam in een poging om tot een dergelijke aandeelhoudersovereenkomst te komen, en zo ja, waarom dit niet is gelukt.

Minister **Zalm**: Dat is vrij simpel. Ambtenaren hebben niets in te brengen. Amsterdam zegt dat het helemaal niet wil.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Dan hoeft de minister ook niet met hen te overleggen.

Minister **Zalm**: Ik kan geen aandeelhoudersovereenkomst sluiten met Amsterdam als nog niet duidelijk is of er groen licht komt voor de operatie. Dat begrijpt mevrouw Sylvester toch ook? Dat vloeit voort uit het respecteren van de positie van de Eerste Kamer. Amsterdam geeft gewoon aan dat ik de wet eerst door de Eerste Kamer moet zien te krijgen voordat er überhaupt de bereidheid kan zijn om met elkaar om tafel te gaan zitten.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Het is een feit dat er een amendement ligt waarin staat dat 51% van de aandelen in handen dient te blijven van de overheid. De minister geeft zelf aan dat het gaat om 50%+1. Het is van het grootste belang dat hij ook aan gaat geven op welke wijze hij in de toekomst denkt te gaan waarborgen dat het geheel bij elkaar blijft. De minister kan nu wel zeggen dat Amsterdam niet wil, maar het was toch buitengewoon handig geweest als er in die gesprekken wel resultaat was geboekt. Dat geeft hij zelf toe. De minister zegt nu dat eerst de Eerste Kamer moet beslissen en dat dan het overleg met Amsterdam wordt opgestart, terwijl Amsterdam het omgekeerde zegt. Dat is het bekende kip-en-eiverhaal, waarbij ik het gevoel heb dat de Eerste

Kamer wordt gebruikt om dit wetsvoorstel er doorheen te krijgen.

Minister **Zalm**: Ik kan met Amsterdam toch niet eenzijdig een aandeelhoudersovereenkomst sluiten? Daar heb ik toch Amsterdam voor nodig? Dat gesprek wil ik elke dag met Amsterdam aangaan.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Doet u dat dan.

Minister **Zalm**: Voor ik dat kan doen, moet ik bij de Eerste Kamer langs zijn geweest. Daarom ben ik hier. Laten wij eens nagaan wat zou gebeuren als ik met Amsterdam geen overeenstemming bereik, iets wat velen hopen. Dan is het vrij simpel. Dan moet ik op eigen houtje gaan opereren. Als Amsterdam mij niet wil toezeggen dat het niet stiekem gaat verkopen, wat nog een andere variant is, en met mij überhaupt geen overeenkomst wil sluiten, waarin ik het eerste recht van koop heb als wordt besloten te gaan verkopen, kan ik niet verder gaan dan het afbouwen van het huidige pakket van ongeveer 75%, zodanig dat de Staat in zijn eentje op 50%+1 uitkomt. Ik moet namelijk garanderen dat er altijd een overheidspositie is van 50%+1.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Amsterdam heeft toch een blocking vote? Dan moeten toch eerst de statuten gewijzigd worden?

Minister **Zalm**: Nu roert u weer een andere kwestie aan, namelijk of er iets mis kan gaan zonder aandeelhoudersovereenkomst. De statuten zullen überhaupt gewijzigd moeten worden om te kunnen verkopen. Nu is het immers het exclusieve recht van de overheden om aandeelhouder van Schiphol te zijn.

Dat is de situatie. Ik ga graag met Amsterdam om de tafel zitten. Natuurlijk is er ambtelijk al wel gesproken, maar dat is op zichzelf niet zo relevant. Uiteindelijk gaat het om de politiek-bestuurlijke gesprekken die daarop moeten volgen. Ambtenaren zijn vooral in de sfeer van voorbereiding heel goed, besluiten zijn aan de politiek. Dat geldt voor het Rijk, en dat geldt voor Amsterdam.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik wil de minister graag een saai juridisch-technische vraag stellen. Ik begrijp dat hij nog iets gaat zeggen over de aandeelhoudersovereenkomst.

Minister **Zalm**: Ja.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik hoorde hem daarbij ook enkele dingen noemen die daarin zouden terugkomen. Die kwamen mij op zichzelf bekend voor, maar wat mij niet zo bekend voorkwam, was de geschillenregeling waarbij via de aanwijzing medewerking zou worden afgedwongen van een aandeelhouder die niet meewerkt. Dat intrigeerde mij als jurist nogal. Ik hoop dat de minister daar nog enige uitleg over wil geven, want dan gaan kennelijk bestuursrecht en civiel recht elkaar op een bijzondere manier ontmoeten.

Minister **Zalm**: Dat geldt voor het geval de mainport als zodanig in het geding is. Het is natuurlijk alleen maar nuttig om andere overheden aan te wijzen als relevante aandeelhouder, als zij kunnen zorgen dat de 50%+1-positie altijd gegarandeerd is wanneer die overheden gezamenlijk optrekken. Dat zal naar alle waarschijnlijkheid altijd goed gaan, omdat wij ook een gezamenlijke visie hebben op de mainport en het belang van Schiphol. Er moet echter een calamiteitenregeling zijn voor situaties dat dat niet het geval is. Er zijn nu drie overheidsaandeelhouders, hoewel ik denk dat dat er twee worden, omdat Rotterdam zich op termijn waarschijnlijk terugtrekt, ook al nemen enkele raadsleden een andere positie in. Met die twee aandeelhouders is de 50%+1 nodig als een soort noodrem om te zorgen dat de overheid als het erom spant een doorslaggevende stem heeft. Daartoe moet het Rijk ook zorgen dat die doorslaggevende stem er is, en dat het niet wordt overstemd, omdat Amsterdam met de andere aandeelhouders meegaat. Dat lijkt mij evident. Je weet per slot van rekening niet wie er over zes jaar in het gemeentebestuur van Amsterdam zitten.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik moet daar even over nadenken, want dit is een bijzondere wending. Eén van de doelen van dit wetsvoorstel is nu juist om de rol van aandeelhouder te scheiden van die van regelgever en regelhandhaver. Voor die laatste rol wordt in het wetsvoorstel het een en ander mogelijk gemaakt, zoals het geven van aanwijzingen. Begrijp ik goed dat die aanwijzingen nu weer zouden worden gebruikt voor het sorteren van een effect met betrekking tot de rol van aandeelhouder? Dat wringt toch met elkaar?

Minister **Zalm**: Dan moet de heer Van de Beeten consequent zijn en zeggen dat wij alle aandelen moeten verkopen. Dan heb je de zaken perfect gescheiden. De heer Haverkamp, toch een geestverwant van de heer Van de Beeten, stelde dat het systeem misschien toch niet helemaal sluitend is en dat je af en toe moet kunnen optreden als aandeelhouder. Dan moet je wel zeker weten dat sprake is van een meerderheidsblok. Ik kom er overigens nog op terug. Praktisch gesproken, zullen de aandeelhoudersovereenkomst en de ministeriële regeling er eerst moeten liggen, voordat de transactie plaatsvindt. Voordat de transactie plaatsvindt, zal de Tweede Kamer er ook kennis van kunnen nemen. Dan kan zij ook zien of een en ander degelijk in elkaar zit. De Eerste Kamer kan mij vervolgens ook nog ter verantwoording roepen. Het gaat niet om formele instemming, maar ik moet verantwoording afleggen of ik een en ander op een nette manier heb geregeld, in de geest van het amendement-Haverkamp. Daarin wordt namelijk gevraagd om een ministeriële regeling. Voor een aandeelhoudersovereenkomst heb je echter wel twee partijen nodig. Je moet daar gezamenlijk overeenstemming over bereiken. Ik heb de Kamer proberen aan te geven wat wij daarmee beogen. De wederzijdse aanbiedingsplicht moet er ook in worden geregeld, want dan kan die 50%+1 altijd worden gegarandeerd. Als het om gelijke kwesties gaat, moet er natuurlijk gelijk worden gestemd. Als je het echter met elkaar eens bent over het percentage dividenduitkering, kun je wel een keer verschillend stemmen.

De heer **Schouw** (D66): Zegt de minister toe dat hij niet tot vervreemding van aandelen zal overgaan, voordat hij het parlement in kennis heeft gesteld van de aandeelhoudersovereenkomst?

Minister **Zalm**: Neen, dat zeg ik niet. Ik spreek een verwachting uit. Ik kan ook proberen slechts een kwart van de aandelen van het Rijk te verkopen. Dan behoud ik in mijn eentje die 50%+1. Dan heb ik geen aandeelhoudersovereenkomst nodig. Dan overstem ik ook Amsterdam en de andere minderheidsaandeelhouders. Dat is echter niet mijn opzet. De opzet is om een substantiëler deel dan die kwart in de markt te zetten. Dat is ook besproken met de Tweede Kamer. De Tweede Kamer wilde dat ook, deels via de beurs, deels onderhands. Als ik dat wil doen, moet er een aandeelhoudersovereenkomst liggen en moet ik de Tweede Kamer daarvan in kennis hebben gesteld. Hetzelfde geldt voor de ministeriële regeling, want die hoort erbij.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De minister geeft aan dat de aandeelhoudersovereenkomst van groot belang is. Het gaat daarin om het bij elkaar houden van die 50%+1. De minister stelt ook dat hij bereid is de aandeelhoudersovereenkomst langs het parlement te geleiden. Betekent dat de Tweede en de Eerste Kamer?

Minister **Zalm**: Neen, ik zal het parlement daarvan in kennis stellen. Als ik een overeenkomst met Amsterdam heb, dan heb ik een overeenkomst met Amsterdam.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Maar de minister zei zojuist zelf dat hij het amendement-Haverkamp gaat uitvoeren. Dat betekent toch dat hij verantwoording wil afleggen over de wijze waarop die 50%+1 is gewaarborgd, gelet op het feit dat er verschillende aandeelhouders zijn? Daar gaat het om, want als sprake was geweest van één aandeelhouder, was dat niet nodig geweest, maar nu zijn er verschillende aandeelhouders. Als dat het geval is, waarom hoeft het parlement daar niet mee in te stemmen?

Minister **Zalm**: Als ik een overeenkomst met Amsterdam heb, heb ik een overeenkomst met Amsterdam. Het parlement kan mij wegsturen als het de overeenkomst niet goed vindt.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De minister kan toch een overeenkomst met Amsterdam sluiten, met de clause dat daarvoor instemming van het parlement is vereist? Dat gebeurt vaker. Dat lijkt mij niet zo'n punt.

Minister **Zalm**: Op dit punt vind ik voldoende steun in de wet, vooral als het gaat om de bedoeling en de geest. Ik denk dat ik er met Amsterdam uitkom. Ik zal de Tweede Kamer er uiteraard tijdig van in kennis stellen. Dan kan het proces vervolgens verder gaan.

Als je begint met de verkoop van een minderheidsdeel wil dat niet zeggen dat je daarna noodgedwongen doorloopt naar volledige privatisering. Ik heb al aangegeven dat daar in ieder geval wetswijziging voor nodig is. De vrees van de heer Van den Berg dat

buitenlanders nog eens beslissen hoe het met Schiphol gaat, is niet aan de orde bij dit wetsvoorstel, nog afgezien van de vraag of een buitenlandse luchthaven zoveel miljarden wil neerleggen voor het dicht doen van een andere luchthaven. Er wordt meestal geïnvesteerd om ergens aan te verdienen en niet om iets te vernietigen, maar dat is iets wat de staatssecretaris ook aangaf.

Er is gevraagd of provincies en gemeenten kunnen meedoen. Op zichzelf kan worden meegeboden, al vraag ik mij af of het een goede aanwending van publieke middelen is als provincies en gemeenten meebieden. Het is de vraag of zij geld moeten stoppen in startbanen die er al liggen en in winkeltjes, in plaats van dat geld te stoppen in stadsvernieuwing of nieuwe schoolgebouwen. Ik zou het als gemeentebestuurder wel weten. Ik zou mijn geld niet in Schiphol steken. Als ik het erin had zitten, zou ik het er uithalen om er andere dingen mee te doen. Dat zit bij Amsterdam nog niet helemaal tussen de oren.

Er is gevraagd hoe ik omga met Amsterdam. De heer Van der Lans vond dat ik niet moet dreigen. Dat doe ik niet en dat heb ik niet gedaan. In het debat met de Tweede Kamer heb ik aangegeven dat ik goede verwachtingen heb van het overleg met Amsterdam. Ik hoop dat wij op een constructieve manier met elkaar tot afspraken kunnen komen. Soms heeft Amsterdam het Rijk nodig. Nu heb ik Amsterdam een keer nodig. Dan moet je als overheden met begrip voor elkaar samenwerken om eruit te komen, zeker als het parlement, zowel de Tweede als de Eerste Kamer, heeft aangegeven deze lijn te steunen.

De heer **Van Raak** (SP): Het gonst van de geruchten in Amsterdam. Eén daarvan leg ik de minister voor. Dat is dat, als Amsterdam nu niet meewerkt aan dit project van de minister, de minister in de toekomst minder geneigd zal zijn om mee te werken aan infrastructurele projecten in Amsterdam, mochten die bijvoorbeeld financieel uit de hand lopen.

Minister **Zalm**: Ik heb Amsterdam een prachtige financieringsmogelijkheid voor een infrastructureel project in Amsterdam aan de hand gedaan. Ik begrijp echter niet waarom men er zo aan gehecht is geld te laten zitten in winkeltjes en in landingsbanen.

De heer **Van Raak** (SP): Heeft de minister in de onderhandelingen een verband gelegd met dat aanbod?

Minister **Zalm**: Neen, ik ga gewoon overleggen met Amsterdam, op een manier zoals bestuurders met elkaar omgaan. Ik vraag de gemeente heel vriendelijk of zij deze kwestie met mij wil oplossen, zoals zij mij ook wel eens vriendelijk vraagt een onderwerp dat op haar betrekking heeft mee te helpen oplossen. Dat is toch normaal bestuurlijk overleg? Dan hoeft je helemaal niet te dreigen.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb gevraagd of de minister serieus heeft onderzocht wat de juridische mogelijkheden zijn om buiten de gemeente Amsterdam om, gesteld dat zij niet meewerkt, toch over te gaan tot vervreemding van aandelen.

Minister **Zalm**: Ik kan een hele serie theoretische mogelijkheden opnoemen, maar dan wordt weer gezegd dat ik op die manier dreig, op uitnodiging van de heer Schouw. Ik ga niet dreigen. Ik ga goed overleg voeren. Ik heb geen andere mogelijkheden nodig om er uit te komen, althans dat verwacht ik. Waarom zou ik gaan speculeren? Het beantwoorden van een "what ifvraag", heb ik van Paul Rosenmöller geleerd, heeft ook politieke betekenis. De vraag wat ik ga doen als ik er niet uitkom met Amsterdam beantwoord ik niet. Anders wordt de heer Schouw toch alleen maar boos.

De heer **Schouw** (D66): De minister zou kunnen stellen dat hij het belangrijk vindt dat overheden goed met elkaar omgaan en dat hij niet overgaat tot vervreemding van aandelen, totdat hij met Amsterdam een overeenkomst heeft afgesloten. Dat zou een politieke uitspraak kunnen zijn, maar die doet de minister niet. Ik neem daar kennis van.

Minister **Zalm**: Ik wil ook mijn onderhandelingspositie niet ondergraven. Alles wat je van te voren weggeeft, ben je kwijt. Dat is mijn les van 11 jaar begrotingsonderhandelingen en Europese onderhandelingen. Dat gaan wij niet doen, maar verder gaan wij met elkaar een mooie oplossing bedenken.

Ik ben het met de heer Van Raak eens dat het niet voor de hand ligt rijksaandelen naar provinciale aandelen en gemeentelijke aandelen te doen. Ik zeg erbij, los van de Cetecoclausule, dat provincies en gemeenten niet zo maar bezig kunnen gaan met allerlei beleggingen. Daar zou je een en ander nog even op kunnen toetsen. Men kan wel meebieden. Als Amsterdam wil meebieden op rijksaandelen, kan ik die gemeente daar niet van weerhouden. De gemeenteraad van Amsterdam moet daar nog maar een keer goed over nadenken. Er is een bod van 200 mln. uitgebracht op 29% van het aandelenbezit van Schiphol. Ik noem overigens geen bedragen als het gaat om wat er uit de transactie-Schiphol kan komen, maar dat bedrag is in ieder geval ver beneden de economische waarde van 29% van het aandelenbezit van Schiphol.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Voorzitter. In de beantwoording van vragen van de Eerste Kamer stelt de minister dat hij bereid is om met Amsterdam na te gaan wat een verschuiving van aandelen tussen de huidige aandeelhouders, waardoor het van publiek naar publiek gaat, betekent. Ik ben een operatiefhebster en houd onder andere van de Commedia dell'Arte. Ik vind dat de minister zich als een nar in een klucht opstelt. Is hij serieus van plan om dit onderzoek met Amsterdam te doen of denkt hij bij zichzelf: ik heb toch al mijn route bepaald en doe voor de vorm wel mee, als ze het me vragen, maar in feite geloof ik totaal niet in het schuiven met aandelen tussen aandeelhouders? Het staat namelijk haaks op het antwoord dat hij aan dit huis geeft, dat hij bereid is om dat te onderzoeken.

Minister **Zalm**: Ik ben ook bereid om de Amsterdamse aandelen op te kopen en dan bied ik meer dan de 2 mln. die mij is geboden.

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Een Commedia dell'Arte dus?

Minister **Zalm**: Nee, maar als er een komisch voorstel wordt gedaan, hoef ik daar niet al te serieus op te reageren, lijkt mij. Het is in financiële termen een aanbieding in de zin van de appel en het ei van de heer Van Raak. Dat heeft de heer hij zeer juist gezegd.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Waarom zegt de minister dan toe dat hij bereid is om een onderzoek te doen? Hij kan tegen dit huis toch gewoon zeggen dat hij het geen serieuze optie vindt en dat hij niet tot het doen van een dergelijk onderzoek bereid is?

Minister **Zalm**: Dat hangt natuurlijk ook weer af de omvang van het bod dat uiteindelijk wordt gedaan. Ik ga met Amsterdam overleggen, maar ben als minister van Financiën gehouden tot het garanderen van de 50%+1. Dat heeft de Kamer tijdens de behandeling van dit wetsvoorstel gevraagd en daar ga ik goed mee aan de slag. De zeggenschap van de 50%+1 wil ik volledig in tact houden evenals de wens dat er gezamenlijk wordt opgetreden als zich cruciale kwesties voordoen. Met die opdracht ga ik met Amsterdam na hoe wij daar uit kunnen komen.

De heer Lemstra en volgens mij ook mevrouw Sylvester stelden een vraag over het recht van koop van de Staat van het deel dat onderhands met een lock-up wordt geplaatst. Dat geldt dus niet de Amsterdamse of Rotterdamse aandelen, maar wat wij voor investeerders met een langetermijnbinding zouden doen. Het recht van eerste koop heb ik, maar dat is nog geen plicht tot eerste koop. Het geeft mijn ambtsopvolger -- ik mag hopen dat ik hier na zeven jaar niet meer sta -- de mogelijkheid om na te gaan of die positie veranderd moet worden. Hij of zij kan daar ook van afzien. Het is immers een recht. Het moet wel op marktconforme voorwaarden gebeuren. Hij of zij betaalt dus, kort gezegd, gewoon de beurskoers. De investeerders zijn overigens niet verplicht om hun aandelen na zeven jaar aan de Staat aan te bieden. Zij mogen er ook op blijven zitten en ze pas na tien of twintig jaar te koop aanbieden. Dan zijn zij wel verplicht om die als eerste aan de Staat aan te bieden. De Staat hoeft ze alleen niet te aanvaarden.

Dat ligt anders bij de medeoverheden. Als Amsterdam in enig stadium haar aandelen toch wil verkopen, heb ik niet alleen het recht van eerste koop, maar ook de plicht van eerste koop, omdat ik die 50%+1 moet garanderen. Ook dan zal er op marktconforme voorwaarden moeten worden afgerekend.

De heer Van de Beeten refereerde aan de governance en de kwestie van het actieve aandeelhouderschap. Daar is ook naar gevraagd. Laat ik beginnen met de vraag of wij in de statuten een wat ruimere bevoegdheid voor aandeelhouders kunnen opnemen, zodat zij al dan niet met majeure investeringsbeslissingen kunnen instemmen. Volgens mij kan dat heel goed. Wij hebben in andere staatsdeelnemingen, in andere vennootschappen, ook al een afwijkende bepaling van de grens van 107a van het Burgerlijk Wetboek opgenomen. Naar mijn overtuiging heb ik daar dus geen wettelijke basis voor nodig, gelet op het feit dat dit ook al in andere staatsdeelnemingen het

geval is. Ik ben het overigens met de heer Van de Beeten eens dat het wel om heel grote investeringen gaat waarvoor iemand zijn of haar instemmingsrecht kan claimen als wij ons louter beperken tot de eis van 107a. Mij lijkt het redelijk om voor Schiphol de formule te hanteren dat de aandeelhoudersvergadering investeringen of deelnemingen voor meer dan 10% van het balanstotaal vooraf moet goedkeuren. Er moet natuurlijk ook tussen de reguliere bedrijfsvoering een zeker evenwicht zijn; de mogelijkheid moet uitgesloten worden dat voor iedere transactie steeds toestemming aan de aandeelhouders moet worden gevraagd. De onderneming moet natuurlijk enige flexibiliteit genieten. De aandeelhouder mag niet op de stoel van de ondernemer gaan zitten, maar goed, aan majeure bedragen en investeringen lijkt mij het wel redelijk dat de aandeelhoudersvergadering goedkeuring verleent. Ik ben dus voornemens om dat in de statuten op te nemen. Ik herhaal dat ik het gevoel heb dat een aparte wettelijke basis niet nodig is. Mocht dat voor de CDA-fractie een zeer principieel punt blijven -- dat hoor ik wel in de tweede termijn -- kan ik niet zeggen dat het verschrikkelijk veel kwaad kan om dat op enig moment in de wet te regelen. Ik wil dan ook wel meewerken aan een dergelijk wetsvoorstel. Mij was aanbevolen om deze uitspraak voor de tweede termijn te bewaren, maar zo schieten wij wat harder op.

Wat moet de raad van commissarissen goedkeuren en wat de aandeelhouder, is gevraagd. Investeringen voor meer dan 10% van het balanstotaal, hetgeen in de huidige omstandigheden op 360 mln. neerkomt, maar dan in ieder geval in relatieve termen is gegoten, behoeven de instemming van de commissaris voor ze worden voorgelegd aan de aandeelhoudersvergadering. Er is dus een dubbele instemming nodig, maar het lijkt mij niet zo'n probleem dat de raad van commissarissen ermee moet instemmen voordat het überhaupt bij de aandeelhoudersvergadering komt.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Voorzitter. De minister merkte net terecht op dat de raad van commissarissen zich maar door een belang mag laten leiden, namelijk het binnenvennootschappelijke belang. Hij kan anders dan de meerderheidsaandeelhouder, dus de overheid, niet zeggen: ik zie ook nog het belang van een mainport dat buiten de strikt vennootschappelijke verlies- en winstrekening gelegen is. Dat laat ik de doorslag geven. Ik denk dus dat het het overwegen waard is om de raad van commissarissen advies te laten uitbrengen over de grote investeringen, maar die raad niet de eerste sleutel te geven. Ik vind overigens het bedrag van 360 mln. inderdaad nog niet zo gek; het zou ook iets hoger mogen zijn, anders ligt de grens wellicht te laag.

Minister **Zalm**: Dan krijg je wel een heel rare governance. Als het bestuur iets niet wil en de raad van commissarissen wel, kom je in een heel rare governance terecht. Als het bestuur iets wil, moet de raad van commissarissen het toetsen voor het bij de aandeelhouders terecht komt.

De heer **Van de Beeten** (CDA): De instructiebevoegdheid staat vast. Dat is natuurlijk niet mogelijk. Dat is evident.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Voorzitter. De eerste aarzeling van de heer Van de Beeten betreffende het bij elkaar houden van de stem van de 50%+1 van de aandeelhouders, waar het publieke en het private belang elkaar raken, gaat over het extreme geval waarin de wens bestaat om bijvoorbeeld de raad van commissarissen naar huis te sturen. Dan moet de 50%+1 uni sono stemmen.

Minister **Zalm**: Ja.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Dat is een belangrijk voorbeeld. Dit doet zich voor als het voortbestaan van de mainport in het gedrang komt.

Minister **Zalm**: Wat een hulp biedt u mij! Wat goed! Dit vind ik een sterk punt. Mocht het geval van de heer Van de Beeten zich voordoen, kunnen de aandeelhouders de raad van commissarissen inderdaad naar huis sturen. Dat is wel weer wat anders dan het geval waarin het bestuur rechtstreeks, dus zonder dat het getoetst is en de raad van commissarissen ermee heeft ingestemd, tal van belangrijke voorstellen aan de algemene vergadering van aandeelhouders moet kunnen doen. Als er een conflict ontstaat tussen de raad van bestuur en de commissarissen, kunnen de aandeelhouders bepalen wie van de twee zij gelijk geven. Ik dank u voor uw hulp. Ik vroeg mij na uw interventie überhaupt al af wat voor een algemene verdediging ik nog moest voeren.

Ik noem nog enkele specifieke punten. Er is op gewezen dat de exploitant van Londense luchthavens tot de conclusie is gekomen dat hij zich weer gewoon op Engeland zal concentreren. Dat bewijst naar mijn mening dat niet per se hoeft te gelden dat private investeerders die men binnenhaalt allemaal rare buitenlandse avonturen zullen uithalen. Ik heb dezelfde mening als veel private investeerders, namelijk dat men bij zijn core business moet blijven. Ik meen dat ook private investeerders bij Schiphol geen rare avonturen willen, maar dat er wel interessante investeringen in het buitenland kunnen plaatsvinden die ook renderen. De investeringen van Schiphol tot nu toe zijn allemaal vrij bescheiden en het moet wat mij betreft niet zo grootschalig worden dat het karakter van de onderneming verandert. Het zijn echter zeer goed renderende investeringen geweest. Ze renderen zelfs beter dan het winkelbedrijf en het onroerendgoedbedrijf van Schiphol.

Op de analogie met Rotterdam ben ik al ingegaan.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik heb gezegd dat de Tweede Kamer heeft besloten dat een deel van de aandelen onderhands zal worden geplaatst en dat een deel naar de beurs zal gaan. Ik heb de minister gevraagd of hij in het overleg met de Tweede Kamer dieper is ingegaan op het onderhands plaatsen. Is daarmee het onderhands plaatsen bij andere overheden onmogelijk geworden of is dat in het kader van de afspraken die de minister met de Tweede Kamer heeft gemaakt wel degelijk een optie? Wat vindt hij van de combinatie waarbij een deel van de aandelen wordt neergelegd bij de overheid en een deel naar de beurs wordt gebracht, zodat hij ook kan cashen?

Minister **Zalm**: Als "onderhands" wordt gezegd moeten wij goed voor ogen houden wat wij bedoelen. Er is dan wel sprake van een echt competitief biedingsproces en het gaat dan om mensen die een flinke pluk willen hebben en daar zeven jaar op willen blijven zitten. Onderhands is niet onder tafel. Ik kan niet zeggen: "De provincie Noord-Holland vind ik sympathiek, die krijgt wat goedkope aandelen, enzovoorts." Het is natuurlijk mogelijk. Het is een open biedingsproces, ook bij de onderhandse plaatsing. In die zin is het enigszins vergelijkbaar met een beursplaatsing, alleen gelden hiervoor andere condities. Er zal een minimumomvang bij zitten. Er zit bij dat men die aandelen minstens zeven jaar moet houden. Dat heeft als voordeel dat men wat langetermijninvesteerders heeft die ook meekijken hoe het op Schiphol gaat en of de raad van bestuur en die commissarissen wel goed hun best doen. Daarop kan een gemeente in theorie ook bieden. Het is de vraag of dat een verstandige besteding van publieke middelen door die gemeente is, maar het kan wel. Ik ga niet een voorkeursbehandeling geven aan provincies en gemeenten. Dat is natuurlijk niet "the purpose of the exercise" zeg ik met de heer Van Raak. Als wij toch iets doen, gaan wij dat niet voorop stellen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De minister heeft gezegd gemeenten en provincies geen voorkeursbehandeling te zullen geven. Uit zijn hele betoog blijkt dat hij vindt dat een verschuiving van aandelen tussen publieke aandeelhouders niet in de geest is van wat hij heeft afgesproken met de Tweede Kamer. Niettemin heeft hij toegezegd een onderzoek te zullen verrichten in samenwerking met die andere partijen. Ik begrijp werkelijk niet waarom hij daarover niet zegt dat het allemaal geen zin heeft omdat hij een andere route heeft uitgestippeld. Gehoord zijn beantwoording begrijp ik niet waarom hij daarin nog energie steekt.

Minister **Zalm**: Ook Amsterdam en de provincie Noord-Holland kunnen meebieden, zowel bij de beursgang als bij het competitieve onderhandse proces. Dat is uiteindelijk aan Amsterdam en de provincie. Het maakt het voor mij mogelijk nog een pluk extra te verkopen als ik die aandeelhoudersovereenkomst heb. Daartegen heb ik geen bezwaar. Het is alleen de vraag welk Amsterdams of Noord-Hollands doel daarmee gediend is. Daarover heb ik ernstige twijfels, maar dat kunt u van mij verwachten. Ik heb eerder gezegd dat Amsterdam hartelijk welkom is als het zijn aandelen aan mij wil overdoen en dan kan het ook een marktconforme prijs krijgen. Dat maakt de governancestructuur nog iets eenvoudiger want dan is er maar één overheidsaandeelhouder. Ik heb al gezegd dat ik met Amsterdam een open en constructief gesprek zal aangaan. Amsterdam heeft luid en duidelijk ook aan de Kamer verteld wat zijn visie is. Het mocht hier al komen voordat ik mocht komen. Nu is er een moment gekomen om ook met Amsterdam het gesprek te hervatten.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Schuyter

*B

!Werkloosheidswet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
**- het wetsvoorstel Wijziging van de
Werkloosheidswet en enige andere wetten in verband
met de wijziging van het WW-stelsel (Wet wijziging
WW-stelsel) (30370).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **De Geus**: In de eerste termijn van de Kamer zijn veel vragen gesteld. Een aantal vragen komt op hetzelfde neer, die neem ik samen om de inhoud van de beantwoording even voorrang te geven. Voor het overige volg ik de volgorde van de inbreng.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd naar de internationale arbeidsorganisatie. Zij heeft gevraagd of de WIA achteraf, tijds technisch gezien, niet misplaatst is voorgelegd aan de IAB en zij heeft gevraagd of ik de wet alsnog zou willen voorleggen aan nationale deskundigen.

Ik heb de Kamer op 20 maart jongstleden geschreven dat de IAB heeft aangegeven dat het geen informed opinion zal uitbrengen, omdat de IAB dat alleen kan doen over de verenigbaarheid van wetsvoorstellen met bekrachtigde verdragen. Aangezien de WIA op 29 december 2005 in werking is getreden, acht de IAB zich niet langer in staat de opinie uit te brengen. Het oordeel over de verenigbaarheid is nu voorbehouden aan het comité van deskundigen, dat toeziet op de naleving van de verdragen en van de aanbevelingen en dat daarover jaarlijks een rapport uitbrengt.

Het besluit van de IAB om geen opinie uit te brengen is een verrassing voor ons geweest. De IAB heeft mij niet eerder gemeld dat het na de inwerkingtreding van de WIA geen opinie meer zou kunnen uitbrengen. Op 22 februari 2006 heeft nog een uitvoerig technisch overleg tussen de experts van mijn ministerie en de IAB plaatsgevonden met het oog op informatieverstrekking waarom de IAB toen verzocht. Als dat toen bekend was geweest, had men zoiets niet gedaan. Dus het is echt een verrassing geweest voor ons.

Zoals ik al heb aangegeven in de behandeling in de Kamer, ook met uw Kamer, heb ik al in 2005, toen wij de opinie nog niet hadden, een zelfstandig oordeel moeten vormen over de verenigbaarheid van de wet met ILO-verdrag 121. Dat oordeel hebben wij gevormd en er is voor ons geen aanleiding om daarop terug te komen.

Ik heb de Kamer ook geschreven dat de informatie over de WIA aan het comité van deskundigen wordt verstrekt, want zo hoort dat. Het comité zal tijdens de eerstvolgende bijeenkomst in november die informatie bestuderen, daarover al of niet vragen stellen en de informatie al of niet voordragen ter beoordeling. Zodra de bevindingen van het ILO-comité van deskundigen beschikbaar zijn, zal ik de Kamer daarover rechtstreeks informeren.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dit raakt niet helemaal de kern van mijn vraag. Ik ken de schriftelijke briefwisseling. Ik heb de minister gevraagd of Nederland riskeert dat het comité van deskundigen vaststelt dat Nederland met een bepaalde wet verdragen geschonden heeft. Vindt de minister dat niet problematisch? Neemt hij dat risico of laat hij zich eerst breder informeren? Want misschien hebben de mensen die menen dat hier een probleem ligt, het bij het rechte eind. Ik begrijp dat de minister zegt: ik wacht af wat het comité van experts zegt.

Minister **De Geus**: Voor die afweging hebben wij al eerder gestaan, omdat wij de informal opinion van de ILO in de loop van 2005 hadden verwacht. Toen wij die toen nog niet hadden, hebben wij in alle zorgvuldigheid een eigen oordeel moeten geven over die verenigbaarheid. Dat zijn wij ook verplicht aan de Kamer. Toen hebben wij niet gezegd: wij wachten dat maar eens even af. Wij hebben gezegd: dit is onze conclusie en bovendien zullen wij bij ommekomst van de informal opinion bekijken of die reden geeft voor nadere inzichten. Wij hebben onzerzijds geen reden om dat debat te heropenen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): De minister zegt eigenlijk: ik zie het antwoord van het comité met vertrouwen tegemoet.

Minister **De Geus**: Dat zeg ik.

Mevrouw Westerveld en mevrouw Van Leeuwen hebben gevraagd naar ILO-verdrag 168. Wij hebben verdrag 168 in het verleden niet bekrachtigd, omdat onze WW op drie punten niet aan de verdragseisen voldeed. Wij hadden een kortdurende uitkering met een uitkeringshoogte op minimumniveau, terwijl verdrag 168 spreekt over "loongerelateerd". Dat is nu anders. Een tweede eis was dat sociale partners betrokken moeten zijn bij de uitvoering van de WW. Ik zie naast mevrouw Westerveld de heer Van Driel zitten, met wie wij in de tijd van de commissie-Buurmeijer spraken over hoe het allemaal in zijn werk ging. De sociale partners betalen premie, maar wij hebben nadrukkelijk de sociale partners uit die uitvoering en uit die besturen gehaald. Dat betekent dat wij op dat tweede punt niet voldoen aan ILO-verdrag 168.

Het derde punt is dat gedeeltelijke arbeidsduurverkorting en uitkeringverstrekking gebonden is aan dezelfde voorwaarden als een WW-uitkering, terwijl het verdrag een onvoorwaardelijke uitkering lijkt voor te schrijven. Dat is een eis.

Wij geven jaarlijks een overzicht van de bekrachtigde verdragen in de sfeer van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en van de verdragen die in de pijplijn zitten, die overwogen worden om op te zeggen et cetera. Dat is een nieuwe routine die wij hebben ingevoerd, mede op instigatie van de Tweede en de Eerste Kamer. Ik zeg de Kamer toe dat wij bij het eerstvolgende overzicht ook aandacht besteden aan verdrag 168.

Dan kom ik nu op de arbeidsmarktpositie voor ouderen. Behalve mevrouw Westerveld en mevrouw Van Leeuwen hebben ook de andere Kamerleden daaraan aandacht besteed. De arbeidsmarktpositie voor ouderen

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

houdt ons allemaal bezig. Een van u zei: na de vijftig zijn wij allemaal een stuk leuker. Wie was dat ook alweer?

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Ik sprak over de Eerste Kamerleden.

Minister **De Geus**: Met mijn geboortejaar 1955 kan ik die uitspraak met een gerust hart ondersteunen.

Wij spreken hier over een nieuw fenomeen, Het kabinet heeft nadrukkelijk gekozen voor het bevorderen van de participatie. Dat staat niet op zichzelf. Dat is niet alleen voor het sociale geluk en de welvaart van de oudere, maar het is ook nodig voor de toekomst van Nederland. Gezien de vergrijzing is die participatie van ouderen hard nodig.

De kans voor ouderen om in de WW te komen, is iets kleiner geworden. Dat vertoont een gunstig beeld. Die kans is lager dan gemiddeld, en bovendien is het een dalende trend sinds 2003. De instroomkans van 55-plussers in de WW was in 2005 4,9%. Voor de gehele populatie was die instroomkans in de WW 5,5%. Het aantal verleende ontslagvergunningen door het CWI per honderd werknemers in vaste dienst laat voor ouderen van 55-plus in 2004 een gemiddeld beeld zien, namelijk 2% voor 55-plussers en 1,9% voor het gemiddelde.

De werkherkattingskans voor ouderen is lager dan gemiddeld, maar die neemt sinds 2003 wel sterker toe dan bij de overige leeftijdsklassen. In 2003 bedroeg het aandeel werkherkattings in de uitstroom van 55-plussers 23%, in 2005 was dit al gestegen naar 32%. Inderdaad is hier een wereld te winnen en daar doen wij dan ook van alles aan.

Het kabinetsbeleid inzake duurverkorting vergroot de prikkel tot actief zoekgedrag. Dat blijkt uit economisch onderzoek zoals ik heb aangegeven in mijn memorie van antwoord. De maatregelen van de task force dragen bij aan de werkherkattingskans van ouderen, omdat op die manier de vraagzijde in de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd. Het gaat om een samenstel van cultuur en beleid.

Mevrouw **Swenker** (VVD): De minister zegt dat de werkherkattingskans van ouderen toeneemt. Dat staat inderdaad ook in de statistieken. Maar door de toenemende vergrijzing, die zoveel sneller gaat, is het aantal ouderen in de WW toch groter. Hoe verhoudt dat zich tot elkaar? Als het volume groot genoeg is, kan de stijging naar werkherkattings wel groot zijn. Maar dat wil niet zeggen dat dan niet meer ouderen alsnog in de WW zitten en dat ook dat percentage niet toeneemt. Dat is volgens mij wel het geval.

Minister **De Geus**: Ik zie dit als een heel scherpe feitelijke vraag. Ik heb gezegd dat in 2003 het aandeel werkherkattings in de uitstroom 55-plus uit de WW nog 23% bedroeg. In 2005 is dat gestegen naar 32%. U vraagt of dat niet gewoon komt doordat er veel meer van dat leeftijdscohort zijn, want dan neemt dat percentage sowieso al toe. Ik weet dat niet. Ik herhaal expliciet de vraagstelling om mijn ambtenaren in de gelegenheid te stellen nog tijdens mijn termijn hierop een goed feitelijk antwoord te geven.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik wil de minister er toch op wijzen dat ik andere percentages heb genoemd, overgenomen uit de stukken die hij ons zelf heeft aangereikt. Dan blijkt dat voor alle leeftijdscategorieën de werkherkattings ligt op 53%, voor de 50-plussers op 45% en voor de 55-plussers op 31%. Er is een verschil van 22% tussen de laatste groep ouderen en het gemiddelde. Sedertdien trekt de werkgelegenheid aan en zie je dat er van week op week veel meer jongeren worden geplaatst en dat de ouderen relatief steeds meer achterlopen.

Minister **De Geus**: Dat laatste betwijfel ik, maar mevrouw Van Leeuwen heeft gelijk met het eerste. Dat spoort ook met de cijfers die ik net heb genoemd. De werkherkattingskans voor ouderen is lager. Hij is stijgend ten opzichte van 2003 en is in 2005 gestegen naar 32%. Mevrouw Van Leeuwen noemt 31%; het zal een afrondingsverschil zijn. Maar die 32% is nog steeds lager dan gemiddeld en dat houd ik staande. Er is inderdaad nog een wereld te winnen. Je streeft ernaar dat de herkattingskans oploopt naar omstreeks dat gemiddelde. Als het daarboven komt, krijgt misschien een andere groep weer wat extra aandacht. Maar wij zijn het erover eens dat het lager is dan gemiddeld. Dus ik spreek niet over een ideale situatie, maar ik geef wel aan de hand van de cijfers aan dat het toeneemt. Het algemene beeld is dat de herkattingskans van ouderen in het arbeidsproces toeneemt en dat de herkattingskans vanuit de WW voor ouderen nog altijd behoorlijk moeilijk ligt. Het is stijgend, maar er is nog een wereld te winnen.

De vraag is wat je dan moet doen. Wij hebben gekozen voor een samenspel van cultuur en beleid. Ik wil een cultuur laten ontstaan waarin werken tot 65 de regel is en niet werken de uitzondering; een cultuur waarin in werknemers wordt geïnvesteerd zodat zij ook op hogere leeftijd kunnen blijven werken; een cultuur waarin een oudere werknemer wordt gezien als een waardevolle werknemer en niet als een kostenpost. Dat vergt een verandering bij de werknemer zelf, bij de werkgever en in het onderwijsveld. Het vergt een verandering in de cultuur, in de samenleving en in de publieke opinie.

U vraagt welke maatregelen daaraan bijdragen. In het kabinetsstandpunt Stimuleren langer werken ouderen is een breed pakket aangekondigd om de participatie te laten stijgen. Het gaat om algemeen beleid en ook om specifiek beleid. Die maatregelen beginnen vruchten af te werpen. Het beleidspakket is in eerste instantie gericht geweest op het ontmoedigen van vervroegd uitreden. Dan moet je denken aan de uitreederoutes via vut, prepensioen, het pseudo-prepensioen langs de weg van de 57,5-regeling, de sollicitatieplicht en de herziening van de WAO. Heel veel mensen verlieten het arbeidsproces voortijdig, doordat er een uitreding was via de WAO.

Het tweede spoor betreft het stimuleren en faciliteren van langer werken. Ook op dat punt is er een breed pakket. De kosten voor de werkgever worden verlaagd via vrijstelling van de WAO-basispremie bij het in dienst nemen of houden van oudere werknemers. Bij het in dienst houden van 55-plussers en bij het in dienst nemen van 50-plussers is er een loonkostenvoordeel, omdat de WAO-basispremie van 6,7% niet hoeft te worden betaald. Dat is nog niet heel algemeen bekend; wij nemen het wel

in elke campagne mee. Het is een heel specifieke maatregel en het wordt omgeslagen over andere werkgevers. Kostentechnisch leidt dat voor deze dienstverbanden tot een voordeel. Deze maatregel is ingegaan en is op dit moment geldend recht.

Een tweede heel interessante maatregel is de WW-dagloongarantie. Stel dat iemand van 50 jaar of ouder werkloos wordt en werk aanvaardt dat onder het oude loonniveau ligt. De WW-dagloongarantie houdt in dat iemand die daarna weer werkloos wordt een WW-uitkering krijgt die is gebaseerd op dat eerdere dagloon. Dat is ontzettend belangrijk, omdat je heel vaak hoort van mensen die ontslag krijgen: ik kan wel aan het werk gaan, maar dan moet ik inleveren op mijn loon; als ik dan werkloos word, krijg ik weer 70% daarvan. Zo was het vroeger. Dan ga je natuurlijk de trap af met je inkomen. Dan hebben wij het niet over de allerlaagste inkomens, want dan kun je die trap niet af. Maar een modale werknemer zou op die manier het risico lopen om in twee stappen net op het minimumniveau terecht te komen. Dan kom je uit op 51%, wat een enorme impact kan hebben. Daarom is de dagloongarantie voor de WW een heel goede maatregel.

Een andere maatregel is de Wet gelijke behandeling, die op 1 mei in werking is getreden. Deze wet verbiedt onderscheid op grond van leeftijd bij arbeid. Het is moeilijk in het handhaven en in het procederen, maar wij vonden dat het echt noodzakelijk was om een dergelijke maatregel in de wet vast te leggen. Daarover zal verdere jurisprudentie moeten ontstaan.

Er zijn ook maatregelen genomen om de beeldvorming en vooroordelen te veranderen en om de sense of urgency te vergroten. U kent de regiegroep Grijs Werkt. Een van de leden van uw Kamer maakt daarvan deel uit. Goede voorbeelden van leeftijdbewust beleid worden verspreid. Er wordt aandacht voor gevraagd met awards: de Senior Powerprijs wordt uitgereikt aan het bedrijf met het beste beleid op dit punt. Er komen ook cijfers beschikbaar ter onderbouwing van de noodzaak van langer werken. Bedrijven moeten niet langer de kop in het zand steken: daar heb ik niks mee te maken. Natuurlijk wel! Ook bij u neemt op een gegeven moment een leeftijdscohort afscheid, ook in uw schildersbedrijf, ook in uw metaalbedrijf, ook in uw handelonderneming. Dat betekent dat u zich moet richten op het langer in dienst houden of het in dienst nemen van ouderen. Er komt een toolbox met instrumenten voor het realiseren van leeftijdsbewust personeelsbeleid. Grote bedrijven bedenken dat allemaal zelf, maar middelgrote en kleine bedrijven krijgen heel praktisch aangegeven: wat kun je aanpakken om die ouderen toe te rusten en leeftijdsbewust beleid te voeren? Vooroordelen worden bestreden en mythes ontrafeld via feiten en cijfers. Sociale partners moeten hun verantwoordelijkheid nemen. Grijs Werkt spreekt ook de sociale partners aan op het realiseren van dat leeftijdsbewust beleid. Dat gaat langs de weg waarop het moet gaan, want die sociale partners zitten aan de knoppen, met name bij de cao-afspraken. Die cao-coördinatoren staan weer in verbinding met Grijs Werkt.

Dan hebben wij nog een stimuleringsregeling voor werkgevers voor het invoeren van leeftijdsbewust beleid. Het gaat om een totaliteit van 450 projecten, in

totaal 21 mln. aan subsidie. Een bedrijf dat echt iets nieuws wil doen, kan zich inschrijven. Ook hier ziet Grijs Werkt toe op de verspreiding van de resultaten.

Scholing is een uitermate belangrijk onderdeel met het oog op het inzetbaar houden van de werknemers. De projectdirectie Leren en werken is daarmee bezig. Voor ouderen met weinig opleiding is dat van enorm belang. Denk aan de EVC, de erkenning van verworven competenties. Er wordt wel eens het voorbeeld gebruikt van een bouwvakker die op een gegeven moment een voetbalelftal traint. Hij blijkt dus over organisatorisch bindend en toerustend vermogen te beschikken. Wij zijn niet allemaal Dick Advocaat, maar op een gegeven moment kan zo iemand, als hij niet meer in de bouw kan werken, misschien wel een bepaald diploma krijgen voor de vaardigheid die hij gepraktiseerd heeft. Als je dat omzet in een diploma, kan hij van daaruit verder solliciteren.

Ik zal ongetwijfeld nog belangrijke punten uit het gouden programma van Grijs Werkt niet genoemd hebben...

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): De minister houdt een roerend betoog. Ik heb op geen enkel moment betwist dat er een reeks van maatregelen genomen is die beogen om ouderen die werken, langer in het bedrijf te houden. Waar wij het over hebben, is de categorie die al aan de kant staat, die 236.000 mensen. Wat gebeurt er voor deze mensen? De Tweede Kamer heeft voor hen al om aanvullend beleid gevraagd en ik vraag het de minister ook.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Ik had het grote genoegen om bij het CWI de competentieprofielenbank te kunnen bekijken, maar ik hoor De Groot nog steeds zeggen: 10% van de 45-plussers die nu in die bank zitten, komt nooit meer aan een baan. Het is goed om de erkenning verworven competenties in zo'n bank te zetten, maar kennelijk helpt het niet voor laagopgeleide oudere werknemers. Volgens mij zit daar echt een bottleneck.

Minister **De Geus**: Naar aanleiding van de uitspraken van de voorzitter van de raad van bestuur van het CWI heb ik gisteravond indringend met hem overlegd. Gezamenlijk hebben wij vastgesteld dat in de krant een onnodig somber beeld terechtgekomen is. Natuurlijk, er is een wereld te winnen en er moet nog een boel gedaan worden, maar er is geen sprake van dat er bij het CWI een mentaliteit zou heersen dat het nooit meer goed komt. En dat sprak een beetje uit die tekst. Ik heb het nodig gevonden om daarover te spreken.

De maatregelen die wij hebben genomen en de taak van het CWI op dit punt betreffen onverminderd ook de ouderen. De werkherovattingskans ligt lager dan het gemiddelde, maar daar leggen wij ons niet bij neer. De maatregelen die ik noem, zijn voor een deel gericht op hoe het nu is in de bedrijven met het leeftijdsbewust personeelsbeleid. Maar het gaat ook om de vooroordelen bij het in dienst nemen van ouderen. Zo'n dagloongarantie geldt natuurlijk juist als je een baan moet nemen. Het arbeidsomstandighedenbeleid draagt er natuurlijk ook aan bij.

Een ander punt is de intersectorale mobiliteit. In de bouw worden mensen van boven de 50 niet meer aangenomen, maar in andere sectoren gebeurt het wel. Het hoort bij de verantwoordelijkheid van de bouw om die intersectorale mobiliteit te starten en te bevorderen. De O&O-fondsen van de bouw moeten ook gebruikt worden om mensen toe te rusten voor iets anders. Het maakt allemaal deel uit van het programma.

Op het gebied van de reïntegratie zelf hebben de uitvoeringsinstellingen de verantwoordelijkheden en de middelen om ook werkloze ouderen te ondersteunen om weer aan het werk te komen. Het UWV besteedt op mijn verzoek meer aandacht aan ouderen. Er worden specifieke trajecten ingekocht voor oudere werkzoekenden. De begeleiding van deze mensen vergt soms een ander startpunt. Het is geen kwestie van "one size fits all". Niet iedereen hoeft te leren een sollicitatiebrief te schrijven. Sommige ouderen zeggen: dat kan ik wel, maar ik stel mijzelf de vraag of ik nog wel van nut ben. Bij CWI en UWV hoort die toerusting er te zijn. Het is nadrukkelijk een onderdeel van het beleid. Op 1 juli ontvang ik het jaarplan van het CWI. Ik zal bezien of ik tevreden ben over de extra inzet, want die zal er echt moeten komen. Nogmaals, gisteravond heb ik daar indringend over gesproken met de voorzitter van de raad van bestuur van het CWI. Overigens stond die afspraak al. Ik heb de gelegenheid te baat genomen om datgene wat vorige week in de krant stond, nog eens te duiden.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Er zijn zorgen ontstaan naar aanleiding van rapporten over de werkhervattingskansen van ouderen in de WW. De minister vindt het ook heel vervelend en heeft er een goed gesprek over gehad met de boodschapper. Het gaat echter om de vraag wat er niet deugt aan de boodschap.

Minister **De Geus**: Op geen enkele manier heb ik er behoefte aan om over feiten en uitkomsten van onderzoeken een ander beeld te schetsen dan uit onderzoek naar voren komt. Daar gaat het dus niet over. Het gaat mij om de portee die in samenspraak tussen de geïnterviewde en de journalist in het krantenbericht naar buiten kwam. Als argeloze krantenlezer, maar ook als verantwoordelijk minister gaf het mij de volgende indruk: ach, een heleboel oudere werklozen zullen nooit aan het werk komen. En dat beeld accepteer ik niet! Dat neem ik niet voor mijn verantwoordelijkheid. De voorzitter van de raad van bestuur van het CWI accepteert het ook niet.

Overigens heeft hij eerder het signaal afgegeven dat wij dit ernstig moeten nemen. Het is gebeurd bij de jeugdwerkloosheid en bij het fenomeen van de laaggeschoolde werknemers. Als de voorzitter van de raad van bestuur een signaal geeft waaruit de lezers mogen afleiden dat hij er niet in gelooft, dan is het niet goed. Dat is waar ik zojuist op ben ingegaan.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik heb een zeer concrete vraag aan de minister. Heeft de voorzitter van de raad van bestuur van het CWI gisteravond ook toegegeven dat het CWI tekortgeschoten is in het activerend beleid voor de ouderen? Er was een heel verhaal aan verbonden; de heer De Groot heeft ruiterslijk toegegeven dat hij

tekortgeschoten is en dat aanvullend beleid nodig is. Hij heeft de minister blijkbaar gezegd dat het allemaal wel meevalt, maar ik geloof dat niet, ook met de cijfers in de hand. Wij hebben recht op duidelijkheid. Het CWI is ook weer zo'n zbo. De minister mag er op afstand af en toe eens over praten, maar wij stellen maatregelen voor in het belang van de mensen om wie het gaat. Ik heb ten hemel schreiende voorbeelden gegeven. Als ik ooit zo behandeld zou zijn, dan had de desbetreffende minister wel wat anders meegemaakt!

De **voorzitter**: Waarvan akte!

**

Minister **De Geus**: Mevrouw Van Leeuwen is hier in haar eerste termijn al heel indringend op ingegaan. Ik had voorzien om daar apart op terug te komen en het is daarvoor nu het juiste moment. Mevrouw Van Leeuwen heeft aangegeven dat de bejegening in de begeleiding in een door haar genoemd geval ernstig tekortschoot. Gelukkig zijn er vele gevallen waarin het goed gaat, maar in dit geval schoot de aanpak tekort. Ik heb dat gisteren ook besproken. Ook bij het CWI leeft de overtuiging dat de bejegening anders moet. Het UWV is bezig om specifieke begeleidingstrajecten in te kopen. Het is echt iets anders of je iemand van 56 jaar moet begeleiden naar werk, iemand die in wezen al een heel werkend leven achter zich heeft, dan of je een vrouw of man van 24 jaar een paar mogelijkheden moet laten zien. Er komt heel wat bij kijken om op een gegeven moment die switch te kunnen maken. Ik denk dat het verstandig is om de volgende toezegging op dit punt te doen. Over datgene wat tussen de staatssecretaris en mij is besproken, geven wij u een schriftelijk bericht, zodat helder is dat wij op dat punt een verbetering nastreven. Nogmaals, het gaat dus enerzijds beter, maar er is nog een flinke achterstand aan de werkhervattingskant, wat een verbetering van de dienstverlening vereist. De berichten van vorige week mogen niet zo worden gelezen dat men zich als het gaat om die verbetering in de dienstverlening neerlegt bij de status quo op dit punt.

Ik kom toe aan de vraag van mevrouw Swenker. Zij reageerde op mijn cijfers over de lager dan gemiddelde, maar wel stijgende werkhervattingskansen van ouderen. Zij bestreed niet de stijging zoals ik die ken uit de statistieken. Wel maakt zij zich zorgen over de invloed van de vergrijzing op dat cijfer. Gezien de afgenomen instroomkansen van ouderen en gelet op het kabinetsbeleid inzake de bevordering van ouderenparticipatie, verwacht ik dat het aandeel van ouderen, ondanks vergrijzing, toch zal dalen. Enerzijds stijgt dus de hervatting, en anderzijds daalt de instroom in de WW. Dit zal ertoe leiden dat die totale populatie niet zal volstromen met onevenredig veel senioren. Dat laat onverlet dat de aandacht zoals ik die net beschreef, onverminderd noodzakelijk is. Ik heb het idee dat dit antwoord in technische zin niet ingaat op het verschil tussen de percentages die ik net noemde. In de eerder toegezegde brief die ik de Kamer stuur, neem ik dit punt ook op.

Er zijn vragen gesteld over de FPU-maatregel: was dat eens maar nooit weer? Dit onderwerp maakt mij altijd een beetje verlegen, omdat het om te beginnen niet

mijn beleidsverantwoordelijkheid is en omdat de vraag, in hoeverre je als overheid een werkgever bent als ieder ander, dan wel of je daarin een voorbeeldrol kunt spelen, altijd lastig te beantwoorden is. Bij het Rijk, gesteld voor een enorme taakstelling, die zo min mogelijk ten koste mag gaan van de instroom van vrouwen, jongeren en allochtonen, zijn inderdaad veel senioren uitgestroomd. Een evenwichtige personeelsopbouw, en dus het verhinderen van een onevenredige uitstroom van jongere werknemers, is van groot belang om de continuïteit van zo'n bedrijfsvoering te bewaren. In het algemeen is het inderdaad lastig om van werkgevers een bepaald gedrag te verlangen, als de rijksoverheid dat niet zelf tentoonspreidt. De argumenten voor de FPU-maatregel, die los staan van het voorliggende wetsvoorstel, zijn op zichzelf diverse malen met de Tweede en de Eerste Kamer besproken. Of een dergelijke maatregel ooit opnieuw zal worden getroffen, daarvoor ben ik niet verantwoordelijk, dus daarvoor kan ik geen garanties afgeven. Maar binnen wat er op dat moment moest gebeuren, en binnen dat wat op dat moment beleidsmatig mogelijk was, heeft dit gestalte gekregen. Daarover is op correcte wijze verantwoording afgelegd aan deze Kamer.

In het hele verhaal van de participatie van ouderen werken wij cohortsgewijs. Bij de omzetting van vut en prepensioen hebben wij gezegd: 55-plus wordt nog op een bepaalde manier toegestaan en vanaf 50 tot 55 jaar zijn er mogelijkheden voor extra stortingen in de levensloopregeling. Die beleidsverandering laten wij niet onmiddellijk van toepassing zijn op het leeftijdsgebied tussen 55 en 65 jaar. Dat heeft een goede reden: er zijn bepaalde verwachtingen gewekt, en er is de noodzakelijke flexibiliteit voor de werkgever. Verder moet je erop voorbereid zijn, wat een investeringstermijn vergt. Met de bescheidenheid die ik aan het begin van dit onderdeel naar voren heb gebracht, is dit mijn antwoord op de vragen, daarover gesteld.

Mevrouw Westerveld heeft nog een vraag gesteld over de IOW. Zij vroeg naar de rechtvaardiging van een forse arbeidsverledeneis in de voor te stellen IOW, waarbij zij met name de eis van 25 jaar voor een 65-plusser noemde. Wij zijn daarop in de memorie van antwoord al ingegaan, maar de Partij van de Arbeid komt hierop terug, omdat de afweging voor de toegang tot de IOW voor die fractie meeweegt bij een rechtvaardiging van de duurverkortung. Voor de 60-jarigen geldt als bijzondere faciliteit in de IOW dat naast de vermogenstoets ook geen partnerinkomenstoets geldt. Om dat voordeel ten opzichte van de IOW-regeling voor 50-plussers te bereiken, geldt een forse arbeidsverledeneis. De 60-jarige die niet voldoet aan de arbeidsverledeneis, kan wel in aanmerking komen voor de IOW-regeling voor 50-plussers, waarvoor een veel kortere arbeidsverledeneis geldt, namelijk van zes jaar. In die 60-plusregeling komen materieel kenmerken terug die wij kenden van de WW-vervolguitkering. Om voor die faciliteit in aanmerking te komen, mag flink wat arbeidsverleden worden geëist. Dat hebben wij overigens niet zelf verzonnen, het was een gedachte die opkwam bij de SER. Daar werd de vraag gesteld wat er bij verkorting van de duur van het arbeidsverleden moet gebeuren met de mensen die jarenlang premie hebben betaald. De SER heeft hierin naar een compromis gezocht: een

arbeidsverleden van zes en één van 25 jaar geven relatieve voordelen, wat een positie halverwege het bijstandsniveau en het WW-niveau oplevert, zowel als het gaat om loongerelateerd, als om de vermogens- en de inkomstenstoets.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Het was en is niet mijn bedoeling om op dit moment hier al een debat met u te beginnen over de grondslagen van de regeling die nog moet worden besproken in de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel moet nog worden ingediend en de toelichting moet nog worden gegeven. Het is een wetsvoorstel dat een nog onbekend element bevat. Ik weet als geen ander hoe dit soort wetten tot stand komt, namelijk als resultante van wat geven hier en wat nemen daar. Als wij nu werkelijk zo'n vreemd iets in ons stelsel introduceren, is het dan toch niet beter om daarvoor een wat steviger inhoudelijke onderbouwing te geven dan wat ik nu te horen heb gekregen? Dit is een nieuw element dat een fatsoenlijke uitleg verdient.

Minister **De Geus**: Ik dank mevrouw Westerveld voor deze constructieve suggestie, die ik graag overneem. Ik versta haar in die zin dat de wetgever het enkele feit dat belanghebbenden overeenstemming hebben over een bepaalde oplossing, nooit voldoende acht als grond voor wetgeving. Ik zal mij daarvan rekenschap geven bij de indiening van de IOW. Het kan best zijn dat de Raad van State daar ook naar kijkt, want daar moet het ook nog langs. In het nader rapport in antwoord op het advies van de Raad van State kunnen wij daarop ingaan. Het wetsvoorstel is al vergevorderd in de kabinetsprocedure. Ik verwacht dat het nog voor de zomer naar de Raad van State gaat, dus ik kan er nu niets meer aan veranderen. Het kan zijn dat deze opmerking materieel en procesmatig pas haar beslag krijgt in het nader rapport. Op het moment dat het hier komt, zullen wij ons rekenschap geven van het antwoord op deze vraag.

Mevrouw Westerveld heeft ook gevraagd naar het verzorgingsforfait. Er zijn geen statistische gegevens bekend over het aantal werkenden dat aan het verzorgingsforfait een WW-recht ontleent. Op de vraag of het geen goed idee is om dat te laten registreren heb ik een heel praktisch, ontkenkend antwoord. Er is gekozen voor een uitvoeringspraktijk die trefzeker is. Datgene wat gemeten wordt, is jaren na dato nog heel eenvoudig vast te stellen, als het gaat om kinderverzorging. Er is geen risico dat mensen wel onder het verzorgingsforfait zouden vallen, als het tijdig geregistreerd was, maar waarbij dat later niet meer te vinden is. Het is om zo te zeggen geen schoenendozenverhaal.

Bij iedere aanvraag van een WW-uitkering wordt individueel beoordeeld of iemand via dat verzorgingsforfait aan de arbeidsverledeneis voldoet en dan wordt het er voor de helft bij opgeteld. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de gegevens die ter beschikking staan van de SVB voor de kinderbijslag, dus dat is een heel praktische aanpak. Deze leidt er ook toe dat al die honderden, duizenden, miljoenen mensen die geen kinderen hebben verzorgd of niet werkloos worden, ook niet in zo'n registratiesysteem betrokken hoeven te worden. Daarmee wordt een grote administratieve last voor

betrokkenen en voor uitvoeringsinstanties voorkomen. Deze aanpak is heel praktisch, pragmatisch en trefzeker. Ik verwacht er geen problemen van in de uitvoering.

Mevrouw Westerveld heeft ook gevraagd naar het mantelzorgforfait. Dat is iets anders dan het verzorgingsforfait, dat gaat over de verzorging van kinderen. Bij mantelzorg gaat het om mensen in de omgeving die bijzondere zorg nodig hebben. Hoe staat het daarmee? Zijn wij dat al aan het invoeren? Dat is inderdaad under construction. Er wordt overlegd met het UWV om vast te stellen wanneer en hoe het mantelzorgforfait wordt ingevoerd. Ik stuur hierover nog voor het zomerreces een brief naar beide Kamers. Bij de uitvoering en de beoordeling van het mantelzorgforfait denk ik aan een analoge werkwijze als bij het verzorgingsforfait. Ik denk eraan om dan ook een dergelijke beoordeling te doen en ik denk aan 1 januari 2007 als invoeringsdatum.

Mevrouw De Wolff vroeg of drie maanden WW niet te kort is voor een basisuitkering. Misschien verschillen wij hierover van mening. Ik heb niet het idee dat het te kort is. Het kabinet had eerder zelfs voorgesteld om nog korter te gaan en vervolgens is geadviseerd om het toch te doen voor drie maanden. Daarover zijn wij het eens geworden. Eerst kwamen de sociale partners daarmee en vervolgens is de Tweede Kamer akkoord gegaan. Ik denk dat een periode van drie maanden net even de brug kan zijn van de ene naar de andere baan. Bij mensen die nog niet zo'n lang arbeidsverleden hebben, verwacht je toch een grote flexibiliteit en een grote mate van acceptatie van het werk dat voorhanden is, in die drie maanden. Ik geef toe dat dit een politiek oordeel is, maar naar mijn opvatting kan deze periode daarvoor goed dienen.

Mevrouw De Wolff heeft ook gevraagd of ik bereid ben om in overleg te treden met de sociale partners over de voortzetting van de pensioenopbouw bij werkloosheid, en dan hebben wij het over het FVP. Het instituut is bekend. Het gaat te ver om de historie hiervan aan te halen. Het was geld van werkgevers en werknemers dat is gebruikt voor de financiering van de pensioenopbouw van mensen die in de WW zaten. De pensioenregelingen die deze opbouw hadden, konden de kosten daarvan declareren bij het FVP.

Dat is jarenlang een heel mooie ondersteuning geweest bij de inkomensbescherming, maar dat geld is op en nu moeten de sociale partners zelf kijken of zij in hun aanvullende pensioenregelingen prioriteit geven aan de voortzetting van de pensioenopbouw bij werkloosheid. Wij weten dat niet. Het kan zijn dat de ene regeling het wel doet en de andere niet. Dat zie je ook wel bij arbeidsongeschiktheid, maar daar wordt vaker afgesproken om premievrij voort te zetten. Men heeft die mogelijkheid. Dat wordt misschien per pensioenregeling afgewogen op het moment dat de nieuwe WW er is, want dan is er een nieuw wegingsmoment.

Ik zal niet in die verantwoordelijkheid van de sociale partners treden. Zij weten hoe de WW en de pensioenregeling eruit gaan zien. Net zo goed als het FVP hun geld was, is het ook nu aan hen om te bekijken of hun geld daarin gestoken moet worden en welke voorziening er getroffen moet worden. Dat past eigenlijk bij het algemene beleid van het kabinet om niet in de inhoud of de

financiering van de pensioenregelingen te treden. Voor ons telt wel, als er eenmaal een toezegging is gedaan, dat deze gestand moet worden gedaan, en zo zijn er nog wel meer regels, maar dan gaat het niet over de inhoud van de regeling zelf.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Dit is mij net iets te makkelijk. Bovendien is het een herhaling van wat er in de nadere memorie van antwoord is geschreven. Toen het FVP tot stand kwam, werd het gevoeld als een tripartiete verantwoordelijkheid, want het Rijk heeft er indertijd ook geld in gestoken. Het kan zijn dat men het nu niet meer als een tripartiete verantwoordelijkheid voelt, maar dat is dan toch een beleidswijziging. Verder constateer ik dat de overheid zich altijd wel zorgen heeft gemaakt over de witte vlek in de pensioenen. Er dreigt nu een vergroting van de witte vlek. Bovendien vraag ik mij af of de premievrije voortzetting bij werkloosheid wel zo makkelijk te verzekeren is. Het staat mij bij dat arbeidsongeschiktheid nog wel privaat te verzekeren is, maar werkloosheid veel lastiger. Daar maak ik mij zorgen over.

Minister **De Geus**: Het Fonds Voorheffing Pensioenverzekering is destijds ingesteld als een voorheffing voor een loongerelateerd staatspensioen. Daarom was het ook geld van de werknemers en de werkgevers. In ons land bleek geen meerderheid te zijn voor een loongerelateerd pensioen van overheidswege, maar is de achteraf gezien zeer succesvolle keuze gemaakt voor een staatspensioen op het niveau van bestaanszekerheid, dus minimumniveau. Daarnaast is er een verantwoordelijkheid van de sociale partners voor het loongerelateerde deel. Toen dat meer succes kreeg, is een algehele verzekering van staatswege geleidelijk uit beeld geraakt. Ik weet dat nog, omdat ik er indertijd als vakbondsbestuurder bij betrokken was.

Toen was de vraag wat wij moesten doen met het geld van die voorheffing. Dat is toen gebruikt als fonds voortzetting pensioenopbouw bij werkloosheid. Zo is dat gaan werken voor werklozen. Dat geld dat bij de sociale partners was opgehaald en rentedragend was geworden, heeft enorm veel opgebracht in de jaren dat het goed ging met de economie, maar dat is nu aan zijn eind gekomen. Daarover is ook gesproken met de sociale partners. Er is soms op aandrang van de Kamer gekeken of dit of dat erbij kon. Er zijn beslissingen over genomen. Op een gegeven moment is gezegd dat er een einddatum komt voor lopende gevallen en dan is het schluss.

Het klopt dat er een soort witte vlek komt, want het kan zijn dat sommige werklozen dan niet verzekerd zijn. Wij hebben altijd gezegd dat de verantwoordelijkheid voor die witte vlek bij de sociale partners zelf ligt. Het dichten van die witte vlek komt overigens goed tot stand. Dat is een van de terreinen waarop de sociale partners hebben bewezen dat zij in de loop van de tijd echt succes kunnen boeken.

Mevrouw De Wolff maakt zich zorgen of die werkloosheid wel zo makkelijk te verzekeren is. Dat is op individuele basis heel lastig. Als ik mijzelf wil verzekeren tegen werkloosheid zal de verzekeringsmaatschappij ongetwijfeld zeggen: je hoeft maar een keer ruzie te maken met de Eerste Kamer en je bent werkloos, dat heb je in

eigen hand. Dat zal dus niet gaan. Dan is het vanuit een collectiviteit geredeneerd -- de meeste bedrijfstak- en ondernemingspensioenregelingen zijn collectief -- veel gemakkelijker mee te nemen en dat gebeurt in de praktijk ook af en toe. Dat kan dus wel. Het niveau waarop het principe van de beïnvloedingsmogelijkheid telt, is met name dat individuele niveau.

Mevrouw De Wolff heeft ook gesproken over de effectiviteit van de verwijtbaarheidstoets in de zin van het voorkomen van onnodige pro-formaprocedures. Dergelijke procedures zullen natuurlijk niet van de ene op de andere dag kunnen verdwijnen. In sommige gevallen zullen ook om andere redenen dan het veiligstellen van WW procedures worden gevoerd. Toch deel ik haar scepsis niet, want ik heb er goede hoop op dat het aantal onnodige procedures echt drastisch zal afnemen. Hier ligt natuurlijk ook een taak voor de rechtshulpverleners. De advocatuur is bij uitstek in staat om daar ook een bijdrage aan te leveren, want die adviseert de cliënten daarin. Als advocaten zien dat de WW-uitkering niet in gevaar komt, moeten zij kunnen zeggen dat dit echt zo is, dat dit inmiddels in de wet staat en dus geldend recht is. Zo kan de advocatuur hier ook een mooie sleutelrol in vervullen. Net als de Raad voor de Rechtspraak en bijvoorbeeld uw collega Boot en anderen die hierover hebben gepubliceerd, verwacht ik wel degelijk een versoepeling van de ontslagpraktijk en een vermindering van het aantal procedures. Wij gaan het overigens natuurlijk wel monitoren.

Mevrouw De Wolff vroeg zich af of wij met de beperking van de verwijtbaarheidstoets niet doorschieten, of dat er niet toe kan leiden dat werknemers die bijvoorbeeld verwijtbaar disfunctioneren ten onrechte in de WW komen. Dat zou jammer zijn, maar wij weten natuurlijk allemaal dat dit kan voorkomen. Als UWV dat niet in de gaten heeft, is het ook heel moeilijk om daar achteraf nog de vinger achter te krijgen. Maar goed, wij hebben die afweging gemaakt. Het hele circus van de pro-formaprocedures, de enkele gevallen waarin mensen wellicht ten onrechte aanspraak maken op WW, staan in een verhouding die toch doorslaat naar afschaffing van die pro-formaprocedures in het kader van de verwijtbaarheidstoets. Bovendien zal extra worden ingezet op de reïntegratie. Dat betekent dus dat een soepele toegang tot de WW gepaard zal gaan met een directe opstelling van de reïntegratievisie. Op dat moment blijkt natuurlijk ook hoe iemand daar in staat. Ik denk dat juist door het serieus, snel en direct oppakken van de reïntegratie in combinatie met het niet of niet te veel terugkijken naar het verwijt van vroeger, behalve dan in evidente gevallen, dit een weg is die ook uw steun zou kunnen krijgen.

Mevrouw De Wolff vroeg of in de voorlichting ook aandacht wordt besteed aan beperking van de verwijtbaarheidstoets. Ja, natuurlijk, in september, oktober en november, drie maanden lang, gaat het ministerie samen met UWV en het CWI intensieve voorlichting geven waarbij ook deze onderwerpen aan de orde zullen komen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik wil deze vraag van mevrouw De Wolff aangrijpen om terug te komen op een punt waarvoor ik in de schriftelijke voorbereiding aandacht

heb gevraagd in het kader van de voorlichting. Ik vond problematisch in dit wetsvoorstel, in ieder geval niet logisch -- ik heb de minister dat in de schriftelijke voorbereiding ook voorgehouden -- dat die verwijtbaarheidstoets voor de WW eruit is gehaald, maar via dit wetsvoorstel eigenlijk weer wordt ingevoerd in de Ziekewet. De werknemer die zelf meewerkt aan zijn ontslag terwijl hij nog in de reïntegratieperiode zit, kan wel een sanctie krijgen. Daar is een argument voor gegeven dat ik ook niet zo erg sterk vond. Wordt voorlichting dan niet buitengewoon ingewikkeld? Soms mag het wel en soms mag het niet. Zelf had ik het idee dat wordt geprobeerd om een beetje helder, toegankelijk en begrijpelijk systeem te schetsen, maar dat dit vervolgens weer aan flarden wordt geschoten door een elementje dat meer te maken heeft met verwijtbaarheid van de werkgever dan van de werknemer.

Minister **De Geus**: Waar mogelijk proberen wij de werkloosheids-, ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen parallel te laten lopen. Dat heeft natuurlijk ook te maken met bijvoorbeeld de uitkeringsduur WGA. Ik begrijp uw voorkeur om daar waar mogelijk ook zaken gelijk te behandelen, maar dit is toch echt heel verschillend. In uw voorbeeld gaat het om de inspanningen ter voorkoming van langdurige ziekte die op een heel zorgvuldige manier op individueel niveau duidelijk worden gemaakt en waarbij de reïntegratie-inspanningen in een verslag moeten worden opgeschreven. Dat is echt een heel zorgvuldige procedure. Bij de WW gaat het om de verwijtbaarheid in die gevallen van dringende redenen. Ik wijs in dit verband maar naar de tekst, want ik denk het niet beter te kunnen zeggen dan dat het is opgeschreven. Die tekst luistert zeer nauw en daarom verwijs ik hiernaar. In die gevallen kan er wel degelijk sprake zijn van verwijtbaarheid, maar wij hebben de verwijtbaarheidstoets en de regels rond de benadelingshandeling ernstig willen versoepelen vanuit de wetenschap dat het overgrote merendeel van die gevallen pro-formazaken zijn, zoals ook mevrouw De Wolff naar voren bracht. Wij hebben daar dus met een heel ander regime te maken dan bij de Ziekewet. Uw vraag was of dat de voorlichting niet ingewikkeld maakt. Het zou ertoe kunnen leiden dat wij in de voorlichting ook duidelijk moeten maken wat er van iemand wordt verwacht als hij werkloos of ziek wordt. Dat is voor een werkgever ook iets heel anders. Een werkgever moet bij ziekte twee jaar lang loon doorbetalen. Dat is nogal een verschil. Wij verwachten dan ook dat betrokkenen er zelf zoveel mogelijk aan zullen doen om de achterstand die kan optreden door ziekte of arbeidsongeschiktheid terug te brengen om weer terug te komen naar de arbeidsmarkt. Ik zeg u in ieder geval graag toe dat wij daar in de voorlichting goed naar zullen kijken, opdat de verwarring die u vreest zoveel mogelijk kan worden voorkomen.

Mevrouw Meulenbelt vroeg of het de bedoeling is dat iedere werknemer die op of na 50 jaar werkloos wordt uiteindelijk tot zijn 65ste niet in de bijstand komt. Nee, de WW is een tijdelijke inkomensvoorziening en een brug van werk naar werk. Niet iedere werknemer die op of na zijn 50ste jaar werkloos wordt komt straks in de IOW. In de IOW geldt namelijk die arbeidsverledeneis van ten minste zes maanden. Dan moet er sprake zijn van ten

minste zes maanden WW. Dat betekent ook dat je moet voldoen aan de entree-eisen voor de WW. Als niet aan die voorwaarden wordt voldaan, zal ook voor de ouderen na de WW geen beroep op de IOW mogelijk zijn en kan dus eventueel een beroep op de bijstand aan de orde zijn, inclusief ook de toets op het vermogen. Wel zullen wij in de IOW voor de daarin ook u bekende groepen een verbetering aanbrengen, maar ik kan en wil hier ook niet de garantie geven dat mensen na 50 jaar werkloos wordend nooit in de bijstand kunnen komen. Zo is het niet!

Mevrouw Van Leeuwen vroeg naar het structureel maken van de regeling vrijstelling sollicitatieplicht 57,5 jaar en ouder. Wij hebben ervoor gekozen om die structurele vrijstelling voor degenen die op 31 december 2003 57,5 jaar en ouder waren als het ware aan dat cohort te koppelen. Dat heeft ook te maken met het feit dat er tot aan dat moment voor dat cohort een vrijstelling was. Dat heeft ook te maken met het overgangsrecht. Dat betekent dus dat mensen die daarna werkloos worden maar wel tot dat cohort behoren geen nadeel ondervinden van het feit dat zij op dat moment nog werkten. Bij het ontwerpen van de nieuwe regeling hebben wij besloten om niet weer met een categoriale vrijstelling te komen en ook niet om daar een bepaald leeftijdscohort bij uit te zonderen, omdat wij eigenlijk toe willen naar meer maatwerk in die ontheffing. Dat komen er dus twee regelingen naast elkaar, categoriale vrijstellingen enerzijds en ontheffingen anderzijds. Gek genoeg lijkt het alsof een vrijstelling genereuzer is dan een ontheffing. In beleidstechnische zin is dit ook zo, want voor een ontheffing is een besluit van UWV nodig. De mate van die ontheffing en de groep die daarvan gebruik kan maken, zijn echter veel groter en gelden in principe voor iedereen. Het grote verschil is dus dat de ontheffing maatwerk levert voor de in de wet genoemde gevallen. De vrijstellingsregeling blijft bestaan voor de daarin genoemde gevallen, namelijk de vrijwilligers en mantelzorgers die op 3 december 2003 57,5 of ouder waren, vorstwerkloosheid en personen met een werktijdverkorting op basis van een vergunning, vakantie met behoud van WW, personen die op de eerste WW-dag 64 jaar of ouder zijn en mensen die noodzakelijke scholing, opleiding of proefplaatsing volgen. Die vrijstelling blijft gehandhaafd. Daarnaast komt er een besluit op grond waarvan UWV ontheffing verleent in geval van calamiteiten, vrijwilligerswerk en, intensieve mantelzorg.

Mevrouw Van Leeuwen heeft gesproken over het grote belang van vrijwilligerswerk. Dit onderschrijf ik. Zeker voor mensen die geen betaald werk verrichten, kan vrijwilligerswerk nog extra betekenis hebben, omdat deze vorm van participatie op de eerste plaats kan staan in het leven en daardoor een bijdrage kan leveren voor betrokkene zelf en voor de samenleving. Het is echter niet altijd zo dat het verrichten van vrijwilligerswerk sollicitatieactiviteiten in de weg staat, maar als er een ongunstige uitwerking is, kan er een ontheffing worden verleend.

Ik denk dat er voorbeelden bekend zijn van mensen die naast hun betaalde werk vrijwilligerswerk verrichten. Als zij dan een tijdje werkloos worden, zullen zij het vrijwilligerswerk waarschijnlijk voortzetten. Dit verhindert hen echter niet om werk te zoeken.

Er zijn echter ook mensen die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben. Voor hen kan het verrichten van vrijwilligerswerk of mantelzorg een fase zijn van het terugkrijgen van zelfrespect en vaardigheden. Dit plantje kan alleen maar groeien als het even uit de wind staat van de directe druk van het moeten solliciteren die in een bepaalde fase ook heel ontmoedigend kan zijn. Daarom kiezen wij voor individueel maatwerk.

Het belang van vrijwilligerswerk krijgt dan nog een derde dimensie. Het is niet alleen van belang voor de maatschappij en betrokkene, maar het heeft een eigen waarde omdat de arbeidsmarktkansen van betrokkenen erdoor kunnen toenemen. In die trits krijgt de ontheffing een positieve lading. Daarom worden er ook afspraken over gemaakt in de reïntegratiefase. Als de visie wordt bijgesteld als er een ontheffing wordt verleend, wordt er afgesproken wat de betekenis van die tijdelijke ontheffing is in het kader van het totale participatieproces.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Het is niet zo moeilijk om een paar voorbeelden te verzinnen waarin iemand tegelijkertijd zowel onder de ene als onder de andere regeling kan vallen. Ik proef hier eigenlijk ook uit dat de minister zegt dat de categorale vrijstellingsregeling eigenlijk breder en algemener is en dat die waarschijnlijk eerst zal worden toegepast voordat er over een ontheffing wordt gesproken die op maat is en individueel, hoewel je dit formeel misschien niet mag zeggen. Hoe verhouden die twee zich tot elkaar als zij allebei van toepassing zijn?

Minister **De Geus**: Deze uitleg is volstrekt juist en ik zeg dit in formele zin.

Mevrouw Van Leeuwen en de heer Van den Berg hebben gevraagd naar de situatie van chronisch zieken en gehandicapten. Naar aanleiding van een verzoek van de beide Kamers is er een werkgroep in het leven geroepen om na te gaan of buitengewoneuitgavenregeling en zorgtoeslag kunnen worden geïntegreerd. Dit is de Werkgroep integratie buitengewoneuitgavenregeling en zorgtoeslag. De verwachting en de wens van de beide Kamers en het kabinet was dat deze werkgroep voor het zomerreces zou rapporteren en dat het beraad over die rapportage nog voor het zomerreces mogelijk zou zijn.

Het rapport verkeert in een afrondende fase, maar het kabinet vindt het van groot belang dat er ook in deze fase overleg plaatsvindt met bijvoorbeeld de CG-Raad. Een eerste gesprek tussen de ministers van VWS, de staatssecretaris van Financiën, de CG-Raad, SEO en mijzelf heeft inmiddels plaatsgehad. Mede naar aanleiding van het NIBUD-rapport dat in opdracht van de CG-Raad was opgesteld, is tijdens dit overleg ook gesproken over het koopkrachtbeeld 2006 voor chronisch zieken en gehandicapten. Hiermee komen wij tegemoet aan de toezegging die tijdens het debat over het koopkrachtbeeld op 27 april jongstleden in de Tweede Kamer is gedaan. Dit gesprek is in goede harmonie verlopen en heeft over een weer een aantal inzichten opgeleverd.

Het koopkrachtbeeld voor 2006 voor chronisch zieken en gehandicapten is als zodanig niet verslechterd. De veelheid aan regelingen voor deze groep maakt het echter in de praktijk voor veel mensen moeilijk om het hoofd boven water te houden. Er is dus veel te winnen met

vereenvoudiging en een betere toegankelijkheid van de regelgeving. Wij hebben afgesproken dat wij op basis van een conceptkabinetsstandpunt nogmaals met de organisaties van gedachten zullen wisselen om zeker te stellen dat wij elkaar goed verstaan en dat wij met een voldragen standpunt naar het parlement gaan. In de zomer vindt er ambtelijk overleg plaats. Dit zal resulteren in een kabinetsstandpunt dat na de zomer zal verschijnen.

In het rapport zal aandacht worden geschonken aan zowel medische als niet medisch-gerelateerde kosten. Wij zien zo veel mensen die niet alleen de medische kosten moeilijk kunnen dragen, maar die ook afhankelijk zijn van bepaalde regelingen om een bepaalde kwaliteit van leven te kunnen hebben. De voorzieningen moeten daarom goed toegankelijk zijn en zo eenvoudig dat iedereen er een beroep op kan doen en niet alleen de mensen die die sport tot in het extreme beheersen.

De minister van VWS heeft vanochtend een brief aan beide Kamers gestuurd waarin zij op de hoogte worden gesteld van de planning van een en ander.

Mevrouw Van Leeuwen en mevrouw Westerveld hebben hun zorg geuit over de haalbaarheid van de afspraken in het sociaal akkoord en de Werktop 2005 over de reïntegratie van gedeeltelijk arbeidsgeschikten. Dit is een punt waarover ik de Kamer niet alleen informatief, maar ook politiek helderheid wil verschaffen. Als het midden- en kleinbedrijf de afgelopen weken uitspreekt dat het moeilijk is om arbeidsongeschikten in dienst te nemen of te houden, vind ik dat ongelukkig. Het mkb heeft volstrekt meegewerkt aan de totstandkoming van dit regiem. Er staan handtekeningen onder, er is tijdens de Werktop over gesproken en er is verantwoordelijkheid aanvaard. Ik sluit mijn ogen niet voor het feit dat een individuele werkgever soms geen mogelijkheden heeft als hij maar twee of drie arbeidsplaatsen heeft of een heel gespecialiseerd bedrijf, maar dan kan de kracht van het Nederlandse mkb toch liggen in de organisatie van het midden- en kleinbedrijf. De regionale en branchegewijze organisatie, de cao, zijn nu juist de elementen die ertoe bijdragen dat wij in Nederland een systeem hebben waarin de sociale partners een eigen verantwoordelijkheid dragen. Het mkb kan niet weglomen voor die verantwoordelijkheid. Het mkb was betrokken bij alle afspraken en wij praten over die afspraken in de regiegroep van de overheid en de sociale partners. Uit recente onderzoeksgegevens blijkt overigens dat het aantal werkende herbeoordeelde gedeeltelijk arbeidsongeschikten toeneemt. Op het moment van beoordeling benut tussen de 47% en 67% de verdien capaciteit volledig of bijna volledig. Van de niet werkende herbeoordeelde is na vier maanden alsnog 11% extra aan het werkt, wat na acht maanden stijgt naar 20%. Op zichzelf is dat dus goed, maar we mogen niet toelaten dat partijen die hun verantwoordelijkheid hebben aanvaard, afscheid nemen van dit proces. Ik vind het dus van groot belang om de afspraken in de werktop, maar ook het voorgaande proces, dus het SER-advies en alles wat daarmee samenhangt, als één pakket te zien, waarvoor in dit land een tripartiete verantwoordelijkheid is aanvaard. Dit is mijn politieke antwoord.

De heer Van den Berg vroeg of er extra beleid voor allochtonen komt. Wij zijn geen voorstander van doelgroepenbeleid als zodanig; dat werkt vaak

stigmatiserend. De arbeidsmarktpositie moet worden versterkt via algemeen beleid. Dat neemt niet weg dat het nodig kan zijn om, tijdelijk en aanvullend, innovatieve maatregelen te nemen, maar altijd vanuit de gedachte dat het algemeen beleid de hoofdroute moet zijn. Voor minderheden zijn enkele aanvullende maatregelen getroffen: het banenoffensief dat moet leiden tot 2600 hoogopgeleide vluchtelingen aan het werk, een project van 3 mln.; ook ontvangen maatschappelijke organisaties subsidies om allochtonen te helpen bij het vinden van werk, zoals het initiatief van Borea waarin 25 reïntegratiebedrijven vmbo-scholen hebben geadopteerd en leerlingen helpen bij het vinden van een baan of stage; de Stichting Samenleving en Bedrijf zoekt naar banen voor allochtone vrouwen, een initiatief dat voortvloeit uit de aanbeveling van de commissie PaVEM; TPG Post zet allochtone vrouwen in als postbesteller; in november 2004 is het Landelijk Netwerk Diversiteitsmanagement opgestart. Wij hebben dus extra beleidsinitiatieven voor allochtonen, maar we willen voorkomen dat er een structureel verschil ontstaat in de kosten van allochtonen en autochtonen, wat in het licht van het gelijkheidsprincipe ook niet mogelijk zou zijn. Het gaat hier dus om stimulansen voor de extra push.

Mevrouw Swenker vroeg hoe moet worden beoordeeld dat het voeren van verweer niet tot verwijtbare werkloosheid leidt, terwijl het UWV wel een sanctie zou kunnen toepassen op grond van een benadelingshandeling. In het nieuwe zesde lid van artikel 24 van de WW is geregeld dat het niet voeren van verweer door de werknemer tegen, of het instemmen van de werknemer met een beëindiging van de dienstbetrekking door of op verzoek van de werkgever, niet alleen niet leidt tot verwijtbare werkloosheid, maar ook niet tot een benadelingshandeling. Een moeilijke zin, die ikzelf ook tweemaal moest lezen, maar zo zit het.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Ik vrees dat ik de zin heb begrepen.

Dat neemt echter niet weg dat een werknemer een benadelingshandeling kan verrichten, bij wijze van spreken zonder dat hij het in de smiezen heeft, omdat de werkgever zich niet aan bepaalde wettelijke vereisten houdt; het is dus mogelijk dat de werknemer dat niet weet. Bij een verweer, ook al is dit slechts formeel, heb je meer kans dat zoiets naar boven komt dan wanneer er geen verweer hoeft te worden gevoerd. Het is de vraag of uw moeilijke zin daarop betrekking heeft. U heeft het voorbeeld zelf gegeven: stel dat ik geen verweer voer als ik als werknemer word ontslagen en de werkgever houdt zich niet aan de opzegtermijn, dan levert dat wel een benadelingshandeling voor de kas op. Geen verweer voeren betekent volgens mij dus niet vrijgesteld zijn van een benadelingshandeling.

Minister **De Geus**: Ik vrees dat ik, voor een trefzeker antwoord, hierop in tweede termijn terug moet komen.

De laatste vraag van mevrouw Swenker had betrekking op het ontslagrecht: neemt de minister zelf de verantwoordelijkheid of wacht hij eerst het advies van de SER af? Eigenlijk heeft het kabinet een combinatie van de twee gehonoreerd: we hebben gekozen voor een langere

termijn voor het advies en nemen in de tussentijd geen politieke besluiten. Inderdaad wachten we dus het SER-advies af. Het is mogelijk dat dit nooit komt, of dat het verdeeld is, of dat de SER hierover geen opvatting heeft. In dat geval komt het kabinet met een standpunt.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoorden en voor de toezeggingen aan ons adres. Ik heb begrepen dat er aandacht zal worden gevraagd voor de mogelijke ratificatie van het ILO-verdrag 168 bij de eerstvolgende round-up. Ik neem aan dat de minister daarmee heeft ook beloofd dat de Kamer op de hoogte zal worden gehouden. Ik heb genoteerd dat de minister de Kamer op de hoogte zal houden van de opvatting van het comité van experts en ook, naar ik aanneem, van de wijze waarop de regering dit debat is ingegaan. Ik betreur het wel dat de minister datgene waar de regering zo zeker van is, niet voorafgaand wil toetsen, al heb ik wel begrip voor deze instelling: als men zeer overtuigd is van het eigen gelijk, kan het inschakelen van een derde immers worden opgevat als een zwaktebod.

Ik ben gelukkig met één uitspraak van de minister, niet om de inhoud ervan, maar wel door het feit dat ik de minister zoiets nu eens hoorde zeggen. Hij zei dat de hervattingskansen van ouderen vanuit de WW lastig is. Ik zou de minister deze uitspraak graag in een lijstje willen aanbieden, voor boven zijn bed. Wil de minister hieraan vasthouden als hij rapporten weegt van economen zoals de heer Van Oers, waarover in de schriftelijke voorbereiding verschillende vragen zijn gesteld? Op alle vragen hierover was het antwoord dat dit geldt voor alle inkomenscategorieën en dat er niet wordt geregistreerd, maar dat het wel voor iedereen geldt. Ik denk dat het voor doeltreffend en humaan beleid goed is om aan dit soort realiteiten vast te houden. Ik zou de minister toewensen dat ik hem hier niet meer aan hoef te herinneren als dat soort rapporten onder zijn aandacht worden gebracht.

Verder vond ik het aardig dat ik op twee momenten in de beantwoording van de minister passie hoorde doorklinken. Ik heb hem twee keer horen zeggen dat hij iets werkelijk niet accepteerde, c.q. dat hij er buitengewoon mee ongelukkig was. De eerste keer was toen de opvatting van de voorzitter van de raad van bestuur van het CWI werd besproken. De minister is zelfs nog met hem gaan praten. In de vragen heb ik nog scherp gekregen wat precies de minister niet accepteerde en hij stelde mij gerust: het ging er niet om dat mensen over wie hij wat te vertellen heeft, dit soort dingen zeggen; het is een opvatting bij het CWI die hij niet wenst te accepteren. Ik wil de minister voorhouden dat de cultuuromslag die nodig is bij werkgevers en werknemers ook nodig is bij de uitvoerders van dit soort regelingen, die voortdurend worden geconfronteerd met werkenden aan een loket die er iets mee moeten en daar kennelijk een beetje wanhopig van worden. Tegelijk vraag ik de minister of er geen grens is bereikt aan de mate waarin wij culturen kunnen laten omslaan; het is best mogelijk dat deze mensen, die er in de praktijk mee werken, spreken met kennis van zaken en ons waarheden voorhouden die wij liever niet willen horen,

maar waarmee wij in ons beleid wel rekening zouden moeten willen houden.

De tweede keer dat er passie in de stem van de minister doorklonk, was toen hij zei dat de opstelling van het midden- en kleinbedrijf onacceptabel is. Ik begrijp dat en het is dan ook goed dat hij met het mkb gaat praten over de vraag of het mogelijk is om categorale maatregelen te nemen. Wij moeten natuurlijk wel in het oog houden dat de rek er wel eens uit zou kunnen zijn en dat wij soms moeten accepteren dat bepaalde zaken in ieder geval niet op de korte termijn geregeld kunnen worden. Ook bij beleidsdebatten over dit onderwerp zullen wij ons moeten realiseren dat wij het niet van de ene op de andere dag kunnen regelen dat organisaties de vlag uithangen als ze iemand hebben kunnen aannemen die ouder is dan vijftig jaar. Het zal nog wel even duren voordat wij die samenleving bereikt hebben.

Het blijft, ondanks het antwoord van de minister, voor mijn fractie een zorg dat dit beleid vooral is ingegeven door ideologie en dat het wel eens ten koste zou kunnen gaan van de mensen op wie dat beleid gericht is.

Mijn vraag over de 57,5-jaarsregeling was niet bedoeld om de minister in verlegenheid te brengen en hem te verleiden tot de uitspraak dat het een schande is en dat wij er iets aan moeten doen. Het ging mij om de manier waarop hij zijn visie verwoordde. Op een bepaalde manier kan ik mij voorstellen dat het ministerie voor dit beleid heeft gekozen. Bij universiteiten en andere grote organisaties handelt men namelijk vaak niet anders. Ik wilde gewoon van de minister weten of hij voorziet dat dit soort gunstige vertrekregelingen voor ouderen echt tot het verleden zullen gaan behoren. Of sluit hij niet uit dat grote instellingen en bedrijven met voldoende geld hiertoe af en toe hun toevlucht zullen nemen, omdat dat nodig is om hun organisatie gezond te houden?

Ik bedank de minister voor zijn toezegging dat hij aandacht zal besteden aan de grondslag van het nieuwe element in de IOW.

Verder was ik wel een beetje teleurgesteld over zijn antwoord op mijn vraag over het zorgforfait. Ik begrijp zijn antwoord ook niet helemaal. Het zorgforfait bestaat al een hele tijd. Uit andere hoofde weet ik dat onderzoekers graag willen weten hoe vaak van dit forfait gebruik gemaakt wordt en of mensen er profijt van hebben. Zij hebben hiernaar ook onderzoek gedaan en daarbij bleek dat het niet wordt geregistreerd. Uit het antwoord van de minister begrijp ik echter dat het helemaal niet zo ingewikkeld hoeft te zijn. Naar mijn mening hoeft het dat inderdaad ook niet te zijn, want hiervoor is maar een kleine extra handeling nodig. Men hoeft alleen maar simpel aan te geven of het zorgforfait effectief is. Een opvolger van de minister zal waarschijnlijk heel blij zijn als deze minister een begin maakt met de registratie. Want zoals men in de sociale wetenschap zegt: meten is weten. Volgens mij hoeft die registratie ook helemaal niet te leiden tot een grote papierberg.

*N

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Voorzitter. Volgens mij hebben alle woordvoerders hun zorgen geuit over de positie van de oudere werknemer en dan in het bijzonder

over het feit dat er in de afgelopen jaren nogal wat wettelijke maatregelen zijn getroffen die hun inkomenspositie bedreigen. Nogal wat fracties hebben gevraagd waaruit het effectieve arbeidsmarkt bestaat waarmee de regering deze verslechtering van het perspectief van die ouderen wil compenseren.

De minister had nogal wat woorden nodig om aan te geven waaruit dat arbeidsmarktbeleid bestaat. Eerlijk gezegd ben ik nog steeds niet van de effectiviteit van dat beleid overtuigd. Voor de wettelijke ondersteuning verwees hij namelijk naar een maatregel die wij sinds 1986 kennen, de dagloongarantie. Verder noemde hij de premievrijstelling, maar voegde daaraan onmiddellijk toe dat werkgevers onbekend zijn met deze regeling. Ten slotte noemde hij de Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd, maar daarover merkte hij dan weer spontaan op dat die wet moeilijk te handhaven is. Ga dan terug naar je ministerie en zorg voor een beter handhaafbare wet! Het is immers bekend dat bij sollicitaties en wervingsprocedures vaak sprake is van leeftijdsdiscriminatie. De Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd werd door de minister dan ook terecht een doekje voor het bloeden genoemd.

De minister bestookte ons ook met Engelse termen. Ik noem: tool box en senior power. Inmiddels weet ik dat het kabinet met dit soort woorden probeert te verhullen dat het ineffektieve maatregelen zijn met weinig meetbare doelstellingen. Ik denk al met al dat de zaak verder uit balans raakt als wij dit wetsvoorstel aanvaarden.

Minstens vier fracties hebben aarzeling getoond bij de consequentie dat de verkorting van de uitkeringsduur ook doorwerkt bij de WGA'ers. De inkt van de WIA is nog maar nauwelijks droog en wij hebben nauwelijks of geen ervaring met de reïntegratietrajecten voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten. Ik zou menen dat wij eerst ervaring moeten opdoen met de WIA en eerst moeten vaststellen dat de wet beantwoordt aan zijn doelstellingen, voordat wij de uitkeringsduur verkorten van mensen die nu ziek zijn en over enige tijd in de WIA terechtkomen. Het stelt mij ook teleur dat de minister niet is ingaan op deze aarzeling van verschillende woordvoerders.

Minister De Geus: Voorzitter. Mijn excuses. Na een interruptie heb ik in het vuur van mijn betoog een bladzijde te veel omgedraaid, waardoor ik het antwoord dat ik hierover heb voorbereid, per abuis niet heb uitgesproken. Ik zal mevrouw De Wolff en anderen alsnog in tweede termijn diepgaand antwoorden.

Mevrouw De Wolff (GroenLinks): Wij vergissen ons allemaal wel eens.

Mevrouw Westerveld sprak al over het signaal dat het mkb heeft afgegeven. Ik denk niet dat de minister het zich kan veroorloven om daarop te reageren met de opmerking: met dat signaal heb ik niet zoveel te maken, want de heer Hermans heeft zijn handtekening nu eenmaal onder het akkoord gezet. Als die honderdduizend werknemers, die door MKB Nederland worden vertegenwoordigd, niet doen wat het akkoord beoogde, is er hoogstwaarschijnlijk ook iets met de afspraken mis. Ik durf de stelling wel aan dat zeker in het midden- en kleinbedrijf de verantwoordelijkheid voor reïntegratie die

werkgevers opgelegd hebben gekregen, te ver is doorgeschoten.

*N

De heer **Van den Berg (SGP):** Voorzitter. Ik bedank de minister voor zijn beantwoording. Wij hebben op een goede manier met elkaar van gedachten kunnen wisselen over het ouderenbeleid. De minister heeft de maatregelen nog eens opgesomd die zijn genomen en gezegd dat die maatregelen nog effectiever moeten worden. Ik hoop dat dat in de komende tijd resultaat zal opleveren. Hij heeft verder gezegd dat het rapport van de werkgroep binnenkort beschikbaar is.

Het is altijd de vraag wat je kunt doen als iemand zijn handtekening onder een akkoord heeft gezet en die afspraken vervolgens niet nakomt. De Kamer kan in dat geval een minister naar huis sturen, maar wat doen wij in zo'n geval met het mkb? Het mkb heeft nadrukkelijk laten weten dat ze het akkoord niet zullen uitvoeren. Men heeft dat bericht heel stellig naar buiten gebracht, met als argument: het lukt niet in onze eigen bedrijven en voor andere bedrijven is het ook veel te ingewikkeld. De minister heeft wel wat gegromd en gebromd en met de vuist op tafel geslagen, maar wat doen wij nu concreet met zo'n onwillige sociale partner? Het is een grote werkgever, en als wij er niet alles aan doen wat in ons vermogen ligt, blijft het gewoon doorgaan zoals het nu gaat. Dat is heel slecht. Het is slecht voor het mkb, maar ook slecht voor de mensen. Wij hebben veel vertrouwen gesteld in de sociale partners. Ik hoop dat de minister straks hierop terugkomt.

De minister heeft een aantal doelgroepen genoemd omdat uit de reïntegratiemarkt blijkt dat bepaalde groepen het niet halen. Ik begrijp dat hij daarbij uitgaat van algemeen beleid en daar sta ik ook achter, maar het is goed toch om toch extra maatregelen voor doelgroepen te treffen. De minister heeft dat ook toegezegd.

Ik heb mij er wel wat over opgewonden dat er een heel terrein blijft liggen, zoals dat van de WGA'ers. De minister heeft echter meteen gezegd dat het een misser betrof en dat hij daarop terugkomt. Wij wachten graag zijn beantwoording af.

*N

Mevrouw **Van Leeuwen (CDA):** Voorzitter. Ook ik begin met een woord van erkentelijkheid voor de wijze waarop de minister op de verschillende vragen is ingegaan. Dit betekent nog niet dat mijn fractie helemaal gelukkig is met de uitkomst daarvan. Ik herhaal dat mijn fractie van opvatting verschilt over de ouderen. Wij vinden het belang dat ouderen langer blijven werken. De minister heeft op dat punt een heel betoog gehouden, maar dat ging over de eerste categorie, van de mensen voor wie leeftijdsbewust personeelsbeleid nodig is. Zij moeten in de bedrijven blijven. Dat beleid is door alle maatregelen die de minister heeft genomen redelijk effectief geweest en wij moeten daarmee onversaagd blijven doorgaan.

Ons probleem betreft de 236.000 mensen die aan de kant staan. Ik heb een grote stapel perspublicaties over wat de bestuursvoorzitter van het CWI heeft gezegd. Ik constateer uit de praktijk dat de werkloze oudere

werknemers slecht worden behandeld. Wil de minister naar de heer De Groot terugkoppelen dat ik op grond van het gevoerde gesprek verwacht dat de 236.000 oude werkloze werknemers op precies dezelfde wijze worden behandeld als andere werkzoekenden? Ik wil daarover graag een rapportage ontvangen. Gemiddeld kan aan een cliënt drie uur aandacht worden gegeven. Dat moet ook voor oudere werknemers gelden, zonder dat er extra geld bij moet. Ik heb begrepen dat de heer De Groot die eis ook heeft laten vallen. Er moet ook opening van zaken worden gegeven over de wijze waarop in de tussenfase wordt omgegaan met het vrijwilligerswerk. Uit de brieven die ik krijg, blijken heel andere uitkomsten dan die welke worden gesuggereerd. Ik volg de minister in zijn redenering dat, als mensen tot hun 65ste moeten blijven werken, ook de sollicitatieplicht binnen een bepaalde context moet worden gehandhaafd. De sollicitatieplicht mag echter niet worden gebruikt om tegen de mensen te zeggen dat zij geen vrijwilligerswerk mogen doen. In de praktijk gebeurt dit maar al te vaak, dus ik wil dat uit de gesprekken met het CWI duidelijk wordt wat er precies bedoeld is.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): U houdt een nogal gepassioneerd betoog over wat er naar uw idee mis is, maar u begon dat betoog met de opmerking dat het beleid tot nu toe redelijk effectief is geweest. Dat brengt mij enigszins in verwarring.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Dat geldt voor de eerste groep. Ik heb heel nadrukkelijk een onderscheid gemaakt. Er is een reeks van maatregelen getroffen voor mensen die langer aan het werk moeten blijven. Die maatregelen pakken hier en daar goed uit. Weliswaar nog lang niet in voldoende mate, maar er zijn naar mijn mening voldoende maatregelen getroffen. Als deze effectief worden ingezet, kan het beleid voor deze mensen slagen. Er is echter ook een tweede groep, namelijk van de mensen die nu al aan de kant staan. Ook het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft aangegeven dat arbeidsdeelname op oudere leeftijd niet voor iedereen is weggelegd. Laag opgeleide vrouwen en ouderen met een slechte gezondheid blijven naar verhouding ver achter. Daarom heb ik op dit punt om activerend beleid gevraagd. De heer De Groot heeft gezegd dat dit niet mogelijk is, maar daarop is hij blijkbaar teruggekomen. Nu wil ik graag in de praktijk zien hoe dit uitwerkt.

Wat betreft het mkb versta ik de minister zo, dat hij de sociale partners ook niet aan een touwtje heeft. De SER heeft een unaniem advies uitgebracht en zijn verantwoordelijkheid genomen voor de arbeidsgehandicapten. Dan is het wel erg dat het beleid in de praktijk zo slecht uitpakt. Eigenlijk zegt het mkb na een half jaar dat de wet- en regelgeving niet deugt. Daarom roep ik de minister op, aan het mkb te vragen op welke punten de wet- en regelgeving niet deugt. Het mkb vindt dat brancheoverstijgende activiteiten een zaak zijn voor de overheid, maar ik vind dit de verantwoordelijkheid van het mkb zelf. De minister heeft dit ook beaamd.

Wij hebben gesproken over de 35-minners. Toen heb ik ook al gezegd dat een werkloze niet hetzelfde is als een gedeeltelijk arbeidsgeschikte. De minister scheert hen echter over één kam, vanuit de filosofie dat beide groepen

kansen moeten krijgen op de arbeidsmarkt. Zij moeten die kansen dan ook wel daadwerkelijk krijgen. Heb ik het goed begrepen dat voor de WGA'ers de wetwijzigingen pas ingaan per 1 januari 2008? De economie trekt aan, dus het bedrijfsleven zou er nu ernst mee moeten maken om de gedeeltelijk arbeidsgehandicapten niet aan de kant te laten staan, maar een plaats in het arbeidsproces te bezorgen. Als over een jaar zou blijken dat dit toch niet mogelijk is, wat doen wij dan? Mijn fractie wil de gedeeltelijk arbeidsgehandicapten kansen geven op de arbeidsmarkt. Dat vinden wij het allerbeste. Als het bedrijfsleven dit niet opbrengt, hebben wij met elkaar een probleem, en dan moeten wij over dat probleem praten. Ik vind het daarvoor nu nog te vroeg, maar ik heb wel de waarschuwing gegeven dat ik vind dat het mkb dit niet kan maken. Laat de minister daarom met het mkb gaan praten en zeggen dat het anders moet. Laten wij na verloop van tijd bezien hoe een en ander uitpakt nu het weer beter gaat met de economie.

Mijn fractie heeft verzocht het wetsvoorstel pas op 20 juni te behandelen, want ik dacht dat ik dan zou kunnen spreken over de uitkomsten van het onderzoek naar de kosten die gehandicapten maken buiten de medische kosten. De minister heeft uiteengezet wat er aan de hand is. Van de CG-raad heb ik begrepen dat er een goed gesprek is gevoerd. Ik hoop dat de zomermaanden worden benut om in dit opzicht recht te doen aan mensen die gehandicapt zijn, op welke wijze dan ook.

*N

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Voorzitter. Ik zal niet herhalen wat de vorige sprekers allemaal hebben genoemd. Ik kan het waarderen dat de minister geprobeerd heeft om enig enthousiasme op ons over te brengen door een toon aan te slaan dat het met onze zorgen allemaal misschien wel meevalt. Helaas blijven de grote bezwaren die mijn fractie tegen deze wetwijziging had, bestaan. Dat had hij natuurlijk wel zien aankomen. Mijn fractie ziet nog steeds dat het heel erg duidelijk is en dat het van geen kant kan worden ontkend dat in de huidige omstandigheden ouderen die werkloos zijn dan wel werkloos worden, het in verhouding veel moeilijker hebben om alsnog aan werk te komen. De cijfers die zijn genoemd en waaruit blijkt dat het aantal mensen dat aan werk komt, stijgt, boezemen natuurlijk in verhouding tot de mensen waar het om gaat, niet het vertrouwen in dat het wel goed komt. Wij hebben gezamenlijk ook geconstateerd dat er toch echt sprake is van een cultuur waarin ouderen als werknemers niet populair zijn. De minister heeft geprobeerd aan te geven wat hij daaraan wil doen, maar het is duidelijk dat dit niet snel veel zoden aan de dijk zet. Kortom: de situatie voor ouderen die werkloos worden of zijn, is absoluut niet best. In die omstandigheden vindt mijn fractie het dus absoluut niet gerechtvaardigd om de duur van de WW ook nog eens in te korten met de mededeling die de minister mij heeft moeten doen en die overeenstemde met wat ik al dacht, maar die ik bevestigd wilde zien, dat een categorie mensen op leeftijd uiteindelijk toch in de bijstand terecht komt of, als zij nog geen 60 zijn, niet eens in de bijstand komt, omdat zij een verdienende partner hebben of een huis om op te eten. Ik kan hier niets moois van maken. Het spijt

mij. Ik vind het gewoon verkeerd wat een meerderheid nu waarschijnlijk gaat goedkeuren. Zoals eerder is gebeurd met wetten op het gebied van de sociale zekerheid, zal ik terug moeten naar mijn achterban en zeggen dat mijn fractie haar best heeft gedaan, maar dat er een beslissing wordt genomen die voor behoorlijk wat mensen de situatie slechter en onzekerder zal blijken te maken dan die tot nu toe al was.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Mag ik mevrouw Meulenbelt vragen of zij voor zichzelf nu ook onderscheid maakt met de ouderen die op dit ogenblik nog aan het werk zijn? Zij kan toch moeilijk ontkennen dat in 1992 nog 25% van de ouderen aan het werk was en nu 52% en dat wij dus al boven de doelstellingen zitten die wij met elkaar hadden afgesproken en dit, naar ik heb begrepen en ik in de bedrijven zie, veelal tot groot genoegen van de ouderen zelf. Dat is één kant van de zaak. Ouderen die op dit moment al werkloos zijn, hebben wel een probleem.

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Daar zijn wij het misschien ook niet helemaal over eens. Ik ben het wel met mevrouw Van Leeuwen eens dat er een onderscheid kan worden gemaakt tussen de mensen die al werkloos zijn en de mensen die nog niet werkloos zijn of in ieder geval nog werken, maar van het idee dat er zo'n breed draagvlak is voor het doorwerken na het bereiken van de leeftijd van 65 jaar, hebben wij vanochtend in de krant kunnen lezen dat het niet klopt. Heel veel mensen maken zich zorgen over het vooruitzicht dat zij tot hun 65ste moeten doorwerken en vrezen dat zij dat niet redden, zeker niet als er sprake van is dat het ook nog wel eens verlengd kan worden. Zoals ik in mijn verhaal heb gezegd, wil ik ook dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen mensen die prettig werk hebben, dat zij fysiek nog heel lang aankunnen en mensen die dat niet hebben. Ik neem aan dat de meeste ouderen graag iets zinvol met hun leven doen, mits dat te doen valt met hun gezondheid en energie. Wij hebben alleen geconstateerd dat het in buitengewoon veel beroepen niet haalbaar is om tot 65-jarige leeftijd door te gaan. Als je dat optelt bij het gegeven dat van degene die werkloos wordt, de situatie aanzienlijk verslechtert doordat de duur van de WW korter is en doordat wat daarna komt, onzekerder wordt, ben ik ook over de mensen die nu nog werk hebben, niet vrolijk.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik denk dat u dat dan moet onderscheiden naar de verschillende bedrijfstakken. Voor vele bedrijven geldt volgens mij dat de ouderen wel gelukkig zijn. Uit alle contacten die ik met ouderen heb, blijkt dat ook. Al veel eerder hebben veel ouderen gevraagd om langer te mogen werken. De omstandigheden in de bedrijven moeten daarvoor wel worden aangepast, maar ik ben het met u eens dat het in sommige bedrijfstakken uitermate moeilijk is.

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Vier op de vijf mensen zeggen dat zij zichzelf niet tot hun 65ste zien doorwerken. Dat vind ik een gegeven. Ik kan mij dat ook voorstellen, hoewel mijn vriendenkring voornamelijk uit mensen

bestaat die er niet aan moeten denken dat zij vanaf hun 65ste niets meer te doen zouden hebben.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor zijn antwoorden. Dankzij het feit dat hij ons enkele interrupties heeft toegestaan, zijn er ook niet veel vragen over gebleven. Wij wachten graag het schriftelijke antwoord af op de vraag of de stijging van het volume door de vergrijzing met zich kan brengen dat zich tegelijkertijd met een stijging van de arbeidsparticipatie een stijging van de werkloosheid kan voordoen. Ik sluit mij eigenlijk aan bij wat mevrouw Van Leeuwen zei. Ook de VVD-fractie kan niet ontkennen dat er ongelooflijk veel aandacht is besteed aan en maatregelen zijn getroffen voor ouderen die nu nog aan het werk zijn en hun werkgevers. Dat betekent dat wij nu naar de werklozen moeten kijken. Zolang je als oudere aan de bak blijft, gaat het goed, maar o wee als je werkloos wordt en dat langer duurt dan een paar maanden.

Mijn fractie is blij met de toezegging van de minister dat de dienstverlening van het CWI moet worden verbeterd. Ik heb inderdaad begrepen dat er misschien toch een informele, zekere rangorde tussen de vrijstellings- en ontheffingsregelingen bestaat als er een bepaalde identieke casuspositie is.

Misschien is dit wat kort geformuleerd, maar het feit dat je geen verweer voert volgens artikel 24, lid 6, is geen benadelingshandeling. Dat snap ik. Door een gedraging van de werkgever kan er objectief gezien nog wel sprake kan zijn van een benadeling van de kas. Je kunt zeggen dat de werknemer geen verweer hoeft te voeren en dat het dus nooit een benadelingshandeling kan zijn of dat er wat dat betreft niets te verwijten valt, maar je kunt ook zeggen dat als iemand formeel verweer had gevoerd, deze slechte gedraging van de werkgever wel boven tafel was gekomen en hij of zij die had kunnen corrigeren. Daar zou de minister in dupliek nog op terugkomen.

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. Ik wil mij haasten om de vraag die ik in eerste termijn had willen beantwoorden, nu te beantwoorden. Verschillende sprekers hebben inderdaad gevraagd of de werkloze gedeeltelijk arbeidsgeschikten niet een langer uitkeringsrecht moesten krijgen dan mensen die werkloos zijn, maar niet gedeeltelijk arbeidsgeschikt. Ik moet u zeggen dat er inderdaad een verschillend regime is. Daar verandert dit wetsvoorstel niets aan. Werkloze gedeeltelijk arbeidsgeschikten hebben, mits zij tijdens de periode van loonbetaling niet zijn gereïntegreerd, eerst recht op een loongerelateerde WGA-uitkering. Na twee jaar loondoorbetaling, wat een werkloze niet heeft, krijgen zij die. Die uitkering duurt even lang als een normale WW-uitkering. Na afloop van de loongerelateerde WGA-uitkering hebben betrokkenen zonder werk recht op een vervolguitkering op grond van de WGA. Die uitkering loopt in beginsel tot de leeftijd van 65 jaar. De WGA maakt onderscheid tussen werkende en niet werkende gedeeltelijk arbeidsgeschikten. Ik zei net hoe het met de niet werkende arbeidsgeschikten zit. Zij hebben een

andere rechtspositie dan een werkloze, maar de werkende gedeeltelijk arbeidsgeschikten hebben een betere positie, omdat zij in aanmerking komen voor de loonsuppletierегeling. Die is hoger dan de WGA- vervolguutkering en is in de WW als zodanig niet bekend. Zowel de rechtspositie van de werkende als van de niet werkende gedeeltelijk arbeidsgeschikten is dus materieel beter. Daar verandert deze wet niets aan. Er is gevraagd of de duur van de loongerelateerde WGA-uitkering anders moet zijn. Dat hoeft niet, omdat er in het totaal zowel een voorafgaande periode is van loondoorbetaling als een vervolgperiode met een voorziening voor het geval er geen werk zou zijn. Op dit punt is er dus wel degelijk sprake van een verschil en een betere positie voor de gedeeltelijk arbeidsgeschikte.

Mevrouw Swenker heeft een vraag gesteld over de benadelingshandeling. Het begrip "benadelingshandeling" kent een brede strekking. Als een werknemer de WW-fondsen benadeelt door in te stemmen met een te korte opzegtermijn, benadeelt hij de fondsen. Hij wordt dan immers te vroeg werkloos. Het wetsvoorstel ziet op het afzien van verweer tegen beëindiging als zodanig en dat zal niet als benadelingshandeling worden verweten, maar het instemmen met een kortere opzegtermijn natuurlijk wel. Het enkele feit dat men geen verweer voert, is geen benadelingshandeling, maar dat wil niet zeggen dat er overigens geen benadelingshandelingen kunnen zijn die ook verwijtbaar zijn.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd naar een mogelijke cultuuromslag bij zbo's en of er niet een grens is aan die cultuurverandering. Ik heb in de eerste termijn nogal nadrukkelijk mijn gedrevenheid naar voren gebracht voor een op dit punt goed functionerend uitvoeringsorgaan. Ik heb verteld over de gesprekken daarover en de mogelijk verkeerde duiding in de publiciteit. Ik wil hier ook gezegd hebben dat ik de raad van bestuur van het CWI ken als een zeer verantwoordelijk functionerende raad van bestuur. Ik ken de raad van bestuur ook als een orgaan dat af en toe de behoefte heeft om zaken die zorgelijk zijn te signaleren. In mijn eerste termijn heb ik er vooral op gewezen dat het signaleren van een bepaalde bezorgdheid niet gepaard moet gaan met het terugnemen van verantwoordelijkheid voor een heel correcte uitvoering. Die zaken moeten bijna rechtevenredig zijn. Naarmate er een grotere bezorgdheid bestaat over de vraag of men het haalt, zal ook de inspanning van de instelling groter moeten zijn. Ik geloof niet dat er een grens is aan de cultuurverandering. Op de werkvloer in de uitvoeringsorganen worden die veranderingen gezien en men ziet ook duidelijk dat de laatste jaren de hervattingskans vanuit een uitkering, hoewel nog steeds lager dan gemiddeld, aan het toenemen is. Daaraan wordt dus wel gewerkt. Dat wordt op de werkvloer ook gedragen. Ik geloof niet dat daar een grens is aan de cultuurverandering.

Er is gevraagd of de rek eruit is bij het mkb. Daarmee kom ik ook op de vraag van de heer Van den Berg. Dat is voor mij op dit moment een moeilijke vraag omdat ik nog niet precies weet in hoeverre dit een punt is van belangenbehartiging door het bureau, waar men signalen krijgt dat de werkgevers nu ineens loon moeten doorbetalen, enzovoorts. Men krijgt daarover veel

klachten. Men overziet het niet. Dat is een signaal. Soms is dat een opmaat om vervolgens politiek een uitzonderingspositie te bepleiten: "Laten wij die loondoorbetaling niet laten gelden." Zoals wij eerder hebben gehad: "Laten wij de PEMBA niet laten gelden." Zo hebben wij vroeger gehad: "Laten wij de bonusmalus niet laten gelden" of "Laten wij de kinderopvang niet laten gelden" of laten wij dit niet laten gelden, want het is allemaal mkb. Daarop zeg ik: "Nee vrienden, zo werkt het niet. Als wij beleid maken met uw handtekening eronder dan gaan wij dat beleid realiseren met uw handtekening eronder. Dat doen wij samen." Daarover valt met mij niet te marchanderen.

Iets anders is dat wij wel continu met het bedrijfsleven in die regiegroep en ook met vakbonden in gesprek zijn. Als zich daar praktische belemmeringen voordoen waarbij de werkgever zegt best de verantwoordelijkheid te willen nemen maar er vanuit zijn kleinschaligheid niet mee weg te komen, dan is het aan ons om die structuren met elkaar aan te reiken. Dat kan de organisatie zelf doen en dat kunnen wij ook doen. Wij hebben bijvoorbeeld naar die PEMBA en naar die premiedifferentiatie gekeken. Dat zijn zaken die mogelijk zijn, maar het gaat niet aan dat een deel van bedrijfsleven apart staat bij deze majeure operatie. Waar zouden wij dan ook de grens moeten trekken? Ik denk dat de zaak wat dat betreft nog onder spanning staat. Ik zeg niet dat de rek eruit is, nee, het staat onder een gezonde spanning. Natuurlijk krijgt een bedrijf met een groot aantal werknemers in korte tijd al veel van die casussen te verwerken. Het is mogelijk dat een middenbedrijf en een klein bedrijf pas over vier jaar voor het eerst te maken krijgt met een stukje wetgeving dat tien jaar geleden is gewijzigd. Het duurt ook wel langer voordat het helemaal wordt geïmplementeerd. Daarover heb ik dan het mijne gezegd.

Mevrouw Westerveld heeft ook gevraagd hoe het zit met ministeries, universiteiten en dergelijke instellingen en of het daadwerkelijk zal gaan werken. Ik neem wel waar dat ook in die instellingen de animo van senioren om door te werken, zelfs tot na 65 jaar, aan het toenemen is. Mensen laten zich niet zomaar zeggen: "Je komt nu in de richting van dit of dat en zou het niet eens tijd zijn om..." Nee, mensen gaan daarmee ook zelf anders om. Ik denk wel dat dat bij universiteiten en ministeries door het soort werk vaak gemakkelijker is, laten wij dat eerlijk toegeven. In de verpleging en de bouw zijn mensen blij als zij in gezondheid het moment halen waarop zij niet meer hoeven te werken. Er bestaat echt een behoorlijk verschil. Het type investering dat nodig is, ook in de toerusting, de arbeidsomstandigheden, enzovoorts, is anders. Wij zien hier echter wel verschillen ontstaan.

Ik kom op het verzorgingsforfait. Mevrouw Westerveld heeft gezegd dat ik haar niet helemaal had begrepen, maar het omgekeerde is het geval, ik had haar niet helemaal begrepen. In eerste instantie dacht ik dat zij doelde op een soort basisregistratie van de verzorging van kinderen als basis om te zijner tijd verzorgingsforfait toe te kennen. Haar vraag was echter in hoeverre bij een toekenning van een uitkering die uitkering niet alleen op basis van arbeidsverleden wordt gewogen, maar ook op basis van verzorgingsforfait. Daarin zijn wij echt

geïnteresseerd. Dat kan ik haar rustig toezeggen. Ik zeg niet toe dat wij dat met een soort basisregistratie systematisch zullen gaan registreren, maar wij zijn wel benieuwd in hoeverre dat telt. Ik zeg graag toe dat wij dit eens bezien. Dat moet solide onderzoek zijn, maar dat kan best een steekproef zijn om te bezien in hoeverre daarvan gebruik wordt gemaakt. Natuurlijk wordt dit anders wanneer men deze gegevens voor meervoudige doelen zou willen gebruiken. Als er een discussie over zou ontstaan over de vraag of men echt een behoefte heeft om ze voor meervoudige doelen te gebruiken, dan komt natuurlijk een andere vorm van registratie in het zicht. Ik zeg toe dat wij zullen bezien in welke mate het verzorgingsforfait een rol speelt bij het toekennen van uitkeringen en dat wij de Kamer daarover op basis van "meten is weten" zullen informeren.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mijn vraag was ingegeven door het feit dat ik in de schriftelijke voorbereiding belangstellend had gevraagd hoe het zat en dat ik toen tot mijn verbazing te horen heb gekregen dat dat helemaal niet wordt geregistreerd. Ik heb dat met het UWV opgenomen en toen werd gezegd dat dit klopte, dat dit eigenlijk nooit aan het UWV was gevraagd en dat het helemaal niet zo ingewikkeld zou zijn. Het gaat er mij niet om om de minister te vragen mij nu per omgaande wat informatie te geven, maar ik vraag hem of hij met het UWV een werkafpraak wil maken opdat dit vanaf nu wel wordt geregistreerd, zodat dit voor de toekomst meetbaar en vindbaar is en het beleid daarop helderder kan worden gemaakt dan tot nu toe alleen op basis van aannamen.

Minister **De Geus**: Het feit dat mevrouw Westerveld een informeel gesprek heeft gevoerd met iemand van het UWV die heeft gezegd dat het niet zo ingewikkeld is, is voor mij nog iets te weinig houvast voor de toezegging. Ik heb net de toezegging gedaan dat wij er waarde aan hechten te weten in welke mate dat een rol speelt bij de toekenning van WW-rechten, dus in hoeverre zo'n verzorgingsforfait enig effect heeft en enig soelaas biedt. Het is waar dat dit nu niet wordt geregistreerd. Als het inderdaad een fluitje van een cent is om dat mee te nemen, hoeft er geen enkel bezwaar tegen te bestaan. Hoewel misschien iemand tegen mevrouw Westerveld heeft gezegd dat het niet zo ingewikkeld is, is het toch weer iets erbij. Wij doen het liever op basis van steekproeven. Ook dat is een vorm van meten is weten. Ik zeg dus het meten is weten toe, maar wel op een praktische wijze.

Mevrouw **De Wolff** vindt dat ik een lang verhaal nodig heb voor het ouderenbeleid. Dat is niet uit verlegenheid, maar omdat het veel beleid is. Zij meent verder dat het beleid te ver is doorgeschoten in de richting van de verantwoordelijkheid van de sociale partners. Tja, hier stel ik helaas een politiek verschil van appreciatie vast.

Mevrouw **Van Leeuwen** heeft gesproken over het vrijwilligerswerk. Zij heeft aangegeven dat er situaties zouden zijn waarin tegen iemand wordt gezegd: u krijgt geen vrijwilligerswerk, want u hebt een uitkering. Dat kan natuurlijk nooit het goede antwoord zijn. Daarover zijn wij het eens.

De discussie vandaag over het functioneren van uitvoeringsorganen heeft twee pendanten. Ten eerste: is er een cultuuromslag nodig? Ten tweede: wat gebeurt er effectief en hoe stuurt de minister het aan? Aanvaarden de uitvoeringsorganen hun verantwoordelijkheid?

Ik heb al tekst en uitleg gegeven over de contacten. Ik zeg de Kamer toe dat ik haar na overleg met UWV en CWI zal informeren over de volgende punten: de wijze waarop de begeleiding van de oudere werklozen plaatsvindt, wat er specifiek op dit gebied wordt ingekocht, hoe groot de aandacht voor de oudere werklozen is en hoe het zit met het vrijwilligerswerk. Ik meen dat de Eerste en Tweede Kamer de behoefte hebben aan een verduidelijking van de positie van de zbo's die met deze uitvoering zijn belast. Deze brief zal ik de Kamer binnen een maand sturen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik was daar misschien redelijk hard over. Wij krijgen nog de evaluatie van de zbo's. Het ging mij erom dat er publiekelijk een harde beschuldiging is uitgesproken aan het adres van de minister; de minister moest met meer geld over de brug komen. Daarop heb ik gezegd: als in dat gesprek zo gemakkelijk daarop wordt teruggekomen, mag ik net als de Inspectie Werk en Inkomen constateren dat er aan de kansrijke werklozen altijd nog meer aandacht wordt besteed dan aan degenen die minder kansrijk zijn. Ik wil nu de harde afspraak dat er aan de kansloze werklozen evenveel aandacht wordt gegeven als aan kansrijke.

Minister **De Geus**: Dat lijkt mij een terecht verzoek en een terecht uitgangspunt. In de toezegging die ik zojuist deed, zal ik in mijn eigen woorden dit verzoek definiëren.

Van mevrouw **Meulenbelt** heb ik begrepen dat zij, alles overwegende, het voorstel verkeerd vindt. Het spijt mij dat wij elkaar niet hebben kunnen overtuigen. Dat gebeurt wel eens vaker. Aan de andere kant stel ik het op prijs dat wij het debat en de wijze waarop het wordt gevoerd, over en weer waarderen. Ik ben blij dat mevrouw **Meulenbelt** in elk geval een vriendenkring heeft die met plezier participeert in de vele facetten van het leven.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): De minister is aan een van de belangrijkste vragen en opmerkingen van mij voorbijgegaan, namelijk die over het mkb. Ook anderen hebben daarover gesproken. Ik heb het zo vertaald dat de minister het mkb en de sociale partners nog een kans wil geven en dat de minister met hen gaat praten. Ik heb gevraagd naar een moment van evaluatie. De wetswijziging zal voor de WGA'ers pas op 1 januari 2008 effectief worden. Kunnen wij voor die tijd, het liefst aan het eind van deze kabinetsperiode zodat wij een boodschap kunnen meegeven aan het volgende kabinet, evalueren hoe de sociale partners aan hun verantwoordelijkheid in dezen hebben voldaan? Ik heb alleen maar behoefte aan een duidelijke toezegging dat dit evaluatiegesprek wordt gehouden.

Minister **De Geus**: Dat geeft mij de gelegenheid om op dit punt iets preciezer te zijn dan ik in eerste instantie was. Over de verantwoordelijkheidsverdeling moeten wij helder zijn. Daarin trekken wij tripartiet op. Als er zich zaken

voordoen waarin wij de werkgevers en werknemers moeten helpen om de instrumenten te verbeteren waarmee dat doel wordt bereikt, zullen wij dat doen. Daarover zijn wij met elkaar in gesprek en een regiegroep is daarmee continu bezig. Over de voortgang en resultaten van die regiegroep wordt, dacht ik, de Kamer periodiek geïnformeerd. Als alleen de Tweede Kamer wordt geïnformeerd, zeg ik dat ook de Eerste Kamer toe.

Het moment van evaluatie kan eerder zijn dan 2007 als er bepaalde zaken aan de hand zijn, en voor sommige zaken kan het misschien later zijn. Wanneer er behoefte is aan een gemarkeerd evaluatiemoment, is dat het beste als de wet een paar jaar werkt. Ik wil niet nu de indruk wekken dat er op dat moment een koppeling ligt met de inhoud van de regeling wat betreft uitkeringsduur. Maar gegeven de wetgeving die nu voorligt, legt dat evaluatiemoment wel een extra zware last op de verantwoordelijkheid van de sociale partners. Daarom zeg ik de Kamer graag toe om in de rapportages van de regiegroep Grijs Werkt een aantal verantwoordelijkheden met elkaar te wegen. Medio 2007 is wellicht een goed moment.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Het blijft toch onbevredigend dat wij een halfjaar geleden een wet aannamen die eigenlijk nog maar net werkt. Wij weten nog helemaal niet hoe die werkt. Het enige bericht is dat er veel minder instroom is dan er werd verwacht. Wij weten totaal niet hoe de uitstroom uit de WGA-regeling zal zijn. Toch gaan wij nu alvast een verkorting van de duur van de langgerelateerde fase doorvoeren. Dat is toch eigenlijk een vreemde manier van wetgeven? Nog los gezien van wat men beoogt -- bezuinigingen, reïntegratie -- is het op zichzelf toch een onzorgvuldig proces van wetgeving?

Minister **De Geus**: Wij hebben bij de behandeling van de WIA hierbij stilgestaan. Toen is er over dit stuk gedebatteerd. Op de vraag in hoeverre dat wel of niet moet doorwerken in de WW heb ik geantwoord dat dit apart aan de orde komt bij het wetsvoorstel WW. Nu is dat wetsvoorstel aan de orde. Wij moeten nú politiek kleur bekennen. Dat heeft het kabinet gedaan en ik hoop dat de Kamer dat ook doet. Wij hebben vandaag in het debat de zorg geuit over datgene wat moet leiden tot reïntegratie; voor een deel is dat de prikkel vanuit de uitkeringsstructuur, voor een deel is dat het beleid dat al is gemaakt en voor een deel is dat de procesmatige benadering samen met de sociale partners. De verantwoordelijkheid bij de procesmatige kant ligt ook bij de uitvoeringsorganen zelf. Ik heb de toezegging gedaan dat wij de vinger volstrekt aan de pols houden in het samenspel met de sociale partners.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Maar als wij met dit voorstel instemmen, is er geen weg terug. Dat is zo lastig van dit proces. De minister bepaalt de invoering van de bepaling tot wijziging van de WIA. Stel dat over een jaar blijkt dat de reïntegratie in het mkb nog steeds niet van de grond komt en dat de uitstroomkans uit de WGA veel lager is dan verwacht. Dan nemen wij nu een beslissing voor een onzekere toekomst. Dat bevalt mij er niet aan.

Minister **De Geus**: U zegt dat er geen weg terug is. Die is er in politieke zin altijd, maar dan moet er een andere minister zijn die de weg terug wil. Deze minister wil op dit punt de weg vooruit. Ik heb die weg met vaart willen volgen en ook met de grootst mogelijke zorgvuldigheid willen omgeven.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik ondersteun het punt van mevrouw De Wolff. Ik ben het met de minister eens dat er in de behandeling van de WIA over is gesproken dat het moment eraan kwam. Heel veel fracties in dit huis zijn er echter over gevallen dat de discussie over de gelijkenschakeling van mensen met een arbeidshandicap met name is gevoerd over de categorie 35-min. Sluipenderwijs wordt gesteld -- ik heb de minister niets anders horen zeggen -- dat de WGA-gerechtigden natuurlijk op dezelfde manier worden behandeld als reguliere werklozen wat betreft de duur van de loongerelateerde uitkering. Tegelijkertijd krijgen wij hier allerlei rapportages waaruit blijkt dat het uitermate beroerd gaat met de reïntegratie van met name de mensen met een handicap. Wij krijgen zelfs een signaal van het mkb. Ik volg niet de opvatting dat u maar eens een goed gesprek met het mkb moet hebben om hen enig fatsoen bij te brengen. Er wordt gewoon gesteld dat het niet lukt. Dat zou toch een reden kunnen zijn om het toch nog eens te bekijken. Wij moeten ons er misschien nog eens op bezinnen of die gelijkstelling wel terecht is.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik neem genoeg met de evaluatie die de minister mij heeft toegezegd. Het zou heel vreemd zijn om de minister te vragen om datgene wat zo nauwkeurig is geformuleerd in het unanieme SER-advies nu al onderuit te halen. Dan ben je toch bezig met een zichzelf vervullende profetie. Ik wil die kans graag geven; de economie trekt aan. Ik wil op een punt nog een onderscheid maken. De minister heeft ook aangegeven dat in de nieuwe wet eerst die twee jaar als extra zit. Dat was mij even ontgaan; dat vond ik minder geslaagd, zoals ik vorige keer al heb aangegeven. Maar de vervolguitkering zit er ook in, dus er is toch een onderscheid. Op dit ogenblik ga ik akkoord met de toegezegde evaluatie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik constateer dat stemming wordt gewenst. Ik stel voor, de stemming volgende week ongeveer om half twee te houden.

**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Schiphol!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart inzake de exploitatie van de luchthaven Schiphol (28074).**

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de regering voor de beantwoording in eerste termijn. De fractie van de PvdA vond de beantwoording teleurstellend. De fractie bracht in dit debat twee majeure punten in. Het eerste punt is de aandeelhoudersovereenkomst, die naar onze mening moet worden voorgelegd aan het parlement, omdat de Eerste Kamer deze overeenkomst nodig heeft om te kunnen beoordelen of en zo ja, op welke wijze de 51% overheidsaandelen bij elkaar blijft. De Eerste Kamer dient ook de uitvoerbaarheid van een wet te beoordelen. Het tweede punt betreft het op een adequate en effectieve wijze borgen van het publieke mainportbelang.

Ik begin met het eerste punt, de aandeelhoudersovereenkomst. De minister heeft aangegeven dat hij het bij elkaar houden van de 51% van de aandelen van het grootste belang acht. Tot zover zijn wij het met elkaar eens. Door de Eerste Kamer zijn talloze redelijke argumenten genoemd waarom het beoordelen van deze overeenkomst door deze Kamer van belang is. Dit is ook van belang in het kader van het borgen van het publieke mainportbelang. Het garanderen van het mainportbelang is deels afhankelijk van de aandeelhoudersovereenkomst. Omdat de Eerste Kamer de inhoud van de aandeelhoudersovereenkomst niet kan inzien, is de fractie van de PvdA van mening dat een integrale afweging niet kan worden gemaakt. Daarmee wordt een blanco cheque afgegeven ten aanzien van het borgen van het mainportbelang. De PvdA komt met een motie op dit punt.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Sylvester, Van Raak, Van den Berg, Schouw, Van der Lans en Van Thijn wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat bij vervreemding van een minderheidsaandelenpakket naar de markt een aandeelhoudersovereenkomst gewenst is in het geval er meerdere overheidsaandeelhouders zijn;

overwegende dat deze betrokken overheden een aandeelhoudersovereenkomst zullen sluiten over de uitoefening van hun aandeelhoudersbevoegdheden in het publieke belang van de Mainport Schiphol;

overwegende dat deze aandeelhoudersovereenkomst een randvoorwaarde is om het publieke mainportbelang te borgen;

verzoekt de regering, niet eerder tot vervreemding over te gaan dan nadat die overeenkomst is gesloten en ter goedkeuring is voorgelegd aan de beide Kamers,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt I (28074).

**

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Voorzitter. Vervolgens wil ik het hebben over de infrastructuur. Schiphol is in de kern een infrastructuurbeheerder. Dat is een belangrijk publiek belang. Investeringsstromen moeten op gang komen en blijven. Als je Schiphol privatiseert, breng je deze investeringsstroom in gevaar. Het risico bestaat dat private beleggers minder zullen investeren en de winst willen maximaliseren. De staatssecretaris heeft aangegeven, op verzoek en ook herhaaldelijk bij navraag, dat zij deze investeringsstroom garandeert en, als deze niet naar behoren loopt, investeringen kan afdwingen. Zij heeft twee keer gezegd: ja, ja. Hoe verhoudt haar uitspraak zich tot de eigendomsbescherming van onder andere artikel 1 van het EVRM? Het gaat hierbij om de bescherming van burgers en bedrijven tegen willekeur van de Staat. Kan de staatssecretaris garanderen dat haar uitspraken stroken met nationale en internationale eigendomsbescherming? Kan de staatssecretaris uitsluiten dat de investeringsplicht leidt tot schadeclaims en juridische procedures? Is zij bereid de Kamer vóór het weekend bij brief te informeren?

Het CDA heeft om een novelle gevraagd. Het is onze fractie niet helemaal duidelijk wat er is toegezegd. Heb ik het goed begrepen dat de regering met een novelle zal komen op het gebied van het actief aandeelhouderschap en, zo ja, heeft deze novelle betrekking op het aan de orde zijnde wetsvoorstel? Betekent dat dat er volgende week niet over dit wetsvoorstel kan worden gestemd? Ik neem aan dat er een integrale afweging zal komen.

*N

De heer **Lemstra** (CDA): Voorzitter. Ik dank de regering voor de uitvoerige beantwoording. Ik dank de staatssecretaris voor de toezegging met betrekking tot de voorhangprocedure van de AMvB's inzake de kostenoriëntatie en de kostentoekening als genoemd in de artikelen 8.25d en 8.25g. Het lijkt mij verstandig om dit te realiseren bij de eerstvolgende wijziging van de Wet luchtvaart, wellicht in samenhang met de regeling van het actief aandeelhouderschap, waarop collega Van de Beeten straks nog nader zal ingaan.

De publieke borging van de luchthavens Lelystad, Eindhoven en Rotterdam kan aan de orde komen bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake regionale luchthavens. De minister van Financiën verleent geen substantiële zeggenschap aan de minderheidsaandeelhouder vanwege mogelijke functievermenging in de raad van commissarissen. Ik heb begrepen dat hij na aanneming van dit wetsvoorstel ordentelijk gaat onderhandelen met de gemeente Amsterdam. Dit lijkt ons ook de meest logische weg. Ook Verkeer en Waterstaat vindt dat bij het focussen op de non aviation till een bijdrage in de tariefvaststelling van de aviation till logisch is. Daarmee wordt het uit de markt prijzen van Schiphol voorkomen. De minister van

Financiën heeft uitgesproken dat de aandeelhoudersovereenkomst vóór de vervreemding zal plaatsvinden. Zij zal ter kennisneming aan de Tweede Kamer worden gestuurd. Ik heb daar begrip voor en heb geen behoefte aan goedkeuring van de aandeelhoudersovereenkomst, zoals in de motie van de PvdA is verwoord.

De discussie over de gedeeltelijke privatisering van de luchthaven Schiphol, reeds in 1995 gestart met de motie-Van Rooy, kan binnenkort worden afgerond. Het meerderheidsbelang van de overheid tot borging van het publieke belang is via het amendement-Haverkamp in de wet veiliggesteld. Onderhandse plaatsing behoort nog steeds tot de mogelijkheden, mits de gemeente Amsterdam gaat meedoen. Het actief aandeelhouderschap is veiliggesteld c.q. wordt geëffectueerd. De transparantie van het tarievenbeleid wordt verbeterd door de in te voeren voorhangprocedure.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De heer Lemstra geeft een reeks argumenten waarom het CDA nu door de bocht lijkt. Ik vind dat opmerkelijk, want in februari dit jaar gaf hij in een interview met Elsevier aan dat hij vond dat Zalm geen denderend verhaal had. Hij vroeg zich af welk probleem wordt opgelost. Het gaat om de nationale luchthaven, dus niet zomaar een luchthaven. Blijkbaar zijn de argumenten van de heer Lemstra voldoende om een draai van 180 graden te maken. Gaat de heer Lemstra nu nog bij de minister pleiten voor een onderzoek van het Frankfurter model? Gaat hij de minister vragen om actief de KLM of de NS uit te nodigen om aandeelhouder te worden? Ik kan mij voorstellen dat het makkelijker is om een belanghebbende partij aandeelhouder te maken en een commissaris te laten leveren dan dat je dat laat doen door een willekeurige institutionele belegger.

De heer **Lemstra** (CDA): Ik constateer niet ten onrechte dat de hele discussie al elf jaar loopt en begonnen is met de motie-Van Rooy, waarin de regering werd uitgenodigd om de opportuniteit te bezien van het overdragen van een deel van het aandelenpakket aan de marktpartijen.

Ik heb zo langzamerhand 55 jaar ervaring bij de overheid. Het is mijn ervaring dat je met kritische vragen het meest te horen krijgt. Het heeft zo veel opgeleverd, dat ik de vrijheid heb om mijn fractie voor te stellen, volgende week voor het wetsvoorstel te stemmen.

Met de minister van Financiën heb ik gediscussieerd over mogelijke participatie als minderheidsaandeelhouder van de homecarrier KLM/Air France. Ik heb hem gezegd dat het interessant kan zijn om deze maatschappijen een commissarisplaats te geven. De minister vindt dat minder wijs, omdat wij dan te maken zouden krijgen met functiemenging in de raad van commissarissen. De raad gaat enerzijds over investeringen, maar anderzijds ook over tarievenbeleid. Het lijkt de minister niet verstandig dat de kalkoen over zijn eigen tarieven beschikt. Ik heb daar begrip voor en ik heb dat argument aanvaard.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik heb ook wel wat ervaring met kritische vragen, maar kennelijk zit ik bij de verkeerde partij. In mijn geval leidt het bepaald niet altijd

tot het gewenste resultaat, maar bij de heer Lemstra ligt dat kennelijk anders. Dat verbaast mij, maar wat mij nog meer verbaast is dat wij de heer Van de Beeten nog niet gehoord hebben, terwijl de heer Lemstra al concludeert dat zijn fractie volgende week voor gaat stemmen. Over de formulering van het actief aandeelhouderschap, in statuten of via een wetswijziging, is het laatste woord nog niet gezegd. Het krediet wordt al ingeleverd voordat wij er helderheid over krijgen. Wat de heer Van de Beeten dadelijk gaat zeggen doet er dus niet meer toe.

De heer **Lemstra** (CDA): Het is jammer dat er in deze Kamer zo selectief wordt geluisterd. Gezien het late uur heb ik daar begrip voor. Ik heb gezegd dat de securatie, als zij plaatsvindt in de statuten en in de wetswijziging, kan worden meegenomen bij de wetswijziging ten aanzien van de tarieven. De heer Van de Beeten zal dat nader toelichten. Als dat allemaal wordt gehonoreerd, vind ik dat de regering recht heeft op duidelijkheid. Na zo veel jaren discussiëren heb ik de plicht om mee te delen waar mijn fractie staat als aan de voorwaarden tegemoet is gekomen. Dat kan ik volgende week met een stemverklaring doen, maar het lijkt mij eerlijker om dat vanavond vast te stellen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Daar hebt u gelijk in, maar wat u zegt heeft nogal wat consequenties. Als u een wetswijziging doorvoert die te maken heeft met de regeling van de stem van aandeelhouders, is dat een voorwaarde voor het vervreemden. Als je aandeelhouders binnenhaalt, moet je wel de voorwaarden bekendmaken op basis waarvan zij kunnen functioneren. De wetswijziging moet bij de aandeelhouders bekend zijn voordat de vervreemding begint. Ik kan er vrede mee hebben dat wij met de vervreemding wachten tot de wetswijziging bij de Tweede Kamer is ingediend.

De heer **Lemstra** (CDA): Wij hoeven niet te wachten met de aanvaarding van dit wetsvoorstel. Wij gaan ervan uit dat beide zaken, dus het actief aandeelhouderschap en de voorhangprocedure, worden neergelegd in de eerstvolgende wijziging van deze wet.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mijn opmerking was een andere. Ik vind dat wij moeten wachten met het opstarten van de vervreemding tot het moment dat de condities op basis waarvan mensen aandelen hebben, volledig bekend zijn bij de toekomstige aandeelhouders. Dat kan alleen op het moment dat er een wetswijziging bekend is bij de Tweede Kamer, en dat kan nog enige maanden duren.

De heer **Lemstra** (CDA): Deze toezegging wordt genotuleerd, zodat zij ook externe werking heeft. Dat kunt u straks ook aan de minister vragen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Als wij volgende week niet tot stemming overgaan, moeten wij wachten tot de novelle er is, zodat wij kunnen overgaan tot een integrale beoordeling. Bent u het daarmee eens?

De heer **Lemstra** (CDA): Wij gaan ervan uit dat in de eerstvolgende wijziging van deze wet -- in de dynamische

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

luchtvaart zal dat niet lang duren -- deze beide zaken worden geregeld, zodat deze Kamer volgende week rustig tot stemming kan overgaan.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben onder de indruk van het bochtenwerk van de heer Lemstra, maar ik ben wel bang dat hij over de stoep gaat! Ik hoorde twee belangrijke vragen in zijn eerste termijn, waarop ik geen antwoorden heb gehoord, misschien hij wel. Hij vroeg de minister waarom de aandelen op dit moment op de markt moeten worden gebracht, en wat Schiphol straks kan wat het nu niet kan. Ik heb daar het antwoord niet op gehoord.

De heer **Lemstra** (CDA): Ik wel. De minister heeft uiteengezet waarom deze privatisering voor het kabinet noodzakelijk is: verruiming van additionele middelen, zodat geen beroep hoeft te worden gedaan op staatsmiddelen, het binnenhalen van expertise van investeerders, en nog een aantal argumenten. Ik ben tevreden.

*N

De heer **Van de Beeten** (CDA): Voorzitter. Ik heb genoteerd dat de minister heeft gezegd dat hij 10% van het balanstotaal, neerkomend op zo'n 360 mln., een bedrag vindt waarbij sprake is van een belangrijke investering, wat mij alleszins aannemelijk lijkt. Hij heeft vervolgens opgemerkt dat hij bereid is in een wettelijke grondslag te voorzien, indien wij daarin persisteren. Dat laatste is het geval. Ik geef daartoe nog twee redenen. Wij krijgen straks mogelijk te maken met Angelsaksische aandeelhouders, die ook hun eigen procescultuur meebrengen. Wij moeten daarom als wetgever de zorgvuldigheid in acht nemen, te voorkomen dat straks wordt geprocedeerd over een besluit van de algemene vergadering van aandeelhouders. Ten tweede: als wij geen wettelijke voorziening zouden vragen en verkrijgen, zouden wij het enkel moeten doen met de toezegging van deze minister. Weliswaar is hij al heel lang minister, maar wij hebben natuurlijk niet de zekerheid dat hij nog zolang minister zal blijven dat deze toezegging tot in lengte van dagen door hem gestand zal worden gedaan. Wij weten tenslotte niet wie hem gaat opvolgen. Dit is een niet onbelangrijke reden om de goedkeuringsgrens in de wet vast te leggen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Volgens mij moet het moment van vervreemding wachten tot het wetsvoorstel aan de Tweede Kamer is aangeboden, zodat een aandeelhouder weet waaraan hij begint. Bent u het met deze interpretatie eens?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Datgene wat ik u tijdens de schorsing heb verteld, hebt u op een juiste wijze weergegeven!

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U noemde net zelf de problemen die mogelijk ontstaan met de Angelsaksische aandeelhouders. Waarom is het CDA akkoord gegaan met het vervallen van de andere optie die ik zojuist noemde? Is het mogelijk om daarvoor de argumenten te geven?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Als alle niet-overheidsaandelen worden geplaatst bij één of meer andere partijen, kun je via een aandeelhoudersovereenkomst in vergaande mate afspraken maken over het te voeren beleid. Maar ook daaraan zijn grenzen, waarbij je de overeenkomsten moet toetsen aan de wettelijke bepalingen die relevant zijn voor dergelijke overeenkomsten. Ook op dit punt geldt dat, wanneer wij willen borgen dat er geen ongelukken ontstaan, deze wettelijke voorziening nodig is.

Ik maak graag van de gelegenheid gebruik nog iets te zeggen over de geschillenregeling. Ik adviseer de minister om de gedachte van een aanwijzing om bij een eventueel geschil de andere overheidspartner te bewegen zich te voegen naar de rijksoverheid, te laten varen. Hij kan een andere regeling opnemen in de aandeelhoudersovereenkomst. Ik adviseer hem, niet het bestuursrecht met een civielrechtelijke overeenkomst te vermengen.

Voorzitter: Timmerman-Buck

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Dit debat gaat over belangen, over belangen van de minister en van Amsterdam. De minister zegt toe, niet te zullen verkopen aan Amsterdam, waarvoor onze dank. Graag zien wij nu dat ook Amsterdam niet meewerkt aan de verkoopplannen van de minister, zoals de coalitie in Amsterdam aan haar kiezers heeft beloofd, en gewoon gebruik maakt van haar blocking vote. Dan komt alles toch nog goed. Dit debat gaat ook over aandeelhoudersbelangen en publieke belangen. Voor ons had Schiphol nooit een NV hoeven worden. Wij willen zeker geen aandeel in private handen geven. De staatssecretaris wil dat wel. Als zij haar politieke genen laat spreken, moeten wij zelfs alle aandelen verkopen. Aandeelhoudersbelangen en publieke belangen zullen elkaar volgens haar niet bijten. Dat lijkt ons toch wat naïef. Net zo naïef als dat je een alcoholist therapeut maakt bij de AA. Deze kent als geen ander het belang van een nuchtere benadering, maar eindigt toch altijd weer aan de fles. Zo zullen ook private aandeelhouders heus wel besef hebben van publieke belangen, maar uiteindelijk toch altijd gaan voor winstmaximalisatie.

De staatssecretaris noemt het intrekken van de exploitatievergunning een flexible response. Dat is toch de flexibiliteit van gewapend beton. Eerder schetste ik het beeld van de Amsterdamse wethouder Asscher, die hoog te paard de teugels losliet, van het paard sprong en ons opriep om het beest te stoppen. De staatssecretaris is niet veel beter. Ook zij laat de teugels varen, ook zij springt van het paard, maar schiet het vervolgens met de exploitatievergunning dood. Schiphol is een gewoon bedrijf, zegt de staatssecretaris. Dat zal zelfs Gerlof Cerfontaine haar niet nazeggen. Ik maak mij geen zorgen, zegt zij over de mogelijke botsing tussen aandeelhoudersbelangen en publieke belangen, en juist dat baart ons grote zorgen. Een voorbeeld van een geslaagde liberalisering in het vervoer moest de staatssecretaris

trouwens wel erg ver zoeken, helemaal in Japan! Heeft zij nog een voorbeeld dichter bij huis?

Wat moeten wij nu met deze wet, die meer lijkt ingegeven door de politieke genen van de bewindslieden dan door concrete problemen? Wie zit, behalve Cerfontaine en minister Zalm, eigenlijk te wachten op de verkoop van de aandelen Schiphol? Niet de luchtvaartmaatschappijen, ook niet de inwoners van Amsterdam of de bevolking van Nederland. Waarom laten wij niet eens een opiniepeiling doen naar de liberalisering van Schiphol, of een referendum? Durven de minister en de staatssecretaris met ons een referendumcampagne aan over dit onderwerp? Hoeveel procent van de bevolking zouden zij dan achter zich krijgen? Dat lijkt ons een prachtig experiment.

De bewindspersonen zullen niet verrast zijn dat wij niet instemmen met dit wetsvoorstel. Volgens de minister wordt hiermee de deur opengezet naar verdere liberalisering van Schiphol. Wij willen niet minder, maar meer politieke regie; niet meer markt, maar meer overheid.

Vandaag kregen wij opnieuw geen conceptaandeelhoudersovereenkomst, en dat hadden wij ook niet verwacht. Toch is deze van groot belang. De minister is weliswaar door de Tweede Kamer aan de ketting gelegd, doordat een meerderheid van 50+1%t in overheidshanden moet blijven. Wat is die meerderheid precies waard als die aandelen in handen zijn van meerdere overheden? Wij kunnen de minister vandaag niet wegsturen met de goedkeuring tot verkoop zonder te weten of die overheidsaandelen ook eenheidsaandelen zijn en of de neuzen van de verschillende overheden dezelfde kant op staan.

Mocht deze wet worden aangenomen, wat wij niet hopen, en mocht de minister beginnen met de verkoop van aandelen, wat wij niet willen, dan is de optie waarmee de minister zijn eerste termijn afsloot, wel aardig. Amsterdam en Rotterdam kunnen hun aandelen tegen marktprijs verkopen aan de minister, zodat één overheid, de juiste overheid, de rijksoverheid, de meerderheid van de aandelen in handen houdt. Verder steunen wij de motie van mevrouw Sylvester.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik bedank de minister en de staatssecretaris voor hun beantwoording. Een van mijn laatste opmerkingen gaat over de manier van beantwoorden, maar voordat ik daaraan toe kom, heb ik een aantal opmerkingen.

Ten eerste herhaal ik wat in eerste termijn ook is ingebracht door onze fractie. Het huidige wetsvoorstel bevat een aantal goede aanzetten om de economische regulering aan te pakken, en dat is nodig. Het is een kwestie van goed fatsoen. De NV Luchthaven Schiphol liep een beetje achter op dat punt, dus dat is positief.

Wij zijn ook gelukkig dat zowel de minister als de staatssecretaris heeft gezegd dat de twee dingen waar het vandaag om gaat, de economische regulering en de privatisering van de aandelen, los van elkaar kunnen worden gezien. Dat is heel belangrijk. Die koppeling is er politiek een beetje ingebracht, maar is vandaag weer wat losser gekomen.

Ten tweede merk ik op dat de fracties van D66 en OSF een andere zienswijze hebben dan het kabinet wat betreft de mainportfunctie van de NV Luchthaven Schiphol. Wij vinden dat je het publiek belang voor 100% moet proberen te borgen. Wij denken dat het onderscheid tussen het ondernemingsbelang en het overheidsbelang, zoals uitvoerig uiteen is gezet door de staatssecretaris, vooral een theoretisch onderscheid is en dat dit in de praktijk minder relevant is, omdat heel veel functies en belangen met elkaar samenhangen bij die mainport. Verder gaat het om echte strategische infrastructuur. De overheid moet daarbij gewoon de baas blijven en aandeelhouder zijn. Een ander verschil in de zienswijze is dat de introductie van vier typen aandeelhouders in de bedachte constructie volgens ons meer nadelen dan voordelen bevat. Ik heb dat in eerste termijn al uiteengezet en de beantwoording op dit punt was niet overtuigend.

Het derde punt is de bestuurbaarheid van de onderneming bij vier typen aandeelhouders, die allemaal andere belangen hebben. Het publiek belang moet nog worden georganiseerd in een publieke aandeelhoudersovereenkomst waarvan wij de inhoud niet kennen. De ene publieke aandeelhouder heeft een nationaal belang te verdedigen en de andere een regionaal belang en dan is er nog een aantal beleggers die vooral winstdoelstellingen hebben. Ik vind dat er in de beantwoording wat weinig is ingegaan op die belangentegenstellingen bij verschillende typen aandeelhouders. Met grote vrolijkheid wordt dat een beetje weggewoven, alsof dat geen probleem zou opleveren. Ik denk dat dit toch echt een serieuzere aanpak verdient. Wat dat betreft is de beantwoording toch wat teleurstellend. Wij hebben geen enkele ervaring met hoe dit soort dingen werken en wij hebben geen enkel zicht op hoe de overheid als blok gaat opereren. De aandeelhoudersovereenkomst is een experiment waarvan de uitkomst ongewis is.

De vierde opmerking heeft te maken met de wat intrigerende opmerking van de staatssecretaris dat wij 100% aandeelhouder zijn, maar geen eigenaar, en dat wij eigenlijk helemaal geen invloed hebben. Toen dacht ik: ja, wij hebben helemaal geen invloed, omdat zij geen invloed wil uitoefenen. Dat staat in al die stukken. Als zij keurig netjes de code-Tabaksblat had gevolgd, had zij wel degelijk invloed en dan had zij gevoeld dat zij als aandeelhouder wel aan de knoppen kan zitten. Het is vooral een kwestie van willen in plaats van kunnen.

De vijfde opmerking is dat ik constateer dat er vandaag niet alleen van het CDA, maar ook van het kabinet een fabelachtige draai is gekomen. Het kabinet heeft altijd volgehouden dat het erg verstandig is om passief aandeelhouderschap te hebben bij dit soort ondernemingen, terwijl er nu echt sprake is van actief aandeelhouderschap. Het hongrige CDA is op dit punt een tienprocentsregeling toegeworpen. Er zijn wat opmerkingen gemaakt over een wetsvoorstel, maar wij weten niet wat dit zal inhouden. Wij weten überhaupt niet of het een wetsvoorstel wordt, want het kan ook een regeling zijn bij de statuten. Wij hebben geen idee wat het wordt. Omdat het een majeure verandering is in de positie van Schiphol, denk ik dat het ontzettend belangrijk is dat wij precies weten wat het kabinet het CDA heeft toegeworpen. Als ik het goed versta, zegt het CDA dat er

een wetsvoorstel moet komen dat door de Tweede en door de Eerste Kamer moet en vervolgens in het Staatsblad moet worden gepubliceerd, voordat er kan worden overgegaan tot vervreemding van aandelen. Ik vraag toch even aan het kabinet of ik het zo goed heb begrepen.

Ik preludeerde al een beetje op mijn laatste opmerking. Het kabinet heeft uitvoerig geantwoord, maar ik vind dat er toch wat weinig serieus is omgegaan met de keerzijde van de privatisering. Wij kunnen dat best aan, wij hoeven onze ogen niet te sluiten voor de nadelen die er eventueel aan kleven. Dan hebben wij een gesprek dat wat meer in balans is. Wat betekent de emissie van aandelen voor de overheid? Moeten wij dan tot in lengte bij blijven kopen voor die 51%? Hoe gaan wij om met die typen aandeelhouders? Ik heb een aantal vragen gesteld over hoe je omgaat met raiders. Mijn gevoel is dat er wat weinig nauwkeurig is geantwoord op de kritische punten die naar voren zijn gebracht. Ik kan erin meevoelen dat men denkt: het is goed, wij zijn er al twaalf jaar mee bezig en het moet nu een keer afgelopen zijn, maar het is geen klein ding, dus ik had zorgvuldigheid op prijs gesteld.

Concluderend. Mijn fractie vindt dat er een aantal positieve elementen in dit wetsvoorstel zitten. Wij zijn niet voor de vervreemding van aandelen, waarvan wij een aantal nadelen hebben opgenoemd. Wij denken dat de wet op dit punt niet goed uitvoerbaar is, omdat er tegengestelde belangen zijn bij de vier aandeelhouders. Verder ondersteunen wij de motie van het lid Sylvester.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Onze fracties danken de bewindslieden voor hun antwoord. De staatssecretaris heeft een groot aantal argumenten neergelegd. Het argument dat verantwoordelijkheden moeten worden ontvlecht, vond ik best sterk. De Wet economische regulering op zich zou voor ons niet het grootste probleem zijn, maar er resteert nog wel een politiek meningsverschil. Dat mag ook wel eens gezegd worden. Ook kwamen er in het debat nogal wat emoties naar voren. Toen ik vanmorgen om kwart over vijf uit mijn bed stapte, kon ik niet bevroeden dat ik vandaag collega Van Raak in opperste vorm zou aantreffen. U weet, de SGP en de ChristenUnie zijn geen cultuurbarbaren, maar een avondje uitgaan om naar iemand te luisteren die grappen maakt, doen wij niet, maar vanavond voelde ik mij af en toe toch een beetje uit. Ik bedoel dat serieus, ook om aan te geven dat politiek ook emotie heeft en dat is ook maar goed ook.

Voorzitter. Wij hebben enkele argumenten opgesomd en het lijkt mij dat de standpunten niet overbrugbaar zijn. Wij vinden die mainport zo belangrijk dat het een taak is van de overheid om dat publieke belang te waarborgen. Dat lijkt ons de beste optie, zoals wij al in eerste instantie naar voren hebben gebracht. Ik zal dat niet herhalen, maar duidelijk is wel dat de politieke wegen uiteenlopen. Wij zien de nationale luchthaven niet primair als een bedrijf -- daar is ook wat over gediscussieerd -- maar als een belangrijk onderdeel van onze belangrijke publieke infrastructuur en dat willen wij graag zo houden.

Voorzitter. Het zal dus wel duidelijk zijn wat het stemgedrag van de fracties van de SGP en de ChristenUnie

zal zijn. Wij overwegen om straks om hoofdelijke stemming te vragen.

*N

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Hartelijk dank aan beide bewindspersonen voor hun beantwoording en voor het geduld waarmee zij een- en andermaal uiteen hebben gezet wat de regering voor ogen staat, waarbij zij ook weer enkele piketpalen hebben geslagen. Ik noem een enkele. Het aandeelhouderschap is niet per se een publieke taak en er wordt ook heden niet beleidsmatig gestuurd via het aandeelhouderschap. Ik denk dat Tabaksblat de eerste zal zijn om dat te onderschrijven.

Soms is het verhelderend om eens te kijken naar de situatie van heden waarin de overheid 100% van de aandelen bezit. De luchthaven hanteert alleszins redelijke tarieven -- zo blijkt ook uit de benchmark zoals de staatssecretaris aangaf -- maar niettemin gaan gebruikers jaarlijks daartegen in beroep. Veel van wat door bezorgde collega's bij dit onderwerp is aangevoerd, miskent naar mijn mening het verstandshuwelijk tussen de KLM en alle andere gebruikers en Schiphol. Ze zitten met elkaar in een boot, de een hangt links buitenboord en de ander rechts, maar beide in het besef van ultieme onderlinge afhankelijkheid. Opmerkelijk in dat verband is de uitspraak die de heer Van Wijk van afgelopen vrijdag in Athene deed en marche van de Airport Council International, waar gesproken werd over privatisering. Hij riep zijn collega's op om meer in onderlinge samenwerking -- luchthavens en luchtvaartmaatschappijen -- te komen tot reguleringsvoorstellen, verwijzend naar het convenant dat gesloten was tussen KLM en Schiphol, hij met zijn -- zoals hij het noemde -- goede collega Cerfontaine. Dat komt dus wel goed met die twee. Ik denk dat daar vele parallellen zijn met het voorbeeld van de staatssecretaris van het Japanse spoorbedrijf.

De minister geeft aan dat de 50%+1 aandeelhouderschap wel betekenis moet hebben, niet om als medeondernemer op de stoel van de directie te gaan zitten, maar wel om in uitzonderlijke gevallen als overheid met een stem doorslaggevend te kunnen optreden. Dat sluit dan blocking votes van andere minderheidsaandeelhouders uit. Voor mijn fractie is het voornemen van de minister om ruimere aandeelhoudersbevoegdheden op te nemen in de statuten, in de sfeer van goedkeuring van uitgaven die 10% van het balanstotaal overstijgen, wel acceptabel, met of zonder wetsvoorstel. Dat biedt mogelijk dan nog enige additionele zekerheid.

Gegeven de zorgvuldige borging van publieke belangen die in het geding zijn, gegeven het behoud van een meerderheidsaandeel van de overheid, zoals verwoord in de wettekst, en gegeven de bereidheid van de minister om te komen tot een vorm van actief aandeelhouderschap geeft mijn fractie graag de regering graag een in de terminologie van collega Sylvester blanco cheque, opdat zij haar werk kan doen op een wijze die past in een duaal stelsel.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ook ik dank beide bewindslieden voor hun uitvoerige beantwoording van onze vragen en ook voor het geduld bij de vele interrupties.

Als je het debat overziet en alles apart zou leggen, zouden wij misschien wel moeten constateren dat het niet zozeer om rationele argumenten gaat maar eigenlijk om bijna een geloof. Er zijn twee geloven. Het ene gaat er echt van uit dat de publieke en strategische infrastructuur in handen van de overheid moet blijven en dat die niet moet worden vervreemd. Het andere geloof is veel meer gericht op een normalisering van het bedrijf onder het motto van borging van publieke belangen via regelgeving. Die twee geloven zijn vandaag niet echt tot elkaar gekomen. Je zou kunnen zeggen dat wij vandaag zijn gekomen aan het einde van een besluitvorming van 12 jaar en dat suggereert een beetje dat wij er al zo lang mee bezig zijn, maar dat proces van 12 jaar is niet een rechtlijnig proces geweest. Het is een leertraject geweest. Aanvankelijk wilden wij vooral en eigenlijk louter privatiseren, vanaf het einde van de jaren negentig hebben wij de lessen van de Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid erbij genomen, de borging van het publieke belang en in mijn ervaring en in mijn beleving zijn wij nu toe aan het derde traject in dit leerproces, namelijk de vraag naar publieke sturing. Wat is feitelijk nog publieke sturing? Ik heb zo'n beetje de indruk dat het kabinet die laatste fase niet wenst mee te maken en dat het als het ware blijft steken in die tweede fase die wij in mijn beleving al lang achter ons hadden moeten laten om weer nieuwe vormen van publieke sturing te ontwikkelen. Aan die fase komen wij dus helaas niet toe. Dat betekent dat er in mijn optiek rondom deze wet nog allerlei onduidelijkheden zijn. Ik noem bijvoorbeeld het invulling geven aan artikel 8, 2a. Het lijkt mij toch niet irrelevant dat wij daarvan op de hoogte zijn, maar wij weten nog steeds niet waarover wij precies beslissen. De positie van Amsterdam is daarin cruciaal. Ik moet zeggen dat ik van de minister van Financiën weer een nieuwe psychologie heb geleerd, namelijk hoe je niet dreigend kunt dreigen of dreigend niet kunt dreigen. Ik weet niet precies hoe je dit zou moeten noemen, maar het is in ieder geval een geweldige manier om de verhouding met Amsterdam te typeren. Volgens mij is vanaf het begin een totaal verkeerde toon gekozen. Het is een kwestie van de kip en het ei: eerst moet de wet er komen, dan gaan wij praten. Het zou natuurlijk van bestuurlijke verstandigheid getuigd hebben als de minister van Financiën in dit traject veel eerder ook echt met Amsterdam om de tafel was gaan zitten. Ik heb zelf al de optie van die 25% genoemd. Als de minister had gezegd dat hij in ieder geval zou inzetten op die 25% omdat hij dan de andere aandeelhouders in hun positie zou kunnen laten, dan was de toon vanaf dat begin heel anders geweest en hadden wij waarschijnlijk nu op een veel andere manier met elkaar omgegaan.

Onze optie was wel een aandeelhoudersovereenkomst als voorwaarde om te kunnen instemmen met de vervreemding. Die ligt er niet. Verder heb ik begrepen dat de minister van Financiën die wel aan het parlement wil voorleggen, maar niet ter

instemming. Ik vind dit, gegeven de onduidelijkheid, een tekortkoming.

Er is veel te doen over het actieve aandeelhouderschap. Ik heb de woorden volledige zeggenschap genoteerd, maar het is mij niet duidelijk waar die betrekking op hebben. Ik heb niet voor niets aan de heer Van der Beeten gevraagd of dit nu echt wettelijk geregeld moet worden. Ja, zegt het CDA. Ik volg dit met genoegen. In navolging van de heer Schouw zou ik echter graag horen wat de consequentie is van zo'n wettelijk traject. Ik blijf van mening dat dit tot de condities behoort op basis waarvan private aandeelhouders kunnen participeren.

Ik wil nog een aantal dingen noemen. De managementconcessie en de problematiek die daar achter zit alsmede de manier van vergunning- en concessieverlening zijn naar mijn mening onvoldoende behandeld. Ik denk echter dat het niet veel zin heeft om daar nu nog uitvoerig over te spreken. Ik vrees dat wij uiteindelijk toch tot een vorm van managementconcessie zullen overgaan, ook al noemen wij het dan niet zo.

Ik heb juist om dit onderscheid te maken en het moment te markeren waarop wij zelfstandig over vervreemding zouden kunnen besluiten, met genoegen de motie van mevrouw Sylvester ondertekend. Die creëert weer zo'n moment en ik vind dat het parlement zo'n zelfstandig moment zou moeten creëren als er zulke belangrijke infrastructuur in het geding is. Het stelt mij toch een beetje teleur dat de CDA-fractie na de aanvankelijk grote woorden niet tot dezelfde conclusie komt.

Mijn eindoordeel: los van de vervreemding van de aandelen zou ik niet zo negatief zijn gestemd over dit wetsvoorstel. Ik vind dat de borging van het publieke belang op een aantal punten echt is verbeterd. De discussie heeft mij echter niet tot een andere conclusie gebracht dan dat die twee trajecten van vervreemding en borging met elkaar verweven zijn. Ik werd met name gestimuleerd door de discussie over de grond, want ik denk dat de exploitatievergunning en de grond die daaronder past, de vervreemding en de privatisering totaal op elkaar betrekken. Dit is dan ook de voornaamste reden dat wij onze stem aan dit voorstel zullen onthouden.

*N

Minister **Zalm**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de geachte afgevaardigden voor hun inbreng in tweede termijn. Na de eerste termijn begrijp ik ook de teleurstelling van mevrouw Sylvester in tweede termijn. Het had wel heel raar moeten lopen, wilde er in tweede termijn complimenten komen.

Ik vind het bijzonder dat mevrouw Sylvester enerzijds een groot vertrouwen uitspreekt in de gemeente Amsterdam en dan toch denkt, als de gemeente Amsterdam met Zalm een akkoord sluit, zal het wel niet deugen. Wij moeten dit eerst nog eens zien, want hij geeft natuurlijk alles weg.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik heb niet gezegd dat ik een groot vertrouwen stel in de gemeente Amsterdam. Ik heb gezegd dat ik het chique had gevonden als de minister als hij zegt dat de 51% bij elkaar moet blijven, ons had

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

voorgelegd hoe hij dit in een aandeelhoudersovereenkomst regelt. Dan kunnen wij in deze Kamer ook een adequate afweging maken. Hij moet nu niet de feiten verdraaien en zeggen wat ik volgens hem heb bedoeld, want ik meen dat ik mij klip en klaar heb uitgedrukt.

Minister **Zalm**: Ik denk dat ik in hoofdlijnen heb aangegeven wat mijn doel is met betrekking tot de aandeelhoudersovereenkomst. Verder is in de wet vastgelegd dat er in het kader van de ministeriële regeling een voorhangprocedure bij de Tweede Kamer zal volgen. Ik voel mij niet vrij om op dit punt afwijkingen overeen te komen. Als mevrouw Sylvester mij al niet vertrouwt, daar heb ik begrip voor, lijkt enig vertrouwen in de gemeente Amsterdam toch op zijn plaats. Ik heb niets dan heil en zegen gehoord over de wijsheid van de gemeente Amsterdam.

Als er een aandeelhoudersovereenkomst tot stand komt, is die te voren bekend. Dan zijn er praktisch gesproken twee mogelijkheden. In de eerste plaats wordt de Kamer daarover geïnformeerd. Voor de ministeriële regeling die vooral ziet op het eenduidig stemmen in belangrijke gevallen, is voorzien in een voorhangprocedure. Die voorhangprocedure bij de Tweede Kamer is dus sowieso gegarandeerd. Mevrouw Sylvester moet in die zin dus ook haar vertrouwen stellen in de "andere kant".

De Tweede Kamer heeft twee mogelijkheden met de aandeelhoudersovereenkomst. Zij kan die afwijzen en mij terugsturen. Dan is het de vraag of ik me terug laat sturen, maar dit is onderdeel van het normale politieke bedrijf. Er zal geen transactie plaatsvinden, althans geen transactie die verder gaat dan een kwart van de aandelen dan nadat de Tweede Kamer zich een oordeel heeft kunnen vormen over de aandeelhoudersovereenkomst en over de ministeriële regeling die eenduidigheid van het overheidsoptreden beoogt in het geval er sprake is van een conflict tussen overheden. Naar mijn gevoel is redelijk goed voorzien in de mogelijkheden van de Tweede Kamer. Aan de overzijde werd dit ook voldoende gevonden.

Ik heb hier ook uitgesproken wat mijn bedoeling is met de aandeelhoudersovereenkomst, de garantie van de 50%+1. Wat dit betreft ben ik loyaal aan diegenen die zeggen dat de overheid altijd 50%+1 moet hebben en een eenduidige opstelling moet kunnen kiezen. De overzijde heeft voldoende mogelijkheden om de minister naar huis te sturen of hem terug te sturen naar de onderhandelingstafel voor de aandeelhoudersovereenkomst.

Als je dan ook nog weet wie er in Amsterdam zitten, vraag ik mij af of dit in de ogen van de Partij van de Arbeid wel zo zou kunnen mislopen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De minister vindt het van belang om die 51% bij elkaar te houden. Hij weet net zo goed als ieder ander dat de Eerste Kamer over de uitvoering gaat. Als het allemaal zo eenvoudig is als hij zegt, kan hij met gemak de aandeelhoudersovereenkomst ter goedkeuring voorleggen, zodat de Eerste Kamer een integrale afweging kan maken.

Minister **Zalm**: Nu moet ik even instemmend de CDA-fractie citeren. Wij spelen hier nu de finale. Dit loopt al elf

of twaalf jaar. Hier moet toch eens een einde aan komen. Wij kunnen toch niet steeds weer terug gaan. Ik heb hier de politieke hoofdlijn uiteen gezet. Ik ga met Amsterdam aan de slag. De ministeriële regeling wordt voorgehangen. De Tweede Kamer weet van te voren hoe de aandeelhoudersovereenkomst eruit ziet. Het moet ook eens een keer over zijn. Ik meen dat het scheppen van duidelijkheid ook een politieke verantwoordelijkheid is.

Mevrouw **Bierman-Beukema toe Water** (VVD): Ik wil niet dat de bewindspersonen met een verward idee naar huis gaan. De Eerste Kamer gaat niet over de uitvoering, maar over de uitvoerbaarheid.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik herhaal dat als de minister in een eerder stadium in overleg was getreden met Amsterdam en zijn ambtenaren op dit punt bevoegdheden had gegeven, wij hier integraal en afgewogen dit wetsvoorstel hadden kunnen beoordelen. Ik vind dat de minister op dit punt zijn werk niet adequaat heeft gedaan.

Minister **Zalm**: Voorzitter. Deze beschuldiging accepteer ik niet. Ik ben permanent in overleg geweest met Amsterdam. Er is permanent ambtelijk overleg geweest. Er is een collegeakkoord gesloten dat verhinderde dat er enige beweging uit Amsterdam richting het Rijk werd gemaakt. Dan accepteer ik niet dat er wordt gezegd dat ik geen initiatieven heb genomen richting Amsterdam. Ik heb onmiddellijk na zijn aantreden begrip getoond voor de wethouder. Ik heb gezegd dat ik het collegeakkoord begreep en het feit dat hij niets kon doen. Ik heb hem gezegd hem te zullen spreken na de behandeling in de Eerste Kamer. Zo is het besproken. Dat is een redelijke opstelling van mijn kant en van zijn kant. Mevrouw Sylvester kan niet zeggen dat ik nooit iets met Amsterdam heb willen doen. Ik heb permanent iets met Amsterdam willen doen. Amsterdam was het probleem.

De **voorzitter**: Mevrouw Sylvester, u valt te veel in herhaling.

**

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Dit is geen herhaling.

De **voorzitter**: Ik heb er al drie gehoord.

**

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Er is uit het overleg tussen beide partijen niets voortgekomen. Dat feit kan de minister niet neerleggen bij de Eerste Kamer.

Minister **Zalm**: Dat doe ik ook niet. Ik vraag de Eerste Kamer, mij mandaat te geven om aan de slag te gaan. Ik hoop dat dit vanavond gebeurt. Dan is er voor Amsterdam en mijzelf duidelijkheid. Dan kunnen wij aan het werk. Het heeft weinig zin om steeds te blijven rondcirkelen.

Ik moet mijn vriendelijke kant maar weer eens tonen. Ik ben even op zoek. Ik hoop dat mevrouw Sylvester mij vergeeft dat ik zo bevlogen raak. Zij zal begrijpen dat ik aanvaarding van de motie ontraad. Ik heb dat voldoende toegelicht. Ik hoop nog eens een motie van haar kant anders te kunnen beoordelen. Ik hoop dan ook

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

spoedig op een ontmoeting die beter afloopt wat dat betreft.

Ik kan mevrouw Sylvester geruststellen dat er geen novelle komt. In het debat is dat ook duidelijk naar voren gebracht. Ik vind het niet nodig dat er voor een eis in de statuten een wettelijke ondersteuning komt. Als daar door anderen aan wordt gehecht, zal ik echter een wetsvoorstel indienen waarbij gelijk het punt van de staatssecretaris meegenomen kan worden. Wij wachten daar niet mee. Wij gaan dat in tempo doen. Dat is redelijk voor degenen die dit toegezegd hebben gekregen. Wij komen dus met een wetsvoorstel waarin de twee vandaag gedane toezeggingen gelijk in een wetswijziging worden voorgelegd. Anders is het immers flauw als er straks een geheel verkeerde regering komt die zegt niets met deze toezeggingen te maken te hebben. Wij gaan dus gelijk aan de slag. Wij proberen het nog deze kabinetsperiode te regelen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dit is niet helemaal de juiste reactie op het punt dat aan de orde was. Wij juichen de toegezegde wetswijzigingen toe. De vraag is wat het betekent voor het proces van vervreemding. De stelling is dat om particuliere aandeelhouders binnen te halen de condities bekend moeten zijn op basis waarvan dat kan gebeuren. De wet moet dus bekend zijn en bij de Tweede Kamer liggen om tot vervreemding over te kunnen gaan.

Minister **Zalm**: Op dit punt is er geen inhoudelijk verschil van mening met de CDA-fractie. Ik zal het ook in de statuten regelen. De CDA-fractie wil dat ik het stevig en zeker regel door het in de wet op te nemen. Dat komt er achteraan. Als aandeelhouders worden geworven via beursgang en onderhandse plaatsing zal tevoren via de statuten bekend zijn dat investeringen en deelnemingen boven een bepaalde waarde voorafgaand door de aandeelhouders moeten worden goedgekeurd. Daar zal geen bezwaar tegen bestaan. Het zal onderdeel van de statuten zijn. Niemand kan achteraf zeggen het niet geweten te hebben dat er plotseling nog een wet zou komen. Het is een extra garantie met het oog op eventuele procedures. Mijn juridische adviseurs kijken daar overigens iets anders tegenaan dan de CDA-fractie. Als je iets van plan bent, is het echter niet kwalijk om dat in de wet op te nemen. De toezegging is dat ik het wetsvoorstel samen met de staatssecretaris indien. Het is dan van tevoren geregeld in het statuut en vervolgens wettelijk ondersteund.

Ik ben de heer Lemstra erkentelijk voor het noemen van mevrouw Van Rooy. Zij was in dit debat door velen aangehaald, behoudens de CDA-fractie. Ik ben blij dat zij ook credit krijgt van de CDA-fractie.

De heer Van de Beeten ben ik erkentelijk voor zijn steun voor de balanstotaalbenadering van 10%. Die is iets dynamischer dan een vast bedrag. Anders moeten wij het weer gaan indexeren. Ik heb goed begrepen dat hij persisteert in een wettelijke grondslag, ook uit angst voor de Angelsaksen. Een leukere uitspraak was dat er misschien niets meer van komt als deze minister er niet meer is. Dat is een heel terechte angst. Dat is heel

flatterend. Dat geeft mij extra inspiratie om dit punt tijdens deze periode af te handelen.

De heer Van Raak had het over het referendum. Als wij enige opkomstdrempels stellen, dan vrees ik dat het sowieso krachteloos is. Nu is hij iets sceptischer over de kwaliteit van de Amsterdamse tegenpartij dan sommige anderen hier in de Kamer. De garantie dat dit goed geregeld wordt, is er. Die ligt vast in de wet. Het is mijn verplichting om het goed te regelen. Dat hoop ik ook aannemelijk te maken, niet alleen voor u maar in wetgevende zin vooral voor de Tweede Kamer, die over de voorhangregeling gaat.

Ik ben niet zo bang voor de verschillende types aandeelhouders. De heer Schouw begon over vier types. Ik denk dat er bij Shell wel honderd types zijn. Wij moeten er wel voor zorgen dat de overheid in noodgevallen als blok kan optreden. Daar heb ik mij ook voor ingezet.

Ik heb een winstdoelstelling. Ik wil ook rendement maken op de staatsinvesteringen. De algemene lijn is dat wij een bepaalde minimumrendementseis nastreven bij overheidsinvesteringen. Ook geld van de belastingbetaler moet renderen.

De code-Tabaksblat heeft op een aantal fronten ruimte geschapen voor de positie van de aandeelhouder. Die gaan wij ook benutten. Er is een verplichting geschapen voor het beloningsbeleid. Ik heb aan de overkant een paar keer het compliment gekregen dat ik de enige minister ben die echt wat heeft gedaan aan de topinkomens. Ik meen dat het van de fractie van GroenLinks kwam. Wij hebben ons consequent opgesteld op het punt van het beloningsbeleid. Daarnaast is er ook een verruiming gekomen voor de strategische beslissingen. Ook daarbij moet de aandeelhoudersvergadering een rol spelen. Ik wil dat iets meer body geven met deze wetgeving. De code-Tabaksblat is ook voor de overheid als aandeelhouder. De aandeelhoudersfunctie wordt nog niet al te lang uitgeoefend door het ministerie van Financiën in plaats van door de vakdepartementen. Daardoor was er altijd een strijd tussen het beleid en de normale aandeelhoudersrol. Men kan erop vertrouwen dat wij niet achterover zullen leunen, integendeel. Wij zullen dat altijd doen met inachtneming van de verantwoordelijkheden van het bestuur.

De heer **Schouw** (D66): U hebt gezegd dat u niet achterover gaat leunen en dat u actief aan het werk gaat. Dat is een belangrijke markering van het beleid van het kabinet op dit punt. Lees de toelichting in de memorie van antwoord er maar eens op na. Ik heb in eerste termijn gevraagd of het betekenis heeft voor de nota Deelnemingen. Dat is een wat ouder verhaal. Er zijn inmiddels wat ontwikkelingen geweest. Betekent het dat u met een voorstel komt om die nota te herzien?

Minister **Zalm**: Dat gevoel heb ik niet. Ook in ons deelnemingenbeleid volgen wij Tabaksblat, ook wat betreft het benutten van de aandeelhoudersrol. Sterker nog, wij doen het ook voor niet-beursgenoteerde ondernemingen. Zelfs bij de zeer bijzondere nv De Nederlandsche Bank heb ik de code-Tabaksblat scherp doorgetrokken, inclusief het beloningsbeleid. Nu de code-Tabaksblat er is, zullen wij als overheid in de rol van aandeelhouder ons, net als

andere aandeelhouders, mengen in alle kwesties die aan de aandeelhoudersvergadering zijn toegewezen. Dit gebeurt niet alleen op basis van de code maar ook op grond van de wetwijzigingen die door minister Donner zijn doorgevoerd. Wij gaan de ontstane mogelijkheden benutten en zullen een normale aandeelhouder zijn.

De heer **Schouw** (D66): Aandeelhouders mogen tot een bepaalde drempel ook gaan meebeslissen over investeringsbeslissingen. Dat geldt dus niet alleen voor Schiphol maar ook voor andere ondernemingen waarvan de Staat mede-eigenaar is.

Minister **Zalm**: Ja. In een aantal ondernemingen zijn al lagere drempels vastgelegd dan wettelijk is geregeld. De discussie met de CDA-fractie betreft eigenlijk geen politieke punt maar gaat over de juridische verzekering. Bij een investering die groter is dan 10% van de balans, is het geen overbodige luxe om de aandeelhouders daarop hun visie te laten geven. Het is overigens niet mijn bedoeling om op die manier de politiek sturende rol van de staatssecretaris over te nemen. Ik bekijk dat gewoon als zakelijk aandeelhouder; dat is de hoofdfunctie. Als de overheid een groot bedrag in een onderneming heeft zitten, moet zij een zeker say hebben in belangrijke strategische beslissingen. Een norm van een derde van het balanstotaal is dan een wel heel magere basis om het aandeelhouderschap te vervullen.

De heer Schouw heeft gelijk dat mijn toezegging aan de CDA-fractie afhankelijk is van de Raad van State, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer. Dat schijnt echter altijd het geval te zijn bij een wetsvoorstel, dus dat is geen bijzondere complicatie. Hij doet een open deur nog eens open.

De heer **Schouw** (D66): Die opmerking was bedoeld om te zeggen: dat kost tijd. De minister heeft dat natuurlijk ook wel begrepen. Bovendien had ik er iets aan gekoppeld, wat hij ongetwijfeld ook goed heeft verstaan: je kunt pas tot vervreemding van aandelen overgaan als het gehele proces is doorlopen. Dát was de portee van mijn opmerking.

Minister **Zalm**: Dat is dus niet het geval, want ik heb al toegezegd dat ik de statuten ga wijzigen in de zin zoals ik dat heb besproken. Wij zullen daaraan zo snel mogelijk een wettelijke "verzekering" -- "verankering" gebruik ik liever niet -- vastknopen. Daar hoeven wij dus niet al te moeilijk over te doen.

De heer Schouw zegt terecht dat als er aandelen worden geëmitteerd, ik gehouden ben om ervoor te zorgen dat het overheidsaandeel minimaal 50%+1 blijft. Stel dat Amsterdam niet verkoopt maar ook niet wil bijkopen. In dat geval moet ik bijkopen. Die verplichting is in de wet vastgelegd om de 50%+1 te garanderen. Naar die raiders zwaai ik, want die hebben geen enkele kans. Zij kunnen slechts een minderheidspositie verwerven en zijn verder afhankelijk van de genade van... Dat zal ik maar even laten zitten. Het lijkt mij in ieder geval hartstikke lollig om een keer met die raiders te praten; ik wil ze ook wel eens zien. Er valt in ieder geval weinig te "raiden", want wij zitten erbovenop.

In de opstelling van de heer Schouw waardeert ik dat hij een onderscheid tussen enerzijds zijn eigen mening dat privatisering van een minderheidsaandeel niet had gehoeven en anderzijds de goede elementen van het wetsvoorstel. Die liggen overigens vooral bij de staatssecretaris en niet bij mij.

Ook de positieve opmerking van de heer Van den Berg over de verdediging van de staatssecretaris heb ik zeer gewaardeerd; die is mij niet ontgaan. De vrouw in het ambt is af en toe nog niet zo gek, zei hij als plagerij. Ik ken het gevoel voor humor van de heer Van der Vlies, dus ik dacht: ik waag het erop.

Voorzitter. Dan dank ik mevrouw Bierman voor haar waardering voor ons geduld. Ik ben het met haar eens dat de primaire taak van de Staat als aandeelhouder niet beleidsmatige sturing is, maar dat neemt niet weg dat wij wel actief onze belangen als aandeelhouder zullen behartigen. Ik ben ook erkentelijk voor het feit dat zij begrip heeft voor de vraag op welk niveau je als aandeelhouder iets te zeggen wilt hebben in investeringen en deelnemingen, met of zonder wetsontwerp. Waar ik natuurlijk helemaal van smelt, is de blanco cheque die zij mij geeft voor de onderhandelingen.

De heer Van der Lans zegt dat je twee soorten geloof hebt. Je hebt hen die geloven -- daar mag hij, denk ik, zelf ook toe gerekend worden -- dat infrastructuur alleen maar in goede handen is bij de overheid. Aan de andere kant heb je de normaliseringsgelovigen. Ik denk eigenlijk dat dit wetsontwerp een aardige combi is van die twee. Het is een soort "fusion". Dat heb je tegenwoordig niet alleen in de keuken. Aan de ene kant heeft de overheid, ook als dit wetsontwerp is aangenomen, nog steeds een doorslaggevende stem als het erop aankomt, en dat probeer je te combineren met de voordelen die normalisering heeft. Je laat het dan bijvoorbeeld niet over aan een of twee ambtenaren die de overheid als aandeelhouder vertegenwoordigen, maar hebt ook mensen die wat kritischer meekijken en het management van Schiphol scherp houden. Ik vind dit persoonlijk een aardige combinatie van die twee werelden en die twee geloven. Er is natuurlijk niemand voor een gemiddeld geloof, dus wij zullen wel altijd verdeeld blijven. Mijn overtuiging is dat er van beide geloven een behoorlijk element in zit. Verder dank ik hem voor zijn waarderende woorden over hoe ik niet dreigend dreigend ben dan wel dreigend niet dreigend. Dat waardeert ik zeer.

Over de aandeelhoudersovereenkomst heb ik al het een en ander gezegd en over het wettelijke traject ook. Verder betreur ik zijn steun voor de motie van mevrouw Sylvester, maar ook hij had als slotopmerking dat hij toch ook positieve elementen ziet in het wetsontwerp en ach, dat neem je als regering dan toch graag mee naar huis vanuit de oppositie. Dank u wel.

*N

Staatssecretaris **Schultz van Haagen-Maas Geesteranus**: De heer Zalm had het net al over verschil in geloof. Verschil in genen werd hier ook al genoemd en de heer Van den Berg zei zo mooi: het is een debat dat gaat over emoties. Emoties hebben inderdaad altijd een grote rol gespeeld in de privatiseringsdossiers. Ik ben het echter ook

eens met de heer Zalm dat er in dit geval geen dogma's zijn toegepast. Er is van beide kanten op toegezien dat er een goed doordacht systeem is ontwikkeld, onder andere naar aanleiding van de WRR, maar ook niet te vergeten het rapport van de Raad voor Verkeer en Waterstaat dat ook ingaat op de verschillende rollen, de publieke belangen en hoe je die zou moeten borgen bij een privatisering. Wat mij betreft, gaat het dus niet om een dogmatische keuze voor het ene of het andere geloof, maar is er juist een mooie mix tot stand gekomen.

Toch merk ik dat er bij een deel van uw Kamer nog twijfels zijn. Er wordt nogmaals gevraagd hoe dat nou moet met die verschillende belangen van de aandeelhouders, terwijl deze wetgeving er juist voor bedoeld is, het publieke belang te borgen, zodat de verschillende belangen van de verschillende aandeelhouders een minimale rol spelen. Het publieke belang kan niet geschaad worden met deze wetgeving. Daarom ben ik ook steeds positief over het verschil in rollen en daarom ben ik daar ook niet zo angstig voor. De heer Van der Lans zei een verschuiving te zien plaatsvinden van de oude liberaliseringsdiscussie naar de discussie gebaseerd op de WRR, maar hij mist nog de derde rol, de publieke sturing. Ik denk dat dit wetsvoorstel een eerste stap is op weg naar die publieke sturing. Wij gaan hierin niet alleen de bedreigingen van het publieke belang tegen door bepaalde maatregelen op te nemen in het wetsvoorstel, maar organiseren in het voorstel ook actieve sturing, door ons uit te spreken over het investeringsniveau en dat soort zaken.

Sommigen zijn teleurgesteld over het 100%-aandeelhouderschap dat wij nu hebben. Het was geloof ik de SP-fractie die zei: u zegt nu geen eigenaar te zijn van de grond, want dat is de nv, en u zegt geen invloed te hebben, maar u wilt gewoon geen invloed uitoefenen. De minister van Financiën heeft het ook al gezegd: wij hebben een deelnemingenbeleid dat volgens mij ook door beide Kamers is goedgekeurd en waar gewoon in staat hoe die rol is. De minister is net ook ingegaan op de code-Tabaksblat en zijn betekenis.

Ik zal nu ingaan op de specifieke vragen die zijn gesteld. Mevrouw Sylvester vroeg wat ik garandeer met betrekking tot de investeringen en of ik kan garanderen dat het voorstel niet in strijd is met artikel 1, eerste protocol van het EVRM. Ik moest echt even nadenken over de wijzer waarop dat nu in relatie stond tot het investeringsprogramma. Het is eigenlijk een onteigeningsartikel. Er staat in dat het de overheid niet is toegestaan te onteigenen zonder vooraf geregelde schadevergoeding. Dat leek me een goede in de discussie over de grond die wij net hebben gehad. Wat ik heb toegezegd, gaat echter over het verstreken van garanties voor investeringen. Het betreft het voorzieningenniveau op Schiphol dat wordt gerealiseerd door de investeringen. Als dat voorzieningenniveau bedreigend is voor de continuïteit van de luchthaven, kunnen en zullen wij ingrijpen. Dat kunnen wij doen door een aanwijzing.

Ik wil nog een keer enkele van de stappen langslopen die in de exploitatievergunning zitten. Allereerst is er een consultatieronde waarin wordt gesproken over de investeringen. Daarnaast is er een driejaarlijkse rapportage van de NVLS, of eerder als wij

om een rapportage vragen, waarin ook de zienswijze van de gebruikers, zoals de KLM, een rol speelt. Dat gaat ook over de investeringen. De overheid kan vervolgens een besluit nemen ten faveure van de gebruikers. Een van de zaken die door de gebruikers, vooral de KLM, regelmatig wordt aangehaald, is de bagageafhandeling. Men vindt dat deze niet voldoende is voor een luchthaven als Schiphol. Tot nu toe doen wij daar niets mee. Met dit model kunnen wij onderzoeken of de bagageafhandeling niet voldoende is, zoals de gebruikers zeggen. Als wij het ermee eens zijn, kunnen wij ten faveure van de gebruikers beslissen dat Schiphol daar extra in zal moeten investeren om het voorzieningenniveau weer op peil te brengen. De plicht tot instandhouding van voorzieningen heeft volgens mij niets te maken met onteigenen. Daarom zie ik geen relatie met de inhoud van artikel 1 van het EVRM.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik zal het punt nog even verduidelijken, want ik begrijp dat het niet helemaal goed is aangekomen. U hebt in de eerste termijn gezegd dat u dwang kunt toepassen als het investeringsniveau onder de maat blijft. Dat is ook opgenomen in de Handelingen. Is dat toepassen van dwang niet in strijd met dat artikel?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Volgens mij heb ik net het rijtje langsgelopen met betrekking tot de toepassing van dwang. Het gaat daarbij om aanwijzingen. Het genoemde artikel gaat over onteigening en daar gaat de discussie nu niet over. Daarnaast staat erin dat er niet mag worden onteigenend zonder vooraf geregelde schadevergoeding. Wellicht doelt u op het ultimatum remedium, dus het intrekken van de exploitatievergunning. Er is een overeenkomst tussen Schiphol en het Rijk waarin staat onder welke voorwaarden uiteindelijk de grond zal worden overgedragen en onder welke voorwaarden compensatie zal plaatsvinden als wij zaken intrekken. Dat is dus geregeld. De essentie van het artikel is dat er geen sprake is van een vooraf geregelde schadevergoeding. Overheden kunnen onteigenen, maar zij moeten dat wel op een nette manier doen, volgens de koninklijke weg. Ik zie geen probleem in de wijze waarop wij toezien op de investeringen. Het allerlaatste wat wij willen, is het intrekken van de exploitatievergunning met alles wat daarbij komt kijken. Er is een reeks aan maatregelen die kan worden genomen voordat het zover is. Onteigenen zal alleen gebeuren als ultimatum remedium.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U hebt gezegd dat u dwang mag toepassen en dat dit niet in strijd is met wet- en regelgeving. Dat is een duidelijk antwoord en dat wordt vastgelegd. Ik ben u daar dankbaar voor. Ik heb gevraagd of er schadeclaims worden verwacht in verband met het investeringsprogramma. Kunt u borgen dat die schadeclaims er niet zullen komen?

Staatssecretaris **Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**: Nee, dat kan ik niet borgen. Ik heb al eerder gezegd dat als dit soort spelregels worden afgesproken en het Rijk aangeeft waarop het controleert, het altijd kan voorkomen dat er ruzie ontstaat over zaken. Daarover zal een rechter uiteindelijk een uitspraak moeten doen. Ook nu hebben wij

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

regelmatig zaken met deze en gene waarbij er, ondanks het feit dat je kunt verwijzen naar de wetgeving, niettemin verschil van mening bestaat tussen de verschillende spelers over wie er gelijk heeft. Ik kan dus niet beloven dat er nooit een schadeclaim zal worden ingediend. Wij hebben een instrumentarium ontworpen om mee te kunnen kijken met het voorzieningenniveau. Dat is het allerbelangrijkste. Nu kunnen wij dat nog niet. Ik heb de Kamer uitgelegd langs welke weg dat instrumentarium loopt. Het begint met het monitoren en loopt via rapportagemogelijkheden en de aanwijzing tot als ultimum remedium het intrekken van de exploitatievergunning. Het geeft ons straks een heel stevige positie dat het duidelijk zal zijn beschreven in de wet- en regelgeving maar dat zal nooit kunnen betekenen dat er in de toekomst nooit iemand bepaalde onderdelen van de afspraken in twijfel zal trekken. Dat kan ik de Kamer niet tevoren garanderen. Ik veronderstel dat de Kamer daarvoor begrip zal kunnen opbrengen.

Mevrouw Bierman heeft mij gevraagd om nog iets te zeggen over de recente uitspraken van de heer Van Wijk in de discussie over de tariefstelling. De hoofdlijn van de regelgeving die wij vandaag vaststellen, komt voor een heel groot deel inderdaad voort uit het convenant tussen Schiphol en de KLM. Wij hebben gevraagd aan Schiphol en KLM, de laatste namens alle luchtvaartmaatschappijen, om eerst tot een convenant te komen dat een soort spelregelkader moet bieden. Het Rijk zou vervolgens bekijken of dit convenant tegemoetkomt aan de verwachtingen. Het convenant is inderdaad ondertekend door zowel de heer Van Wijk als de heer Cerfontaine. Ik heb al eerder gezegd ook geluiden te hebben vernomen dat de luchtvaartmaatschappijen sommige dingen anders zouden willen. Op het moment dat het convenant werd ondertekend waren NVLS en KLM het alleen niet eens over de WACC. Dat is hetgeen de kostenstijging begrenst. Schiphol wilde die vanzelfsprekend veel ruimer en de luchtvaartmaatschappijen veel krapper hebben. Dat is logisch in een competitieve situatie waarin het uiteindelijk allemaal om geld draait. De verhouding tussen gebruiker en leverancier zal altijd een zekere spanning opleveren. In de diverse werkgroepen was men het in ieder geval allemaal eens met deze economische regulering. Het zou heel bijzonder zijn geweest wanneer sprake was van volledige instemming. Ik meen dat wij al blij kunnen zijn dat zij, gezien de verschillende belangen, achter het merendeel van de regulering staan. De KLM zou alleen maar blij zijn geweest met single till met zeer hoge efficiëncyprikkels. Wij zullen in deze wet- en regelgeving zowel de gebruikers als de NVLS niet voor honderd procent blij kunnen maken, maar wel voor een groot deel.

Ik heb in eerste termijn al gesproken over de eerstvolgende wetswijziging. Het lijkt mij goed om nog een keer aan de orde te stellen dat wij in de eerstvolgende wetswijziging zullen vastleggen dat de AMvB ten aanzien van het inzicht in de kosten bij wijzigingen wordt voorgehangen. De heer Lemstra vroeg daarnaar. Op deze wijze kunnen de kosten transparant en direct door de Kamer worden bekeken. De heer Zalm heeft al gezegd dat wij wel zouden kunnen wachten tot de eerste evaluatie maar dat die nog heel lang op zich zou kunnen laten wachten en wij redenen zien om al veel eerder met een

wetswijziging te komen. Wij zullen zien of een combinatie mogelijk is. Dat lijkt mij geen probleem.

Ik zal blij zijn als wij binnenkort kunnen besluiten over dit dossier dat vele eigenaren heeft gehad. Eerst was het in handen van het CDA. Later heeft een PvdA-minister nog een zeer actieve rol gespeeld. Inmiddels is het in handen van liberale bewindslieden. Naar mijn mening is het tijd voor duidelijkheid. Enkele jaren geleden stond Frankrijk bij mij op de stoep om te vragen hoe de regulering ten aanzien van privatisering het best kon worden geregeld. Inmiddels zijn zij op de markt. Er is vier keer overtekend. Binnenkort zullen wij kunnen vaststellen hoe succesvol de privatisering bij hen zal plaatsvinden. Naar mijn mening is het hoog tijd dat ook wij er eindelijk een besluit over nemen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter: Ik constateer dat stemming over het wetsvoorstel wordt gewenst. Bovendien is hoofdelijke stemming aangevraagd door de heer Van den Berg. Ik stel voor, volgende week over het wetsvoorstel en de ingediende motie te stemmen.

**

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 23.14 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op:
27 juni 2006

Raming der voor de Eerste Kamer in 2007 benodigde uitgaven, alsmede aanwijzing en raming van de ontvangsten (XXXIX-A);

Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 in verband met enkele aanpassingen van de wijze van stimulering van de milieukwaliteit van de elektriciteitsvoorziening (30305);

Wijziging van de Paspoortwet in verband met de dualisering van medebewindsbevoegdheden en de verstrekking van een verklaring van toestemming van de rechter bij de aanvraag van een reisdocument ten behoeve van onder toezicht gestelde minderjarigen jonger dan zestien jaar (30381, R1804);

Wijziging van de Wet werk en bijstand, van de Wet studiefinanciering 2000, van de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten en van de Vreemdelingenwet 2000 in verband met de totstandkoming van richtlijn 2004/38/EG betreffende het recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten voor de burgers van de Unie en hun familieleden, alsmede goedkeuring van een daarmee

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

samenhangend voorbehoud bij het Europees verdrag inzake sociale en medische bijstand (30493);
3/4 juli 2006

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met de buitengerechtelijke afdoening van strafbare feiten (Wet OM-afdoening) (29849);

Wijziging Wet geluidhinder (modernisering instrumentarium geluidbeleid, eerste fase) (29879);

Wijziging van de Tijdelijke instellingswet Raad voor strafrechtstoepassing en jeugdbescherming (30161);

Samenvoeging van de gemeenten Bergschenhoek, Berkel en Rodenrijs en Bleiswijk (30354);

5 september 2006

Regeling van de tijdelijke vervanging van leden van de Tweede Kamer en Eerste Kamer der Staten-Generaal, de provinciale staten en de gemeenteraden wegens zwangerschap en bevalling of ziekte (30229);

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden door de vaste commissies voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening te doen plaatsvinden op 3/4 juli 2006:

Voorstel van wet van de leden Duivesteijn, Hofstra en Van Bochove tot wijziging van de Wet bevordering eigenwoningbezit (verruiming en vereenvoudiging van de werking van de Wet bevordering eigenwoningbezit) (29917);

Wijziging van de Wet bevordering eigenwoningbezit (afschaffing van de correctie verzamelinkomen) (30516).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter terzake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Regels betreffende de melding van zeggenschap en kapitaalbelang in, alsmede de melding van het geplaatste kapitaal van effectenuitgevende instellingen (Wet melding zeggenschap en kapitaalbelang in ter beurze genoteerde vennootschappen) (28985);

Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 in verband met enkele aanpassingen van de wijze van stimulering van de milieukwaliteit van de elektriciteitsvoorziening (30305);

Samenvoeging van de gemeenten Obdam en Wester-Koggenland (30348);

Gemeentelijke herindeling van een aantal gemeenten in het westelijk deel van Midden-Limburg (30358);

Samenvoeging van de gemeenten Ambt Montfort en Roerdalen (30359);

Samenvoeging van de gemeenten Roermond en Swalmen (30360);

Samenvoeging van de gemeenten Medemblik, Noorder-Koggenland en Wognum en een wijziging van de grenzen van de gemeente Hoorn (30376);

Wijziging van de Wet luchtvaart ter uitvoering van een viertal verordeningen van de Europese Unie op het terrein van luchtvaartuigen en de verzekering daarvan,

passagiersrechten en beperking aansprakelijkheid van de luchthavencoördinator (30456);

Wijziging van de Wet op het onderwijstoezicht onder meer in verband met de bevoegdheid van de vertrouwensinspecteurs om bijzondere persoonsgegevens te verwerken (30460);

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht (verlenging verjaring inzake overtredingen na stuiting) (30582).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken, inzake Voortgangsrapporten van de Europese Commissie voor Bulgarije en Roemenië (griffiennr. 135280.1);
een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 12 juni 2006 (griffiennr. 135335);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van het verslag van de informele bijeenkomst van Ministers van Buitenlandse Zaken en Klosterneuburg (griffiennr. 135336);

een, van alsvoren, inzake reactie op voorlichting van Raad van State betreffende Europese regelgevende agentschappen (griffiennr. 132706.4);

een, van alsvoren, houdende mededeling van de goedkeuring van de op 25/29 oktober 2004 te Genève bij Besluit VII/19 totstandgekomen wijzigingen van de Bijlagen VIII en IX bij het Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan; (met Bijlagen) (Trb. 2006, 12), en van de op 18 mei 1998 bij Resolutie MSC.70(69) aangenomen wijzigingen van het Internationaal Verdrag inzake opsporing en redding op zee, 1979 en wijziging van de Bijlage daarbij (Trb. 2006, 41) (griffiennr. 135360);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 12 oktober 2005 te Douglas totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Eiland Man inzake de uitwisseling van informatie betreffende belastingzaken (Trb. 2006, 96), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffiennr. 135357);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 12 oktober 2005 te Douglas totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Eiland Man inzake de toegang tot onderlinge overlegprocedures in verband met de aanpassing van winsten van verbonden ondernemingen en de toepassing van de Nederlandse deelnemingsvrijstelling (Trb. 2006, 109), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffiennr. 135358);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 12 oktober 2005 te Douglas totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Eiland Man tot het vermijden van dubbele belasting met betrekking tot ondernemingen die schepen of luchtvaartuigen exploiteren in het internationale verkeer (Trb. 2006, 110), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffiennr. 135359);

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een, van alsvoren, ten geleide van het op 15 maart 2006 te 's-Gravenhage totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en Eurojust (Trb. 2006, 68) (griffiennr. 135356);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, de minister van Defensie en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, inzake Nederlandse bijdrage aan de EU-troepenmacht ter ondersteuning van de VN-vredesmissie MONUC tijdens de verkiezingen in de Democratische Republiek Congo (griffiennr. 135382);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, inzake reactie op brieven d.d. 26 april 2006 en 1 juni 2006 over het EU-Grondrechtenagentschap (griffiennr. 132706.18);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 12 juni 2006 (griffiennr. 135393);

een, van de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van vier fiches die werden opgesteld door de Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Mauritanië en inzake elektronische overheid (griffiennr. 135337);

een, van alsvoren, ten geleide van het boekje "Nederland Europa. Van droom naar daad" (griffiennr. 135347);

een, van alsvoren, ten geleide van twee fiches die werden opgesteld door de Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake aquacultuur en inzake vezelvlas en -hennep (griffiennr. 135386);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, inzake toezichtsrapport CTIVD naar de inzet door de AIVD van informanten en agenten, meer in het bijzonder in het buitenland (rapportnr. 8b) (griffiennr. 135384);

een, van alsvoren, inzake kabinetsstandpunt inzake het begrotingsvoorstel van de Eerste Kamer (griffiennr. 135379);

een, van de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, inzake voorhang wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit Kiezen op Afstand (griffiennr. 130879.3);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake voorhang van besluit van 7 juni 2006 houdende vaststelling van de kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs alsmede aanpassing van het Inrichtingsbesluit W.V.O. (griffiennr. 135374);

een, van de staatssecretaris van Financiën, inzake handhavingconvenanten (griffiennr. 135378);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, inzake Inspraak Derde Nota Waddenzee (griffiennr. 135339);

een, van de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van het jaarverslag Bodemsaneringsoperatie over 2005-de monitoringsrapportage (griffiennr. 135334);

een, van alsvoren, ten geleide van een ontwerpregeling beoordeling afstand tot natuurgebieden milieubeheer (griffiennr. 135349);

een, van de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, ten geleide van een ontwerpbesluit houdende wijziging van het Lozingenbesluit open teelt en veehouderij en enige andere besluiten (actualisering lozingsvoorschriften) (griffiennr. 123186.1);

een, van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake verlenging tijdelijk besluit uitkeringen jeugdzorg (griffiennr. 135381);

een, van alsvoren, inzake kabinetsvisie langdurige zorg (griffiennr. 135361).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Adviesraad Internationale Vraagstukken, ten geleide van het evaluatieverslag AIV (griffiennr. 129181.2);

een, van College Sanering Zorginstellingen, ten geleide van het jaarverslag 2005 van het College sanering ziekenhuisvoorzieningen (griffiennr. 135331);

een, van Commission for Environmental Impact Assessment, ten geleide van het Annual Report 2005 Netherlands Commission for Environmental Assessment (griffiennr. 135338);

een, van Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, ten geleide van het jaarverslag over het jaar 2005 (griffiennr. 135343);

een, van Divosa, ten geleide van de WWB-monitor 2006 (griffiennr. 135346);

een, van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, ten geleide van het jaarverslag 2005 (griffiennr. 135396);

een, van HIVOS, ten geleide van het jaarverslag 2005 (griffiennr. 135390);

een, van Sdu, ten geleide van het jaarverslag van de Sdu over 2005 (griffiennr. 135352);

een, van Nationale Havenraad, ten geleide van het jaarverslag 2005 van de Nationale Havenraad (griffiennr. 135354);

een, van de Griffier van de Tweede Kamer, ten geleide van het jaarverslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het jaar 2005 (griffiennr. 135351);

een, van de Gezondheidsraad, ten geleide van de adviezen over methanol, trichloorazijnzuur en mierenzuur (griffiennr. 135394).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van P. Nomes te Bennekom, ten geleide van een afschrift van een brief aan de Tweede Kamer, inzake meer school- en huiswerk (griffiennr. 135389).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Onderwijs;

een, van dr. E.M. Desmit te Amsterdam, inzake mogelijke oplossing voor de fileproblematiek rond de A6/A9 (griffiennr. 135344).

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissies voor Verkeer en Waterstaat en voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

een, van D. Douwstra te Utrecht, inzake grote chaos en wantoestanden in de taxiwereld (griffiennr. 135397).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat;

een, van J. Smit, inzake verlies van een baan door de overheid (griffiennr. 135332).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid,

Welzijn en Sport;

een adres, van C.J. Schrama te Amsterdam, inzake fiscale problemen (griffiennr. 135400).

Dit adres is gesteld in handen van de commissie voor de Verzoekschriften.

De voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.